

Wersja testowa 3-częściowego modelu

Koncepcja Modelu Współpracy

instytucji zatrudnienia socjalnego z innymi podmiotami realizującymi usługi społeczne

Listopad, 2019 r.

Dokument przygotowany przez:

Zespół merytoryczny Sylpo System w składzie:

Marcin Bernacki

Ewa Nowak

Radostaw Pietrzykowski

Justyna Tucka

dr Michał Wójcik

Anna Zabłocka

Zespół merytoryczny Fundacji „Fundusz Współpracy” w składzie:

Michał Bargielski

Tomasz Chwieduk

Izabela Kowalska

Marta Krzyżewska

Katarzyna Trzaska

Zespół merytoryczny Janowskiego Stowarzyszenia Niesienia Pomocy "Humanus" w składzie:

dr Anna Mazur

dr Marta Komorska

dr Paweł Wiśniewski

Zespół merytoryczny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie w składzie:

dr n.med. Sylwa Mojsym-Korybska

dr n.med. Katarzyna Książek

Katarzyna Świderska

Katarzyna Raczyńska

Wioletta Marcinek

dr inż. Jacek Cymerman

Model powstał przy konsultacji zespołu IPiSS:

dr Paweł Poławski

dr Agnieszka Sowa-Kofta

dr Maciej Kryszczuk

Dorota Muszyńska

Agata Skalec

Magdalena Twardowska

We współpracy z ekspertem zewnętrznym:

Andrzejem Trzecieckim

SPIS TREŚCI

POJĘCIA WPROWADZAJĄCE - DEFINICJE i SKRÓTY	6
CZĘŚĆ OGÓLNA MODELU	14
I. Uwarunkowania koncepcji Testowego Modelu Współpracy	15
II. Istota i cechy Testowego Modelu Współpracy	18
III. Partnerstwo – nadrzędna cecha Testowego Modelu	23
IV. Sfery Współpracy Testowego Modelu	29
V. Aktorzy TMW i ich role.....	31
VI. Usługi społeczne – pole zainteresowań TMW.....	36
Usługi społeczne w perspektywie TMW.....	41
Usługi społeczne w perspektywie horyzontalnej.....	44
VII. Lokalny program rozwoju usług społecznych - kamień bazowy TMW	46
VIII. Substytucyjne kamienie bazowe TMW - propozycja fakultatywna	49
PIERWSZA SFERA WSPÓŁPRACY TMW „Współpraca podmiotów zatrudnienia socjalnego przy zaspokajaniu potrzeb kadrowych realizatorów usług społecznych, reprezentujących sektor ES”	51
I. Ramy Pierwszej Sfery Współpracy TMW	51
II. Interesariusze współpracy TMW-1	55
1. Formy prawne i kompetencje statutowe Aktorów TMW-1	57
2. Główni Aktorzy Terytorialni TMW-1	58
2.1. Terytorialny Aktor Zatrudnienia Socjalnego TMW-1	58
Centrum Integracji Społecznej (CIS).....	58
Klub Integracji Społecznej (KIS)	61
2.2. Terytorialny Aktor realizacji Usług Społecznych TMW-1	63
2.3. Aktor Inicjująco-Koordynujący TMW-1	66
3. Aktorzy Pomocniczy TMW-1 o funkcjach doradczych	68
III. Procedury współpracy w sferze przygotowań kadr dla usług społecznych.	69
PROCEDURA NR 1: Zainicjowanie współpracy	72
.....	76
PROCEDURA NR 2: Pełnomocnictwa do procedowania zakresu i warunków współpracy	76
PROCEDURA NR 3: Cykl negocjacji uściślających tryb, zakres i warunki współpracy	78
PROCEDURA NR 4: Alokacja Zespołu ds. usług społecznych	81
PROCEDURA NR 5: Plan rozwoju usług społecznych - diagnoza, opracowanie i ewaluacja	84
PROCEDURA NR 6: Porozumienie o współpracy na rzecz usług społecznych.....	85
PROCEDURA NR 7: Autoewaluacja współpracy	87
IV. Standard Oferty „Kadry dla określonych rodzajów usług społecznych”	88

1. Przegląd ofert podmiotów ZS w kontekście programów przygotowywania kadr dla obszaru usług społecznych.....	89
2. Przegląd ofert podmiotów ES (spółdzielni socjalnych) z obszaru usług społecznych.....	94
3. Przybliżenie nowego profilu usług reintegracyjnych podmiotów ZS (na przykładzie klubów integracji społecznej).....	97
4. Standard Oferty „Kadry dla usług społecznych”	100
DRUGA SFERA WSPÓŁPRACY TMW „Tworzenie podmiotów ES specjalizujących się w usługach społecznych przy udziale osób kończących pozytywnie zajęcia w podmiotach zatrudnienia socjalnego”	
I. Ramowe procedury oraz interesariusze Drugiej Sfery Współpracy (TMW-2).....	104
II. Wybrane prawne aspekty tworzenia PES przy udziale osób pozytywnie kończących indywidualne programy zatrudnienia socjalnego	114
1. Nowy dokument kierunkowy dla procedur TMW-2, tj. KPRES 2023.....	116
2. Zmienione prawo o spółdzielniach socjalnych – ważne rozwiązania dla procedur TMW-2.....	117
3. Status „przedsiębiorstwa społecznego” – rozwiązanie przydatne dla procedur TMW-2.....	120
4. Odpłatna działalność pożytku publicznego - jeden z istotnych aspektów procedur TMW-2.	122
III. Warianty alokacji absolwentów CIS/KIS w PES świadczących usługi społeczne	124
IV. Ranking typów PZS przygotowujących kadry dla Realizatorów Usług Społecznych TMW-2.....	128
V. Organizacja procedur TMW-2 wg typu podmiotu przygotowującego kadry dla usług społecznych.....	134
1. Organizacja procedur TMW-2 z udziałem KIS.....	137
2. Organizacja procedur TMW-2 z udziałem CIS.....	142
VI. Program edukacyjny dla przyszłych kadr podmiotów ES, świadczących usługi społeczne – propozycje i wskazówki	150
1. Wskazówki ogólne dla konstrukcji Programu.....	151
2. Wskazówki korzystania z Segmentów Edukacyjnych Programu	156
3. Sugestie metod i form realizacji Segmentów Programu.....	160
4. Sugerowania tematyka zajęć w segmentach Programu.	163
VII. Katalog kwalifikacji absolwentów CIS/KIS dla zawodów w wybranych rodzajach usług społecznych	171
1. Podstawowe wiadomości o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, Polskiej Ramie Kwalifikacji oraz Ramach Sektorowych – stan na 2019 r.	172
2. Przegląd ZRK – kwalifikacje niektórych zawodów w usługach społecznych.....	180
3. Kwalifikacje uregulowane i rynkowe w wybranych obszarach usług społecznych.	187
4. „INFODORADCA+” – narzędzie przydatne dla określania kwalifikacji zawodowych absolwentów CIS/KIS dla wybranych usług społecznych.	189
5. Pożądany poziom kwalifikacji absolwentów CIS/KIS z perspektywy Realizatorów Usług Społecznych z sektora ES.....	191

TRZECIA SFERA WSPÓŁPRACY TMW „Podmioty zatrudnienia socjalnego w roli Realizatorów niektórych usług społecznych – warunki pełnienia tej funkcji”	194
Uwagi wstępne	194
Ramy podejmowanych interwencji.....	200
Proces stanowienia polityki publicznej na poziomie lokalnym	202
Plan interwencji – potrzeba, cel, działania i konsekwencje	204
Konstrukcja procedur związanych z kontraktowaniem usług społecznych	207
Procedury diagnozy i konsultacji.....	209
Procedury planowania interwencji.....	211
Procedury kontraktowania	214
Procedury wdrożeniowe	215
Procedury ewaluacji i formułowania wizji zmiany.....	217
Standardy usług na lokalnym rynku	218
Aneks Nr 1 TMW „Sugestie wdrażania rozwiązań modelowych w rzeczywistości pozaprojektowej”	223
1) Sugestia pierwsza – PZS to warunek skorzystania z instrumentarium modelowego	224
2) Sugestia druga – wybór Inicjatora przyszłej współpracy w ramach KMW	225
3) Sugestia trzecia – na początku „CIS”, jako partner dla wdrażania instrumentarium KMW	227
4) Sugestia czwarta – OWES, bez względu na przypisaną mu rolę we wdrażaniu instrumentarium KMW to nieodzowny partner.....	228
Aneks Nr 2 TMW „Propozycje wybranych wzorów dokumentów procedur TMW”	230
1. Procedury I Sfery Współpracy.....	230
2. Procedury II Sfery Współpracy	233
3. Narzędzia wspomagające realizację III sfery współpracy TMW	236
Wprowadzenie.....	236
Czym są narzędzia i jak ich używać.....	238
Propozycje narzędzi.....	241
A. Diagnoza i konsultacje.....	241
B. Planowanie interwencji	249
C. Wdrażanie	262
D. Ewaluacja, standard usług i formułowanie wizji zmian.....	269

POJĘCIA WPROWADZAJĄCE - DEFINICJE I SKRÓTY

I. Pojęcia podstawowe	
Ekonomia społeczna	<p>Obejmuje sferę aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej oraz rozwojowi lokalnemu.¹</p> <p>Ekonomia społeczna bywa również określana jako gospodarka społeczna czy przedsiębiorczość społeczna. Najczęściej przywoływaną definicją przedsiębiorczości społecznej jest ta sformułowana przez EMES (<i>European Research Network</i>).</p>
Ekonomia solidarna	<p>Stanowi część ekonomii społecznej, której podstawowym celem jest reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych.²</p>
Podmioty ekonomii społecznej:	<ol style="list-style-type: none"> 1) organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; 2) koła gospodyń wiejskich (o ile posiadają osobowość prawną); 3) spółdzielnie pracy; 4) podmioty ekonomii solidarnej³, tzn.: <ol style="list-style-type: none"> a) przedsiębiorstwa społeczne (podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, aktywizują zawodowo osoby trudno zatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny, mogą otrzymać status przedsiębiorstwa społecznego); b) spółdzielnie socjalne oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych; c) zakłady pracy chronionej; d) jednostki reintegracyjne, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - jednostki aktywizujące osoby niepełnosprawne (Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywności Zawodowej), - jednostki zatrudnienia socjalnego aktywizujące osoby wykluczone społecznie (Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej).

¹ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023. Ekonomia Solidarności Społecznej. Uchwała Rady Ministrów Nr 11 z dnia 27 lutego 2019 r. (MP. Dz. U. z 2019 r., poz.214) s. 10

² Ibidem, s. 10

³ Ibidem, s 10

<p>Podmioty zatrudnienia socjalnego</p>	<p>Pojęcie to oznacza centra i kluby integracji społecznej, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (tj.: Dz. U. z 2019, poz. 217 z późn. zm.), a więc to podmioty, które:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) przygotowują osoby zagrożone wykluczeniem społecznym lub już wykluczone do kolejnych etapów usamodzielniania ekonomicznego, w tym do tworzenia własnych miejsc pracy w ramach spółdzielczości socjalnej (przygotowywanie uczestników zajęć reintegracyjnych do świadczenia usług), b) mogą przygotowywać na potrzeby już działających podmiotów ekonomii społecznej wykonujących usługi społeczne odpowiednie grupy osób do wykonywania określonych specjalności zawodowych (np. opiekunowie dzieci, opiekunowie osób starszych etc.), c) mogą być zleceniobiorcami wybranych usług społecznych na obszarze gminy lub powiatu, wykonując je w ramach programów reintegracji zawodowej.
<p>Centrum Integracji Społecznej</p>	<p>Jednostka organizacyjna tworzona na podstawie ustawy z dn. 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym przez samorząd terytorialny lub organizację pozarządową. Zadaniem CIS jest świadczenie usług reintegracji społecznej i zawodowej dla osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych tym wykluczeniem. CIS działa w formie: (1) jednostki budżetowej samorządu terytorialnego, (2) samodzielnego zakładu budżetowego samorządu terytorialnego, (3) wyodrębnionej (organizacyjnie i księgowo) jednostki w strukturze organizacji pozarządowej (w tym spółdzielni socjalnej). W CIS obowiązuje indywidualny program zatrudnienia socjalnego oraz świadczenie integracyjne.</p>
<p>Klub Integracji Społecznej</p>	<p>Jednostka organizacyjna tworzona na podstawie art.18 ustawy o zatrudnieniu socjalnym przez gminę lub organizację pozarządową (tzw. instytucje tworzące). Zadaniem KIS jest świadczenie usług reintegracji społecznej i zawodowej dla osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych tym wykluczeniem. KIS może działać w formie: (1) jednostki organizacyjnej samorządu gminy, (2) wyodrębnionego działu pracy środowiskowej w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej (art.15 ustawy o pomocy społecznej), (3) wyodrębnionej (organizacyjnie i księgowo) jednostki w strukturze organizacji pozarządowej (w tym spółdzielni socjalnej).</p>
<p>Reintegracja społeczna</p>	<p>To działania, w tym również o charakterze samopomocowym, mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach w centrum integracji społecznej, klubie integracji społecznej lub zatrudnionej u pracodawcy, umiejętności uczestniczenia w życiu</p>

	społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu. ⁴
Reintegracja zawodowa	Oznacza działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach w centrum integracji społecznej i klubie integracji społecznej zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. ⁵
Kontrakt socjalny	Jest pisemną umową zawartą pomiędzy pracownikiem socjalnym a klientem pomocy społecznej (osobą, rodziną) ubiegającym się o wsparcie z systemu pomocy społecznej. Kontrakt socjalny określa uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań, zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej danej osoby lub rodziny. Podpisanie kontraktu socjalnego wpływa z zasady pomocniczości – poszczególne osoby i rodziny są zobowiązane do rozwiązywania swoich problemów w pierwszej kolejności z wykorzystaniem sił i możliwości własnych, a w przypadku pomocy państwa muszą w rozwiązywaniu tych problemów współdziałać. ⁶
Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego	Stosowane w CIS, mające postać umowy z uczestnikiem narzędzie, na podstawie którego uczestnik przez okres 6 - 12 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach do 18 miesięcy), od 6 do 8 godzin dziennie, bierze udział w indywidualnych lub grupowych zajęciach ukierunkowanych na reintegrację społeczną i zawodową (np. warsztaty przyuczające do pracy w zawodzie, warsztaty psychoedukacyjne, aktywizujące, grupy wsparcia, indywidualne formy wsparcia z elementami terapii, a także zajęcia informatyczne, zajęcia z przedsiębiorczości i spółdzielczości socjalnej oraz kursy zawodowe). Podpisanie programu jest warunkiem koniecznym przyjęcia do CIS, a jego realizacja – warunkiem korzystania ze świadczeń (w tym opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych). Program określa zakres i formy reintegracji oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu i może być modyfikowany na wniosek każdej ze stron. ⁷
Przedsiębiorstwo społeczne	Status przedsiębiorstwa społecznego mogą otrzymać podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, aktywizują zawodowo osoby trudno zatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny. ⁸ Zdobycie statusu przedsiębiorstwa społecznego pozwala na otrzymanie dodatkowych możliwości, jak na przykład uzyskanie wsparcia

⁴ Art. 2, pkt 4 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 217, z późn. zm.)

⁵ Art. 2, pkt 5 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 217, z późn. zm.)

⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.) oraz Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 listopada 2010 roku w sprawie wzoru kontraktu socjalnego (Dz. U. z 2010 r. nr 218, poz. 1439).

⁷ Art. 12 i 13 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 217, z późn. zm.)

⁸ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023. Ekonomia Solidarności Społecznej. Uchwała Rady Ministrów Nr 11 z dnia 27 lutego 2019 r. (MP. Dz. U. z 2019 r., poz.214) s 11.

	<p>finansowego czy możliwość ubiegania się o społeczne zamówienia publiczne.</p>
<p>Usługi społeczne użyteczności publicznej zlecane przez JST⁹</p>	<p>Dla potrzeb opracowania TMW posłużono się kierunkową definicją KPRES, który został przyjęty uchwałą nr 11 Rady Ministrów z dn. 27 lutego 2019 r. (MP. Dz. U. z 2019 r., poz.214) uzupełnioną treścią definicji B. Szatur-Jaworskiej¹⁰, która określa je następująco:</p> <ul style="list-style-type: none"> • służą bezpośredniemu zaspokojeniu ludzkich potrzeb, a nie wytwarzaniu dóbr materialnych, • adresatem usług są jednostki i rodziny, choć jakość i dostępność tych usług wpływa także na funkcjonowanie szerszych zbiorowości i grup społecznych, • mogą być finansowane, organizowane i dostarczane zarówno przez instytucje publiczne, jak i niepubliczne, • odbiorcy usług otrzymują je bezpłatnie albo za całkowitą lub częściową odpłatnością. <p>Są to usługi obejmujące zadania użyteczności publicznej, w szczególności w zakresie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) pomocy społecznej, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej; 2) zatrudnienia socjalnego, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym; 3) opieki nad dziećmi, o której mowa w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3; 4) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, określone ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; 5) kształcenia, wychowania i opieki, o których mowa w ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe oraz ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; 6) ochrony zdrowia, w tym ochrony zdrowia psychicznego, w rozumieniu ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym, ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej oraz ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego; 7) wspierania osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych; 8) promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, o których mowa w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

⁹ Patrz takie opracowania jak:

- 1) *Rola sektora non-profit w dostarczaniu usług społecznych w latach 2014-2016*, GUS Urząd Statystyczny w Krakowie, Warszawa, Kraków 2018, s.8,
- 2) R. Szarfenberg, *Standaryzacja usług społecznych, ekspertyza*, www.wrzos.org.pl, s.12-19 (12.06.2019).

¹⁰ Patrz: w opracowaniu R. Szarfenberg, op. cit., s.12-19.

	<p>Zakres usług społecznych został także wskazany w ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych¹¹. Usługi społeczne to „działania podejmowane przez gminę w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej świadczone w formie niematerialnej bezpośrednio na rzecz osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców” w zakresie polityki prorodzinnej, wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej, pomocy społecznej, promocji i ochrony zdrowia, wspierania osób niepełnosprawnych, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, kultury, kultury fizycznej i turystyki, pobudzania aktywności obywatelskiej, mieszkalnictwa, ochrony środowiska, reintegracji zawodowej i społecznej.</p>
<h2>II. POJĘCIA TMW</h2>	
<p>Lokalne środowisko instytucjonalne</p>	<p>Oznacza m.in. jednostki, grupy, organizacje, struktury, instytucje oraz infrastrukturę techniczną, ekonomiczną i społeczną, umożliwiającą aktywność życiową, a także oznacza terytorium wytwarzania dóbr i usług.</p>
<p>Aktorzy TMW</p>	<p>Pojęcie wprowadzone na potrzeby opisu rozwiązań modelowych oznaczające grupę instytucji i podmiotów pełniących określone role w procesie wdrażania TMW oraz zaangażowanych w procesy inicjowania i podtrzymywania współpracy wokół usług społecznych w lokalnym środowisku instytucjonalnym. Aktorami TMW są przede wszystkim podmioty zatrudnienia socjalnego (KIS i CIS), ale także pozostałe podmioty ekonomii społecznej (np. spółdzielnie socjalne), instytucje administracji lokalnej (np. urzędy gmin i starostwa powiatowe), ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej i inne podmioty angażowane w działania przewidziane dla każdej z modelowych sfer współpracy. Omówienie pojęcia z uwzględnieniem poszczególnych kategorii aktorów znajduje się w części ogólnej niniejszego opracowania, w rozdziale V.</p>
<p>Aktor uzupełniający TMW</p>	<p>Pojęcie wprowadzone na potrzeby opisu rozwiązań modelowych oznaczające instytucje lub podmioty partnerskie w ramach współpracy między podmiotami zatrudnienia socjalnego (CIS/KIS) a realizatorami usług społecznych. Ta grupa podmiotów będzie pełniła najczęściej role doradczo-konsultacyjne, a w niektórych przypadkach także rolę inicjującą współpracę na określonym terytorium.</p>
<p>Realizatorzy usług społecznych</p>	<p>Podmioty sektora ES świadczące usługi społeczne lub przygotowujące się do wprowadzenia nowej oferty programowej określonych rodzajów tych usług. Wśród podmiotów realizujących usługi społeczne mogą znaleźć się podmioty zatrudnienia socjalnego (Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej), które zgodnie z założeniami modelu nie tylko</p>

¹¹ Art. 2 ust 1 ustawy z 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. z 2019 roku, poz. 1818)

	przygotowują kadry do realizacji usług społecznych, ale także same mogą świadczyć usługi społeczne.
Zespół ds. usług społecznych	<p>Grupa o charakterze zadaniowym, składająca się z przedstawicieli podmiotów zatrudnienia socjalnego, przedstawicieli realizatorów usług społecznych, instytucji koordynujących i instytucji wspierających.</p> <p>Zadania Zespołu ds. usług społecznych:</p> <ol style="list-style-type: none"> dokonanie rozpoznania lokalnych warunków do podjęcia współpracy, w tym m.in.: ustalenie istnienia na danym terytorium np. planu rozwoju usług społecznych lub innych dokumentów, z których można byłoby wnioskować jakie rodzaje i typy usług społecznych są potrzebne mieszkańcom; sprecyzowanie zakresu potrzeb kadrowych podmiotu świadczącego usługi społeczne oraz dokonanie analizy porównawczej z potencjałem podmiotu zatrudnienia socjalnego, tj. jego zdolnością wykonawczą (CIS/KIS); opracowanie projektu umowy o współpracy (paktu na rzecz współpracy) wraz z określeniem najważniejszych jej warunków, zakresem wzajemnych zobowiązań, a także zaprezentowanie go na szerszym forum Interessariuszy; wskazanie katalogu usług społecznych, które będą przedmiotem współpracy na danym terytorium.

Użyteczne skróty

TMW	Testowy Model Współpracy pn.: „ <i>Współpraca instytucji zatrudnienia socjalnego z podmiotami realizującymi usługi społeczne.</i> ”
KMW	Koncepcja Modelu Współpracy pn.: „ <i>Współpraca instytucji zatrudnienia socjalnego z podmiotami realizującymi usługi społeczne.</i> ”
SOR	<i>Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.),</i> przyjęta przez Radę Ministrów dn. 14 lutego 2017 r.
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej.
ES	„Sektor Ekonomii Społecznej”, również termin określający dziedzinę działalności gospodarczo-społecznej „ekonomia społeczna.”
JST	Jednostka samorządu terytorialnego.
CIS	Centrum Integracji Społecznej.

KIS	Klub Integracji Społecznej.
PZS	Podmiot Zatrudnienia Socjalnego.
KKRES	Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej.
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
NGO	(ang. <i>non-governmental organization</i>) – organizacja pozarządowa.
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej.
CUS	Centrum Usług Społecznych.
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.
PES	Podmiot ekonomii społecznej.
PUP	Powiatowy Urząd Pracy.
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

Akty prawne określające zakres usług społecznych:

1. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1111, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tj.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1390, z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1373, z późn. zm.);
5. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1878, z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1492, z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 2137, z późn. zm.).
8. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 852).
9. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1172, z późn. zm.).

10. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1148, z późn. zm.).
11. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1482, z późn. zm.).
12. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 217, z późn. zm.).
13. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1983, z późn. zm.).
14. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1263, z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1398, z późn. zm.).
16. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 409, z późn. zm.).
17. Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (tj.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1390).
18. Ustawa z 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. z 2019 roku, poz. 1818).

CZĘŚĆ OGÓLNA MODELU

Przedstawione poniżej zasady odnoszą się do całości tekstu prezentowanego *Testowego Modelu Współpracy (TMW) instytucji zatrudnienia socjalnego z innymi podmiotami realizującymi usługi społeczne* i jednocześnie odpowiadają obligatoryjnym zasadom tworzenia produktów projektowych¹².

Przyjęte zasady i wytyczne są zgodne z następującymi dokumentami:

1. *Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności* – oznacza to, że opracowany model będzie uwzględniał realizację usług zgodnie z zasadami wyrażonymi w powyższym dokumencie w celu zapewnienia zgodności wypracowanego modelu z zasadami dotyczącymi deinstytucjonalizacji.
2. *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020* – oznacza to, iż ogólne warunki wsparcia rozwoju usług społecznych jakie zostaną zawarte w prezentowanym tekście zapewniają, że interwencja w ramach poszczególnych typów usług społecznych spełnia minimalne wymagania świadczenia tych usług określone w załączniku nr 1 do Wytycznych¹³.
3. *Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020, obowiązujące od dnia 8 maja 2015 r.*; - oznacza to, iż:
 - a) prezentowany tekst i opisane w nim działania w pełni odnoszą się do zasad wspierających równość szans kobiet i mężczyzn. Poszczególne części MODELU przygotowano w oparciu o budowanie przekazu informacyjnego, który jest wolny od stereotypów - język, grafika, obrazy. Ponadto tekst

¹² Regulamin konkursu Numer konkursu: POWR.02.05.00-IP.03-00-015/17

„Wypracowanie i upowszechnienie modelu współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego z innymi podmiotami realizującymi usługi społeczne” Data ogłoszenia: 29 listopada 2017 r. Wersja z dnia: 19 stycznia 2018 r.

¹³ Załącznik nr 1 do Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 - Minimalne wymagania świadczenia usług społecznych w społeczności lokalnej.

MODELU został opracowany z uwzględnieniem perspektywy płci pod kątem tego, czy treści w nich zawarte nie umacniają istniejących stereotypów na temat kobiet i mężczyzn lub czy nie utrwalają stereotypowego podziału ról.

- b) w ramach kwestii równościowych, prezentowany tekst uwzględnia także tzw. podejście projektowania uniwersalnego, czyli projektowania produktów oraz otoczenia z uwzględnieniem potrzeb osób należących do różnych grup tak, aby były one dostępne w jak największym stopniu dla wszystkich osób, bez potrzeby dodatkowej adaptacji czy wyspecjalizowanego projektowania. Opisane w tekście MODELU wszystkie spotkania, wywiady, platformy czy inne formy dyskusji i wymiany doświadczeń zostały zaprojektowane w lokalizacjach bez barier architektonicznych, do których swobodnie i bez pokonywania barier będą mogli dostać się osoby z różnymi niepełnosprawnościami;
- c) wszelkie materiały drukowane, jakie zostaną przygotowane na podstawie prezentowanego MODELU, zostaną opracowane z wykorzystaniem tekstu łatwego w odbiorze zarówno w warstwie językowej, jak i prezentacyjnej oraz publikowane w dostępnym formacie, np. teksty w postaci elektronicznej umożliwiające odczytanie przez osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności;
- d) wszystkie zasoby cyfrowe tworzone w ramach projektu spełniać będą standard WCAG 2.0 na poziomie AA.

I. Uwarunkowania koncepcji Testowego Modelu Współpracy

Opracowanie wersji testowej modelu współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego z podmiotami realizującymi usługi społeczne, zostało poprzedzone analizą rezultatów i rekomendacji z dotychczas prowadzonych prac w obszarze problematyki rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej, świadczonych przez podmioty ES, które ujęte są m.in. w takich dokumentach jak:

- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.), przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 8 z dn. 14 lutego 2017 r. (dalej: SOR 2020)¹⁴;
- Programy rozwoju: *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (dalej: KPRES)*¹⁵, przyjęty 27 lutego 2019 r. przez Radę Ministrów oraz *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu, Nowy wymiar aktywnej integracji (dalej: KPPUWS 2020)*, przyjęty 12 sierpnia 2014 r. przez Radę Ministrów;
- Rekomendacje Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 5 sierpnia 2015 r. dla jednostek samorządu terytorialnego do stosowania standardów współpracy z jednostkami organizacyjnymi sektora ES (na przykładzie spółdzielni socjalnych) przy realizacji usług społecznych użyteczności publicznej (w interesie ogólnym)¹⁶;
- Wybrane opracowania realizowanego równoległe projektu pn.: *Krajowa Sieć Reintegracji - wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego*”, POWR.02.05.00-00-0114/17, w ramach Działania 2.5 Skuteczna pomoc społeczna Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 - 2020¹⁷.

Wyznacznikiem dla koncepcji TMW, wynikającym z analizy w/w dokumentów są dwie tezy:

- 1) legitymizacją dla kierunku koncepcji TMW, a następnie sprawdzeniu jej w pilotażu na grupie minimum 30 podmiotów ES, z czego 50% mają stanowić PZS jest przywołane stwierdzenie w strategii *SOR 2020*, że inwestycje w usługi społeczne są przejawem i wzmocnieniem¹⁸:
 - społecznego i zrównoważonego rozwoju,
 - spójności społecznej, zwłaszcza w odniesieniu do lokalnych i regionalnych terytoriów, w rozumieniu administracyjnych podziałów kraju,

¹⁴ Patrz: M.P. z 2017 r., poz. 260.

¹⁵ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023. Ekonomia Solidarności Społecznej. Uchwała nr 11 Rady Ministrów z dnia 27 lutego 2019 r. (MP. Dz. U. z 2019 r., poz.214)

¹⁶ Patrz: ozrss.pl/.../standardy-wspolpracy-jednostek-samorzadu-terytorialnego-ze-spoldzielnia (12.06.2019)

¹⁷ Produkty projektu w formie opracowań dostępne na stronie internetowej IPiSS – zakładka „Biblioteka projektu”, www.ipiss.com.pl.

¹⁸ Patrz: M. Rymśza, *Jaki rozwój społeczny? Rekomendacje dotyczące edukacji, usług społecznych, kultury i ochrony zdrowia*, [w]: *Realizacja usług publicznych w jednostkach samorządu terytorialnego – ograniczenia, możliwości, rekomendacje*, red. merytoryczna C. Trutkowski, Wyd. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Warszawa 2016, s.300-320.

- przeciwdziałania ubóstwu (np. objęcia niektórych grup społecznych usługami opiekuńczymi, usługami aktywizacyjnymi oraz reintegracyjnymi),
 - polityki prorodzinnej łagodzącej negatywne społecznie trendy demograficzne (np. spadek dzietności, wzrost populacji seniorów, itp.),
 - preferowanej deinstytucjonalizacji instytucji pomocy społecznej.
- 2) rozwój usług użyteczności publicznej, a za takie uznaje się usługi społeczne (socjalne) w wymiarze lokalnym, nie może odbywać się jedynie przy udziale jednostek samorządu terytorialnego¹⁹. Zakres usług społecznych, który obejmuje przede wszystkim²⁰: promocję i ochronę zdrowia, pomoc społeczną, gminne budownictwo mieszkaniowe, edukację publiczną, kulturę, kulturę fizyczną i turystykę, politykę prorodziną, wspieranie osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałanie bezrobociu, będzie się poszerzał, a więc będzie potrzebował nowych realizatorów tych usług²¹.

Wspomnieć należy, iż w Trzecim Priorytecie *KPPUWS 2020* wydzielono pakiet działań ukierunkowanych na „*Rozwój społecznych usług użyteczności publicznej, zwłaszcza usług środowiskowych realizowanych przez podmioty sektora ekonomii społecznej, łączących aktywizację zawodową z budowaniem spójnego systemu usług społecznych*”. W tej grupie usług ważną rolę przypisano rozwojowi usług uzupełniających i wspierających rolę rodziny, co wpisuje się w ogólną misję PZS. Wskazanie w *KPPUWS 2020* kierunku angażowania PES jako realizatorów niektórych rodzajów usług, upoważnia do sformułowania hipotezy o możliwości włączenia ich w procesy świadczenia tych usług oraz wykorzystania potencjału organizacyjno-programowego PZS na potrzeby innych realizatorów usług społecznych, a także sprawienia, że same poszerzą swoją ofertę usługową.

Kolejnym uwarunkowaniem, uwzględnionym przy opracowywaniu TMW są treści „*Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki*

¹⁹ Usługi użyteczności publicznej są zdefiniowane w ustawach: (1) z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz.994 z późn.zm.), z dn. 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz.995 z późn.zm.) oraz z dn.20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej (tj.: Dz. U. z 2017 r. poz.827 z późn.zm.).

²⁰ W niektórych przypadkach usługi reintegracji społecznej i zawodowej także uznają się jako usługi społeczne. Taką opinię zarejestrowano podczas badań przeprowadzonych przed przystąpieniem do opracowania koncepcji Modelu TMW, przeprowadzonych w ramach niniejszego projektu (raporty z wizyt studyjnych w CIS Gdańsk, WCI Wrocław, CIS Mieniany, oraz CIS Kielce

²¹ W perspektywie finansowej 2014-2020 określonej dla funduszy unijnych (EFS) określono, że wsparcie rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej, w tym świadczonych przez podmioty ekonomii społecznej będzie traktowane priorytetowo (szczególnie w odniesieniu do powstawania i rozwoju form opieki nad dziećmi, osobami niepełnosprawnymi, osobami starszymi oraz osobami wykluczonymi społecznie.

świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”²², w tym szczególnie wskazania zawarte w rozdziale 5 „Rozwój usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności”, w którym odnaleźć można szereg przykładów usług społecznych mogących być przedmiotem zainteresowania PES, a tym samym stanowić kanwę dla inicjowania współpracy z PZS.

W zbiorze uwarunkowań TMW uwzględniono również aprobowaną wewnętrzną strukturę sektora ES, która wskazuje m.in. na relację między PZS a pozostałymi, która to może być wykorzystywana dla działań zmierzających do przygotowywania kadr pracowniczych w przedsiębiorstwach społecznych (np. w spółdzielniach socjalnych).

II. Istota i cechy Testowego Modelu Współpracy

Należy wyraźnie zaznaczyć, że niniejsze opracowanie prezentuje model współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego z instytucjami i podmiotami świadczącymi usługi społeczne w jego wersji testowej. Procedury przewidziane w tej wersji zostaną przetestowane w trzydziestu celowo dobranych lokalizacjach na terenie kraju - z udziałem odpowiednio przeszkolonych ekspertów, których zadaniem będzie inicjowanie modelowych działań w lokalnym środowisku instytucjonalnym, wsparcie Aktorów modelu w pełnieniu przewidzianych dla nich ról, dbałość o zgodność procesu testowania z wytycznymi i bieżące gromadzenie danych koniecznych do oceny rezultatów testowania. Proces testowania, podobnie jak i sam model (w jego testowej wersji) zostanie poddany starannej, ilościowej i jakościowej ewaluacji, ze szczególnym uwzględnieniem skuteczności poszczególnych procedur. Wyniki ewaluacji zostaną wykorzystane do sformułowania ostatecznej wersji modelu, który – także dzięki wkładowi testujących i partycypacyjnemu charakterowi procesu testowania – może się znacząco różnić od wersji testowej (TMW). Zespół projektowy ma pełną świadomość tego, że rozmaite niedostatki planowanych działań i procedur ujawnią się w działaniu i bardzo liczy na pełną partycypację lokalnych autorów także w czasie modyfikowania treści i założeń modelu oraz weryfikacji tekstów, które będą upowszechniane

²² Dokument Europejskiej Grupy Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, opublikowany w 2013 r. s.93-112, www.pfon.org/dokumenty-i-publicacje/inne-publicacje/315-droga-do-opieki-w-srodowisku-lokalnym-materialy (12.06.2019).

po zakończeniu projektu w formie opracowań poglądowych i edukacyjnych (podręcznik, numer tematyczny Polityki Społecznej, wpisy na platformie internetowej).

Model Współpracy w ostatecznym kształcie (tj. po zakończeniu testowania) ma być pomocnym instrumentem w rozwoju społecznych usług na rzecz lokalnych społeczności, w tym usług środowiskowych realizowanych przez podmioty sektora ES, łączących aktywizację zawodową ze świadczeniem usług społecznych. Stanowi on specyficzną kontynuację wcześniejszych testów w obszarze wielowymiarowej, instytucjonalnej współpracy z wykorzystaniem PZS²³, zaś jego wdrożenie ma przyczynić się do rozszerzenia zakresu i form współpracy międzyinstytucjonalnej z korzyścią dla powiększania katalogu usług społecznych. Model Współpracy ma przyczyniać się do wykorzystywania zasobów różnych dziedzin życia publicznego (ochrona zdrowia, edukacja, kultura, sport, rekreacja i turystyka) dla sposobów organizacji usług społecznych, a także przyczyni się do przygotowywania własnych, lokalnych zasobów kadrowych, specjalizujących się w ich świadczeniu, tj.²⁴:

- usługi, które zapobiegają rozdzieleniu rodzin,
- usługi dowozu posiłków,
- usługi ośrodków opieki dziennej dla dorosłych i osób starszych,
- usługi „towarzysza” dla osób starszych, niepełnosprawnych,
- usługi tzw. „domu ucieczki” (*Weglaufhaus*) lub ośrodków interwencji kryzysowej,
- usługi opieki pozaszkolnej i zajęć pozalekcyjnych,
- usługi dla małych dzieci,
- usługi pomocy w domu i usługi w zakresie opieki domowej,
- usługi tzw. *krótkiego urlopu* lub tzw. *opieki wytchnieniowej* dla opiekunów osób niepełnosprawnych.

²³ Przykład: (1) Model Lokalnej Współpracy, będący wynikiem realizacji w latach 2013-2015 projektu współfinansowanego ze środków EFS pn.: „Kompleksowe formy reintegracji społecznej i zawodowej w lokalnym środowisku”, (2) Model Krajowej Sieci Reintegracji, będący rezultatem realizowanego w latach 2017-2019 projektu współfinansowanego z EFS pn.: „Krajowa Sieć Reintegracji – wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego”.

²⁴ Patrz dokument Europejskiej Grupy Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, pn.: *Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, s. 98-112.

Konstrukcja TMW to zbiór trzech kompatybilnych sfer współpracy z PZS, obejmujących takie obszary jak:

- zaspokajanie przez PZS potrzeb kadrowych realizatorów niektórych usług społecznych, w tym przypadku PES,
- tworzenie nowych PES specjalizujących się w świadczeniu niektórych rodzajów usług społecznych przez absolwentów centrów i klubów integracji społecznej,
- zlecanie niektórych usług społecznych sektorowi ES, z uwzględnieniem przygotowania PZS do ich wykonywania.

Jedną z głównych funkcji TMW będzie odpowiedź m.in. na:

- 1) ogólnoeuropejską wytyczną w zakresie odpowiedzialności za mieszkańców na szczeblu lokalnym poprzez dążenie do inicjowania działalności różnych podmiotów sektora ES świadczących usługi społeczne wszystkim mieszkańcom, którzy ich potrzebują (w TMW to przykład deinstytucjonalizacji usług poprzez wdrożenie procedur współpracy „PZS – PES, specjalizujących się w usługach społecznych”),
- 2) innowację aktywizacji zawodowej wyrażającą się wprowadzeniem do profilu usług PZS nowego komponentu edukacyjnego przygotowującego kadry dla PES, specjalizujących się w konkretnych usługach społecznych,
- 3) promowanie w samorządzie terytorialnym idei „odpowiedzialnego społecznie terytorium” poprzez włączanie w realizację lokalnych programów rozwoju usług społecznych nowych PES, tworzonych z udziałem osób pozytywnie kończących zajęcia w KIS lub CIS,
- 4) zwiększanie spójności i kompatybilności lokalnych programów rozwoju z uwzględnieniem usług społecznych poprzez uzupełniające włączanie zawiązywanych partnerstw „JST- sektor ES”.

Ogólne cechy TMW sprawiają, że proponowane instrumentarium może być stosowane w każdej gminie/powiecie, w których już funkcjonują PZS lub w gminach, w których dopiero zamierza się zainicjować ich powstanie.

W zbiorze cech TMW znajdują się przede wszystkim: terytorialność, procesowość, otwartość oraz partycypacyjność.

Terytorialność modelu - cecha ta oznacza, że proponowane instrumenty i narzędzia TMW mogą być zastosowane w każdej gminie lub powiecie²⁵, na której terytorium występują wszystkie niezbędne elementy, które mogą doprowadzić do:

- stworzenia synergicznych warunków współpracy pomiędzy podmiotami, których obecność jest niezbędna dla rozwoju i świadczenia usług społecznych - np. takie elementy jak: lokalne porozumienie o współpracy Interesariuszy lub lokalny program rozwoju usług społecznych, zespoły/komitety rozwoju ES,
- powstania określonych typów Interesariuszy przedmiotowej współpracy, a szczególnie tych, które będą przygotowywać kadry dla usług społecznych i tych, które będą świadczyć takie usługi – np. takie elementy jak: KIS, CIS, spółdzielnia socjalna lub inny podmiot/organizacja pozarządowa usług społecznych,
- włączenia Interesariuszy dysponujących pewnymi zasobami organizacyjno-technicznymi (najlepiej jeśli włączenie będzie bezkosztowe zwłaszcza dla Interesariuszy podejmujących współpracę), niezbędnymi przy świadczeniu usług społecznych,
- pozyskania kandydatów z lokalnych społeczności, będących grupami osób zaliczanymi do wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, do procesów przygotowujących kadry wyspecjalizowane do tworzenia własnych podmiotów świadczących usługi społeczne lub podejmujących zatrudnienie w podmiotach /organizacjach ES świadczących takie usługi.

Ponadto, terytorium TMW to także obszar, na którym wpływ na inicjatywy lokalnej polityki społecznej (rozwój usług społecznych) mają instytucje o zasięgu regionalnym, np.: regionalne ośrodki polityki społecznej, ośrodki wsparcia.

Etapowość modelu - działania podjęte w Modelu powinny zostać podzielone na pojedyncze etapy, które składają się na proces potrzebny do jego wykonania. Cecha ta oznacza, że poza faktem etapowego dochodzenia do ostatecznej wersji modelu, co przewiduje scenariusz projektu, jego wdrażanie w praktykę jest działaniem procesowym²⁶. TMW jest zbiorem

²⁵ Obie jednostki samorządu terytorialnego są wymieniane w przepisach obowiązującego prawa jako instytucje tworzące podmioty zatrudnienia socjalnego, niektóre rodzaje innych podmiotów ES (np. spółdzielnie socjalne) a także odpowiedzialne za inicjowanie różnych strategii i programów w obszarze polityki i ekonomii społecznej.

²⁶ Patrz: P. Grajewski, *Organizacja procesowa*, PWE Warszawa 2007 a także P. Grajewski, *Procesowe zarządzanie organizacją*, PWE Warszawa 2012.

sekwencyjnych działań, powiązanych zależnościami przyczynowo-skutkowymi, które obrazowo powodują, że rezultaty wykonanych działań jednej sfery modelu, tzw. *sfery poprzedzającej* są punktem wejściowym dla działań przewidzianych dla kolejnej sfery. Zachowanie reżimu kolejności działań jest gwarantem dojścia do sytuacji, w której PZS będzie możliwe powierzane przygotowania kadr dla realizatorów usług społecznych lub spowoduje, że PZS same zostaną uznane za realizatorów usług społecznych. O procesowym charakterze TMW świadczą także opisy procedur w *Sferach Współpracy*, wskazani wykonawcy, ich wzajemne zależności, a także katalogi niezbędnych kwalifikacji i wymogów dla określonych rodzajów usług społecznych.

Otwartość modelu - oznacza, że niektóre elementy modelu, w tym szczególnie zbiór Interesariuszy współpracujących w poszczególnych *Sferach Współpracy*, a także katalog usług społecznych będących przedmiotem współpracy nie jest zbiorem zamkniętym. Przyjęcie założenia o otwartości TMW wypełnia zobowiązanie Interesariuszy o odnoszeniu się w praktyce do niektórych kierunków „*Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*”²⁷, w tym szczególnie do rozwoju niektórych typów usług na poziomie lokalnych społeczności. Otwartość jest też wyróżnikiem dającym możliwość dokonywania modyfikacji Modelu, szczególnie w fazie jego testowania.

Partycypacyjność modelu - oznacza, że jego ostateczny kształt będzie wynikiem nie tylko praktycznego testu na obszarze wybranych JST, ale także wynikiem konsultacji z przedstawicielami podmiotów i instytucji nieuczestniczących w testowaniu. Cecha ta gwarantuje uzyskanie synergii pomiędzy koncepcją modelu a możliwościami jego stosowania w praktyce.

Wymienione cechy TMW odnoszą się do każdego merytorycznego komponentu, tj. *modelowej sfery współpracy*. Ich rzeczywisty wymiar będzie realizowany w trakcie działań testowych, w tym szczególnie w czasie konsultacji z wybranymi interesariuszami. Innymi słowy oznacza to, że zbiór cech TMW może zostać zmodyfikowany poprzez dopisanie zgłoszonych przez konsultantów innych uwag. Takie podejście powoduje,

²⁷ Dokument Europejskiej Grupy Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, opublikowany w 2013 r., s.93-112, www.pfon.org/dokumenty-i-publicacje/inne-publicacje/315-droga-do-opieki-w-srodowisku-lokalnym-materialy (13.06..2019).

że całość propozycji modelowych generalnie cechować będzie elastyczność, tj. podatność na pozytywne zmiany.

III. Partnerstwo – nadrzędna cecha Testowego Modelu

Tematyka TMW koncentrująca się na współpracy określonych instytucji, reprezentujących sektory samorządowej administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych, wpisuje się w dwa cele gospodarki społecznej, a mianowicie: cel integracyjny oraz cel rynkowy²⁸. Już w latach 2002/2003 uznano, że sektor gospodarki społecznej może być sojusznikiem dla instytucji sektora publicznego w dostarczaniu wspólnotom lokalnym różnorodnych usług społecznych, stanowiąc zarazem „skuteczną zaporę” wobec nadmiernego urynkowania usług społecznych, uniemożliwiając kreowanie nowych nierówności oraz niszczenie wspólnotowości i solidarności przynależnej usługom społecznym²⁹.

TMW ma prowadzić do uporządkowanego partnerskiego działania, którego formy uzależnione są od poziomu powiązań, złożoności celów oraz stopnia formalizacji wzajemnych relacji. W licznej literaturze można doszukać się wielu definicji partnerstwa, przy czym dla celów modelu wybrano najbardziej ogólną, oddającą specyfikę zagadnień wpisanych w jego instrumentarium. Definicja ta brzmi następująco:

„Partnerstwo jest powszechnie rozumiane jako dobrowolna i kooperacyjna relacja pomiędzy różnymi stronami, w której wszyscy uczestnicy ("partnerzy") zgadzają się pracować razem aby osiągnąć wspólny cel lub podjąć specyficzne zadanie i dzielić ryzyko, odpowiedzialność, zasoby, kompetencje i korzyści”³⁰.

W przywołanej definicji występują wszystkie trzy elementy TMW, a więc:

- 1) strony partnerstwa, reprezentowane przez określone podmioty, którym będą przypisane określone role i funkcje, tzw. *Aktorzy TMW*,

²⁸ Szerzej C. Miżejewski: *Partnerstwo publiczno-społeczne w polityce społecznej Polski*, artykuł na stronie internetowej www.problempolitykispolecznej.pl. Cel integracyjny – oznacza działania koncentrujące się na zaspokajaniu potrzeb integracyjnych osób i wspólnot w wymiarze społecznym i zawodowym. Cel rynkowy – oznacza świadczenie usług o charakterze rynkowym przez podmioty ekonomii społecznej w sposób zbliżony do instytucji komercyjnych. (13.06.2019)

²⁹ Tamże,

³⁰ Patrz: Wybrane definicje partnerstwa międzysektorowego, www.emisja.nazwa.pl/trgp2014.pdf (13.06.2019)

- 2) wyznaczone zadania, które są rozpisane w trzech *Sferach Współpracy*, mających doprowadzić do powstania określonych sytuacji, a wśród nich: (a) do zainicjowania współpracy pomiędzy PZS a lokalnymi realizatorami usług społecznych, (b) do przyjęcia przez PZS roli kształcących kadry dla sfery usług społecznych oraz (c) do przyjęcia przez PZS funkcji uzupełniających realizatorów usług społecznych na lokalnym rynku,
- 3) opis odpowiedzialności, kompetencji oraz niezbędnych zasobów dla wypełnienia zadań w poszczególnych *Sferach Współpracy*.

Jednocześnie za wyborem powyższej definicji przemawia fakt, że nie chodzi o każdą formę współpracy, np. wymianę informacji czy pozyskiwanie środków od administracji publicznej przez organizacje pozarządowe/PES, tylko o głębsze znaczenie tego terminu, w którym uznaje się odrębność i integralność stron przy równoczesnej wzajemności relacji między nimi (np. odrębność misji PZS od celów przedsiębiorstwa społecznego)³¹.

Korzystając z dookreślonych w licznych publikacjach o partnerstwach ich praktycznych formach zdecydowano się, że rozwiązania TMW będą odzwierciedlały „współpracę” jako jedną z takich form. Oznacza to, że podmioty wchodzące w skład partnerskich związków będą ze sobą ściśle powiązane, oraz że oddadzą część swojej autonomii na rzecz dalekosiężnego celu tej współpracy, potwierdzając przyjęte zasady najczęściej formą umowy³². Oczywiście, w praktyce wdrażania TMW należy założyć, że wystąpią sytuacje, w których decyzja o przystąpieniu do współpracy, szczególnie ze strony PZS będzie nosiła znamiona *quasi* autonomii, co wynika z faktu braku osobowości prawnej³³.

Ostatnie lata udowodniły, że pakt lokalne (partnerstwa) zawierane w skali gminy, miasta, czy regionu mogą być siłą napędową umożliwiającą dokonanie pożądaných zmian, a o takie zmiany m.in. chodzi w TMW (np. poszerzenie roli PZS co najmniej do funkcji realizatora usług społecznych, a przynajmniej podmiotu przygotowującego kadry dla konkretnych usług społecznych). Partnerstwo stało się przeciwieństwem „klasycznych”

³¹ J.J. Wygnański: Ekonomizacja organizacji pozarządowych, [w] Zarządzanie Publiczne nr 3 (1), 23-68, 2008, <http://bazhum.muzhp.pl>, pdf (13.06.2019)

³² Patrz: B. Bąbska, M. Rymśa: *Organizowanie społeczności lokalnej – metodyka pracy środowiskowej, ABC organizowania społeczności lokalnych, Poradnik II*, www.osl.org.pl/wp-content/uploads/2014/09/Tryptyk-02.pdf (12.06.2019).

³³ Tamże, autorzy wymieniają jeszcze dwie formy partnerskiego współdziałania, a mianowicie: (1) sieć – to forma w której współpraca oparta jest na mało sformalizowanych zasadach i założeniu, że przystąpienie do partnerstwa nie powoduje ograniczenia autonomii poszczególnych podmiotów, (2) koordynacja – to forma w partnerskiej współpracy, gdzie członkostwo jest dookreślone formalną umową i wymaga zaangażowania czasu, środków finansowych i innych zasobów.

mechanizmów rozwiązywania problemów społecznych, np.: braku pracy, objęcia usługami społecznymi niektórych słabszych grup, gwarantowania stabilności i wsparcia najbardziej potrzebującym. Ewolucja partnerstwa, początkowo rozumianego jako porozumienie o współpracy pomiędzy różnymi instytucjami dla uzyskania jednego celu (np. wsparcie osób zwalnianych wskutek likwidacji fabryki przez urzędy pracy) spowodowała spostrzeżenie jego jako narzędzia nie tylko bezpośredniej realizacji wyznaczonych działań „osłonowych”, ale również jako narzędzia umożliwiającego uzyskanie integracji społecznej i aktywności wśród członków lokalnych społeczności.

Należy w tym miejscu rozróżnić dwa terminy: współpraca instytucjonalna oraz partnerstwo. Termin „współpraca instytucjonalna” to określony, krótki czas, określone instytucje oraz określone zadania i cele, którym ma służyć, a także oznaczającym hermetyczne działanie najczęściej dwóch instytucji, zaś termin „partnerstwo” oznacza niezamknięty czasowo przedział działania oraz otwartą, często zmienną listę interesariuszy, dla których wyznacznikiem więzy jest rzeczywiste i efektywne współdziałanie, a nie deklaracje i uznaniowość. Zaistnienie w praktyce partnerstwa wymaga pojawienia się *siły sprawczej*, tj. inicjatora lub lidera takiego przedsięwzięcia.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy zasadnicze „siły sprawcze” przyczyniające się do powstania partnerstwa:

- 1) Lokalni liderzy, zarówno bez przynależności do organizacji, jak i ci przynależni do organizacji społecznych. Ważne jest, aby inspirator partnerstwa był liderem rzeczywistym, znanym i rozpoznawalnym w danym środowisku społecznym, a także aby był wyrazicielem woli i interesów lokalnej zbiorowości (np. wójt, prezes znanej organizacji społecznej, znany przedsiębiorca lokalny). W Testowym Modelu takie role mogą wypełniać zarówno interesariusze, reprezentujący samorząd terytorialny odpowiedzialny za dostarczanie usług społecznych, jak i interesariusze reprezentujący sektor ES, świadczący usługi społeczne.
- 2) Instytucje sektora pozarządowego, czyli różnego rodzaju organizacje pozarządowe i PES, których łączy zrozumienie działania w duchu solidarności społecznej, obrony słabszych ekonomicznie grup lub zrozumienie dla zmian społecznych w lokalnym środowisku.

- 3) Lokalne instytucje publiczne pełniące na niektórych terytoriach swoistą rolę „lokalnego lidera”, gwarantując, że partnerstwo powstałe z ich inicjatywy cechuje na ogół dobrze zorganizowana struktura decyzyjna i informacyjna oraz dobrze funkcjonujące zaplecze administracyjno-kancelaryjne. W TMW taką rolę przewiduje się powierzyć samorządowi terytorialnemu szczebla gminnego, pod warunkiem, że będzie on zainteresowany nie tylko rozwojem usług społecznych, ale rzeczywistym powierzeniem ich wykonywania podmiotom sektora ES.

Nadrzędność cechy TMW jaką jest partnerstwo wynika z kilku ogólnych przesłanek:

- *Po pierwsze*, partnerstwo jest przyjmowane jako uzupełnienie i inicjatywa wspomagająca działania JST i ich jednostek organizacyjnych poprzez wprowadzanie niekonwencjonalnych przedsięwzięć z udziałem wszystkich instytucji, organizacji i osób indywidualnych, kierujących się zasadą solidaryzmu w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu – rozwiązania modelowe obejmować będą uczestników zajęć reintegracji społecznej i zawodowej prowadzonych przez PZS, ukierunkowanych na kształcenie grup założycieli nowych PES, specjalizujących się w usługach społecznych (np. spółdzielni socjalnych) lub grup pracowników PES świadczących usługi na rzecz lokalnych społeczności.
- *Po drugie*, partnerstwo traktowane jest jako zbiór wiedzy o lokalnym środowisku, a także siła „sojuszu” administracji i organizacji pozarządowych oraz indywidualnych osób uznanych za autorytety w wyczuwaniu rzeczywistych problemów społeczności lokalnej – rozwiązania modelowe będą ukierunkowane na rozwój niektórych rodzajów usług społecznych, w tym szczególnie tych wymienionych w „Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”³⁴, a więc uwzględniających priorytety w objęciu usługami społecznymi takich grup społecznych jak: dzieci, seniorzy i osoby niepełnosprawne.
- *Po trzecie*, partnerstwo to ścieżka tworzenia dobrych lokalnych rozwiązań opartych na wiedzy i doświadczeniu instytucji oraz indywidualnych osób, prowadzących do

³⁴ Dokument Europejskiej Grupy Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, opublikowany w 2013 r. s.93-112, www.pfon.org/dokumenty-i-publicacje/inne-publicacje/315-droga-do-opieki-w-srodowisku-lokalnym-materialy (13.06.2019).

rozwiązywania najtrudniejszych problemów społecznych, które obecnie mają charakter przekrojowy (sektorowy), a sposoby ich rozwiązywania wymagają zgody lokalnego społeczeństwa i współpracy różnych instytucji - rozwiązania TMW w sposób preferencyjny traktują PES, a więc wystąpi konieczność dobrego, jasnego przekazu do środowiska lokalnych przedsiębiorców, że rozwiązania te nie będą naruszały warunków konkurencyjności, a będą stanowiły uzupełnienie lokalnej oferty usług kierowanych do najbardziej potrzebujących mieszkańców danego terytorium.

- *Po czwarte*, partnerstwo prowadzi do długofalowego działania, w związku z powyższym przyjęta forma w TMW jaką jest współpraca jest początkiem procesu zmian w kierunku dobra wspólnego, minimalizującą interesy partykularne – rozwiązania modelowe prowadzą do inicjowania nowych miejsc pracy, przełamywania barier izolacji społecznej, a także zwiększenia poczucia solidaryzmu lokalnego.

W TMW uznanie partnerstwa jako nadrzędnej cechy powoduje, że proponowane rozwiązania, szczególnie w zakresie współpracy środowiska PZS (CIS/KIS) z realizatorami usług społecznych (PES) będą wdrażane przy zachowaniu pryncypialnych zasad jakimi są:

1. ZASADA AUTONOMII PARTNERA – zasada bezwzględna partnerstwa

Przyjęta zasada oznacza, że każda instytucja współpracująca w ramach partnerstwa musi zachować prawo do autonomicznych decyzji o czasie, formach i zakresie uczestnictwa w partnerstwie. Wspieranie partnerstwa nie oznacza konieczności udziału w bieżących działaniach lecz ważne jest, aby na początku inicjacji partnerstwa określić swój stosunek do tej idei. W TMW będzie to oznaczało, że wszystkie instytucje wypełniające role doradczo-koordynacyjne będą musiały zadeklarować zakres swojego uczestnictwa.

2. ZASADA PRIORYTETU STATUTOWEJ DZIAŁANOŚCI PARTNERA

Członkowie partnerstwa muszą przestrzegać reguły nadrzędności statutowych zadań każdej strony, która przystąpiła do umowy partnerskiej. Oznacza to, że w przypadku niemożności zaangażowania się w prace z tytułu konieczności wykonywania statutowych obowiązków, instytucja partnerska nie będzie ponosiła konsekwencji czasowego wyłączenia się z realizacji zaplanowanych zadań.

3. ZASADA RÓWNOŚCI UDZIAŁU I PODEJMOWANIA DECYZJI

Współpraca instytucji w ramach partnerstwa, w tym szczególnie oddelegowanie swojego przedstawiciela do funkcjonowania różnego rodzaju zespołów lub innych gremiów oznacza, że przy podejmowaniu decyzji przestrzega się reguły „jeden udział jeden głos”. Tym samym uznaje się równość wszystkich instytucji wchodzących w danym czasie w skład partnerstwa.

4. ZASADA OTWARTOŚCI PARTNERÓW, tzw. zasada otwartych drzwi

Instytucje, organizacje i osoby wchodzące w skład partnerstwa kierują się otwartością na propozycje ewentualnego przystąpienia kolejnych organizacji, podmiotów i osób. Zasada ta oznacza, że partnerstwo jest formułą otwartą na poszerzanie zakresu merytorycznego oraz zasobów organizacyjno-technicznych stawianych do dyspozycji partnerstwa.

5. ZASADA EFEKTYWNYCH ZASOBÓW

Członkowie partnerstwa starają się, w sposób nieutrudniający wykonywanie ich statutowych obowiązków, udostępniać swoje zasoby (organizacyjne, techniczne, kadrowe i finansowe) dla wzmocnienia potencjału organizacyjnego wspólnej inicjatywy.

6. ZASADA WZAJEMNEJ INFORMACJI

Wszyscy interesariusze partnerstwa przestrzegają zasady wzajemnego informowania, co oznacza, że istotne z punktu widzenia przebiegu poszczególnych zadań oraz osiągnięcia celów komunikaty są przekazywane w porządku ustalonym wewnątrz partnerstwa. W tym celu wykorzystywane są wszystkie dostępne środki przekazu.

7. ZASADA EFEKTU I MONITORINGU

Instytucje, organizacje i osoby współpracujące przyjmują regułę monitoringu, który powinien zapewnić okresowe informacje dla wszystkich partnerów o stanie realizacji zadań, o powstałych trudnościach i barierach koniecznych do rozwiązania, zarówno w ramach partnerstwa, jak i u poszczególnych partnerów. W celach monitoringu partnerzy uzgadniają zakres informacji oraz sposób ich prezentacji.

Odrębną sprawą omawianej cechy TMW jest tworzenie dobrego klimatu nie tylko wokół procesu tworzenia partnerstwa, ale także dalszego jego funkcjonowania. Ta rola spada najczęściej na inicjatora partnerstwa lecz dotyczy każdego odpowiedzialnego członka.

Toteż niezmierniej wagi nabiera kwestia przedstawiania na różnych forach zarówno korzyści wynikających ze wspólnego działania dla społeczności lokalnej, jak i korzyści płynących dla dobra poszczególnych partnerów.

IV. Sfery Współpracy Testowego Modelu

TMW, odnoszący się do bezpośredniego współdziałania PES na rzecz usług społecznych, zakłada we wszystkich swoich trzech komponentach dbałość o jakość dostarczania tych usług, a więc pewien stopień profesjonalizmu kadr. Wynika to m.in. z przypisanej sektorowi ES w kategoriach społecznych i gospodarczych misji budowania odpowiedzialnej wspólnoty³⁵. Stąd też, przyjmując jedną z definicji jakości usługi³⁶ wskazującą, że jest to zespół cech, które decydują o użyteczności do zaspokojenia stwierdzonych i oczekiwanych potrzeb klienta, i że tylko odbiorca usługi może podejmować decyzję, czy i w jakim zakresie jest ona zgodna z jego oczekiwaniami, **wyznaczono dla sfer współpracy następujące cele:**

³⁵ Patrz K. Cibor, *Usługi użyteczności publicznej a ekonomia społeczna*, Fundacja Inicjatyw Społeczno -Ekonomicznych, publikacja w ramach projektu współfinansowanego ze środków EFS pt.: „System wzmacniania potencjału i kompetencji sektora spółdzielczości socjalnej oraz stworzenie sieci współpracy z instytucjami rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej”, Warszawa 2014, s.12 i s.24.

³⁶ Patrz K. Krukowski, *Ocena jakości usług społecznych, zleczanych przez administrację samorządową organizacjom pozarządowym*, www.cejsh.icm.edu.pl/cejsh (13.06.2019).

Rysunek 1 Sfery Współpracy Modelu

<p style="text-align: center;">Testowa Pierwsza Sfera Współpracy</p> <p style="text-align: center;">- Zaspokajanie przez podmioty zatrudnienia socjalnego potrzeb kadrowych PES specjalizujących się w usługach społecznych.</p>
<p style="text-align: center;">celem jest nawiązanie i utrzymanie współpracy z podmiotami zatrudnienia socjalnego w zakresie wspólnego diagnozowania, planowania i informowania o potrzebach kadrowych realizatorów usług społecznych na obszarze gminy/powiatu, a także zamiarach uruchomienia nowych rodzajów tych usług.</p>
<p style="text-align: center;">Testowa Druga Sfera Współpracy</p> <p style="text-align: center;">- Tworzenie PES specjalizujących się w usługach społecznych przy udziale osób kończących pozytywnie zajęcia w podmiotach zatrudnienia socjalnego.</p>
<p style="text-align: center;">celem jest współpraca z podmiotami zatrudnienia socjalnego i lokalnymi instytucjami, decydującymi się na wdrożenie określonego pakietu usług społecznych oraz zlecenia ich PES, w tym: podmiotom utworzonym przez osoby, które ukończyły zajęcia reintegracji społecznej i zawodowej.</p>
<p style="text-align: center;">Testowa Trzecia Sfera Współpracy</p> <p style="text-align: center;">- Włączenie podmiotów zatrudnienia socjalnego do listy lokalnych realizatorów usług społecznych.</p>
<p style="text-align: center;">celem jest współpraca z podmiotami zatrudnienia socjalnego, które mogą stać się lokalnymi realizatorami określonych usług społecznych, w tym szczególnie wykonywanych na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego.</p>

Źródło: opracowanie na podstawie wniosku projektowego

Wskazane cele trzech *Sfer Współpracy* TMW pomagają utworzyć katalog podstawowych „Aktorów TMW” i przypisać im konkretne role, a także określić wstępną listę partnerów, którzy będą niezbędni dla osiągnięcia tych celów.

V. Aktorzy TMW i ich role

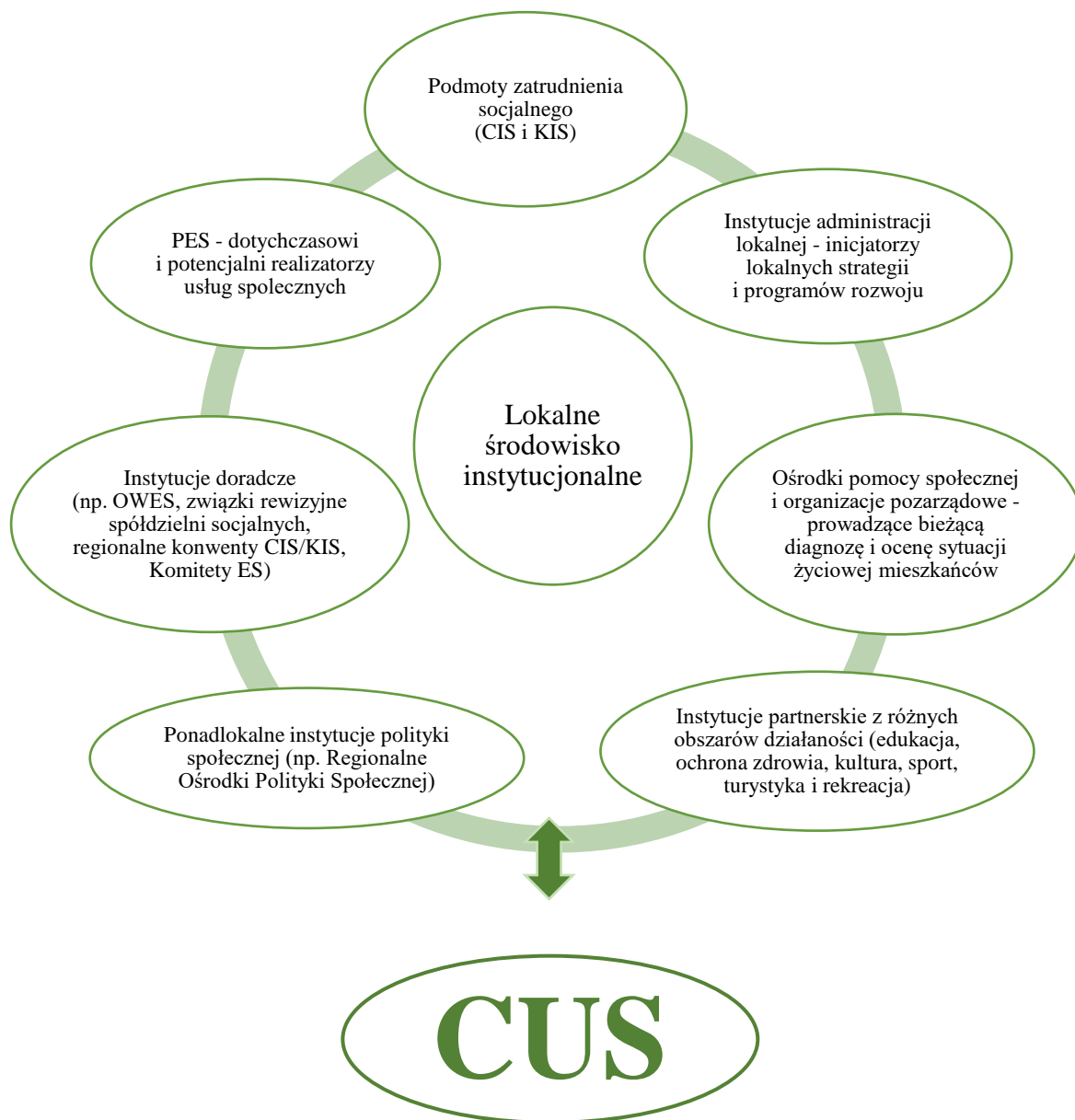
TMW jest wpisany w przestrzeń społeczną, która ma charakter lokalny, a więc w taką, która oznacza konkretne miejsce - terytorium lub wyodrębniony obszar geograficzny. Ta społeczna przestrzeń TMW określona jest dwoma ramami. Pierwsza rama utożsamiana jest z potrzebami grup społecznych, posiadających m.in. własną strukturę demograficzną (wiekową), ekonomiczną (dochody), a także własny poziom aktywności obywatelskiej oraz wyznawanych wartości. Druga rama naznaczona jest wolumenem i strukturą instytucji oraz organizacji formalnych i nieformalnych, które dysponują określonym potencjałem i zdolnościami techniczno-organizacyjnymi oraz kadrowymi. W tej lokalnej przestrzeni następuje proces zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych poszczególnych grup, które łączy więź wspólnego stosunku do miejsca, w którym one funkcjonują. Dla TMW znaczenie będą miały zarówno potrzeby poszczególnych grup społecznych, jakie można zaspokoić określonymi usługami społecznymi, jak i zasobność terytorium w zakresie instytucji/podmiotów, szczególnie tych dostarczających (wytwarzających) usługi. TMW w całości, a także w każdej swojej *Sferze Współpracy* wpisany jest w tzw. *lokalne środowisko instytucjonalne*³⁷. Termin „*lokalne środowisko instytucjonalne*” oznacza m.in. jednostki, grupy, organizacje, struktury, instytucje oraz infrastrukturę techniczną, ekonomiczną i społeczną, umożliwiającą aktywność życiową, a także oznacza terytorium wytwarzania dóbr i usług. Ulokowanie TMW w tym środowisku powoduje, że dla jego wdrażania niezbędni są „aktorzy” z przypisanymi określonymi rolami i funkcjami. Dla aktorów „*lokalnego środowiska instytucjonalnego*”, którzy reprezentować będą szerokie spektrum interesariuszy TMW związek z proponowanymi procedurami i scenariuszami współpracy będzie oznaczał, dla jednych wypełnianie pierwszoplanowych ról i funkcji, szczególnie o znaczeniu inicjującym, organizacyjnym i wykonawczym, a dla pozostałych pełnienie ról uzupełniających, doradczych i konsultacyjnych, co nie oznacza niepartnerskich. Grono Aktorów TMW oznacza bogactwo możliwości korzystania z ich:

³⁷ Patrz K. Leśniak-Moczuk: *Instytucje społeczne w wiejskiej przestrzeni społecznej*, www.dspace.uni.lodz.pl, (14.06.2019).

- 1) kompetencji statutowych w trakcie wchodzenia w procesy współpracy, głównie w zakresie inicjowania niezbędnych działań zmierzających do uruchomienia lokalnego potencjału dla świadczenia usług społecznych,
- 2) zasobów organizacyjno-technicznych, które mogą być wykorzystane przy inicjowaniu i planowaniu katalogu usług społecznych, a następnie ich świadczeniu, z zachowaniem zasad partycypacji w korzyściach,
- 3) wiedzy i doświadczenia, niezbędnego do definiowania warunków i kryteriów dostępu do sfery organizowania oraz świadczenia usług społecznych na pożądanym poziomie jakości (np. kryteria kwalifikacji personelu przygotowującego kadry dla bezpośrednich realizatorów usług, standardy organizacyjne PES realizujących usługi, itp.).

Koncentracja TMW na problematyce współpracy wokół usług społecznych zawęży listę Aktorów do określonych typów interesariuszy, np. PZS, PES oraz instytucji je tworzących. Nie oznacza to, że w trakcie działań pilotażowych nie będą mogły uczestniczyć i inne instytucje o rolach uzupełniających partnerów.

Rysunek 2 TMW w lokalnym środowisku instytucjonalnym

Źródło: opracowanie własne

Przyjmując wcześniej sygnalizowaną pozycję poszczególnych Aktorów TMW ze względu na przypisane role, można podzielić ich na następujące kategorie:

1. **Aktorzy pierwszoplanowi** – czyli instytucje i podmioty bezpośrednio związane z celami poszczególnych komponentów (*Sfer Współpracy*), do których należy zaliczyć:

- a) PZS, tj. centra i kluby integracji społecznej funkcjonujące niezależnie od instytucji je tworzących, wskazanych w ustawie o zatrudnieniu socjalnym,
 - b) podmioty sektora ES, świadczące usługi społeczne lub przygotowujące się do wprowadzenia nowej oferty programowej określonych rodzajów tych usług,
 - c) instytucje administracji lokalnej³⁸, w tym urzędy gmin i starostwa powiatowe, odpowiedzialne za kierunki lokalnej polityki społecznej, w tym za rozwój usług społecznych.
2. **Aktorzy pomocniczy** (doradcy/konsultanci) – czyli instytucje i podmioty dysponujące pewnymi możliwościami wspierania procesu rozwoju współpracy PZS z realizatorami lokalnych usług społecznych, do których można zaliczyć:
- a) ośrodki pomocy społecznej i niektóre organizacje pozarządowe, których statutowa działalność odnosi się do problematyki pomocy i wsparcia osób najbardziej tego potrzebujących, oraz które uczestniczą w diagnozowaniu, prognozowaniu i analizowaniu sytuacji życiowej mieszkańców (np. coroczna ocena zasobów pomocy społecznej wraz z rekomendacjami dla rad gmin i powiatów);
 - b) jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego inne niż wskazane powyżej np. PUP;
 - c) instytucje doradcze i konsultacyjne, szczególnie działające w obszarze ES, np. OWES, ponadlokalne zespoły ES przy ROPS-ach, czy formalne i nieformalne platformy współpracy, np.: konwenty centrów i klubów integracji społecznej, czy związki rewizyjne spółdzielni socjalnych;
 - d) instytucje ponadlokalnej polityki społecznej, np. regionalne ośrodki polityki społecznej (ROPS), które inicjują, planują i koordynują działania prorozwojowe w dziedzinie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych mieszkańców.
3. W związku z wejściem w życie Ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, która odnosi się do zarządzania usługami społecznymi rola Ośrodków Pomocy Społecznej może ulec zmianie. Zgodnie z wymienioną ustawą, świadczenie usług społecznych może przechodzić do Centrów Usług Społecznych tj. CUS, które mogą powstawać w miejsce OPS. Decyzja o powstaniu CUS należy do samorządu gminy i w zależności od tej decyzji i stopnia przygotowania CUS do przejęcia zadań z zakresu

³⁸ Pod pojęciem instytucji administracji lokalnej rozumie się urzędy administracyjne wójta, burmistrza i prezydenta miasta oraz starostów.

zarządzania lokalnymi usługami społecznymi nastąpi systematyczne przejmowanie tych zadań od OPS.

Aktywność CUS w części związanej z realizacją zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej, a więc realizowanych dotychczas przez OPS, będzie pełnił rolę aktora pomocniczego. Nowe obowiązki CUS-u, jako realizatora i koordynatora usług społecznych, stawiają go jednak względem Modelu w nieco innym miejscu, nie dającym się prosto zaklasyfikować ani do miejsca dla aktora pierwszoplanowego ani pomocniczego. CUS zgodnie z ustawą stanie się wręcz „reżyserem” i głównym aktorem lokalnego rynku usług społecznych, dlatego występuje pewna trudność z przypisaniem i egzekwowaniem od niego zadań występujących w procedurach Modelu.

Utworzenie CUS na terenie gdzie realizowany jest Model nie powoduje konieczności zaprzestania realizacji procedur z Modelu, bo też i nie jest z nimi sprzeczne ani konkurencyjne. Wręcz przeciwnie - wdrażany lub już funkcjonujący TMW, traktowany przede wszystkim jako zbiór procedur i narzędzi, ale także jako zbiór zaangażowanych i kompetentnych w obszarze zatrudnienia socjalnego i usług społecznych osób może:

- przyczynić się do usprawnienia procesu tworzenia CUS i programu usług społecznych przez wykorzystanie wytworzonej w ramach TMW wiedzy, bazując na będącym elementem TMW usieciowieniu oraz na wzmocnionych w czasie wdrażania TMW kompetencjach i zasobach ludzkich;
- dostarczać kadry dla planowanych w ramach CUS usług społecznych, i jednocześnie promować PES i PZS jako realizatorów usług społecznych w społeczności lokalnej;
- wzmacniać transfer wiedzy i informacji między podmiotami zatrudnienia socjalnego, CUS i innymi realizatorami usług społecznych, przyczynić się do wzbogacenia podstaw informacyjnych działalności CUS;
- bezpośrednio realizować zadania przewidziane w programach usług społecznych;
- ograniczać ryzyko wystąpienia monopolu na lokalnych rynkach usług społecznych przyczyniając się do zróżnicowania dostępnej oferty usług i porządkowania odpowiednich zasobów informacyjnych o ofercie usług społecznych w społecznościach lokalnych;

- przyczynić się do zwiększenia jakości świadczonych lokalnie usług dzięki upowszechnieniu obejmujących je standardów.

Warunkiem uczestniczenia grup Aktorów TMW jest przestrzeganie partnerskich relacji we wzajemnych kontaktach, a także poszanowanie statutowych zadań partnerów, zwłaszcza w przypadkach chęci pozyskania instytucji wspierających stosowanie instrumentarium modelu.

VI. Usługi społeczne – pole zainteresowań TMW

Zasygnalizowanie pola zainteresowania TMW jest istotne w kontekście celów jego poszczególnych *Sfer*, bowiem nie każdy rodzaj usług społecznych będzie możliwy do podjęcia przez PES (np. spółdzielnie socjalne osób fizycznych), a także przez PZS (np. kluby integracji społecznej) oraz nie każdy będzie przedmiotem ich wzajemnej współpracy.

Z perspektywy TMW, trudność w sprecyzowaniu pola zainteresowania, tj. katalogu usług społecznych wynikała z faktu braku w chwili rozpoczęcia prac nad TMW (czerwiec 2018) ich prawnej definicji. Podejście autorów opierało się na rozmaitych definicjach funkcjonujących w literaturze przedmiotu lub dokumentach programowych (Wytyczne EFS, KPRES). Przykładem mnogości definicji jest poniższe sformułowanie: *„Wyróżniamy dwa rodzaje definicji usług społecznych. W ujęciu szerokim są to: wszystkie działania i administracje, które zajmują się społecznymi potrzebami obywateli, czyli transfery pieniężne, usługi opieki zdrowotnej, edukacja, osobiste usługi społeczne, usługi opiekuńcze, usługi mieszkaniowe, usługi zatrudnieniowe i wyspecjalizowane usługi dla różnych grup docelowych (dzieci, nadużywający substancji psychoaktywnych, ludzie z problemami psychospołecznymi itp.). W ujęciu wąskim są to świadczenia w naturze w przeciwieństwie do świadczeń pieniężnych, które zasadniczo odnoszą się do opieki nad dziećmi, osobami starszymi i niepełnosprawnymi oraz do wyspecjalizowanych usług związanych z profesją pracy socjalnej”³⁹.*

Tak więc od 2019 r, czyli od momentu przyjęcia znowelizowanego KPRES za usługi społeczne użyteczności publicznej uznaje się te, które mieszczą się w zadaniach z zakresu⁴⁰:

³⁹ Patrz art. *Dylematy usług społecznych* [www.depot.ceon.pl/bitstream/\(14.06.2019\)](http://www.depot.ceon.pl/bitstream/(14.06.2019)).

⁴⁰ KPRES 2023, s.28

- 1) pomocy społecznej, w rozumieniu przepisów ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;
- 2) zatrudnienia socjalnego, w rozumieniu przepisów ustawy z 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;
- 3) opieki nad dziećmi, o której mowa w ustawie z 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3;
- 4) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, określone ustawą z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- 5) kształcenia, wychowania i opieki, o których mowa w ustawie z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe oraz ustawie z 7 września 1991 r. o systemie oświaty;
- 6) ochrony zdrowia, w tym ochrony zdrowia psychicznego, w rozumieniu ustawy z 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym, ustawy z 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej oraz ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego;
- 7) wspierania osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- 8) promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, o których mowa w ustawie z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Ponadto od 1 stycznia 2020 roku, czyli od dnia wejścia w życie ustawy o CUS tj. Ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych⁴¹, usługami społecznymi będą także działania podejmowane na podstawie:

- 1) ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- 2) ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
- 3) ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- 4) ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii;

⁴¹ Art. 2 ust 2 ustawy z 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. z 2019 roku, poz. 1818)

- 5) ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
- 6) ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie;
- 7) ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji;
- 8) ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny.

Tak jak wspomniano powyżej, aktem prawnym, w którym znajdujemy definicję usług społecznych⁴² jest Ustawa o centrum usług społecznych, w której czytamy:

„Usługi społeczne oznaczają działania z zakresu: polityki prorodzinnej, 2) wspierania rodziny, 3) systemu pieczy zastępczej, 4) pomocy społecznej, 5) promocji i ochrony zdrowia, 6) wspierania osób niepełnosprawnych, 7) edukacji publicznej, 8) przeciwdziałania bezrobociu, 9) kultury, 10) kultury fizycznej i turystyki, 11) pobudzania aktywności obywatelskiej, 12) mieszkalnictwa, 13) ochrony środowiska, 14) reintegracji zawodowej i społecznej – podejmowane przez gminę w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej, świadczone w formie niematerialnej bezpośrednio na rzecz osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców”.⁴³

W cytowanej powyżej Ustawie o realizowaniu usług społecznych przez Centrum Usług Społecznych zostało przyjęte, iż zakres usług społecznych zawiera się zarówno w zadaniach gminy, jak i powiatu. Wynika to z możliwości, jaką przewiduje cytowana Ustawa, tj. nowopowstały CUS może realizować zadania mieszczące się w zakresie zadań powiatu na podstawie porozumienia zawartego pomiędzy gminą a powiatem. Tak więc, usługi społeczne mieszczące się w zakresie zarządzania w CUS nie nakładają nowych zadań na samorząd, lecz zawierają się w liście zadań obecnie wykonywanych przez samorząd gminny i powiatowy.

Tak wyznaczony zakres usług społecznych będących w zarządzaniu CUS pozwala na wskazanie następujących przykładów:

- 1) pracę socjalną z osobą i rodziną oraz asystenturę dla rodzin;
- 2) środowiskową pracę socjalną w różnych formach;
- 3) terapię osób i rodzin doświadczających trudności w funkcjonowaniu w społeczeństwie;

⁴² Definicje usług społecznych w TMW znajdują się na s. 9

⁴³ Art. 2 ust 1 ustawy z 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. z 2019 roku, poz. 1818)

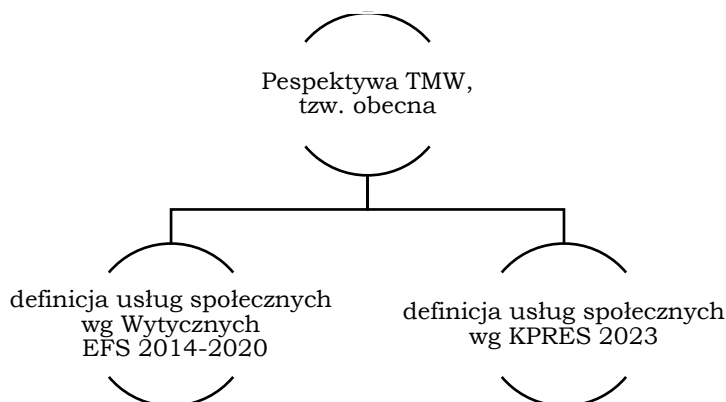
- 4) mediacje rodzinne i w sporach innych niż rodzinne;
- 5) animację lokalną, edukację środowiskową oraz inne formy działań aktywizujących w środowisku zamieszkania;
- 6) poradnictwo prawne, obywatelskie, psychologiczne i rodzinne, w tym małżeńskie;
- 7) reintegrację zawodową i społeczną;
- 8) interwencję kryzysową;
- 9) usługi wsparcia dla osób tworzących rodzinną pieczę zastępczą;
- 10) rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych;
- 11) asystenturę i inne usługi wsparcia dla osób niesamodzielnych i osób o ograniczonej samodzielności, w tym niepełnosprawnych, przewlekle chorych, starszych i bezdomnych;
- 12) usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, w tym dla osób niesamodzielnych i osób o ograniczonej samodzielności pozostających w środowisku zamieszkania;
- 13) usługi wsparcia dla opiekunów osób niesamodzielnych i osób o ograniczonej samodzielności, w tym usługi opieki wytchnieniowej, wsparcia doradczego, informacyjnego i psychologicznego;
- 14) pomoc postpenitencjarną i readaptację społeczną;
- 15) promocję zdrowia, w tym zdrowia psychicznego oraz edukację zdrowotną.

Podsumowując powyższe, Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych precyzuje definicję usług społecznych, co znajdujemy w art. 2 ust. 1 Ustawy, natomiast w ust. 2 tego przepisu wskazano potencjalne akty prawne, na podstawie których mogą być realizowane usługi społeczne. Informacje dotyczące kwalifikacji osób świadczących usługi znajdujemy w ust. 3 Ustawy, gdzie podkreślono, że w przypadku, gdy odrębne przepisy przewidują wymóg posiadania przez osoby świadczące określone usługi społeczne odpowiednich kwalifikacji, usługi te są świadczone wyłącznie przez osoby posiadające te kwalifikacje.

Pole zainteresowań TMW jakim są usługi społeczne będzie wyznaczone poprzez dwie perspektywy:

- 1) **pierwsza perspektywa** – robocza nazwa „**perspektywa TMW**”, stanowiąca sumaryczny zakres definicji z dwóch obowiązujących obecnie dokumentów programowych⁴⁴.

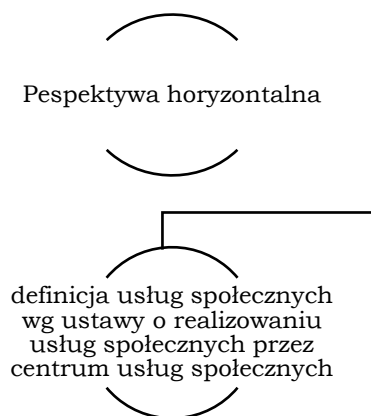
Rysunek 3 Perspektywa definicji usług społecznych dla TMW

Źródło: opracowanie własne

- 2) **druga perspektywa** – **tzw. horyzontalna**, wyznaczona zapisami Ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych.

Rysunek 4 Perspektywa horyzontalna definicji usług społecznych

Źródło: opracowanie własne

⁴⁴ Dokument w wersji obowiązującej, określający jednolite zasady realizacji wsparcia w ramach projektów współfinansowanych ze środków EFS i EFRR na lata 2014-2020, z zatwierdzonej przez Ministra Rozwoju i Finansów, MR/2014-2020/18(04), www.funduszeuropejskie.gov.pl (14.06.2019) oraz KPRES przyjęty uchwałą nr 11 Rady Ministrów z dn. 27 lutego 2019 r. (MP. Dz. U. z 2019 r., poz.214)

Usługi społeczne w perspektywie TMW

Dla realizatorów usług społecznych, będących beneficjentami propozycji TMW ważną wskazówką jest promowany sposób ich wykonywania (warunki łączne dla świadczenia usług), a mianowicie:

- 1) zindywidualizowany (dostosowany do potrzeb i możliwości danej osoby) oraz jak najbardziej zbliżony do warunków odpowiadających życiu w środowisku domowym i rodzinnym,
- 2) umożliwiający odbiorcom usług kontrolę nad swoim życiem i nad decyzjami, które ich dotyczą,
- 3) zapewniający, że odbiorcy usług nie są odizolowani od ogółu społeczności lub nie są zmuszani do mieszkania razem,
- 4) gwarantujący, że wymagania organizacyjne wykonywania usług nie mają pierwszeństwa przed indywidualnymi potrzebami mieszkańców.

Korzystając z zapisów definicyjnych *Wytucznych EFS 2014-2020*, które są zbieżne z treścią *KPRES* dla potrzeb TMW będzie obowiązywała następująca definicja:

„usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej – usługi świadczone w interesie ogólnym - umożliwiające osobom niezależne życie w środowisku lokalnym, które zapobiegają odizolowaniu osób od rodziny i społeczności lokalnej, a gdy to nie jest możliwe, gwarantują tym osobom warunki życia jak najbardziej zbliżone do warunków domowych i rodzinnych oraz umożliwiają podtrzymywanie więzi rodzinnych i sąsiedzkich.”

Proponowany w tekście *KPRES* katalog usług społecznych użyteczności publicznej jest dość szeroki i obejmuje szereg zadań z zakresu edukacji, ochrony zdrowia oraz wsparcia dla osób niepełnosprawnych. W prezentowanym TMW tzw. katalog usług społecznych w pełni pokrywa się z definicją jaką cytowano powyżej i obejmuje w szczególności:

- 1) **usługi opiekuńcze**, obejmujące pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem, świadczone przez opiekunów faktycznych lub w postaci: sąsiedzkich usług opiekuńczych, usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania lub dziennych form usług

- opiekuńczych. Do usług opiekuńczych należą także usługi krótkookresowego całodobowego i krótkookresowego dziennego pobytu, których celem jest zapewnienie opieki dla osób niesamodzielnych, w tym w zastępstwie za opiekunów faktycznych;
- 2) **usługi w rodzinnym domu pomocy**, o którym mowa w ustawie z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;

Podstawa prawna – art. 52 ustawy o pomocy społecznej

1. *W przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osoba wymagająca z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób może korzystać z usług opiekuńczych i bytowych w formie rodzinnego domu pomocy.*
2. *Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie.*

Podstawa prawna - § 2 i § 3 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 31 maja 2012 r. w sprawie rodzinnych domów pomocy⁴⁵.

- §2.1 Rodzinny dom pomocy świadczy usługi bytowe i opiekuńcze w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest:
- 1) *osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje;*
 - 2) *organizacja pożytku publicznego – w przypadku rodzinnego domu pomocy prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.*
- § 3.1 *W jednym budynku mieszkalnym jednorodzinny może być prowadzony nie więcej niż jeden rodzinny dom pomocy albo rodzinny dom pomocy dla osób wymagających wsparcia z powodu wieku, zwany dalej „domem dla osób starszych”, albo rodzinny dom pomocy dla osób wymagających wsparcia z powodu niepełnosprawności.*

- 3) **usługi w ośrodkach** wsparcia, o których mowa w ustawie z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, o ile liczba miejsc całodobowego pobytu w tych ośrodkach jest nie większa niż 30;

Podstawa prawna – art. 51 ustawy o pomocy społecznej

1. *Osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, mogą być przyznane usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub posilek, świadczone w ośrodku wsparcia.*
2. *Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu.*
3. *W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.*
4. *Ośrodkiem wsparcia, o którym mowa w ust. 1–3, może być ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz klub samopomocy.*
5. *Za ośrodek wsparcia uznaje się również schronisko dla osób bezdomnych pomimo nieświadczenia w nim usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych.*

- 4) **usługi w domu pomocy społecznej** o liczbie miejsc nie większej niż 30, w tym o charakterze bytowym, opiekuńczym oraz wspomagającym⁴⁶;

⁴⁵ Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 31 maja 2012 r. w sprawie rodzinnych domów pomocy (Dz. U. z 2012 r., poz.719).

⁴⁶ Szeroki opis usług pomocy społecznej określa rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. z 2012 r., poz. 964).

- 5) **usługi asystenckie**, świadczone przez osoby pełniące funkcje asystentów na rzecz osób z niepełnosprawnościami (asystent na rzecz ON lub asystent rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami), umożliwiające stałe lub okresowe wsparcie tych osób w wykonywaniu podstawowych czynności dnia codziennego, niezbędnych do ich aktywnego funkcjonowania społecznego, zawodowego lub edukacyjnego;
- 6) **usługi wspierania rodziny** zgodnie z ustawą z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w tym: (a) praca z rodziną, w tym w szczególności asystentura rodzinna, konsultacje (b) poradnictwo specjalistyczne, terapia i mediacja (c) usługi dla rodzin z dziećmi, w tym usługi opiekuńcze i specjalistyczne, pomoc prawna, szczególnie w zakresie prawa rodzinnego, (d) organizowanie dla rodzin spotkań mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji, zwanych „grupami wsparcia” lub „grupami samopomocowymi”, (e) pomoc w opiece i wychowaniu dziecka poprzez usługi placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczej i specjalistycznej oraz w formie pracy podwórkowej, (f) pomoc rodzinie w opiece i wychowaniu poprzez wsparcie rodzin wspierających, (g) rodzinna piecza zastępcza oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego do 8 dzieci, a także placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-interwencyjnego do 14 osób, o których mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- 7) **usługi w postaci mieszkań chronionych**, o których mowa w ustawie z dn. 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;

Podstawa prawna – art. 53 ustawy o pomocy społecznej

1. Osobie pełnoletniej, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, może być przyznane wsparcie w mieszkaniu chronionym.

2. Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu.

3. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane.

4. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia.

5. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla:

1) osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi;

2) osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej.

6. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

8) usługi w postaci mieszkań wspomaganych, o ile liczba miejsc w mieszkaniu jest nie większa niż 12.

Powyżej wskazany zakres usług społecznych, wynikający z postanowień *Wytycznych EFS 2014-2020*, z punktu widzenia materii TMW, a także kierunków działalności PES należy uznać jako zawężony co powoduje, że w sferach współpracy modelu powinno się uwzględniać także definicyjną perspektywę horyzontalną zakresu usług społecznych.

Usługi społeczne w perspektywie horyzontalnej

Biorąc pod uwagę fakt, że instrumentarium trzech *Sfer Współpracy* ma być wykorzystywane także w rzeczywistości pozaprojektowej (po fazie testów oraz ewentualnych korektach), wydaje się niezbędnym zwrócenie uwagi na planowane zamierzenia legislacyjne precyzujące, a w zasadzie wprowadzające w przyszłości (od 1 stycznia 2020) po raz pierwszy definicję usług społecznych oraz ich zakres rodzajowy. Jak już wcześniej wspomniano taki zamiar zapisany jest w ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych⁴⁷.

W perspektywie horyzontalnej usług społecznych, jaka jest zapisana w Ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, podkreśla się, że mogą one być świadczone tylko przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje, jeżeli wymogi w tym zakresie wynikają z przepisów odrębnych. Rozwiązania TMW starają się ten warunek wypełnić, szczególnie w procedurach *II Sfery Współpracy*, gdzie prezentowana będzie

⁴⁷ Projektu ustawy z 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych [http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3040_u/\\$file/3040_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3040_u/$file/3040_u.pdf) (27.07.2019).

propozycja edukacyjna (np. specjalistyczne kursy kwalifikacyjne), niezbędna do włączenia w obecną ofertę programową PZS.

Horyzontalny zakres usług społecznych obejmuje działania w następujących obszarach: 1) polityki prorodzinnej, 2) wspierania rodziny, 3) systemu pieczy zastępczej, 4) pomocy społecznej, 5) promocji i ochrony zdrowia, 6) wspierania osób niepełnosprawnych, 7) edukacji publicznej, 8) przeciwdziałania bezrobociu, 9) kultury, 10) kultury fizycznej i turystyki, 11) pobudzania aktywności obywatelskiej – podejmowanych przez gminę w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej, świadczone w formie niematerialnej bezpośrednio na rzecz osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców.

Akty prawne regulujące sferę usług społecznych w perspektywie horyzontalnej

- 1) ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1111, z późn. zm.);
- 2) ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tj.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 z późn. zm.);
- 3) ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1507 z późn. zm.);
- 4) ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1373, z późn. zm.);
- 5) ustawa z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1878 z późn. zm.);
- 6) ustawa z 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1492 z późn. zm.);
- 7) ustawa z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 2137 z późn. zm.);
- 8) ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 852, z późn. zm.);
- 9) ustawa z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1172, z późn. zm.);
- 10) ustawa z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1148 z późn. zm.);
- 11) ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1482, z późn. zm.);
- 12) ustawa z 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (tj.: Dz. U. z 2019, poz. 217 z późn. zm.);
- 13) ustawa z 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.);
- 14) ustawa z 25 czerwca 2010 r. o sporcie (tj.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1468 z późn. zm.);
- 15) ustawa z 9 października 2015 r. o rewitalizacji (tj.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1398 z późn. zm.);

VII. Lokalny program rozwoju usług społecznych - kamień bazowy TMW

Dla TMW oraz proponowanego instrumentarium, odwołującego się w każdej z trzech Sfer do zdiagnozowanych potrzeb w zakresie rodzajowego układu usług społecznych, punktem startowym powinien być uchwalony lokalny program ich rozwoju (tzw. *program rozwoju usług społecznych*). To idealna sytuacja, która nie zawsze wystąpi w trakcie testów. W przypadku terytorium, jakim jest gmina, zgodnie z zasadami zarządzania przedsięwzięciami projektowymi⁴⁸, można przyjąć hipotetyczne założenie dla TMW, że **lokalny program rozwoju usług społecznych⁴⁹ będzie specyficznym „kamieniem bazowym”**. Adekwatnie, kamieniem bazowym dla terytorium powiatu będą uchwalone w jego gminach programy lub ewentualnie powiatowy program rozwoju usług. To założenie można argumentować następująco:

1. Z istoty projektowej wynika fakt, że określenie kamieni milowych nie pochłania zasobów, czasu lub środków finansowych, a jest jedynie punktem odniesienia dla wykonywania kolejnych etapów przedsięwzięcia. Dla wdrażania TMW, potwierdzenie faktu istnienia lokalnego programu rozwoju usług społecznych będzie oznaczało przyjęcie owego „kamienia bazowego” (sprawdzenie faktu przyjęcia przez radę gminy stosownej uchwały).
2. Dysponowanie „kamieniem bazowym” ułatwi formułowanie nie tylko procedur i kolejnych zdarzeń, ale także ewentualne wprowadzanie w czasie jego testowania niezbędnych korekt, zwłaszcza tych, które przybliżyłyby do końcowego celu.
3. Sytuację niezidentyfikowania „kamienia bazowego” dla TMW (lub jego braku) można przyrównać do sytuacji, w której nieosiągnięcie kamienia milowego oznacza moment krytyczny, czyli moment podjęcia decyzji wstrzymującej lub przerywającej dalsze zdarzenia. Jednakże dla Aktorów TMW sytuacja taka nie oznacza wstrzymania działań zmierzających do identyfikacji lokalnej sytuacji na „rynku usług społecznych”, a więc zidentyfikowanie aktualnej infrastruktury instytucjonalnej, a także potrzeb mieszkańców (tzw. diagnoza zasobów i potrzeb terytorium TMW).

⁴⁸ Patrz P. Harper-Smith, S. Derry, *Zarządzanie projektami*, Wyd. MT Biznes Sp. z o.o., Warszawa 2012, oraz M. Wirkus (red.), *Zarządzanie projektem*, PWE, Warszawa 2014.

⁴⁹ Lokalny program rozwoju usług społecznych zarówno w zakresie jego opracowania, jak i wdrażania stanowi jeden z obszarów do testowania. Należy zatem przyjąć, iż dopiero po etapie testowania będzie więcej wiadomo o innych, skutecznych możliwościach umiejscowienia kamienia bazowego - na przykład jako załącznika w dokumentach strategicznych samorządu lub programowych.

4. W przedsięwzięciach projektowych każdy kamień milowy, w tym również kamień bazowy powinien być definiowalny w sposób mierzalny. Dla TMW program rozwoju usług społecznych jako „kamień bazowy” wypełnia to założenie i jest sytuacją optymalną. Jeśli jednak, przed przystąpieniem do wdrażania TMW nie będzie tego *kamienia bazowego* to należy starać się doprowadzić do sytuacji zainicjowania powstania przynajmniej jego projektu, czyli sugeruje się Aktorom TMW korzystać z dostępnych na danym terytorium opracowań i raportów, np.:
- a) z rekomendacji Oceny Zasobów Pomocy Społecznej, która jest każdego roku przedmiotem dyskusji i analizy na posiedzeniach rady gminy (OZPS przyjmowana jest przez radę w formie uchwały lub informacji rocznej);
 - b) programów rewitalizacji, w których umieszczone są sekwencje dotyczące m.in. rozwoju usług społecznych, tworzenia Centrów Usług Społecznych oraz zwiększenia udziału organizacji i sektora ES w świadczeniu usług pod potrzeby mieszkańców;
 - c) oraz innych, takich jak: gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych, program współpracy z organizacjami pozarządowymi (roczne i wieloletnie), program wspierania rodziny i rozwiązywania problemów alkoholowych (każdy z tych dokumentów zawiera informacje, elementy diagnozy i informacje na temat stopnia realizacji i zakresu usług społecznych).

Obecne przepisy prawne upoważniają samorząd gmin (rada gminy - wyłączna kompetencja) do wprowadzania w życie programów rozwoju usług społecznych. Jest to jednak kwestia fakultatywna, co oznacza, że nie każda gmina dysponuje takim programem.

**Art.18 ust.2 pkt. 6a ustawy z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminy
(tj.: Dz. U. z 2018 r. poz.994 z późn.zm.)**

2. Do wyłącznej właściwości rady gminy należy:

6a) przyjmowanie programów rozwoju w trybie określonym w przepisach o zasadach prowadzenia polityki rozwoju;

Przykłady *kamienia bazowego* dla TMW -

Gmina / Powiat dysponujący programem rozwoju usług społecznych

Miasto Kętrzyn⁵⁰ - Uchwała Rady Miejskiej w Kętrzynie Nr LXIII/397/14 wraz Załącznikiem nr 2 z dn. 25 marca 2014 r. w sprawie „Programu rozwoju usług społecznych w mieście Kętrzyn”. Ten program poprzedziły takie działania jak diagnoza i konsultacje społeczne. Program odpowiada na postulat uwzględnienia „Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”. W programie tym można odnaleźć elementy odpowiadające tematyce modelu TMW (np. jest zapowiedź powołania CIS, współpracy z sektorem ES przy wykonywaniu określonych rodzajów usług społecznych).

Powiat Świebodziński⁵¹ – Uchwała Rady Powiatu Świebodzińskiego Nr IX/48/2015 wraz z Załącznikiem z dn. 23 czerwca 2015 r. w sprawie „Programu rozwoju usług społecznych w Powiecie Świebodzińskim na lata 2015-2018”. W tym programie odnaleźć można postanowienia dotyczące m.in.: (1) rozwoju współpracy z sektorem ES a także utworzenia podmiotów ES realizujących usługi na rzecz wsparcia rodziny i osób niepełnosprawnych, (2) rozszerzenia oferty usług społecznych zgodnie z potrzebami mieszkańców (np. dzieci i opieka żłobkowa, usługi środowiskowe dla osób starszych, usługi asystenckie dla osób niepełnosprawnych). Ponadto, dla wielu przedsięwzięć przewidziano formę zlecenia usług organizacjom pozarządowym oraz kreowania nowych realizatorów usług społecznych (podmioty ES).

Zasada fakultatywności jest także podtrzymana w propozycjach wspomnianej już Ustawy z 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych⁵².

W sytuacji utworzenia centrum usług społecznych na terenie gminy, zgodnie z zapisami Ustawy, gmina uzyskuje ramy prawne dające jej podstawę do przyjmowania programów usług społecznych. Ustawa określa programy jako narzędzie odpowiadające na potrzeby mieszkańców w zakresie określonych usług społecznych i jednocześnie jedną z dwóch - obok aktów prawnych określających zasady i tryb udzielania niektórych usług społecznych - podstaw realizacji usług społecznych przez centrum usług społecznych.

Zgodnie z art. 4 cytowanej Ustawy, rada gminy będzie mogła przyjmować, w drodze uchwały, programy usług społecznych, określające usługi społeczne wynikające z potrzeb wspólnoty samorządowej. Ze względu na charakter uchwały w sprawie programu usług społecznych uchwała ta będzie stanowiła akt prawa miejscowego, co wprost zaznaczono w art. 4 ust. 2 Ustawy.

Podstawą do opracowywania programów usług społecznych gminy będzie przygotowywana przez centrum usług społecznych – raz na pięć lat, z możliwością aktualizacji,

⁵⁰ Patrz: http://bip.miastoketrzyn.pl/system/obj/3212_397_z2_14.pdf (14.06.2019).

⁵¹ Patrz: <http://bip.wrota.lubuskie.pl/spswiebodzin>.

⁵² Patrz: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3040_u/\\$file/3040_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3040_u/$file/3040_u.pdf) (27.07.2019).

i konsultowana z mieszkańcami oraz reprezentującymi ich organizacjami – diagnoza potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych. Podkreślić przy tym należy, że usługi określone w programach będą mogły być adresowane zarówno do ogółu mieszkańców, jak i do poszczególnych kategorii osób i rodzin oraz do wybranych grup społecznych i grup mieszkańców o określonych potrzebach.

Podsumowując powyższe, optymistycznym wariantem dla wdrażania całego TMW, jak i jego poszczególnych sfer jest sytuacja, w której na wybranym terytorium (gmina/powiat) Aktorzy Modelu będą mogli odnosić się do kierunków wyznaczonych w przyjętym „kamieniu bazowym” tj. do kierunków wyznaczonych w lokalnym programie rozwoju usług społecznych lub programie usług społecznych – w przypadku funkcjonowania CUS.

VIII. Substytucyjne kamienie bazowe TMW - propozycja fakultatywna

W czasie wdrażania TMW jego Aktorzy mogą zastać sytuację, w której na danym terytorium brak będzie oddzielnego dokumentu programowego dla rozwoju usług społecznych (uchwały o programie rozwoju usług społecznych). Jak wcześniej zaznaczono, sytuacja ta nie oznacza braku jakiegokolwiek możliwości pozyskania wiedzy, która pozwoli ukierunkować wspólne działania w poszczególnych *Sferach Współpracy*.

Tak jak wspomniano, istnieje szereg źródeł programowych pozwalających na identyfikację w zakresie potrzeb usług społecznych oraz zlecenia tych usług (patrz powyżej: pkt.4). Poszukując kolejnych źródeł do dyspozycji pozostają także m.in. takie możliwości TMW jak przeglądy analityczne i studia dokumentacji projektowej z okresu np. 2014-2018:

1. Wojewódzkich Programów Rewitalizacji tworzonych w ramach RPO, szczególnie odnoszących się do ram priorytetów inwestycyjnych, takich jak: nr 9b EFRR „9b Wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich”⁵³, ewentualnie priorytetów inwestycyjnych EFS: nr „9i aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie” lub nr „9iv ułatwianie dostępu do

⁵³ Patrz przykładowo Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020.

niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym”.

2. Lokalnych projektów rewitalizacyjnych, realizowanych na terytoriach wdrażania TMW (gmina/powiat).

**Przykład substytucyjnego kamienia bazowego dla TMW
Projekty rewitalizacyjne Miasta Rumia na lata 2014-2020
z aspektami prospołecznymi**

1. Projekt „*Rewitalizacja Zagórze w Rumi*”, współfinansowany ze środków EFRR w ramach RPO Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Celem strategicznym rewitalizacji jest poprawa jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych, ożywienie społeczne i gospodarcze miasta, zwiększenie potencjału turystycznego i kulturalnego terenów zdegradowanych poprzez odnowę zdegradowanych obszarów miejskich.
2. Projekt „*Klub Integracji Społecznej – ZAGÓRZE*” współfinansowany z EFS w ramach RPO Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa 6 Integracja, Działanie 6.1 Aktywna Integracja, Poddziałanie 6.1.1. Aktywizacja społeczno-zawodowa. Celem jest zwiększenie wsparcia dla osób z grup dotkniętych i zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym a także zwiększenie ich szans na zatrudnienie z terenu Rumia Zagórze.
3. Projekt „*Centrum Usług Społecznych Zagórze*” współfinansowany z EFS w ramach RPO Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa 6 Integracja, Działanie 6.2 Usługi Społeczne, Poddziałanie 6.2.1. Rozwój usług społecznych. Celem jest utworzenie trwałych miejsc świadczenia usług społecznych, w tym: warsztatów i szkoleń dla rodziców oraz poradnictwa specjalistycznego w zakresie prawa rodzinnego. W ramach wsparcia zostaną utworzone Zagórski Klub Rodziny i Klub Młodzieżowy.

Reasumując, niewątpliwie ważnym punktem rozpoczynania działań w ramach współpracy TMW jest odniesienie się do zdiagnozowanych na danym terytorium sytuacji z obszaru problematyki usług społecznych, czyli zdiagnozowanych potrzeb mieszkańców oraz zdiagnozowanego potencjału wykonywania (świadczenia) tych usług.

PIERWSZA SFERA WSPÓŁPRACY TMW „Współpraca podmiotów zatrudnienia socjalnego przy zaspokajaniu potrzeb kadrowych realizatorów usług społecznych, reprezentujących sektor ES”

I. Ramy Pierwszej Sfery Współpracy TMW

Sfera współpracy pomiędzy realizatorami usług społecznych, należących do sektora ES, a PZS jest wyznaczona kilkoma liniami brzegowymi, uznanymi jako jej ramy, co oznacza, że będą one na każdym terytorium – gminy, powiatu. Te ramy są pomocne w sprecyzowaniu przede wszystkim podstawowego zbioru Aktorów – głównych Aktorów TMW współpracy w temacie „przygotowywanie kadr” oraz innych podmiotów/instytucji, niezbędnych m.in. dla oceny prawidłowości zastosowanych reguł i procedur, analizy zakłóceń proceduralnych, a także dostarczania informacji kontrolujących wzajemne zobowiązania.

Należy zaznaczyć, iż kluczowym elementem rozwoju i integracji systemu usług społecznych na poziomie lokalnym jest realizowanie usług społecznych przez CUS, dlatego też niezmiernie ważną rolę będzie odgrywać współpraca pomiędzy realizatorami usług społecznych określonymi w TMW, a powstałym na terytorium gminy centrum, które zgodnie z zapisami ustawowymi ma pełnić rolę nie tylko zaspokajającą potrzeby wspólnoty samorządowej w zakresie określonych usług społecznych ale także koordynować te usługi.

Ramy *Pierwszej Sfery Współpracy TMW (dalej TMW-1)* pozwalają skonstruować procedury, nakreślić scenariusze działań i czynności współpracy oraz wskazać narzędzia budowy zunifikowanego zbioru usług społecznych, dla którego PZS gotowe będą przygotowywać kadry.

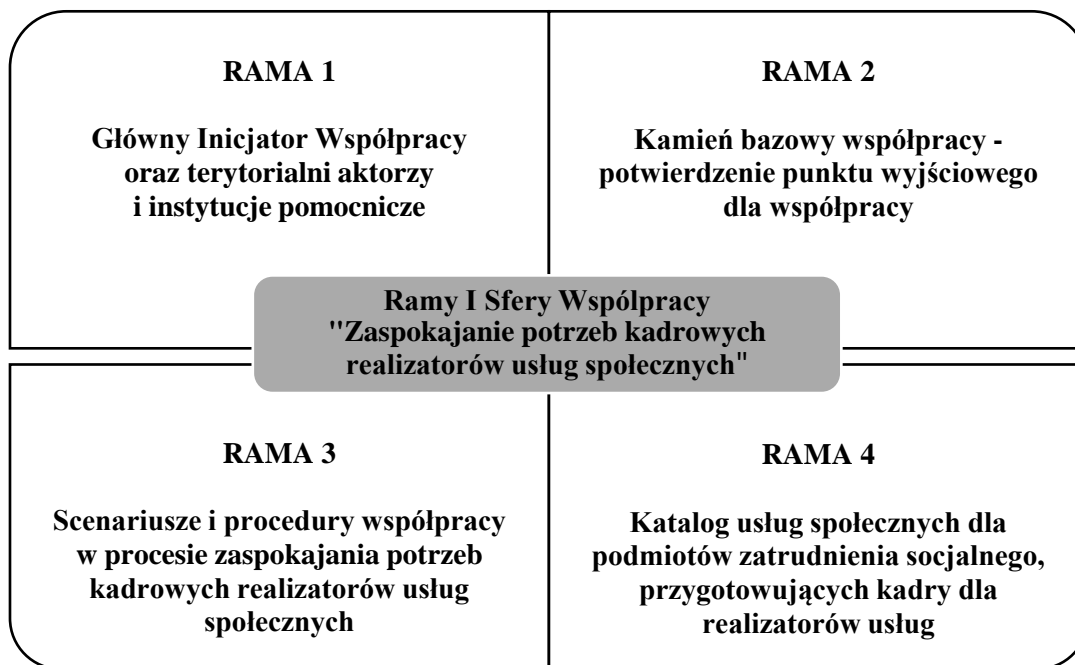
Konstrukcja TMW-1 została przygotowana na bazie czterech ram (zbiorów tematycznych), powiązanych ze sobą związkami o charakterze przyczynowo - skutkowym. To zbiór pewnych elementów, odnoszących się do:

- 1) instytucji i podmiotów danego terytorium – zbiór najważniejszych Aktorów oraz uzupełniających instytucji/organizacji partnerskich, występujących na obszarze, na którym TMW-1 będzie wdrażany;

- 2) decyzji zastanych na danym terytorium – zbiór przyjętych przez samorząd terytorialny (gmina/powiat) oraz stopniowo realizowanych kierunków lokalnej polityki społecznej w zakresie rodzajów (typów) usług społecznych oraz ich sposobów świadczenia dla mieszkańców ustanowionych np. w programie usług społecznych, czyli jest to tzw. *kamień bazowy* TMW-1;
- 3) procedur – zbiór wzajemnych zobowiązań Aktorów TMW-1, które powinny zostać wspólnie wypracowane, zastosowane i przestrzegane we współpracy zmierzającej do przygotowywania kadr (osób lub grup osób) dla realizatorów usług społecznych;
- 4) zunifikowanego katalogu usług społecznych – zbiór propozycji rodzajów (typów) usług społecznych, będących przedmiotem inicjowanej współpracy pomiędzy realizatorami usług społecznych a PZS, ustanowionych np. w programie usług społecznych.

Każda rama brzegowa to pewien zbiór elementów, stanowiących ukształtowaną, monolitową strukturę, w której mamy do czynienia z silnymi związkami korelacyjnymi. Innymi słowy, istnienie jednego zbioru w całości TMW-1 staje się przyczyną dla zaistnienia (stworzenia) drugiego, a także wywołuje skutek w postaci konieczności zdefiniowania kolejnych zbiorów.

Rysunek 5 Ramy Pierwszej Sfery Współpracy TMW

Źródło: opracowanie własne

Wszystkie ramy TMW-1 mają wspólny mianownik, który nie powinien być pominięty przy precyzowaniu wewnętrznej materii każdego zbioru, a przynajmniej powinien być przypomniany na etapie projektowania każdej procedury współpracy, etapie wyboru rodzaju (typu) usług społecznych tworzących przyszłościowy katalog zainteresowań Aktorów współpracy. Tym łącznikiem są osoby/grupy osób, będące uczestnikami programów reintegracji społecznej i zawodowej w PZS (tj. w Centrach Integracji Społecznej (CIS) i Klubach Integracji Społecznej (KIS).

Grupy uczestników usług reintegracji są określone przepisami art.1 ust.2 Ustawy z dn. 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, a wspólną dla nich cechą jest przypisanie tych grup do kategorii wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Stan wykluczenia społecznego/zagrożenia wykluczeniem społecznym oznacza trójpolową deprivację⁵⁴ w trzech sferach: (a) sfera zasobów (nie tylko materialnych), (b) sfera praw oraz (c) sfera uczestnictwa. W każdej, a zarazem oddzielnej sferze doświadczana deprivacja ma swoje konsekwencje dla stymulowania kolejnych deprivacji w pozostałych sferach. Innymi słowy grupy osób korzystających ze wsparcia PZS charakteryzuje często spotęgowanie deficytów. Przykładowo, brak uczestnictwa w życiu społecznym lokalnych wspólnot potęguje problemy z gromadzeniem zasobów (nie tylko materialnych, pieniężnych ale także takich jak: wykształcenie, wiedza i ogólny rozwój osobowościowy) i pozostaje nie bez wpływu na sferę praw (korzystania z praw obywatelskich). Toteż pierwszoplanową rolą i misją PZS jest przedstawienie takiej oferty usług reintegracji społecznej i zawodowej, która doprowadzi do zniwelowania deprivacji w każdej ze wskazanych wyżej sfer wykluczenia społecznego.

Z punktu widzenia TMW-1, którego nadrzędnym celem jest wprowadzenie procesu przygotowywania przez CIS/KIS kadr dla realizatorów usług społecznych, konieczne jest traktowanie usługi reintegracji społecznej i zawodowej jako wewnętrznie spójnej, nie wyróżniającej i nie preferującej żadnego z jej obszarów. To oznacza, że działania w ramach reintegracji społecznej są traktowane z równoznaczną ważnością jak program reintegracji zawodowej. Bez takiego podejścia trudno będzie w praktyce dopracować się efektów w postaci kandydatów do zatrudnienia w PES, specjalizujących się w usługach społecznych lub

⁵⁴ Patrz A. Karwacki, *Usługi reintegracji społecznej*, w: praca zbiorowa A. Karwacki, T. Kaźmierczak, M. Rymsza, *Reintegracja. Aktywna polityka społeczna w praktyce*, Wyd. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2014, s. 234.

kandydatów – założycieli przyszłych PES (np. spółdzielni socjalnych) realizujących zlecenia na usługi. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że pokonywanie wielowymiarowych deficytów przyszłych kandydatów na ścieżce dojścia do sfery realizacji usług społecznych zależne jest od **nadania nadrzędnego i bazowego charakteru usługom reintegracji społecznej, bowiem one stanowią podbudowę dla potencjalnej aktywizacji zawodowej.** Teza ta stanowi istotny, a zarazem **wspólny wyróżnik dla każdej ramy TMW-1**, który winien być uwzględniany przy konstruowaniu ich wewnętrznych materii (np. scenariuszy i procedur współpracy, katalogu usług społecznych dla podmiotów zatrudnienia socjalnego, występujących w rolach przygotowujących kadry jak również przyszłych świadczeniodawców tych usług).

Kolejnym wyróżnikiem TMW-1, szczególnie w odniesieniu do Ramy 3 „*Scenariusze i procedury współpracy w procesie zaspokajania potrzeb kadrowych realizatorów usług społecznych*” oraz Ramy 4 „*Katalog usług społecznych dla podmiotów ZS, przygotowujących kadry dla realizatorów usług*”, **jest podmiotowość aktywizacji.** Cecha ta oznacza, że w procesach reintegracji społecznej i zawodowej ich uczestnik powinien angażować się w czynności i zadania, w trakcie których nabywa/rozwija swój potencjał istotny dla przełamania barier ograniczających jego uczestnictwo w życiu społecznym i publicznym. Stąd też, przy konstrukcji procedur współpracy należy przewidzieć takie etapy działań, które pozwolą głównym Aktorom TMW-1 stosować mechanizmy włączające przyszłych kandydatów na pracowników sfery usług społecznych, do prac określających najpierw potencjał reintegracyjny, a następnie oceniających spełnienie wymogów i predyspozycji, niezbędnych z punktu widzenia wybranych usług społecznych.

*

* *

Podsumowaniem tej części TMW-1 jest przybliżenie pewnego terminu, który będzie pojawiał się w proponowanych procedurach i scenariuszach współpracy. Termin ten jest ważny szczególnie z uwagi na fakt, że będzie on mógł być punktem oceny możliwości spełnienia potrzeb sfery usług społecznych na kadry. To pojęcie „**potencjału reintegracyjnego**” osoby. Potencjał reintegracyjny osoby odnosi się do zdolności/możności danej osoby do włączenia się w nurt życia społecznego, gospodarczego i publicznego. Czynniki kształtujące ten potencjał to m.in.: (a) czynniki indywidualne (np.: cechy osobowościowe, indywidualne zdolności, a także

stopień gotowości do współdziałania), (b) okoliczności życiowe (np. dochodowość osoby, rodziny) oraz (c) czynniki środowiskowe (np. wartości pokoleniowe). Potencjał reintegracyjny to termin wielowymiarowy (zatrudnienie to tylko jeden wymiar). Posługiwanie się tym terminem zmusza do zwracania uwagi nie tylko na słabości i deficyty, ale także na posiadane przez daną osobę zasoby i aktywa. W toku procesu reintegracji te pierwsze byłyby redukowane / kompensowane, te drugie – mobilizowane.

W Sferze Współpracy „zaspokajanie potrzeb kadrowych realizatorów usług społecznych” proponowane procedury i scenariusze muszą odnosić się właśnie do „zdolności/ możliwości” przyszłych kandydatów do zatrudnienia w PES, świadczących usługi społeczne.

II. Interesariusze współpracy TMW-1

Przyjęte na wstępie koncepcji TMW tzw. *lokalne środowisko instytucjonalne*, z uwagi na zawężenie pola zainteresowania do jednego segmentu, a mianowicie dotyczącego zaspokajania przez PZS potrzeb kadrowych PES, specjalizujących się w usługach społecznych sprawia, że „wyjściowy” zbiór Interesariuszy TMW-1 obejmuje dwie zasadnicze grupy. Są nimi:

- 1) **Grupa Terytorialnych Aktorów**, czyli podmiotów współpracujących ze sobą na rzecz podstawowego celu tej *Sfery Współpracy*. W skład tej grupy wchodzi PZS (CIS i KIS) oraz podmioty sektora ES - realizatorzy usług społecznych,
- 2) **Grupa Pomocniczych Aktorów (głównie z funkcjami doradczo-konsultacyjnymi)**, czyli różne podmioty/instytucje z przypisaną rolą partnerską (a nawet często powierzoną wiodącą rolą w nawiązanej współpracy) wobec terytorialnych aktorów. Do tej grupy zaliczają się przede wszystkim Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES), Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS), Urząd Gminy, Starostwo Powiatowe oraz inne lokalne instytucje, reprezentujące wielosektorowe dziedziny (udostępniające potencjał organizacyjno-techniczny na potrzeby świadczonych usług reintegracji społecznej i zawodowej). W tej grupie mogą być także instytucje o zasięgu ponadlokalnym, np. regionalne ośrodki polityki społecznej (ROPS), a także regionalne komitety ekonomii społecznej.

Rysunek 6 Podstawowe grupy Interesariuszy TMW

Źródło: opracowanie własne

Podział ten nie oznacza, że nie będzie możliwości przypisania szczególnych funkcji niektórym Aktorom Pomocniczym, zwłaszcza o charakterze inicjująco-koordynacyjnym współpracy. Z punktu widzenia wzajemnych relacji pomiędzy PZS, a PES, wydaje się uzasadnione **powierzanie zadań inicjująco-koordynacyjnych podmiotom bezpośrednio nie zaangażowanym w stosowanie procedur TMW-1** (np. z grona Aktorów Pomocniczych). Takie podejście do „lokalnego środowiska instytucjonalnego” TMW-1 może przynieść korzyść w postaci stworzenia ogniwa, które będzie niezależnym od Głównych Aktorów współpracy, spełniającym funkcje:

- 1) obiektywnego arbitra oceny przedmiotowej współpracy, rozstrzygania spornych merytorycznych kwestii, a także konsultantem zewnętrznym, przy czym najlepiej byłoby gdyby reprezentował on dziedzinę ekonomii społecznej,
- 2) *quasi superwizora*⁵⁵ procedur i scenariuszy współpracy dla przygotowywania kadr dla obszaru usług społecznych.

Przyjmując założenie o dodatkowym ogniwie, które jest korzystne dla struktury zbioru Głównych Aktorów TMW-1 ostateczny kształt tego zbioru przedstawia się następująco:

1. Aktorzy Inicjująco – Koordynujący,
2. Aktorzy Terytorialni Zatrudnienia Socjalnego,
3. Aktorzy Pomocniczy.

Wszyscy Aktorzy winni w zakresie realizacji usług społecznych ściśle współpracować z podmiotem koordynującym - CUS, o ile takie zostało na terytorium gminy utworzone.

⁵⁵ Wypełnienie tej funkcji (poprzez analogię do super wizji pracy socjalnej) przyczyniałoby się do zwiększenia efektywności współdziałania, zwiększania wiedzy i umiejętności kadr podmiotów PZS i ESUS na temat przyjętych procedur i scenariuszy oraz pozwalałoby wprowadzać na bieżąco korekty co do zakresu przedmiotowego współpracy w obszarze przygotowywania kadr dla sfery usług społecznych.

1. Formy prawne i kompetencje statutowe Aktorów TMW-1

Poniżej zaprezentowana została informacja o Głównych Aktorach TMW-1, przybliżająca ich formy prawno-organizacyjne oraz główne kompetencje statutowej działalności. I tak:

1. Terytorialny Aktor Zatrudnienia Socjalnego – to jeden z typów PZS, reprezentowany przez centra integracji społecznej (CIS) oraz kluby integracji społecznej (KIS), prowadzone przez różne ustawowe instytucje tworzące, co w konsekwencji nie pozostanie bez wpływu na proces podejmowania decyzji formalno-prawnych, a więc także decyzji o nawiązaniu współpracy i jej utrzymania.
2. Terytorialny Aktor Realizacji Usług Społecznych – to jeden z typów podmiotów sektora ES, świadczący usługi społeczne, utworzony wariantowo przez osoby fizyczne, jak i osoby prawne, w tym szczególnie: (a) spółdzielnie socjalne, o których mowa w ustawie o spółdzielniach socjalnych, (b) organizacje pozarządowe lub podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt. 1 ustawy działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz (c) spółki non-profit, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt.4 przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Należy bezwzględnie pamiętać, iż wykonawcą usług społecznych na terenie gminy, niezależnie od Aktora TMW może być funkcjonujące na jego terenie CUS.

3. Aktor Inicjująco-Koordynujący – tą funkcję proponuje się powierzyć ośrodkowi wsparcia ekonomii społecznej (OWES), tj. podmiotowi lub partnerstwu posiadającemu akredytację. To także podmiot wpisany w strukturę instytucjonalną sektora ES. Akredytacja przyznawana jest przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w przypadku świadczenia łącznie wszystkich typów usług wsparcia ekonomii społecznej, wskazanych w KPRES w związku ze spełnieniem standardów ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w ramach AKSES⁵⁶.

W niektórych sytuacjach w trakcie testowania TMW-1 taką rolę może objąć Jednostka Samorządu Terytorialnego (gmina/ powiat), lecz praktyka najczęściej wskazuje, że władze

⁵⁶ Procedura akredytacji - Zarządzenie nr 21 Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dn.18 kwietnia 2016 r. w sprawie przyznania akredytacji „AKSES” (Dz. Urz. MRPiPS z 2016 r. poz. 21, z 2018 r. poz. 2).

takich jednostek delegują tego typu role na przedstawicieli swoich jednostek organizacyjnych, np. najczęściej na miejscowy Ośrodek Pomocy Społecznej.

W przypadku, gdy na terenie gminy funkcjonuje CUS, Aktor Inicjująco-Koordynujący powinien bezwzględnie nawiązać współpracę z centrum.

2. Główni Aktorzy Terytorialni TMW-1

Prezentacja form prawno-organizacyjnych oraz statutowych zadań poszczególnych Aktorów Terytorialnych będzie pomocna w kontekście późniejszej ilustracji procedur współpracy, które muszą uwzględniać reguły obowiązujące dla tych aktorów, a wynikające z przepisów prawnych (np. brak wyodrębnionej osobowości prawnej klubów integracji społecznej powoduje, że decyzje podejmowane są przez zarząd instytucji tworzącej).

2.1. Terytorialny Aktor Zatrudnienia Socjalnego TMW-1

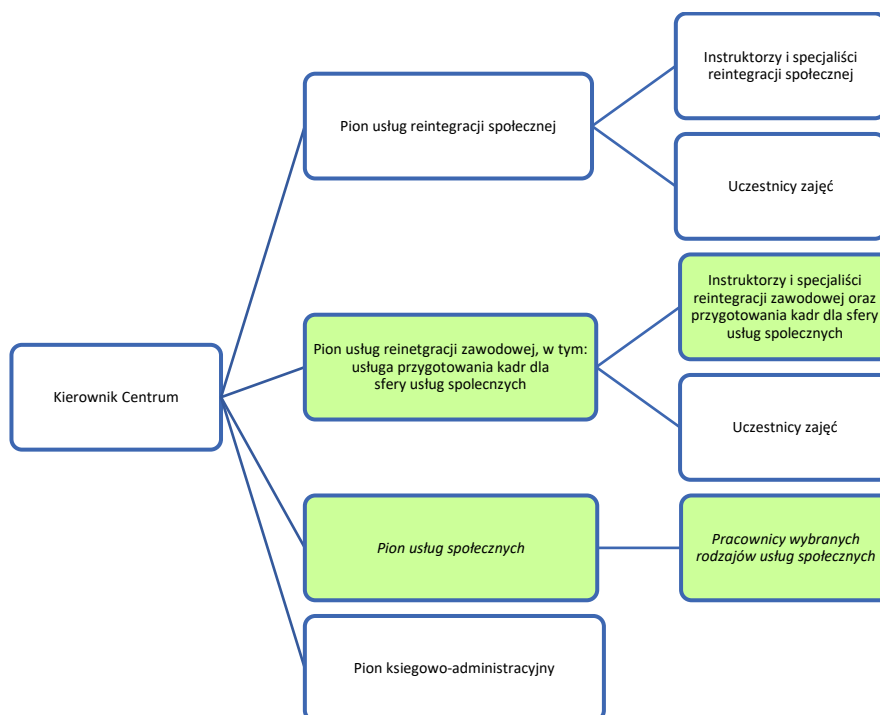
Centrum Integracji Społecznej (CIS)

To podmiot o złożonej organizacji, dysponujący w myśl zasad zarządzania i organizacji⁵⁷ najczęściej 5 systemami, a mianowicie: (a) kierowniczo-operacyjnym, (b) celów organizacji, (c) regulaminów struktury wewnętrznej, (d) materialno-technicznym oraz (e) personalnym (uczestników zajęć programowych). System organizacji CIS wynika z przepisów ustawy o zatrudnieniu socjalnym, nakazujących dysponowanie właśnie takimi systemami⁵⁸. Z punktu widzenia procedur współpracy w TMW-1 istotnymi są dwa systemy, a mianowicie: system kierowniczy i pracowniczy oraz system personalny (uczestników). Poniżej zaprezentowana została przykładowa organizacja CIS, która uwzględnia już proponowane przez TMW rozwiązania włączające problematykę „usług społecznych” (np. wyodrębniony pion świadczenia tych usług oraz włączenie tematyki edukacyjnej w zajęcia reintegracji zawodowej).

⁵⁷ Patrz: L. Krzyżanowski: Podstawy nauk o organizacji i zarządzaniu, PWN Warszawa 1992, s. 176.

⁵⁸ Tworząca centrum integracji społecznej instytucja musi je zgłosić we wniosku o nadanie statusu, o którym mowa w art. 4 ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Rysunek 7 Schemat organizacyjny centrum integracji społecznej

Źródło: opracowanie własne

Ważną uwagą dla konstrukcji organizacji CIS w perspektywie tematyki usług społecznych jest reguła ustawowa dotycząca relacji liczby uczestników przypadających na 1 pracownika merytorycznego (instruktora/ specjalisty ds. reintegracji).

Formy prawno-organizacyjne CIS uzależnione są od rodzaju instytucji tworzącej. Obecnie funkcjonują następujące:

- 1. CIS jako jednostka budżetowa samorządu terytorialnego** (*instytucja tworząca: wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, marszałek województwa*) - to jednostka nieposiadająca osobowości prawnej, która pokrywa swoje wydatki bezpośrednio z budżetu, a pobrane dochody odprowadza odpowiednio na rachunek dochodów budżetu organu stanowiącego (rozliczenie brutto – pełnymi kwotami). Działa na podstawie statutu, a postawą gospodarki finansowej jest plan dochodów i wydatków zwany „planem finansowym jednostki budżetowej”.
- 2. CIS jako samorządowy zakład budżetowy** (*instytucja tworząca: wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, marszałek województwa*) – to jednostka nieposiadająca

osobowości, która wpłaca do budżetu jednostki samorządu terytorialnego nadwyżkę środków obrotowych ustaloną na koniec okresu sprawozdawczego, chyba że organ stanowiący postanowi inaczej. Centrum może otrzymywać dotacje, w tym celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji. Dotacje te nie mogą przekroczyć 50% kosztów jego działalności, za wyjątkiem dotacji inwestycyjnych oraz dotacji otrzymywanych w związku z realizacją projektu współfinansowanego ze środków pochodzących z funduszy UE⁵⁹.

- 3. CIS jako wydzielona organizacyjnie i księgowo-finansowo jednostka organizacji pozarządowej** (*instytucja tworząca: organizacja pozarządowa, a także spółdzielnia socjalna osób prawnych*) - to podmiot utworzony na podstawie uchwały Zarządu Organizacji (lub uchwały Walnego Zgromadzenia Członków Organizacji) o powołaniu nowej struktury organizacyjnej, następnie dokonaniu zmian w statucie Organizacji (w tym spółdzielni socjalnej) oraz zgłoszeniu do wpisu (korekty) w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Działanie CIS uzależnione jest od decyzji o statusie „Centrum” (na 5 lat) oraz wpisania go do rejestru właściwego terytorialnie wojewody. Działalność Centrum jest przypisana miejscowo, co oznacza wykonywanie zadań na rzecz lokalnych społeczności, przy czym świadczenie usług dla mieszkańców sąsiednich terytoriów musi wynikać z porozumień pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego (np. pomiędzy gminami), bowiem konieczne jest uregulowanie przepływów finansowych, szczególnie w kontekście korzystania ze środków Funduszu Pracy na wypłacanie świadczeń integracyjnych.

Ważna uwaga dla procedur współpracy TMW-1:
CIS-y nie posiadają osobowości prawnej, a ich kierownicy muszą dysponować pełnomocnictwami zarządu instytucji tworzącej do zaciągnięcia zobowiązań prawno-finansowych

Wg danych statystycznych za 2017 r. większość CIS-ów było utworzonych przez jednostki

⁵⁹ Na podstawie art. 15 ust 6 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku (tj.: Dz. U. z 2019 roku, poz. 869 , z późn. zm.)

samorządu terytorialnego, których udział w ogóle utworzonych CIS-ów wyniósł 53,4%, natomiast organizacji pozarządowych 46,6%⁶⁰.

Klub Integracji Społecznej (KIS)

To najmniejsza jednostka zatrudnienia socjalnego, posiadająca nieskomplikowaną strukturę tworzoną wg liniowych modeli zarządzania (pion zarządczy oraz pion uczestników zajęć). W kontekście systemów organizacyjnych jedyna różnica w stosunku do centrum polega na zewnętrznym charakterze członu materialno-technicznego, z którego ewentualnie korzystają uczestnicy zajęć w ramach reintegracji zawodowej. W ramach systemu materialno-technicznego KIS najczęściej dysponuje pomieszczeniem (lub kilkoma), wyposażeniem biurowym oraz sprzętem audiowizualnym i komputerowym. Pozostałe systemy mają charakter stałej struktury, a więc: (a) system kierowniczo-operacyjny, (b) system celów organizacji, (c) system regulaminów struktury wewnętrznej oraz (d) system personalny (uczestników zajęć programowych). System zarządzająco-operacyjny jest ograniczony najczęściej do osoby Lidera Klubu, ewentualnie kilku specjalistów (np. psycholog, terapeuta, pracownik socjalny) i jest często wzmacniany specjalistami zewnętrznymi.

Formy prawno-organizacyjne KIS, podobnie jak centrum uzależnione są od typu instytucji je tworzących. Obecnie wyróżnia się:

- 1. KIS jako jednostka organizacyjna samorządu gminy⁶¹** – to podmiot tworzony jako jednostka budżetowa, działająca wg statutu określającego nazwę, siedzibę i przedmiot działalności, nie posiadająca osobowości prawnej i prowadząca swoją działalność wg planu finansowego ustalonego przez radę gminy.
- 2. KIS w strukturze Jednostki Organizacyjnej Pomocy Społecznej⁶²** - to podmiot w ramach już funkcjonującej jednostki organizacyjnej gminy, statutowo odpowiedzialnej za problematykę pomocy społecznej. KIS nie posiada nadanego statusu, a jest jedynie umocowany w regulaminie organizacyjnym macierzystej

⁶⁰ Dane statystyczne z opracowania pn.: *Informacja dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej w 2017 r.*, druk sejmowy nr 2942, www.orka.sejm.gov.pl (14.06.2019).

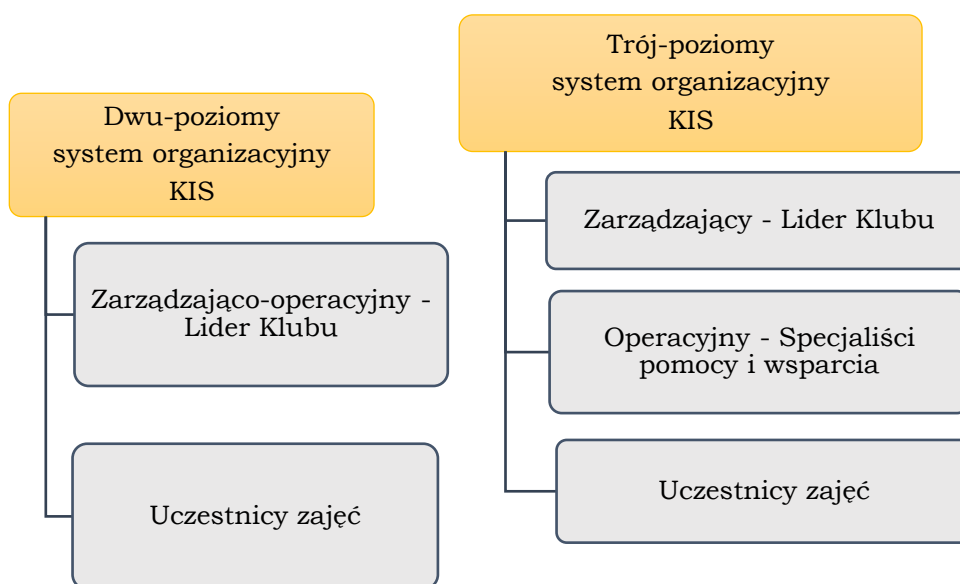
⁶¹ Podstawa prawna – art.9 ust.1 ustawy z dn.8 marca 1990 r. o samorządzie gminy.

⁶² Podstawa prawna – art. 15 pkt.6 ustawy z dn. 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

jednostki, zatwierdzanym przez radę gminy oraz wyodrębnionym w jej planie budżetowym.

3. **KIS jako wyodrębniona struktura w Organizacji Pozarządowej** – to podmiot, który zostaje powołany na podstawie uchwały Zarządu Organizacji Pozarządowej/Walnego Zgromadzenia Członków) lub dokonanych zmian w statucie instytucji tworzącej oraz po zgłoszeniu ich do KRS. Klub posiada własny regulamin organizacyjny (poza regulaminem uczestnictwa), a także jest wyodrębniony pod względem rachunkowo-finansowym.
4. **KIS jako wyodrębniona struktura w Spółdzielni Socjalnej⁶³** - to podmiot, który może zostać powołany na podstawie uchwały Zarządu Spółdzielni Socjalnej lub w wyniku dokonanych zmian w statucie oraz po zgłoszeniu ich do KRS. Taki klub jest wpisany w regulamin organizacyjny instytucji tworzącej oraz może być wyodrębniony pod względem rachunkowo-finansowym.

Rysunek 8 Schematy organizacyjne Klubu Integracji Społecznej

Źródło: opracowanie własne

⁶³ Spółdzielnia socjalna jako organizacja pozarządowa – wspólne cechy to: (1) mogą prowadzić działania statutowe nieodpłatne na rzecz innych członków lokalnych społeczności w sferze zadań publicznych, określonych w art.4 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (2) mogą startować w konkursach ofert ogłaszanych przez jednostki samorządu terytorialnego, (3) mogą angażować wolontariuszy do działalności gospodarczej, (4) zarządzanie w sposób demokratyczny, (5) podlegają wpisom do KRS.

Wg danych statystycznych za 2017 r. większość KIS-ów zostało utworzonych przez jednostki samorządu terytorialnego (69,6%), natomiast organizacje pozarządowe były instytucjami tworzącymi 30,4% ogólnej liczby zarejestrowanych klubów (200 jednostek).

Ważna uwaga dla procedur współpracy TMW-1:
KIS-y nie posiadają osobowości prawnej, a ich kierownicy muszą dysponować pełnomocnictwami zarządu instytucji tworzącej do zaciągnięcia zobowiązań prawno-finansowych lub w imieniu klubu występują osoby uprawnione macierzystych instytucji tworzących kluby

2.2. Terytorialny Aktor realizacji Usług Społecznych TMW-1

Do katalogu podmiotów ekonomii społecznej zalicza się:

- Centra integracji społecznej
- Kluby integracji społecznej
- Organizacje pozarządowe
- Przedsiębiorstwa społeczne
- Spółdzielnie inwalidów
- Spółdzielnie socjalne
- Spółdzielnie pracy
- Spółki z o.o. non profit
- Warsztaty terapii zajęciowej
- Zakłady aktywności zawodowej

Badania GUS wskazują, że podmioty te są istotnym dostawcą usług społecznych i nie należy tego faktu pomijać.

W TMW-1 przyjmuje się, że tę funkcję będą pełniły podmioty sektora ES świadczące usługi społeczne, w tym głównie działające w formie: (1) spółdzielni socjalnych, o których mowa w ustawie z dn. 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2006 r.,

poz.651 z późn. zm.), (2) organizacji pozarządowych lub podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt. 1 ustawy działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz (c) spółki non-profit, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt. 4 przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

W praktyce najbardziej rozwiniętą (promowaną w KPRES) formą organizacyjną są **spółdzielnie socjalne**, więc przedstawienie informacji o nich jest uzasadnione w kontekście procedur współpracy TMW-1.

W wyniku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych z dnia 7 maja 2009 roku⁶⁴, jednostki samorządu terytorialnego mogą zakładać spółdzielnie socjalne. Mogą one też przystąpić do istniejących spółdzielni socjalnych jako członkowie. Samorządy mogą również wspierać spółdzielnie socjalne finansowo ze swoich budżetów w formie dotacji, pożyczek, poręczeń, usług lub doradztwa, albo refundacji kosztów lustracji. Umożliwienie zakładania spółdzielni socjalnych i uczestniczenia w nich jednostkom samorządu terytorialnego ma na celu stworzenie kolejnego elementu na rzecz wsparcia osób, które chcą się aktywizować. Niewątpliwie jednostka samorządu terytorialnego może być bardzo istotnym elementem funkcjonowania spółdzielni socjalnej, gdyż może wspierać finansowo, ale przede wszystkim organizacyjnie jej działalność. Spółdzielnie socjalne są szczególnie predystynowane do realizacji zadań samorządowych związanych z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu również z racji swojej specyfiki. Ich wyjątkowy charakter leżał również u podstaw nadania im szczególnego znaczenia w rozdziale kolejnym, poświęconym sferze drugiej modelu, czyli tworzeniu podmiotów specjalizujących się w usługach społecznych. Przyjrzyjmy się więc wybranym cechom spółdzielni socjalnych :

- 1) założycielami mogą być osoby, które są w polu zainteresowania Aktora Terytorialnego ZS oraz dysponują po zakończeniu zajęć ustawowymi uprawnieniami do założenia spółdzielni socjalnej,

⁶⁴ Ustawa o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw z dnia 7 maja 2009 r. (Dz.U. Nr 91, poz. 742)

- 2) spółdzielnie socjalne mogą zatrudniać pracowników, a w szczególnych przypadkach, kiedy założycielami spółdzielni socjalnej są osoby prawne, które zobligowane wręcz są do zatrudniania co najmniej pięciu osób z pośród wymienionych w pkt.1,
- 3) spółdzielnie socjalne mogą ubiegać się o środki finansowe z Funduszu Pracy na tworzenie i doposażenie stanowisk pracy, a także na finansowanie wynagrodzenia dla zatrudnionej osoby bezrobotnej lub zatrudnionej osoby poszukującej pracy, niepozostającej w zatrudnieniu lub niewykonującej innej pracy zarobkowej,
- 4) spółdzielnie socjalne mogą być tworzone także przez inne osoby niż wymieniane w katalogu uczestników zajęć reintegracyjnych PZS, czy w art. 4 ust 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych⁶⁵. Liczba tych osób nie może stanowić jednak więcej niż:
 - a) 50% ogólnej liczby założycieli,
 - b) 70% ogólnej liczby założycieli, w przypadku gdy spółdzielnię socjalną zakładają osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
 - c) 70% ogólnej liczby założycieli gdy spółdzielnia socjalna prowadzi działalność w zakresie:
 - zadań i usług pomocy społecznej w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
 - rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
 - opieki nad dziećmi do lat trzech, o której mowa w przepisach o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3,

⁶⁵ Art. 4 1. Spółdzielnię socjalną mogą założyć:

- 1) osoby bezrobotne, w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) osoby, o których mowa w art. 2 pkt 1a i 1b ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;
- 3) osoby niepełnosprawne, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- 4) osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- 5) osoby, o których mowa w art. 49 pkt 7 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 6) osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej,
- 7) osoby usamodzielniane, o których mowa w art. 140 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej - posiadające pełną zdolność do czynności prawnych.

- prowadzenia niepublicznych przedszkoli lub innych form wychowania przedszkolnego, o których mowa w ustawie z dn. 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe;
- wspierania rodziny i pieczy zastępczej w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Ważną cechą spółdzielni socjalnej z punktu widzenia kształtowania relacji między poszczególnymi Aktorami TMW-1 jest fakt dysponowania przez ten podmiot osobowością prawną, a także organami takimi jak zarząd i walne zgromadzenie, co upoważnia do zaciągania zobowiązań, czy podejmowania ważnych strategicznych decyzji.

Ważna uwaga dla procedur współpracy TMW-1:
Spółdzielnia socjalna ma osobowość prawną, a jej organy takie jak Zarząd i Walne Zgromadzenie Członków są upoważnione do podejmowania decyzji o kierunkach rozwoju, rodzaju prowadzonej działalności i zawierania wszelkiego rodzaju umów.

2.3. Aktor Inicjująco-Koordynujący TMW-1

W TMW-1 funkcję inicjująco-koordynacyjną na danym terytorium powinien spełniać podmiot (partnerstwo podmiotów), który wykonuje zadania Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES), dysponujący potwierdzeniem spełniania standardów akredytacyjnych AKCES⁶⁶. Oczywiście nie wyklucza to innych sytuacji, np. Urząd Gminy podejmuje się takiej funkcji. **Argumentami za powierzeniem roli Aktora Inicjująco-Koordynującego podmiotowi wykonującemu zadania OWES są m.in.**⁶⁷:

- 1) prawna forma OWES, która wskazuje na wyodrębnienie organizacyjne i rachunkowe takiej jednostki, realizującej usługi wsparcia sektora ES oraz nie działającej dla osiągnięcia zysku lub przeznaczającej zysk na działania OWES,

⁶⁶ Procedura akredytacji - Zarządzenie nr 21 Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dn. 18 kwietnia 2016 r. w sprawie przyznania akredytacji „AKSES” (Dz. Urz. MRPiPS z 2016 r. poz. 21, z 2018 r. poz. 2).

⁶⁷ Szerzej: Załącznik nr 3 Komitetu Akredytacyjnego z dn. 22 września 2014 r. pn.: *Standardy OWES*, www.ekonomiaspoleczna.pl (15.06.2019).

- 2) ścisła współpraca z lokalnym CUS jako koordynatorem realizacji usług społecznych na terytorium gminy,
- 3) ścisła współpraca z właściwym terytorialnie Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej, jako koordynatorem wsparcia ekonomii społecznej w województwie, w tym ustalającym plany i zasady współpracy całego sektora,
- 4) dysponowanie przez OWES planem działania w zakresie rozwoju regionalnego sektora ES na okres trzech lat, skonsultowanym z właściwym terytorialnie ROPS, przy czym nie jest to plan działalności podmiotu, dysponującego decyzją akredytacyjną,
- 5) pełnienie przez członków (pracowników) OWES funkcji animatorów, doradców kluczowych ES oraz doradców biznesowych w grupach tematycznych związanych z rozwojem sektora ES,
- 6) prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych na określonym terytorium, a także wykonywanie zobowiązań w zakresie wymiany informacyjnej, dobrych praktyk i doświadczeń z instytucjami regionalnymi i lokalnymi (np.: CUS, Urząd Marszałkowski, Wojewódzki Urząd Pracy, ROPS, Lokalne Grupy Działania, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, PUP, PCPR, MOPS) oraz z nieformalnymi platformami współpracy (konwenty centrów i klubów integracji społecznej),
- 7) wykonywanie usług animacyjnych, polegających m.in. na: (a) zachęcaniu nowych podmiotów, osób i instytucji do angażowania się w różne formy działalności sektora ES, (b) organizowaniu spotkań z przedstawicielami różnych grup społecznych, (c) tworzeniu warunków budowania partnerstw rozwojowych (np. pomoc w formalnym ustaleniu zasad i celów współpracy różnych stron, udostępnianie wyników analiz zasobów i możliwości potencjalnego partnerstwa) oraz (d) planowaniu strategicznym uwzględniającym różne formy ekonomii społecznej w rozwoju lokalnym,
- 8) prowadzenie działań o charakterze partnerskim i rozwijającym współpracę, w tym inicjowanie spotkań i kontaktów pomiędzy poszczególnymi interesariuszami sektora ES oraz jego otoczenia (np. think-tanki),
- 9) dokonywanie autodiagnozy na poziomie lokalnym (np. z wykorzystaniem koncepcji łańcucha wartości), sposobów włączania partnerów z różnych sektorów do współpracy, budowania klastrów i zarządzania nimi,

10) budowanie i wspieranie sieciowania, tworzenia kontaktów i powiązań kooperacyjnych, a także kapitału wiedzy na temat mechanizmów inicjowania, tworzenia i działania powiązań kooperacyjnych na poziomie lokalnym.

Tak szerokie spektrum „obowiązków” przypisanych podmiotowi, pełniącemu rolę OWES wpisuje się w materię i istotę inicjowania procedur współpracy TMW-1, szczególnie że jest to także przyczynienie się do wypełniania misji ekonomii społecznej wobec lokalnych społeczności. Całe spektrum zadań OWES jest również argumentem za przypisaniem w ramach procedur TMW-1 wcześniej sugerowanej roli *quasi superwizora* procesu współpracy w przygotowywaniu kadr dla obszaru usług społecznych lub powierzenie funkcji Testera zdolności wykonawczych (o czym będzie mowa w III Sferze Współpracy).

3. Aktorzy Pomocniczy TMW-1 o funkcjach doradczych

To szerokie grono, w którym część reprezentantów będzie miało szczególną rolę i wpływ na bezpośrednią współpracę pomiędzy PZS a Realizatorem Usług Społecznych. Z uwagi na fakt propozycji powierzenia OWES-owi ogniwa wiodącego w inicjowaniu i koordynowaniu współpracy, prezentacja reprezentantów Aktorów Pomocniczych przedstawia się następująco:

- 1. Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS)**, który dysponuje swoistym „bankiem informacji”, ważnym dla Aktorów TMW-1. W tym „banku” odnaleźć będzie można m.in. bieżącą wiedzę na temat:
 - 1) kandydatów na uczestników zajęć w PZS,
 - 2) stosowanych form aktywizacji wobec osób zaliczanych do grup wykluczonych społecznie, a także stosowanych środków motywacyjnych dla podjęcia aktywności lub przyczynach niekorzystania z oferowanej pomocy,
 - 3) organizacyjnych form wsparcia i pomocy, np. klub integracji społecznej (KIS), który wg krajowych statystyk jest formą zatrudnienia socjalnego, najczęściej występującą właśnie w strukturach jednostek organizacyjnych JST szczebla gminy (prawie 70% ogółu działających KIS).

Ponadto, OPS to cenny partner w procedurach TMW-1. To on najczęściej koordynuje opracowywanie raportów oraz innych ważnych dokumentów, które upoważniają rady gmin, czy wójtów do podejmowania określonych działań. Przykładem są:

- 1) corocznie sporządzane raporty pn.: „Ocena Zasobów Pomocy Społecznej”, umieszczone w Centralnej Aplikacji Statystycznej wraz z rekomendacjami dla rady gminy (rady powiatu),
- 2) strategie rozwiązywania problemów społecznych, tworzone na podstawie art.7 ust.1 i art.18 ust.1 ustawy z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminy oraz na podstawie art.17 ust.1 pkt.1 ustawy z dn. 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Część roli OPS w najbliższych latach może przejmować CUS jako podmiot realizujący program usług społecznych na terenie gminy i z tego powodu będzie dysponować „bankiem informacji”, o którym mowa wyżej.

2. **Urząd Gminy** – to partner, który oddziałuje motywująco na postawy przedstawicieli innych jednostek organizacyjnych lokalnego środowiska instytucjonalnego, których zasoby są pożądane dla usług reintegracji społecznej i zawodowej. Jednocześnie to partner, który często występuje w roli tworzącego określone formy PES (np. spółdzielnie socjalne osób prawnych).

W omawianej grupie Aktorów trzeba także wskazać instytucje o zasięgu ponadlokalnym, np. Powiatowe Urzędy Pracy czy Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej. Te ostatnie dla TMW warte są uwzględnienia, bowiem przy nich działają regionalne Komitety ES propagujące rozwój różnych form przedsiębiorczości społecznej, a także współpracy na jej rzecz.

III. Procedury współpracy w sferze przygotowań kadr dla usług społecznych.

Proponowane procedury mają charakter fakultatywny, co oznacza że Główni Aktorzy TMW-1 mają prawo stosować własne reguły nawiązania wzajemnych kontaktów, ich utrzymywania i rozwoju, a także ich modyfikowania. Generalną wskazówką dla doboru własnej „ścieżki współpracy” jest jednak przestrzeganie uniwersalnych reguł partnerskiej współpracy

między instytucjami, wskazanych w części ogólnej TMW (patrz: Punkt III Partnerstwo – nadrzędna cecha Testowego Modelu).

Aktorzy TMW-1 będą tworzyli formułę zbliżoną do instytucji partnerstwa lokalnego, określanego m.in. w następujący sposób:

„Partnerstwo jest dynamiczną relacją pomiędzy różnymi podmiotami, opartą na wzajemnie uzgodnionych celach, realizowanych dzięki podzielanemu rozumieniu najbardziej racjonalnego podziału pracy z uwzględnieniem przewagi komparatywnej każdego partnera. Partnerstwo obejmuje wzajemne oddziaływanie, przy starannym zachowaniu równowagi pomiędzy zbliżeniem a autonomią, na którą składa się wzajemny szacunek, równy udział w procesie decyzyjnym, wzajemna odpowiedzialność i przejrzystość”⁶⁸.

Założenie o działaniu zbliżonym do formy partnerstwa w Sferze „Zaspokajanie potrzeb kadrowych realizatorów usług społecznych” sprawia, że na początku należy rozstrzygnąć kwestię charakteru relacji pomiędzy Aktorami TMW-1, tj. *czy mają one przybrać formę nieformalną, czy też zostać w pewien sposób sformalizowane*⁶⁹? Ostateczna decyzja należy do Aktorów TMW-1, przy czym powinna zostać poprzedzona analizą korzyści i ewentualnych barier przyszłej współpracy. **W rozwiązaniach TMW-1 proponuje się, aby fakt współpracy został poparty formą pisemną** (np. umowa, pakt o współpracy), w której określone zostaną przynajmniej pryncypialne obowiązki i wzajemne zobowiązania. Argumentem jest teza, że w przypadku nieformalnej współpracy, samo ustne potwierdzenie może okazać się niewystarczającym „zabezpieczeniem” dla właściwego wypełniania obowiązków przez poszczególnych Aktorów TMW-1.

⁶⁸ Wygnański J.: *Skuteczne animowanie kultury współpracy – czynniki sukcesu w procesie budowy partnerstw*, [w:] Handzlik A., Głowacki J. (red.), *Partnerstwo – współpraca międzysektorowa w realizacji celów społecznych*, Wyd. UE, Kraków 2012, s.12

⁶⁹ Pojęcie sformalizowania współpracy TMW-1 (partnerstwa) nie odnosi się do zagadnienia nadania formy zarejestrowanej w sądzie, mającej osobowość prawną, własny statut, np. stowarzyszenia, fundacji, spółki non-profit. Sformalizowanie to oznacza przyjęcie pewnej formy potwierdzającej podjęcie współpracy.

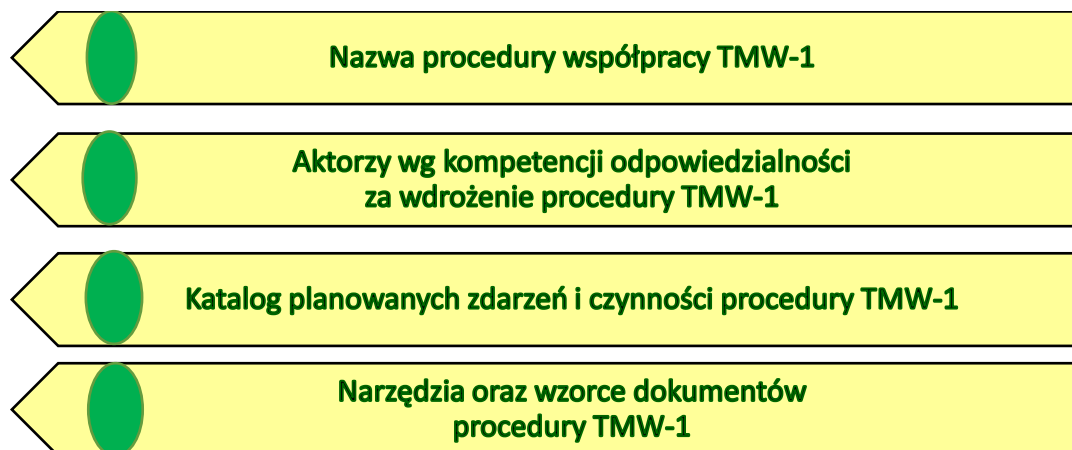
**Ważna uwaga dla procedur współpracy TMW-1:
Główni Aktorzy TMW-1 powinni sformalizować współpracę - pismem UMOWA lub
PAKT na rzecz WSPÓŁPRACY**

Procedury TMW-1 oznaczają pewien scenariusz zdarzeń, postępowań (najczęściej chronologicznie ułożonych czynności), a także uprawnień i odpowiedzialności przyjętych przez Głównych Aktorów, których celem będzie, po przeprowadzeniu praktycznego ich testu, doprowadzenie do oczekiwanego rezultatu – kształcenia kadr dla realizatorów usług społecznych. Procedury TMW-1 jako scenariusze planowanych zdarzeń spełniają założenie o uniwersalności swoich treści i mogą być stosowane na każdym terytorium, na którym:

- 1) działają już reprezentanci Głównych Aktorów, w tym przede wszystkim PZS oraz PES lub
- 2) planuje się utworzenie instytucjonalnych form sektora ES, w tym przede wszystkim zajmujących się szeroko pojmowaną reintegracją społeczną i zawodową oraz świadczeniem usług społecznych.

Ogólna konstrukcja procedury TMW-1 składa się z kilku elementów, zaprezentowanych na poniższym schemacie.

Rysunek 9 Konstrukcja procedury TMW-1

Źródło: opracowanie własne

W dalszej części przy użyciu powyższej konstrukcji przedstawiono procedury **Sfery „Zaspokajanie potrzeb kadrowych realizatorów usług społecznych”**, jako ramowe

wytyczne dla wdrożenia rozwiązań TMW-1. Sugerowanym działaniem, adresowanym do Aktora Inicjująco-Koordynującego, a dotyczącym zwłaszcza elementu „*katalog zdarzeń i czynności*” jest sukcesywne protokołowanie i archiwizowanie najważniejszych ustaleń.

PROCEDURA NR 1: Zainicjowanie współpracy

Procedura ta jest punktem wyjściowym dla wdrażania założeń TMW-1 i obejmuje w zasadzie tylko trzech Interesariuszy, będących najważniejszymi ogniwami planowanej współpracy „Zaspokajanie potrzeb kadrowych podmiotów ES realizujących usługi społeczne”. Są nimi: (1) Aktor Inicjująco-Koordynujący, (2) Terytorialny Aktor Zatrudnienia Socjalnego, oraz (3) Terytorialny Realizator Usług Społecznych. Na tym etapie nie jest wymagane występowanie innych instytucji/podmiotów lecz nie musi to być regułą. Kwestia ta należy do decyzji Aktora Inicjująco-Koordynującego, który z racji uznania nadrzędnego celu jakim jest uzyskanie zwrotnej odpowiedzi o gotowości do takiej współpracy może zaprosić wybranych przedstawicieli z grona Aktorów Pomocniczych (np. OPS właściwy dla terytorium inicjowania współpracy).

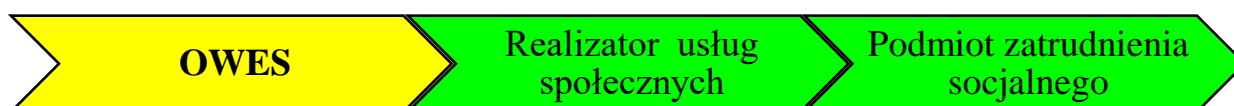
Prezentowana procedura nie porusza problematyki osobowości prawnej podmiotów /instytucji, bowiem jak wspomniano jej celem jest dokonanie rekonesansu stopnia nastawienia (gotowości) poszczególnych przyszłych partnerów do nawiązania współpracy.

Należy w tym miejscu bezwzględnie pamiętać o nawiązaniu współpracy z istniejącym na terytorium gminy CUS.

1. AKTORZY PROCEDURY Nr 1

Zainicjowanie współpracy może odbyć się wariantowo w zależności od strony, która wystąpi z propozycją jej nawiązania, a więc:

1. Wariant pierwszy, tzw. *wariant optymalny*

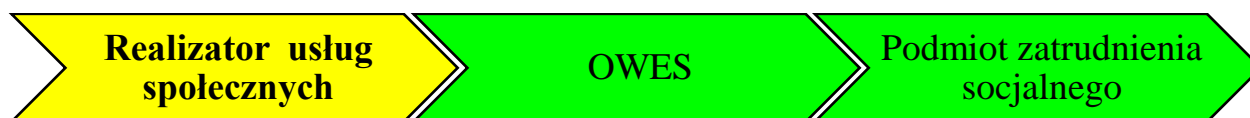

Właściwym, dysponującym akredytacją dla zainicjowania współpracy jest OWES. Argumentem jest w tym przypadku właściwość merytoryczna OWES, w tym szczególnie zadania statutowe takie jak:

- 1) regularne współdziałanie z właściwym terytorialnie CUS, ROPS oraz regionalnym Komitetem ES w zakresie monitorowania planów i przedsięwzięć związanych z rozwojem określonych rodzajów działalności PES, w tym prowadzących działalność gospodarczą (spółdzielnie socjalne),
- 2) wykonywanie funkcji animacyjnych, doradczych, a także prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych,
- 3) prowadzenie autodiagnozy lokalnych środowisk społecznych, rejestrowanie potrzeb lokalnych społeczności, a następnie budowanie sieciowania oraz powiązań kooperacyjnych wokół najpilniejszych problemów, których rozwiązywanie może zostać powierzone PES.

Właśnie z charakteru tych zadań wynika pozycja koordynacyjna OWES wobec pozostałych Aktorów TMW-1. Jednocześnie zasób wiedzy i informacji o środowisku PES powinien być wystarczający dla odpowiedniego kierowania intencją nawiązania przedmiotowej współpracy. Ten wariant wydaje się być najbardziej optymalnym z punktu widzenia końcowego rezultatu – zawiązania współpracy.

2. Wariant drugi, tzw. *wariant aktywny*

W tym wariantcie punktem wyjściowym są potrzeby kadrowe Realizatora Usług Społecznych, który z ewentualnymi problemami winien zwrócić się do OWES (zasygnalizować problem) jako ogniwa, które na danym terytorium scala sektor ES, a więc posiada rozeznanie o działających podmiotach reintegracyjnych, ich dotychczasowym dorobku i uznaniu w instytucjonalnym środowisku, szczególnie w odniesieniu do opinii urzędów gmin, ośrodków pomocy społecznej i innych międzysektorowych partnerów. Rolą OWES jest uzyskanie zwrotnej informacji z danego terytorium (warunek – występowanie na terytorium PZS, potencjalnie chętnego do przedmiotowej współpracy). Wariant ten uznany został za „aktywny”,

bowiem na samym początku procesu inicjowania dwóm Interesariuszom zależy na doprowadzeniu do sytuacji zawiązania współpracy.

3. Wariant trzeci, tzw. *wariant pasywny*

To najmniej korzystna sytuacja, bowiem PZS musiałyby w swoich planach rozwojowych (jego instytucja tworząca) przewidywać zmianę lub uzupełnienie dotychczasowej oferty programowej o segmenty programu edukacyjnego, ukierunkowanego na konkretne potrzeby PES świadczących usługi społeczne. Z dotychczasowej praktyki podmiotów reintegracyjnych (CIS, KIS) wynika raczej, że korzystają one z szerokiego wachlarza instrumentów (w tym tzw. zatrudnienia wspieranego) przewidzianych głównie ustawą o zatrudnieniu socjalnym w doprowadzeniu swoich absolwentów do pracodawców. Tylko nieliczne jednostki organizacyjne zatrudnienia socjalnego, głównie CIS-y starają się dopasować programy zajęć do potrzeb przyszłych pracodawców. Stąd też trudno jest przewidywać aby PZS stał się inicjatorem takiej współpracy, czego oczywiście w praktyce nie można wykluczyć. Tu niezwykle pomocnym może być istniejące na terytorium gminy CUS, którego wsparcie może polegać m. in. na udostępnianiu bazy danych, zawierającej rozeznanie i diagnozę potrzeb oraz potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych, opracowywaniu standardów jakości usług społecznych określonych w programie usług społecznych, czy też udostępnianiu zgromadzonych informacji o usługach społecznych realizowanych na obszarze gminy tworzącej centrum.

2. ZDARZENIA I CZYNNOŚCI PROCEDURY Nr 1

Bez względu na wariant inicjowania współpracy, w każdym przypadku konieczne jest sformułowanie i przekazanie przyszłym stronom współpracy **listu intencyjnego**, w którym przedstawiony zostanie zamiar (cel). Natomiast w zależności od zastosowanego wariantu należy zwrócić uwagę na następujące zdarzenia:

1. dla wariantu „optymalnego”:

- zasygnalizowanie przez OWES oczekiwania na zwrotną odpowiedź – stanowisko, w zwyczajowo przyjmowanych terminach wymiany korespondencji,

- poinformowanie urzędu gminy oraz OPS i/lub CUS, na terytorium którego zamierza się zainicjować współpracę o potrzebie dysponowania grupą osób zaliczanych do kategorii wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- zaproponowanie przyszłym partnerom terminu pierwszego spotkania,
- przygotowanie listy głównych Interesariuszy przyszłej współpracy oraz ewentualnych partnerów pomocniczych.

2. dla wariantu „aktywnego” i „pasywnego”:

- dołączenie do listu intencyjnego przygotowanego Portfolio Partnera. Ten dokument powinien być traktowany jako specyficzny rodzaj reklamy, dzięki której można przekonać przyszłego partnera, że jest się właściwym podmiotem, mogącym spełnić oczekiwania w zakresie zaspokojenia potrzeb kadrowych. Portfolio bywa formą autopromocji, którą można dostarczyć wraz z listem intencyjnym. Główny nacisk w takiej prezentacji powinien zostać położony na opis cech podmiotu (mocnych stron), który gotowy jest wejść w relacje partnerskie. Ten zbiór informacji to m.in.: największe osiągnięcia, zrealizowane projekty na rzecz lokalnej społeczności, ewentualnie zgromadzone rekomendacje oraz wyróżnienia, a także udział reprezentantów w gremiach doradczo-konsultacyjnych szczebla lokalnego czy regionalnego. W przypadku braku doświadczenia w obszarze usług społecznych ważne jest zasygnalizowanie „atutów” z takich obszarów jak zasoby kadrowe lub techniczne. Ważne jest, aby w portfolio nie powtarzać ogólnych informacji jakie można odszukać np. na stronie internetowej danego podmiotu. Ważną kwestią wpisaną w „kulturę stosunków i relacji” jest także przesłanie portfolio do strony, z którą chce się nawiązać kontakt, a nie do strony, która zwraca się o podjęcie współpracy.
- przekazanie, analogicznie jak w wariantcie „optymalnym” zawiadomienia do instytucji o charakterze pomocniczym o zamiarze nawiązania współpracy umożliwiającej przygotowywanie kadr dla realizatorów usług społecznych.

3. NARZĘDZIA PROCEDURY Nr 1

List intencyjny

- Stosuje Strona inicjująca przyszłą współpracę (każdy wariant inicjacji).

Portfolio Podmiotu (Aktora TMW-1)

- Stosuje Strona zainteresowana nawiązaniem współpracy (wariant aktywny lub wariant pasywny). Nie dotyczy Aktora Inicjująco-Koordynacyjnego.

PROCEDURA NR 2: Pełnomocnictwa do procedowania zakresu i warunków współpracy

Ta procedura ma ograniczony zakres zastosowania. Dotyczy przede wszystkim tych Aktorów TMW-1, którzy nie dysponują osobowością prawną. Jej zastosowanie jest traktowane jako specyficzny rodzaj zabezpieczenia dalszych procedur, w szczególności ewentualnego powstawania sytuacji mogących negatywnie wpływać na rytmiczność niektórych zdarzeń i czynności, np. konieczność przerwania lub opóźnienia wspólnego wykonania przyjętych zobowiązań z powodu niemożności podejmowania decyzji.

1. AKTORZY PROCEDURY Nr 2

W zasadzie procedura powinna zostać zastosowana przez PZS. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o zatrudnieniu socjalnym, kierownicy CIS, a także KIS zobowiązani są do podległości służbowej wobec przedstawicieli instytucji je tworzących (np. wójta, burmistrza, prezydenta miasta na prawach powiatu lub zarządu organizacji pozarządowej). Jednakże, uwzględniając także proces powoływania niektórych PES, które mogą być Realizatorem Usług Społecznych, zwłaszcza takich jak spółdzielnie socjalne osób prawnych⁷⁰, byłoby wskazaniem uzyskanie przez zarządy tych spółdzielni „upoważnień” (lub poinformowania) macierzystych organów statutowych do „wchodzenia” w relacje przyszłej instytucjonalnej współpracy. Najczęściej taka sytuacja wynika m.in. ze stosowanych zapisów w statutach, gdzie określa się, że Zarząd kieruje bieżącą działalnością i reprezentuje

⁷⁰ Spółdzielnia socjalna założona przez osoby prawne to nie to samo co spółdzielnia osób prawnych. Ta ostatnia nie może prowadzić działalności pożytku publicznego.

spółdzielnię socjalną na zewnątrz, a także podejmuje decyzje nie zastrzeżone w Prawie Spółdzielczym lub Statucie dla Walnego Zgromadzenia albo Rady Nadzorczej⁷¹. Natomiast domeną Walnego Zgromadzenia jest m.in.: „*uchwalenie kierunków rozwoju działalności gospodarczej Spółdzielni.*”⁷². Kwestia upoważnień lub uzyskania aprobaty „kierunku działania” powinna być dostrzeżona w ramach procedur TMW-1. Poparciem tej tezy są następujące argumenty:

- art. 49 § 2 Prawa spółdzielczego wskazuje, że Członków zarządu, w tym prezesa i jego zastępców, wybiera i odwołuje stosownie do postanowień statutu Rada Nadzorcza lub Walne Zgromadzenie,
- odpowiedzialność członka zarządu wobec samej spółdzielni socjalnej za decyzje przez niego podejmowane w trakcie trwania jego członkostwa, za spowodowanie swoim działaniem szkody na rzecz osoby przez siebie reprezentowanej. Tu nie ma znaczenia, czy dana osoba była, czy jest członkiem zarządu, bowiem odpowiedzialność odnosi się do okresu, w którym podejmowane były decyzje.

2. ZDARZENIA I CZYNNOŚCI PROCEDURY Nr 2

Z uwagi na fakt, że procedura nr 2 dotyczy wybranych Aktorów, zakres zdarzeń i czynności jest w zasadzie prosty i sprowadza się do: (1) przedstawienia „zwierzchnim” organom danego podmiotu otrzymanej propozycji nawiązania współpracy oraz (2) uzyskania pisemnego upoważnienia lub pisemnej akceptacji do dalszego udziału w procesie zawiązywania współpracy, a także reprezentowania danego Aktora TMW-1.

⁷¹ Patrz m.in.: ustawa z dn. 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. Nr 94, poz. 651 z późn. zm.) oraz ustawa z dn. 16 września 1982 r. – Prawo Spółdzielcze (Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848, z późn. zm.), a także przykładowy statuty spółdzielni socjalnej osób prawnych - Spółdzielnia socjalna osób prawnych „Pożytek” z siedzibą w Tuszczu (<http://www.bip.powiat-wolominski.pl/pliki/br/34.V/zal.314.pdf> - 15.06.2019)

⁷² Patrz: zapis § 31 Statutu Spółdzielni Socjalnej Osób Prawnych „Pożytek” z siedzibą w Tuszczu, (<http://www.bip.powiat-wolominski.pl/pliki/br/34.V/zal.314.pdf> - 15.06.2019)

3. NARZĘDZIA PROCEDURY Nr 2

Pełnomocnictwo / upoważnienie

- Forma odrębnego dokumentu (pełnomocnictwa/upoważnienia) podpisanego przez osobę upoważnioną do reprezentowania instytucji tworzącej dany podmiot (CIS,KIS).

Pisemna akceptacja dla dalszego działania

- Pismo adresowane do Kierownika podmiotu od macierzystego organu (instytucji tworzącej) informujące o przyjęciu do wiadomości propozycji współpracy i upoważniające do dalszego procedowania.

PROCEDURA NR 3: Cykl negocjacji uściślających tryb, zakres i warunki współpracy

Procedura ta uwarunkowana jest pozytywnym wynikiem poprzednich, głównie procedury nr 1. W jej nazwie pojawia się termin „cykl”, bowiem podejmowane czynności nie będą zamykały się w jednym czasowym przedsięwzięciu (spotkaniu).

1. AKTORZY PROCEDURY Nr 3

W procedurze będą uczestniczyć wszyscy Aktorzy TMW-1 z wiodącą rolą OWES bez względu na wariant inicjacji współpracy. W pierwszym spotkaniu nie muszą uczestniczyć przedstawiciele Aktorów Pomocniczych, np. OPS, Urząd Gminy. Natomiast w sytuacji, gdy na terenie gminy funkcjonuje CUS, w spotkaniu winien uczestniczyć jego przedstawiciel. Kolejne spotkania to już poszerzone grono Interesariuszy, w tym także lokalne organizacje pozarządowe, które swoją działalność statutową kierują w stronę osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym (to „sojusznicy” rekrutacji przyszłych kandydatów do zatrudnienia w sektorze usług społecznych).

2. ZDARZENIA I CZYNNOŚCI PROCEDURY Nr 3

Założenie, że mamy do czynienia z cyklem przedsięwzięć organizacyjnych (spotkań) powoduje, że zbiór zdarzeń i czynności jest obszarem rozbudowanym tematycznie. Ich koordynację powinien prowadzić OWES. Najważniejszymi działaniami będą:

- 1) prezentacja podmiotów, które wyraziły akces do współpracy - to pierwsze spotkanie przedstawicieli przyszłych partnerów. Tematyka powinna dotyczyć przybliżenia celu współpracy oraz prezentacji profilu działalności Interesariuszy (Terytorialnych Aktorów

TMW-1), a także imiennego przedstawienia osób reprezentujących dany podmiot. Warto, aby wcześniej uczestnicy spotkania skorzystali z formy „draftu”, opisującego syntetycznie profil działalności reprezentowanego podmiotu, a następnie wzajemnie się nimi wymienili. Ważną sprawą jest też przyjęcie ustalenia o utrzymaniu w miarę możliwości stałości składu reprezentacyjnego. Do strony inicjującej współpracę należy decyzja o zaproszeniu przedstawicieli Aktorów Pomocniczych;

- 2) powołanie grupy zadaniowej (proponowana nazwa „Zespół ds. usług społecznych”)
 - to ważne zdarzenie polega na wytypowaniu osób reprezentujących zarówno bezpośrednio zainteresowane współpracą podmioty, jak i te instytucje, które będą spełniały funkcje pomocnicze. Zdarzenie to ma swój imperatyw organizacyjny, którym jest m.in. tendencja do: (a) jednoczenia się wokół problemów, (b) koordynacji, planowania i centralizacji czynności, (c) fachowego (ekspertckiego) formułowania kierunków działania. Zadaniem takiej grupy powinno być:
 - a) dokonanie rozpoznania lokalnych warunków do podjęcia współpracy, w tym m.in.: ustalenie istnienia na danym terytorium np. planu lub programu rozwoju usług społecznych lub innych dokumentów, z których można byłoby wnioskować jakie rodzaje i typy usług społecznych są potrzebne mieszkańcom,
 - b) sprecyzowanie zakresu potrzeb kadrowych podmiotu świadczącego usługi społeczne (lub podmiotu, który będzie przygotowywał się do ich uruchomienia) oraz dokonanie analizy porównawczej z potencjałem podmiotu zatrudnienia socjalnego, tj. jego zdolnością wykonawczą (CIS/KIS),
 - c) opracowanie projektu umowy o współpracy (paktu na rzecz współpracy) wraz z określeniem najważniejszych jej warunków, zakresem wzajemnych zobowiązań, a także zaprezentowanie go na szerszym forum Interessariuszy;

Rysunek 10 Propozycja składu Zespołu ds. usług społecznych

Zespół ds. usług społecznych			
Przedstawiciel PZS	Przedstawiciel OWES	Przedstawiciel Realizatora Usług Społecznych <i>(ewentualnie realizatorów)</i>	Przedstawiciele Aktorów Pomocniczych

Źródło: opracowanie własne

- 3) prezentacja ustaleń i wyników prac Zespołu ds. usług społecznych – to zdarzenie finalizujące prace grupy zadaniowej, wskazujące obszary współpracy (katalog rodzaju usług społecznych) możliwe do podjęcia przez Aktorów Terytorialnych TMW-1 oraz prezentujące propozycje sformalizowania współpracy (projekt porozumienia, umowy, paktu). Na tym etapie ważne jest przeprowadzenie wewnętrznych konsultacji przed opracowaniem ostatecznego kształtu „potwierdzenia” współpracy (treść umowy /porozumienia /paktu na rzecz współpracy).

3.NARZĘDZIA PROCEDURY Nr 3

Zakres zdarzeń i czynności tej procedury wymaga stosowania form protokołów, notatek oraz archiwizowania innych istotnych dokumentów. Za archiwizowanie dokumentacji procedury nr 3 odpowiada Aktor Inicjująco-Koordynacyjny.

Draft profilu działalności podmiotu - uczestnika procedury

- Syntetyczna forma prezentacji podmiotu, który wyraził akces do współpracy.
- Bank informacyjno-kontaktowy, tj. personalia osób reprezentujących dany podmiot oraz uzgodnioną formę kontaktu (np. adres poczty e-mailowej).

Decyzja o powołaniu grupy zadaniowej (tzw. Zespołu ds. usług społecznych)

- Wspólny dokument określający wolę Głównych Aktorów TMW-1 o powstaniu grupy zadaniowej, przekazany do publicznej wiadomości na danym terytorium.

Dokumenty potwierdzające prace Zespołu ds. usług społecznych

- Przedmiotem przyjętego sposobu rejestrowania zdarzeń i czynności mogą być protokoły ustaleń, notatki, a także projekty porozumień /umów/ paktów.

Projekt umowy o współpracy / porozumienia / paktu

- To projekt dokumentu wypracowanego w trakcie Procedury nr 3, uzgodniony z Aktorami TMW-1.

Wstępny katalog rodzajowy usług społecznych, będących przedmiotem współpracy, w tym umowy/ porozumienia/ paktu

- Wstępnie wypracowana lista rodzaju usług społecznych mogących być przedmiotem współpracy na danym terytorium.

Należy dodać, że katalog narzędzi jest zbiorem otwartym i w zależności od rozwoju sytuacji w trakcie spotkań (negocjacji) może ulegać zmianom.

PROCEDURA NR 4: Alokacja Zespołu ds. usług społecznych

Celem procedury jest nadanie szczególnej funkcji Zespołowi ds. usług społecznych oraz podkreślenie jej znaczenia dla całości przedsięwzięcia. Czas funkcjonowania Zespołu nie powinien być ograniczany jedynie do momentu zawiązania współpracy. W ekonomii alokacją nazywa się przydzielenie jakiegoś zasobu (niekoniecznie pieniędzy) do jakiegoś procesu – w tym przypadku chodzi o proces decyzyjny na danym terytorium, na którym rozpoczyna się współpraca. Zespół może być potraktowany jako zasób o charakterze doradczo-konsultacyjnym, szczególnie dla samorządu terytorialnego, co oznacza konieczność analizy instytucji i podmiotów, do których może zostać on włączony (stałe miejsce, rodzaj siedziby). Zespół może być ogniwem wewnętrznym włączonym do struktur organizacyjnych jednego z Aktorów TMW-1, może także zostać umiejscowiony na zewnątrz, tj. poza grupę współpracujących Aktorów. Najbardziej optymalną propozycją jest umiejscowienie Zespołu w strukturach OWES albo Aktora Pomocniczego – Urzędu Gminy.

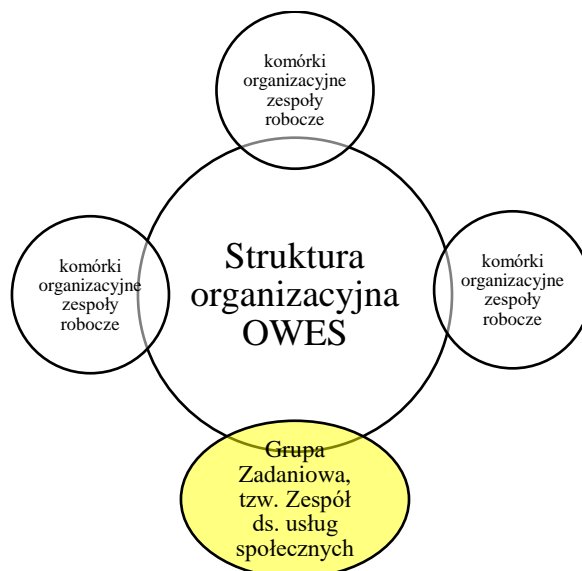
1. AKTORZY PROCEDURY Nr 4

Alokacja Zespołu ds. usług społecznych może zostać rozpatrzona wariantowo:

- 1) wariant ograniczony – oznacza grono samych Głównych Aktorów TMW-1, co sugeruje optymalne rozwiązanie alokacji Zespołu w strukturach OWES (np. wyodrębniony nieformalny zespół roboczy).

Rysunek 11 Alokacja Zespołu ds. usług społecznych w strukturze OWES

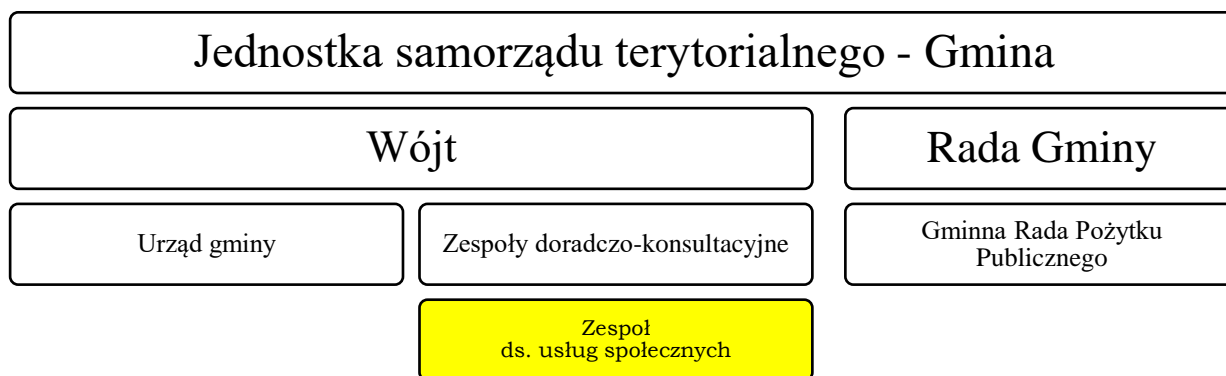

Źródło: opracowanie własne

- 2) wariant rozszerzony – oznacza, że zdarzenie obejmuje także innych Interesariuszy, poza bezpośrednio zainteresowanymi współpracą z podmiotami. W tym gronie ważnymi są przedstawiciele jednostki samorządu terytorialnego (np. gminy), którego taka współpraca będzie dotyczyć. Realizacja tego wariantu jest uzależniona od wyników Procedury Nr 3 – czyli poinformowania oraz zaproszenia do grona Aktorów TMW-1 przedstawicieli miejscowego Urzędu Gminy. Pozytywne rozstrzygnięcia Procedury Nr 3 oznaczają, iż Zespół ds. usług społecznych można ulokować nawet w strukturach organizacyjno-administracyjnych danego terytorium, wykorzystując aktualnie obowiązujący porządek prawny, wg którego:
- a) ustawa z dn. 8 marca 1990 o samorządzie gminnym - przepis art.7 pkt.17 (wdrażanie programów podbudzania aktywności obywatelskiej), art.7 pkt.19 (współpraca z organizacjami pozarządowymi), a także art.9 ust.1 (zawieranie porozumień z innymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi) oraz art. 18 (podejmowanie uchwał przez radę gminy we wszystkich sprawach

- pozostających w zakresie działania gminy, o ile ustawy nie stanowią inaczej) – pozwala podjąć uchwałę o utworzeniu zespołu konsultacyjnego – Zespół ds. usług społecznych.
- b) ustawa z dn.24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – przepis art.41e (powołanie Gminnej Rady Pożytku Publicznego) – daje możliwość utworzenia organu konsultacyjno-opiniodawczego (właśnie rady), w którym zostanie wyodrębniony w sposób nieformalny Zespół ds. usług społecznych.

Rysunek 12 Propozycja alokacji Zespołu ds. usług społecznych na szczeblu gminy

Źródło: opracowanie własne

2. ZDARZENIA I CZYNNOŚCI PROCEDURY Nr 4

Realizacja tej procedury wymaga przyjęcia przemyślanego scenariusza działań, uzbrojonego w argumenty o potrzebie nawiązania takiej współpracy. To właśnie jedna z ważniejszych czynności Zespołu – przygotowanie scenariusza (planu). W tym scenariuszu nie powinno zabraknąć: (1) analizy lokalnych dokumentów strategicznych związanych z rozwojem usług społecznych, a szczególnie przyjętych kierunków ich rozwoju (jeśli w gminie istnieje taki plan) lub (2) przygotowanej propozycji planu rozwoju usług społecznych w wyniku podjętej współpracy. Katalog najważniejszych zdarzeń Procedury nr 4 to:

- 1) podjęcie decyzji o alokacji Zespołu ds. usług społecznych – wybór wg w/w wariantów,
- 2) prezentacja na forum Rady Gminy propozycji współpracy wraz z zarysem oferty dla mieszkańców gminy w zakresie rozwoju usług społecznych,
- 3) ewentualna weryfikacja planu rozwoju usług społecznych, uwzględniającego kierunki współpracy,

- 4) prezentacja wyników decyzji przed Interesariuszami współpracy, tj. przedstawicielami PZS oraz Realizatorów Usług Społecznych.

3.NARZĘDZIA PROCEDURY Nr 4

Głównym narzędziem procedury jest dokument potwierdzający decyzję o alokacji Zespołu ds. usług społecznych, pozostałe mają charakter pomocniczy. Decyzja ta dopasowana jest swoim zakresem i właściwościami do przyjętego wariantu alokacji.

Decyzja o alokacji Zespołu ds. usług społecznych w strukturach OWES

- Dokument przygotowany przez stronę inicjująco-koordynującą współpracę przy aprobacie głównych Aktorów.

Decyzja o alokacji Zespołu ds. usług społecznych w gremiach doradczo konsultacyjnych Gminy

- Dokument przygotowany przez Urząd Gminy, postawiony do dyskusji na Radzie Gminy i wydany w formie stosowanej uchwały.

Komunikat o rozpoczęciu współpracy dla instytucji, podmiotów i mieszkańców danego terytorium, na którym rozpoczyna się współpraca na rzecz usług społecznych

- Informacja rozpropagowana na terytorium współpracy za pomocą dostępnych środków przekazu.

PROCEDURA NR 5: Plan rozwoju usług społecznych - diagnoza, opracowanie i ewaluacja

Wdrożenie tej procedury jest zależne od sytuacji na danym terytorium, na którym przedmiotowa współpraca ma być prowadzona. Gdy istnieje lokalny Plan rozwoju usług społecznych – wówczas zakres czynności Zespołu ds. usług społecznych powinien koncentrować się na analizie wszystkich usług społecznych, które będą mogły być podjęte przez partnerów współpracy lub też na wprowadzeniu zmian akceptowanych przez organ odpowiedzialny za realizację takiego planu (np. Rada Gminy). W sytuacji braku Planu rozwoju usług społecznych zadaniem Zespołu ds. usług społecznych będzie opracowanie propozycji przyjęcia takiego dokumentu, obejmującego wynegocjowany w ramach wcześniejszych prac związanych z realizacją działań modelu, przez Radę Gminy. Osobnego komentarza wymaga

zbieżność czasowa i zakresowa Planu z „Programem Usług Społecznych” w Centrum Usług Społecznych.

1. AKTORZY PROCEDURY Nr 5

Głównym aktorem tej procedury jest Zespół ds. usług społecznych. Od wiedzy, umiejętności i posiadanego zakresu informacji członków Zespołu będzie zależało zapraszanie do współpracy przedstawicieli pozostałych Interesariuszy.

2. ZDARZENIA I CZYNNOŚCI PROCEDURY Nr 5

Rodzaj czynności tej procedury zależny jest od zastanej sytuacji na danym terytorium. Niezależnie jednak od wariantu będą to czynności ściśle związane z wykonywaniem prac analityczno-diagnostycznych. Istotnym elementem czynności będzie zapoznanie się z ustaleniami i rekomendacjami wynikającymi z corocznej oceny zasobów pomocy społecznej. Obszerny zakres informacji popartych danymi statystycznymi może być pomocny w końcowym rezultacie – ustalenia potrzeb rodzaju usług społecznych, które powinny stać się polem zainteresowania Terytorialnych Aktorów TMW-1.

3. NARZĘDZIA PROCEDURY Nr 5

Analiza Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych

- Zbiór informacji niezbędnych dla ustalenia zakresu współpracy pomiędzy podmiotem PZS, a PES świadczącym usługi społeczne, a także propozycje uzupełnienia lub modyfikacji planu.

Propozycja projektu Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych

- Zbiór propozycji, ustalonych przez Zespół ds. usług społecznych zaprezentowany głównym Aktorom współpracy, w tym informacja dla Wójta i Rady Gminy do rozpatrzenia na posiedzeniu rady.

Propozycje zakresu merytorycznego do umowy o współpracy / porozumienia / paktu na rzecz rozwoju usług społecznych

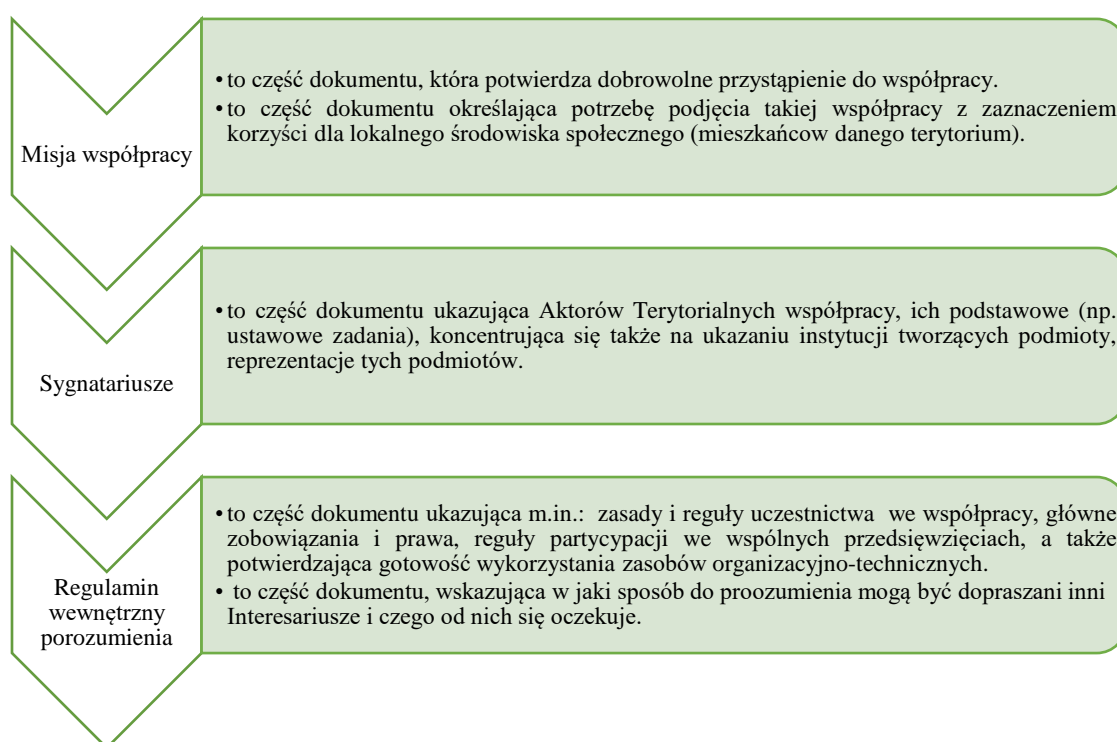
- Zbiór propozycji, które będą przedmiotem opracowania projektu umowy/ porozumienia o współpracy pomiędzy Głównymi Aktorami Terytorialnymi TMW-1.

PROCEDURA NR 6: Porozumienie o współpracy na rzecz usług społecznych

To zadanie Aktora Inicjującego (np. OWES), który winien doprowadzić do sytuacji potwierdzenia nie tylko gotowości do współpracy, ale wspólnego określenia jej pól (rodzaju

usług społecznych). Dokument ma charakter nieformalnego porozumienia stron, przy czym nie powinien być pozbawiony części określającej wzajemne zobowiązania. Istotną kwestią będzie zaproszenie do grona sygnatariuszy reprezentanta jednostki samorządu terytorialnego, w tym także OPS-u i/lub CUS-u, na terytorium którego będzie miała miejsce współpraca na rzecz rozwoju usług społecznych, jako jednego z partnerów, któremu przypisany zostanie pewien zakres zobowiązań lub też jako obserwatora rozpoczynającej się współpracy. Podstawowa konstrukcja takiego porozumienia zawiera następujące elementy:

Rysunek 13 Konstrukcja porozumienia

Źródło: opracowanie własne

1. AKTORZY PROCEDURY Nr 6

Układ sygnatariuszy ewentualnego porozumienia o współpracy będzie zależał od zakresu podmiotowego poczynionych ustaleń pomiędzy stronami, jednakże pewne jest, że na liście powinni znaleźć się: (1) PZS, (2) PES – Realizator Usług oraz (3) OWES.

2. ZDARZENIA I CZYNNOŚCI PROCEDURY Nr 6

W zasadzie należy wyróżnić 3 podstawowe zdarzenia, a mianowicie: (1) przygotowanie projektu porozumienia o współpracy, (2) konsultacje między przyszłymi sygnatariuszami oraz (3) akt zawarcia umowy.

3. NARZĘDZIA PROCEDURY Nr 6

Projekt umowy o współpracy/porozumienia TMW-1 plus konsultacje

- Dokument przygotowany przez Aktora Inicjująco-Koordynacyjnego TMW-1.
- Przeprowadzone konsultacje.

Wzór umowy o współpracy /porozumienia TMW-1

- Dokument gotowy dla sygnatariuszy.

PROCEDURA NR 7: Autoewaluacja współpracy

Wprowadzenie tej procedury zależne jest od Aktora Inicjującego współpracę, który wykorzysta fakt, że autoewaluacja jest ważnym elementem nie tylko systematycznej oceny postępu rzeczowego współpracy, ale również elementem wzajemnego uczenia się.

Wyniki autoewaluacji służyć powinny przede wszystkim poprawie realizacji ustalonych celów współpracy i zarządzania nią.

1. AKTORZY PROCEDURY Nr 7

Ta procedura powinna być przypisana OWES-owi (forma wykonawcza pozostaje sprawą do uzgodnienia, bowiem te prace może wykonać firma zewnętrzna, o ile będą na to fundusze).

2. ZDARZENIA I CZYNNOŚCI PROCEDURY Nr 7

Prace autoewaluacyjne powinny być prowadzone cyklicznie, np. w okresach półrocznych. W grupie czynności autoewaluacyjnych należy wymienić:

- 1) przeprowadzanie wywiadów z Aktorami TMW-1, a także organizowanie wewnętrznych konsultacji,
- 2) organizowanie wymiennie wizyt studyjnych u partnerów, a na podstawie obserwacji przekazywanie wzajemnych sugestii, uwag korygujących współpracę lub

wprowadzających modyfikacje do przyjętych planów przygotowywania kadr dla obszaru usług społecznych,

- 3) analizowanie sytuacji na danym terytorium w zakresie potrzeb społecznych na nowe rodzaje usług społecznych.

3. NARZĘDZIA PROCEDURY Nr 7

Cykliczne wywiady z przedstawicielami podmiotów współpracujących

- Odpowiednio skonstruowane formularze wywiadów, będące w dyspozycji OWES.

Cykliczne wymienne wizyty studyjne

- Zorganizowane wizyty studyjne u partnerów, w tym: poznanie sposobu prowadzenia zajęć przygotowujących kadry, sposobu rekrutacji osób do zajęć w PZS.

Cykliczne informacje i prezentacje osiągnięć

- Specjalnie przygotowane syntetyczne informacje (ultoki) dla Intersariuszy współpracy.

IV. Standard Oferty „Kadry dla określonych rodzajów usług społecznych”

Założeniem bazowym dla prezentacji „Standardowej Oferty” PZS, dotyczącej przygotowywania kadr dla obszaru usług społecznych jest:

- 1) europejski kontekst pojęcia usług społecznych, wynikający z Komunikatu Komisji Europejskiej pt.: *Wdrażanie wspólnotowego programu lizbońskiego: usługi socjalne użyteczności publicznej w Unii Europejskiej, COM (2006) 177 wersja ostateczna z dn. 26 kwietnia 2006 r.*⁷³,
- 2) przyjęta modelowa perspektywa definicyjna usług społecznych, tzw. *perspektywa TMW* (opis perspektyw definicyjnych w Części Ogólnej, pkt. V).

Prezentacja „Standardowej Oferty” na potrzeby TMW-1 została poprzedzona analitycznym przeglądem: (1) stosowanego profilu zajęć programowych PZS (tj. CIS i KIS)

⁷³ Patrz: dokument *Wytoczne EFS 2014-2020* w wersji obowiązującej, określający jednolite zasady realizacji wsparcia w ramach projektów współfinansowanych ze środków EFS i EFRR, zatwierdzony przez Ministra Rozwoju i Finansów, MR /2014-2020 /18(04), [www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/projekt-wytocznych-w-zakresie-realizacji-przedsiwziec-w-obszarze-wlaczenia-spolcznego-i-zwalczania-ubostwa-z-wykorzystaniem-srodkow-efs-i-efrr-na-lata-2014-2020/\(16.06.2019\)](http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/projekt-wytocznych-w-zakresie-realizacji-przedsiwziec-w-obszarze-wlaczenia-spolcznego-i-zwalczania-ubostwa-z-wykorzystaniem-srodkow-efs-i-efrr-na-lata-2014-2020/(16.06.2019)).

w ramach usług reintegracji społecznej i zawodowej oraz (2) katalogu usług prowadzonych przez PES zawężonego do przykładu spółdzielni socjalnej jako typowego reprezentanta sektora, a także przybliżeniem rezultatu projektu „Krajowa Sieć Reintegracji – wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego”⁷⁴, jakim jest nowy profil usług reintegracji KIS. Wyniki tego przeglądu przedstawiono poniżej.

1. Przegląd ofert podmiotów ZS w kontekście programów przygotowywania kadr dla obszaru usług społecznych.

Różnice w potencjale organizacyjno-technicznym, a także w zasobach finansowych pomiędzy CIS a KIS sprawiają, że oferty programowe ukierunkowane na obszar „usług społecznych” są zróżnicowane pod względem rodzaju zakresu zajęć przygotowujących kadry, z wyraźną przewagą ofert centrów. Teza ta odnosi się głównie do sfery reintegracji zawodowej, albowiem zajęcia reintegracji społecznej mają najczęściej podobny zakres merytoryczny i identyczny cel (wzmocnienie wartości i kompetencji osobowych).

Centra Integracji Społecznej

W przypadku CIS-ów, które współpracując z OPS-ami, urzędami pracy, lokalnymi pracodawcami, instytucjami „edukacji i szkolnictwa” oraz posiadając własną kadrę instruktorów zawodu, można odnotować różnorodność programową wobec potrzeb sfery usług społecznych. Generalnie propozycje te są skorelowane z potrzebami lokalnych pracodawców (szeroko rozumianych, nie tylko jako PES) oraz na bieżąco modyfikowane. Dowodem na to jest opinia kadry kierowniczej Wrocławskiego Centrum Integracji twierdząca: „(...) przede wszystkim bierzemy pod uwagę zapotrzebowanie pracodawców na pracowników w danych branżach. Jeśli by nie było zapotrzebowania, to my nie szkolimy w próżnię. Mamy podpisane porozumienia z pracodawcami, z którymi współpracujemy w obszarze reintegracji zawodowej

⁷⁴ Patrz: Wniosek POWR.02.05.00-00-0210/18, pn.: Nowy model współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego”, Cz. III. Opis projektu w kontekście właściwego celu szczegółowego POWER, (cyt.): „Projekt stanowi kontynuację projektu realizowanego ze środków POWER przez MRPiPS w partnerstwie z IPiSS pn. Krajowa Sieć Reintegracji wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego, w ramach którego aktualnie wypracowany i upowszechniany jest nowy profil usług reintegracyjnych oraz wprowadzane są nowe formy współpracy międzyinstytucjonalnej.”, s.7 z 189

ale też ciągle poszukujemy nowych, którzy planują zwiększenie zatrudnienia w najbliższym czasie i pytamy pod jakie zawody”⁷⁵.

Przegląd ofert kilku CIS-ów wskazuje, że konstrukcja zajęć programowych w ramach reintegracji zawodowej jest podobna i w wielu z nich można odnaleźć programy przygotowania osób do wykonywania pracy zawodowej w sferze usług społecznych. Oto kilka znaczących przykładów:

1. **CIS w Zielonej Górze**⁷⁶ (samorząd) oferuje kursy i szkolenia zawodowe w następujących profesjach: (1) robotnik budowlany, (2) robotnik magazynowy (z uprawnieniami obsługi wózków widłowych), (3) kasjer-sprzedawca, (4) pomoc krawiecka, (5) ogrodnik-florysta, (6) **opiekun dzieci**, (7) **opiekun środowiskowy**, (8) kucharz małej gastronomii, (9) pomocnik piekarza, (10) ogrodnik-winiarz.
2. **CIS w Chelmie**⁷⁷ (samorząd) w swojej ofercie proponuje kursy i szkolenia zawodowe, przyuczanie do zawodu, praktyki zawodowe u lokalnych pracodawców oraz przygotowania do własnej działalności gospodarczej dla następujących grup zawodowych: (1) remontowo–porządkowa, (2) fryzjerska (3) **opiekuńczo - porządkowa**, (4) kulinarno – porządkowa.
3. **CIS w Sopocie**⁷⁸ (organizacja pozarządowa) - proponuje w reintegracji zawodowej: (1) warsztat pielęgnacji terenów zielonych, (2) **warsztat hotelarsko–gastronomiczny**, (3) **warsztat remontowo–porządkowy**, (4) **warsztat opiekun środowiskowy/opiekunka środowiskowa** – kurs na opiekuna środowiskowego, który trwa miesiąc (część teoretyczna i praktyczna) i kończy się certyfikowanym egzaminem, a następnie praktyki w Domu Pomocy Społecznej w Sopocie, Polskim Komitecie Pomocy Społecznej /O Sopot i Fundacji „Niesiemy Pomoc” w Sopocie, (5) **warsztat indywidualny – w tym np.** zakład jubilerski, kwiaciarnia, żłobek, archiwum.
4. **CIS w Gdyni**⁷⁹ (organizacja pozarządowa) - w swojej ofercie organizuje szkolenia i warsztaty zawodowe w następujących profesjach: (1) ogrodniczo-porządkowa z elementami prac remontowych, (2) usługowa (handel – sprzedawca, ochrony mienia,

⁷⁵ Patrz: A. Ciepielewska: *Centrum Integracji Społecznej (CIS) jako podmiot aktywnej polityki społecznej i przedsiębiorstwo społeczne. Case studies*. Instytut Studiów Politycznych PAN, s. 17, www.wrzos.org.pl/projekt1.18 (16.06.2019)

⁷⁶ Patrz: Centrum Integracji Społecznej w Zielonej Górze – Oferta, www.cis.zielonagora.pl (16.06.2019)

⁷⁷ Patrz: Centrum Integracji Społecznej w Chelmie – Grupy reintegracyjne, www.cis.chelm.pl, (16.06.2019)

⁷⁸ Patrz: Centrum Integracji Społecznej w Sopocie, www.bezdomnosc.org.pl/index.php/cis-gdynia (16.06.2019)

⁷⁹ Patrz: Centrum Integracji Społecznej w Gdyni, www.bezdomnosc.org.pl/index.php/cis-gdynia (16.06.2019)

- hotelarstwo, gastronomia, **opiekun osób starszych, w tym teleopieka medyczna**, (3) telemarketer, (4) przemysłowo-produkcyjna (przemysł stoczniowy, przetwórstwo rybne).
5. **CIS w Pucku**⁸⁰ (organizacja pozarządowa) - proponuje przygotowanie zawodowe w następujących grupach: (1) **opiekun medyczny**, (2) magazynier, (3) robotnik budowlany, (4) sprzedawca, (5) recepcjonista, (6) robotnik drogowy, (7) **opiekun osoby starszej** (wraz z nauką języka niemieckiego), oraz (8) **opiekun w żłobku**.
6. **CIS Rumia (samorząd)**⁸¹ – organizuje kursy zawodowe przygotowujące do zatrudnienia w takich sektorach usług jak: (1) budowlane, (2) remontowe, (3) gastronomiczne – cateringowe, (4) porządkowe, (5) organizacyjne, oraz (6) **opiekuńcze**.
7. **CIS CISTOR Toruń** (organizacja pozarządowa)⁸² – proponuje szkolenia i kursy w następujących specjalnościach: (1) kasjer-sprzedawca, (2) **opiekun osoby starszej i niepełnosprawnej**, (3) gastronomia, (4) pracownik porządkowy, (5) pielęgnacja terenów zielonych, a także (6) **opiekuna dziennego (żłobkowego)**.

Centra organizują zajęcia w różnej formie, w tym zarówno w ramach warsztatów wewnętrznych (w siedzibach), jak i w warsztatach zewnętrznych, zlokalizowanych u pracodawców, z którymi mają podpisane porozumienia o współpracy (np. CIS Ustka). To dotyczy także przygotowywania kadr dla sfery usług społecznych. Oferta podzielona jest najczęściej na dwie części: (1) obejmująca zagadnienia teoretyczne trwa kilka miesięcy, np. do 9 miesięcy oraz (2) praktyczna nauka zawodu odbywająca się u potencjalnego pracodawcy. Bardzo często zdarza się, że CIS sam jest wykonawcą usług społecznych i wówczas zatrudnia swoich⁸³ „absolwentów” (forma zatrudnienia wspieranego).

Kolejnym przykładem różnorodności oferty CIS-ów w obszarze usług społecznych jest praktyka CIS Diecezji Siedleckiej, które oferuje w ramach reintegracji zawodowej przygotowanie do świadczenia takich usług jak:

⁸⁰ Patrz: Centrum Integracji Społecznej w Pucku, www.cispuck.pl (16.06.2019)

⁸¹ Patrz: Uchwała NR XXXII/370/2017 Rady Miejskiej Rumi z dn. 9 lutego 2017 r. w sprawie utworzenia samorządowej jednostki budżetowej pod nazwą Centrum Integracji Społecznej i nadania jej Statutu, Dziennik Urzędowy Województwa Pomorskiego z dn. 28.02.2017, poz. 806

⁸² Patrz: CISTOR Toruń, www.cistorsps.pl, (16.06.2019)

⁸³ Patrz art. 16 ust. 1 ustawy o zatrudnieniu socjalnym: Po zakończeniu uczestnictwa w zajęciach w Centrum, a w uzasadnionych przypadkach także przed jego zakończeniem, jednak nie wcześniej niż po 6 miesiącach uczestnictwa w nich, na wniosek kierownika Centrum, pracownika socjalnego i uczestnika, a w przypadku uczestnictwa w klubie integracji społecznej – na wniosek pracownika socjalnego: 1) powiatowy urząd pracy może skierować uczestnika lub uczestniczącego w klubie integracji społecznej do pracy: (a) u pracodawcy, (b) w Centrum.

- 1) zabiegi higieniczno-pielęgnacyjne dla osób starszych, chorych i niepełnosprawnych,
- 2) pomoc osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym w wykonywaniu codziennych zajęć domowych, np. zakupy, utrzymanie czystości i porządku w mieszkaniu, załatwianie spraw urzędowo-administracyjnych, etc.,
- 3) prowadzenie i organizowanie różnych form aktywności psychofizycznej,
- 4) pomoc i organizowanie kontaktów z otoczeniem, np. z sąsiadami, udział w miejscowych imprezach kulturalnych, etc.,
- 5) pomoc w zorganizowaniu sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego, np. w wypożyczeniu sprzętu na określony czas jego użytkowania.

W ostatnich latach intensywnie rozwijane są oferty programowe na wykonywanie specyficznego typu usługi jaką jest **teleopieka medyczna**. Jest to propozycja usługi kierowana do osób niesamodzielnych, którym należy zwiększyć stopień ich bezpieczeństwa w okresie samotnego przebywania w domu lub w innych miejscach poprzez wykorzystanie różnych systemów łączności i powiadamiania opiekunów (np. klasyczny system przycisków, systemy urządzeń lokalizacyjno-monitorujących miejsce przebywania oraz indywidualne systemy urządzeń diagnostycznych, dokonujące pomiarów parametrów medycznych podopiecznego bez obecności opiekuna).

Stosowane w praktyce CIS-ów oferty ukierunkowane na sferę usług społecznych poparte są wymogami legislacyjnymi, stawianymi wobec kandydatów na pracowników. Dotyczy to głównie tych usług, które obejmują zagadnienia opiekuńcze i rehabilitacyjne, szczególnie dla takich grup osób jak: seniorzy, osoby chore, osoby niepełnosprawne, czy opieka nad dziećmi do 3 roku życia. Dostosowywanie zakresu merytorycznego kursów i szkoleń do prawnych wymogów kwalifikacyjnych pozwala uzyskiwać kandydatom taki stopień przygotowania zawodowego, który gwarantuje właściwe podejście do oczekiwanych potrzeb usługobiorców.

Kluby Integracji Społecznej

W tej jednostce zatrudnienia socjalnego trudno jest zetknąć się z tematyką *sensu stricto* bezpośredniego przygotowania kadr do wykonywania pracy w sferze usług społecznych

(w ujęciu perspektywy *TMW*). Zadania przewidziane dla KIS-ów, wynikające z art. 18 ust.2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym, koncentrują się w szczególności na:

- 1) działaniach mających na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców (w tym także w CIS), wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowaniu do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej,
- 2) współdziałanie w organizacji prac społecznie użytecznych dla uczestników zajęć KIS lub robót publicznych,
- 3) poradnictwie prawnym,
- 4) działalności samopomocowej w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych,
- 5) współdziałanie w organizacji staży, o których mowa w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Oto kilka przykładów ofert programowych KIS-u:

1. **KIS CISTOR w Toruniu**⁸⁴ (organizacja pozarządowa) – prowadzi następujące zajęcia dla swoich podopiecznych: (1) warsztaty z doradztwa zawodowego oraz indywidualne poradnictwo w tym zakresie, (2) kurs języka angielskiego, (3) kurs wizażu, (4) szkołę rodzica oraz indywidualne poradnictwo pedagogiczne, (5) trening interpersonalny, (6) terapia uzależnień – grupa wsparcia, (7) kurs komputerowy oraz dostęp do otwartej pracowni komputerowej, (8) warsztaty z przedsiębiorczości, a także dyżury prawnika, psychologa i terapeuty uzależnień. W ramach ostatnich inicjatyw KIS CISTOR Toruń pojawił się kurs w zakresie **kwalifikacji opiekunów w żłobku lub klubie dziecięcym oraz opiekuna dziennego**, zgodnie z tzw. ustawą żłobkową. Osoby nie posiadające odpowiednich kwalifikacji zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, mogą kwalifikacje zdobyć pod warunkiem odbycia szkoleń zgodnych z programem CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne, który został w dn. 13 grudnia 2011 r. zatwierdzony przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

⁸⁴ Patrz: CISTOR Toruń, www.cistorsps.pl, (16.06.2019)

2. **KIS MOPS Kołobrzeg**⁸⁵ (samorząd) – oferuje wyprzedzające odbycie staży zawodowych u lokalnych przedsiębiorców przed podjęciem ostatecznej decyzji o rodzaju kursu zawodowego. Staże są organizowane m.in. w: (1) ośrodku sanatoryjno–wypoczynkowym „Rawar”, (2) sklepie spożywczym „Żabka” w Kołobrzegu, (3) kołobrzesckiej fabryce okien „Amberline”, (4) Ośrodku Charytatywnym dla Dzieci i Młodzieży w Kołobrzegu „CARITAS” oraz (5) Miejskim Ośrodku Sportu i Rekreacji w Kołobrzegu.
3. **KIS MOPS Puławy**⁸⁶ (samorząd) – prowadzi sukcesywnie szkolenia zawodowe m.in. w takich specjalnościach jak: **opiekun osoby zależnej (opieka higieniczna, asysta osoby niepełnosprawnej)** oraz konserwator budynków i terenów zielonych. Dla ułatwienia wykonywania tych prac KIS MOPS Puławy wypożycza na czas wykonywania prac sprzęt rowerowy dla ułatwienia dojazdu do osób będących pod opieką przeszkolonych uczestników zajęć w klubie.

Z uwagi na fakt, że większość KIS-ów działa w strukturach organizacyjnych ośrodków pomocy społecznej, to ich oferta kursów i szkoleń zawodowych uzależniona jest przede wszystkim od rejestrowanych przez macierzystą jednostkę lokalnych potrzeb. Te potrzeby, poparte wynikami diagnoz oraz analiz w ramach oceny zasobów pomocy społecznej, koncentrują się najczęściej na sferze usług społecznych w zakresie sprawowania opieki nad wybranymi grupami osób, np.: seniorzy, osoby zależne oraz dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym. Ponadto, przygotowanie kadr dla sfery usług społecznych służy zaspokajaniu potrzeb rodzimych jednostek pomocy społecznej, np. domów pomocy społecznej, środowiskowych ośrodków wsparcia, żłobków i przedszkoli.

2. Przegląd ofert podmiotów ES (spółdzielni socjalnych) z obszaru usług społecznych.

Najbardziej przydatnym dla przeglądu ofert w sferze usług społecznych wg. *perspektywy TMW* okazał się prowadzony na stronie internetowej <http://www.spoldzielniesocjalne.org/> katalog branżowy spółdzielni socjalnych (2018r). To

⁸⁵ Źródło: KIS MOPS Kołobrzeg

⁸⁶ Źródło: KIS MOPS Puławy

dobre źródło informacyjne, tym bardziej, że katalog ten obejmuje także te rodzaje usług, które wykraczają poza przyjętą perspektywę definicyjną TMW-1. Wyniki tego przeglądu są następujące⁸⁷:

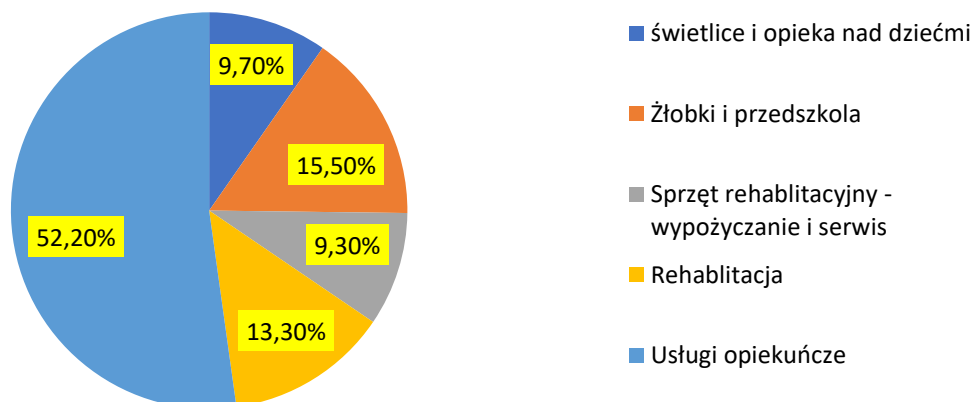
1. **Usługa społeczna – świetlice i opieka nad dziećmi – 22 podmioty.** Przedsięwzięcia: kluby malucha, bawialnie, opieka nad dziećmi 0-3 lata, świetlice dla dzieci w wieku 6-12 lat, świetlice socjoterapeutyczne, place i sale zabaw, salony rodzinne.
2. **Usługa społeczna – żłobki i przedszkola – 35 podmiotów.** Przedsięwzięcia: punkty przedszkolne, niepubliczne żłobki, w tym integracyjne, przedszkola ogólne i przedszkola artystyczne, opieka dzienna nad dziećmi.
3. **Usługa społeczna – sprzęt rehabilitacyjny – 21 podmiotów.** Przedsięwzięcia: wypożyczanie odpłatne i nieodpłatne, a także serwis sprzętu rehabilitacyjnego i medycznego, naprawa i konserwacja sprzętu ortopedycznego, wypożyczanie łóżek rehabilitacyjnych i materacy przeciwoleżynowych.
4. **Usługa społeczna – rehabilitacja – 30 podmiotów.** Przedsięwzięcia: (1) usługi z zakresu refleksologii, zajęć ruchowych, (2) masaże lecznicze, ćwiczenia, rehabilitacje, (3) rehabilitacja w domu pacjenta, (4) rehabilitacja osób starszych i niepełnosprawnych, (4) kursy tańca, aerobik, gimnastyka korekcyjna, (5) rehabilitacja narządów ruchu, układu trawiennego, oddechowego, krążenia, (6) usługi rehabilitacyjne wobec starszych, chorych, niepełnosprawnych, (7) badania komputerowe stopy, korekcja wad postawy, (8) spacerzy (nordic-walking) z instruktorem, zabiegi dotleniające organizm, (9) dom seniora - fachowa rehabilitacja, masaż i ćwiczenia, (10) dogoterapia, artterapia, muzykoterapia, bajkoterapia, logopeda, (11) kinezyterapia - leczenie ruchem, ćwiczenia usprawniające, (12) terapia zajęciowa dla osób starszych i osób z zaburzeniami demencyjnymi, (13) terapia wzroku - diagnozowanie, ćwiczenia rehabilitacyjne, (14) elektrolecznictwo, jonoforeza, elektrostymulacja, masaże relaksacyjne oraz (15) integracja sensoryczna dla dzieci, wspomaganie rozwoju mowy.
5. **Usługi społeczne – usługi opiekuńcze – 118 podmiotów.** Przedsięwzięcia: (1) opieka nad starszymi, chorymi i niepełnosprawnymi, (2) usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne dla osób

⁸⁷ Przegląd wg stanu na dzień 11 marca 2019 r.

starszych i niepełnosprawnych, (3) opieka nad chorymi w domu oraz dziećmi, (4) pomoc w domu osobom chorym i samotnym (sprzątanie, zakupy itp.), (5) usługi opiekuńcze w godzinach popołudniowych i w weekendy, (6) prowadzenie domu seniora, (7) monitorowanie stanu zdrowia pacjentów, (8) opieka dla chorych i potrzebujących, niania na telefon, (9) robienie zakupów, przygotowanie posiłków, drobne przepierki, porządki, (10) świetlica dla seniorów - zajęcia terapeutyczne, dydaktyczne, edukacyjne, (11) domowa opieka pielęgniarska oraz (12) całodobowa asysta i pomoc osobom chorym i ich rodzinom.

Dominującym typem usług społecznych PES (spółdzielnie socjalne) są usługi opiekuńcze oraz usługi kierowane do dzieci w wieku przedszkolnym. Należy jednak podkreślić, iż w ramach usług na rzecz społeczności lokalnej występują także takie, które są związane pośrednio w definicyjną perspektywą TMW, a ważne dla poziomu jakości życia niektórych grup wskazanych przez „ogólnoeuropejskie wytyczne”⁸⁸. Przykładem są tu usługi remontowo-budowlane wykonywane w celach adaptacji mieszkań czy budynków dla osób niepełnosprawnych i starszych. Ich znaczenie uwidacznia się w momencie spełnienia potrzeby pozostania w swoim domu i uniknięcia pobytu w „zakładzie”⁸⁹.

Rysunek 14 Usługi społeczne PES na przykładzie spółdzielni socjalnych wg perspektywy TMW

⁸⁸ Patrz: www.deinstitutionalisationguide.eu

⁸⁹ Pojęcie to zdefiniowane jest w „Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”.

Przegląd ofert PES (spółdzielni socjalnych) w zakresie usług społecznych wg *perspektywy TMW* potwierdza, że większość z nich wpisuje się w oczekiwania sformułowane w „*ogólnoeuropejskich wytycznych*”, bowiem:

- 1) oferty kierowane są do określonych grup osób, o których mowa w „*ogólnoeuropejskich wytycznych*”, a więc: dzieci, osób niepełnosprawnych i ich rodzin, osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym oraz osób starszych,
- 2) oferty obejmują swoim przedmiotowym zakresem usługi, takie jak: mieszkalnictwo, opieka zdrowotna, edukacja, zatrudnienie oraz kultura i rozrywka, a więc takie, których zasoby powinny być dostępne dla wszystkich bez względu na rodzaj niepełnosprawności bądź wymagany stopień wsparcia (np. wiek).

Istnieje jeszcze pewien zakres usług społecznych, który mógłby być poszerzeniem obecnej oferty PES, a więc stać się także polem działania dla Terytorialnego Aktora Zatrudnienia Socjalnego (CIS, KIS), przygotowującego kadry dla tych usług. Jego wprowadzenie do przedmiotowego katalogu jest jednak warunkowane kilkoma czynnikami, głównie mającymi indywidualny terytorialny charakter. W grupie tych czynników występują m.in.: (1) zdiagnozowane lokalne potrzeby na określony rodzaj nowych usług społecznych, (2) wprowadzenie dla miejscowych (terytorialnych) planów rozwoju usług społecznych poszerzonego zakresu oraz (3) wykształcenie grupy realizatorów⁹⁰, która podejmie się świadczenia poszerzonego zakresu usług, umiejscowieniem określonych potrzeb.

3. Przybliżenie nowego profilu usług reintegracyjnych podmiotów ZS (na przykładzie klubów integracji społecznej)

Przed przedstawieniem „Standardu Oferty” uzasadnionym wydaje się zasygnalizowanie pewnego kierunku zmian w obecnym profilu usług reintegracji, jakie są świadczone przez jeden z typów podmiotów zatrudnienia socjalnego. Chodzi tu o kluby integracji społecznej. Kierunek zmian wzorca usług reintegracji społecznej KIS jest wypracowywany w ramach równoległego projektu pn.: „*Krajowa Sieć Reintegracji – wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego*”

⁹⁰ W tym miejscu mowa jest zarówno o podmiotach PES świadczących usługi społeczne jak i przyszłych kadrach pracowników, wykonujących określone czynności w ramach danej usługi społecznej (np. asystenci osób starszych)

w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego”, POWR.02.05.00-00-0114/17⁹¹. Wzorzec nowego profilu usług KIS uwzględnia potrzebę zmodyfikowania dotychczasowych działań, które ukierunkowane były na stymulowanie „klientów” do pracy, przy jednoczesnym niedowartościowaniu usług reintegracji społecznej. Dotychczasowa praktyka KIS uwarunkowana była bardzo ścisłą współpracą z ośrodkami pomocy społecznej (kontrakt socjalny), w której to na pierwszy plan działań wobec uczestników zajęć wysuwano problemy z podjęciem przez nich zatrudnienia w sytuacji wysokiego bezrobocia. Wzorzec nowego profilu usług KIS zasadza się na procesie podmiotowej aktywizacji, w którym to osoba wykluczona angażuje się w czynności i zadania, w trakcie których nabywa/rozwija swój potencjał istotny dla przełamania barier ograniczających jej uczestnictwo w życiu społecznym i publicznym, w tym na rynku pracy.

Cechą konstytutywną tego procesu jest podmiotowość osoby reintegrującej się.

Proponowany nowy profil usług reintegracji bardzo silnie akcentuje *potencjał reintegracyjny danej osoby*. Oznacza to, że uwaga KIS wobec swoich „podopiecznych” koncentrować powinna się na zdolności/możliwości danej osoby do włączenia się i uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym. Pojawia się w tym miejscu wielowymiarowy aspekt reintegracji, oznaczający m.in.:

- 1) traktowanie elementu zatrudnialności jako jednego z elementów procesu reintegracji,
- 2) konieczność uwzględniania struktury deficytów osoby wykluczonej, a więc takich barier, które dotyczą sfery osobowościowej, psychicznej i zdrowotnej, a których wyeliminowanie (zredukowanie) gwarantuje wejście na poziom potrzeb podjęcia zatrudnienia,
- 3) stosowanie przez KIS takich usług wobec swoich podopiecznych jak: (a) usługi służące przełamywaniu/pokonywaniu przez daną osobę/daną kategorię osób wykluczonych barier/blokad/utrudnień/ograniczeń, stojących na drodze ich reintegracji oraz (b) usługi służące budowaniu/wzmacnianiu podmiotowości osób wykluczonych, budzeniu i rozwijaniu ich gotowości do kierowania własnym życiem, w tym aktywnego zaangażowania w proces reintegracji,

⁹¹ Materiały informacyjne dotyczące wypracowanych produktów tego projektu umieszczone są na stronie internetowej Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych, w zakładce projektu „Biblioteka projektu”

- 4) stosowaniu reguł *case management*, koordynujących proces korzystania z różnorodnych usług przez daną osobę i stosowania tych usług w odpowiednim czasie (chodzi o potwierdzenie przez KIS gotowości danej osoby do skorzystania z danej usługi lub stosowanie danej usługi do momentu uzyskania gotowości danej osoby do skorzystania następnego propozycji wsparcia).

Nowy profil usługi reintegracji społecznej i zawodowej to w dużej mierze usługa, której przeważającym elementem strukturalnym jest reintegracja społeczna (min. 2/3 czasu zajęć, w których uczestnik bierze udział), a wdrażana jest przez kadrę KIS, której trzon stanowi: psycholog/psychoterapeuta, pracownik socjalny, pedagog oraz *case manager*.

Zasadniczym elementem nowego profilu usług reintegracyjnych jest to, że oferta KIS powinna być dopasowana do bezpośrednich potrzeb ale także możliwości adaptacyjnych uczestnika. Celem stawianym przed nowym profilem usług reintegracyjnych jest zmiana postaw, nabycie kompetencji społecznych i nauka pełnienia ról społecznych z wykorzystaniem potencjału uczestnika. Tak przygotowany uczestnik może dopiero przejść do etapu reintegracji zawodowej.

W nowym profilu usług reintegracji bardzo poważną rolę i znaczenie przypisuje się problematyce lokalnej współpracy, wykorzystującej zasoby instytucji i organizacji pozarządowych działających w sferze: (a) zdrowotnej, (b) kulturalnej, (c) sportowej, rekreacyjnej oraz (d) ogólnej edukacji. Stosowanie nowego profilu usług reintegracji wymaga jednak podjęcia szeroko rozumianej wielosektorowej współpracy partnerskiej, głównie w środowisku lokalnym. Stąd też w nowym profilu usług ogromne znaczenie mają dwie kwestie, tzn.:

- 1) idea *case management* - to praca socjalna na rzecz konkretnego przypadku, gdzie klient wspólnymi siłami kadr różnych instytucji, unikając praktyk dublowania działań, ma być prowadzony do usamodzielnienia,
- 2) idea partnerstwa instytucjonalnego.

Wdrażanie nowego profilu usług reintegracji wymaga spełnienia kilku podstawowych warunków, a wśród nich m.in.:

- profil prospołeczny kadry KIS – oznacza, że osoby zaangażowane w świadczenie nowego profilu usług reintegracji powinny cechować się kilkoma wyróżnikami: (a) wykształceniem wyższym z zakresu nauk społecznych, (b) ukończonym kursem dialogu motywacyjnego; kursem terapii skoncentrowanej na rozwiązaniu, (c) znajomością zagadnień związanych z zatrudnieniem socjalnym i funkcjonowaniem podmiotów zatrudnienia socjalnego, (d) doświadczeniem w pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem, (e) umiejętnościami pracy w zespole oraz posiadaniem zdolności organizacyjnych oraz (f) empatią, komunikatywnością, jasnym językiem przekazu.
- superwizja usługi reintegracji – oznacza konieczność korzystania z tego narzędzia, co przyczynia się do zwiększenia efektywności pracy oraz ciągłego rozwoju umiejętności kadry świadczącej usługi reintegracji społecznej i zawodowej.

Planowany kierunek zmian w profilu usług reintegracji świadczonych przez KIS nie pozostanie bez wpływu na konstrukcję „Standardu Oferty” w modelu TMW, bowiem powoduje, że:

- 1) najmniejsza jednostka organizacyjna zatrudnienia socjalnego jaką jest KIS, będzie instytucją praktycznie przygotowującą potencjalne kadry dla obszaru usług społecznych, świadczonych przez PES głównie w wymiarze „społecznym”, a nie zawodowym,
- 2) włączenie KIS do grupy Aktora Terytorialnego Zatrudnienia Socjalnego w rozwiązaniach modelu TMW będzie ograniczone poprzez fakt występowania/bądź niewystępowania na terytorium jej działania „zasobniejszej” jednostki organizacyjnej zatrudnienia socjalnego jaką jest Centrum Integracji Społecznej⁹².

Wdrażanie nowego profilu usług reintegracji w KIS-ach będzie miało wpływ na ewentualne korekty konstrukcji „Standardu Oferty”.

4. Standard Oferty „Kadry dla usług społecznych”

„Standard Oferty” jest propozycją o charakterze otwartym, która w praktyce oznacza konieczność dopasowywania jej do lokalnych warunków, w tym przede wszystkim do

⁹² Poprzez pojęcie „zasobności” CIS rozumie się dysponowanie przez tą jednostkę organizacyjną zatrudnienia socjalnego takimi zasobami jak: kadra specjalistów, pracownice / warsztaty zawodowe, świadczenie integracyjne dla uczestników, umowy i porozumienia z pracodawcami, etc.

terytorialnych potrzeb kadrowych PES (głównie spółdzielnie socjalne). „Standard Oferty” zakłada teoretycznie, że na danym terytorium funkcjonują:

- 1) główni Aktorzy TMW – czyli PZS oraz PES, działające na terytorium bezpośredniego świadczenia określonego rodzaju usług społecznych,
- 2) aktorzy pomocniczy TMW działający zarówno na terytorium bezpośredniego świadczenia usług społecznych jak i poza nim (np. powiat czy województwo) oraz
- 3) aktor inicjująco-koordynacyjny (OWES).

„Standard Oferty” obejmuje swym zakresem dotychczas zidentyfikowane rodzaje usług społecznych, które są już świadczone przez działające PES-y, a także znajdujące się w programach zajęć PZS oraz propozycje do ewentualnego podjęcia współpracy w ramach rozwiązań TMW.

Tabela 1 Usługi społeczne i ich charakterystyka

RODZAJ USŁUG SPOŁECZNYCH	KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA
Usługa pomocy osobistej	<p>To rodzaj usługi umożliwiającej niezależne życie osobom niepełnosprawnym (osoby dorosłe, seniorzy, dzieci), w szczególności decydowania o ocenie własnych potrzeb oraz wyborze danej usługi przy dysponowaniu na jej zakup własnymi środkami finansowymi (np. świadczenia pieniężne wypłacane z systemu pomocy społecznej). Beneficjent usługi może ją zakupić od instytucji / PES samodzielnie. Ta usługa jest rodzajem usługi niezależnej i nie jest utożsamiana z takimi usługami jak: pomoc w domu lub usługa opieki domowej. Zakup usługi „pomocy osobistej” następuje bezpośrednio na rynku lub poprzez skorzystanie ze wsparcia PES, dysponującego odpowiednio przygotowaną kadrą pracowników.</p> <p>Osoba wykonująca usługę „pomocy osobistej” jest specyficznym rodzajem przedstawiciela prawnego, który wspiera beneficjenta w wyborze świadczeniodawcy wybranej usługi, a w niektórych przypadkach sam musi daną usługę wykonać.</p>
Usługa profesjonalnego reprezentowania interesów	<p>To rodzaj usługi świadczonej indywidualnie określonym osobom, wykonywana przez przeszkoloną osobę (będącą np. pracownikiem PES), której główną rolą jest doradzanie i pomaganie w podejmowaniu decyzji lub korzystania z przysługujących uprawnień, uczestniczenie w negocjacjach z innymi instytucjami.</p>
Usługa interwencji kryzysowej i usług w nagłych przypadkach	<p>To specyficzny rodzaj usług, kierowany najczęściej do grup osób lub rodzin doświadczających kryzysu psychicznego oraz do dzieci narażonych na zaniedbania i złe traktowanie poprzez zapewnienie opieki zastępczej. Usługa polega m.in. na: (1) przebywaniu w pierwszych dniach kryzysu w domu beneficjenta usługi dla nawiązania ścisłej</p>

	<p>nacechowanej zaufaniem relacji i kontrolując podawanie np. leków, (2) sukcesywnym włączaniu w codzienne obowiązki wraz z dojściem do sytuacji powrotu do ról domowych, zawodowych, etc., (3) stopniowym ograniczaniu swojej obecności w otoczeniu beneficjenta.</p> <p>Wykonywanie tej usługi wymaga specjalistycznego przygotowania realizatora (np. pracownika PES).</p>
Usługa krótkich urlopów, tzw. usługa wytchnieniowa	<p>To rodzaj usługi stosowany wobec niepełnosprawnych dzieci lub osób dorosłych czy starszych, polegająca na odciążeniu ich opiekunów od codziennych powinności. Usługa może być świadczona przez kilka godzin, kilka dni oraz w miejscu pobytu beneficjenta lub w miejscu pobytu osoby wypełniającej rolę „zastępczego” opiekuna. Ten rodzaj usług wymaga nie tylko specjalistycznego przygotowania zawodowego ale także zagwarantowania bezpieczeństwa instytucjonalnego, np. poprzez oferowanie takiej usługi przez PES, dysponujący odpowiednimi referencjami.</p>
Usługa zawierania znajomości	<p>To usługa kierowana do osób zależnych, seniorów oraz ich rodzin. Wykonawcą może być osoba rekomendowana przez znany PES (np. pracownik), a także zgłoszona do najbliższej jednostki policji jako osoba godna zaufania. Usługa ta pozwala na przezwyciężanie izolacji oraz prowadzi do ewentualnego większego zaangażowania się beneficjenta w życie społeczności i towarzyskie. Osoba wykonująca tą usługę musi być przeszkolona, szczególnie w odniesieniu do opieki nad dziećmi lub dorosłymi szczególnie troski.</p>
Usługa pomocy domowej i opieki domowej	<p>To rodzaj usługi o charakterze indywidualnym, polegającej na okresowych wizytach w miejscu pobytu beneficjenta oraz wykonywaniu czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego (np. zakupy, porządki, higiena, kąpiele, pranie, dopilnowywanie przyjmowania leków). Osoba wykonująca tę usługę powinna posiadać referencje, np. PES oraz gwarancję w przypadku wystąpienia losowych zdarzeń (np. posądzeń o kradzieże, etc.).</p>
Usługa dla małych dzieci	<p>To usługi prowadzone w formie zinstytucjonalizowanej przez PES – np. kluby malucha, bawialnie, opieka nad dziećmi 0-3 lata w miejscu zamieszkania, świetlice dla dzieci w wieku 6-12 lat, świetlice socjoterapeutyczne, place i sale zabaw, salony rodzinne.</p>
Usługa żłobkowa i przedszkolna	<p>To rodzaj usług prowadzonych przez PES, zatrudniające wyszkolone osoby, posiadające ukończone kursy etc. PES prowadzące taką usługę muszą posiadać zaakceptowane przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej programy szkoleniowe w wymiarze: (a) dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym - 280 godzin, (b) dla dziennego opiekuna - 160 godzin, (c) szkolenia uzupełniającego dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym - 80 godzin, (d) szkolenia uzupełniającego dla dziennego opiekuna - 40 godzin.</p>
Usługi opiekuńcze – niektóre rodzaje	<p>To usługi wymagające specjalistycznego przygotowania zawodowego, obejmujące m.in.: usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne, pomoc opiekunek, usługi opiekuńcze w godzinach popołudniowych i w weekendy, monitorowanie stanu zdrowia pacjentów, zajęcia terapeutyczne, dydaktyczne, edukacyjne, domowa opieka pielęgniarska oraz całodobowa asysta i pomoc osobom chorym i ich rodzinom. Usługi te</p>

oferowane są przez personel PES i wymagają specjalistycznego przygotowania zawodowego.

Usługi rehabilitacyjne

To specjalistyczne usługi wykonywane przez przygotowany personel, posiadający odpowiednie kwalifikacje. Paleta tych usług jest szeroka, a wśród nich wymienia się m.in.: usługi z zakresu refleksologii, zajęcia ruchowe, masaże lecznicze, kursy tańca, aerobik, gimnastykę korekcyjną, spacer (nordic-walking) z instruktorem, zabiegi dotleniające organizm, kinezyterapię, integrację sensoryczną dla dzieci, wspomaganie rozwoju mowy. Usługi te oferowane są przez personel PES i wymagają specjalistycznego przygotowania zawodowego.

Usługi „towarzysza”

To specyficzny rodzaj usług, kierowany najczęściej do osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym ale niekoniecznie. Osoba wykonująca tę usługę musi nie tylko przejść odpowiednie szkolenie ale także dysponować specyficznymi cechami osobowościowymi.

Usługa opieki pozaszkolnej i zajęć pozalekcyjnych

To różne usługi zaliczane do form opieki nad dziećmi przed i po lekcjach oraz podczas wakacji. Najczęściej prowadzone w formie instytucjonalnej.

Usługi pomocy technicznej i serwisowania sprzętu

To usługi mające na celu ułatwienie funkcjonowania beneficjentom w codziennym życiu, poprawiające kontakt z otoczeniem, a także umożliwiające odpłatne lub nieodpłatne korzystanie z urządzeń technicznych (sprzęt rehabilitacyjny, wypożyczanie go) oraz serwisowanie i naprawę. Wykonywanie tych usług wymaga specjalistycznego przeszkolenia, szczególnie w odniesieniu do obsługi sprzętu, do zaznajomienia się z konstrukcjami technicznymi oraz prowadzeniem serwisu.

Usługi przygotowywania i dowozu posiłków

To rodzaj usług stosowanych najczęściej do osób zależnych, w tym seniorów. Wymagają przygotowania zawodowego z zakresu gastronomii, zdrowego żywienia oraz obsługi urządzeń gastronomicznych i innych technicznych (np. pojazdów).

Usługi remontowo-adaptacyjne

To usługi wymagające przygotowania specjalistycznego w niektórych zawodach budowlanych. Ich wykonywanie ma na celu przełamywanie barier technicznych, usprawnianie pomieszczeń i dostosowywanie ich do potrzeb określonych grup beneficjentów.

Źródło: opracowanie na podstawie opisów usług społecznych w KPRES 2023.

DRUGA SFERA WSPÓŁPRACY TMW

„Tworzenie podmiotów ES specjalizujących się w usługach społecznych przy udziale osób kończących pozytywnie zajęcia w podmiotach zatrudnienia socjalnego”

I. Ramowe procedury oraz interesariusze Drugiej Sfery Współpracy (TMW-2)

Rozwiązania modelowe proponowane w części TMW-2 dotyczą sfery współpracy, w której jej Interesariusze wspólnie podejmą się określonych działań (procedur) dla przygotowywania osób z grup szczególnego ryzyka wykluczenia społecznego⁹³ do procesów:

- 1) tworzenia określonych typów PES, w tym szczególnie zaliczanych do grupy podmiotów „Ekonomii Solidarnej”⁹⁴, specjalizujących się w usługach społecznych wg *perspektywy TMW*, (np. spółdzielni socjalnych) lub
- 2) zatrudnienia w podmiotach, o których mowa w pkt.1, które zostaną utworzone na danym terytorium (np. gmina, powiat) w celu m.in. świadczenia usług społecznych lub w tych, które już na nich działają i gotowe są do podjęcia się usług społecznych na rzecz mieszkańców, odpowiadających zidentyfikowanym potrzebom, w tym w najkorzystniejszym wariantcie ich występowania, czyli potwierdzonych w lokalnym planie rozwoju usług społecznych.

Należy dodać, że zakres procedur współpracy będzie musiał przewidywać wariant, w którym będzie występowała sytuacja, iż na danym terytorium (gmina/powiat) nie funkcjonuje jedna ze stron współpracy TMW-2, czyli np. brak będzie PZS lub organizacji pozarządowych mogących występować w roli instytucji tworzącej podmiot reintegracyjny lub podmiot „Ekonomii solidarnej”, będący Realizatorem Usług.

Uzyskanie oczekiwanego rezultatu TMW-2 uzależnione jest od skonkretyzowania listy procedur (działań), które muszą zostać wdrożone, a także ustalenia katalogu podmiotów, które

⁹³ Katalog tych grup określa przepis art.1 ust.2 ustawy z dn. 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym przy jednoczesnym założeniu uzyskania przez nich ustawowych tytułów: absolwent centrum oraz absolwent klubu (tekst jednolity, Dz. U. 2019 r., poz. 217)

⁹⁴ Pojęcie „ekonomii solidarnej” wprowadzone w dokumencie pn. : „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 r. *Ekonomia Solidarności Społecznej*”, stanowiącym Załącznik do Uchwały nr 11 Rady Ministrów z dn. 31 stycznia 2019 r., Monitor Polski z dn. 27 lutego 2019 r., poz.214

zostaną uznane za głównych partnerów *II Sfery Współpracy*. W trakcie testowania TMW-2 oba zbiory będą spełniać rolę ramowego wzorca, który winien być modyfikowany w zależności od specyfiki danego terytorium. Modyfikacje, najogólniej rzecz ujmując dotyczyć będą uzgodnionych procedur (działań), jak i listy Aktorów. Inny bowiem będzie układ realizacyjny TMW-2, w którym na danym terytorium:

- 1) występuje już podmiot „Ekonomii Solidarnej” (np. spółdzielnia socjalna), bez względu na tryb jego utworzenia, mogący spełniać rolę przyszłego pracodawcy dla absolwentów CIS/KIS - wówczas główny nacisk w ramach podjętej współpracy będzie położony na indywidualną edukację oraz przygotowanie zawodowe, prowadzące do zatrudnienia w takim podmiocie, przy jednoczesnym kształtowaniu właściwych postaw społecznych wobec bezpośrednich usługobiorców, szczególnie z takich grup jak: dzieci, osoby niepełnosprawne czy seniorzy lub
- 2) brak jest PES, mogącego świadczyć usługi społeczne – wówczas procedury będą ukierunkowane na przygotowanie osób mogących być przyszłymi założycielami takich podmiotów, przy dodatkowym działaniu edukacyjno-promocyjnym wobec środowiska lokalnych instytucji, odpowiedzialnych za prowadzenie polityki społecznej wobec mieszkańców (np. urząd gminy, miejscowy ośrodek pomocy społecznej, etc.) lub
- 3) występuje jedynie miejscowy OPS lub jak wspomniano na wstępie - nowopowstały CUS, a brakuje pozostałych partnerów, w tym na przykład organizacji pozarządowej mogącej przejąć ciężar utworzenia PZS (CIS lub KIS), ewentualnie podjąć się inicjatywy tworzenia nowego Realizatora Usług społecznych. Nie oznacza to jednak sytuacji, w której samorząd terytorialny nie mógłby włączyć się w proces tworzenia i prowadzenia dwóch najważniejszych aktorów TMW-2, a więc podmiotu – dostawcy kadr (np. CIS/KIS) oraz podmiotu – realizatora usług (np. spółdzielnia socjalna osób prawnych).

Podobnie rzecz ma się z katalogiem Interesariuszy TMW-2, bowiem w zależności od zastanej sytuacji na danym terytorium wystąpi wariant, w którym:

- 1) od samego początku wystąpią wszystkie pożądane typy interesariuszy, przyjmujących określone role Aktorów TMW-2 lub
- 2) brak będzie jednego lub wszystkich głównych aktorów TMW-2, z wyjątkiem samorządowej instytucji pomocy społecznej, co będzie wywoływało konieczność

doprowadzenia najpierw do sytuacji utworzenia podmiotów, a następnie zainicjowania współpracy w sferze przygotowywania kadr do obszaru usług społecznych.

Tak więc, prezentowane na obecnym etapie procedury oraz ich reguły współpracy mają charakter ramowy, który w praktyce będzie dopasowywany do zastanej sytuacji na terytorium, na którym będzie prowadzony test TMW. Należy podkreślić, że ramowy katalog procedur TMW-2 spełnia ogólne cechy modelu, w tym: terytorialność, otwartość i partycypacyjność.

Zakres procedur to propozycja kierunku działania zmierzającego do zagwarantowania na danym terytorium możliwości zasilania PES – realizatorów usług społecznych kadrami, wywodzącymi się z grona mieszkańców tego terytorium (osoby podlegające ustawie o zatrudnieniu socjalnym). Takie podejście to nie tylko dbanie o miejsca pracy dla własnych mieszkańców, ale również ewentualne wykorzystanie potencjału tkwiącego w tych kadrach, a odnoszącego się do dysponowania własną wiedzą o lokalnych relacjach międzyludzkich, stosunkach sąsiedzkich oraz zwyczajach, szczególnie w kontekście objęcia opieką i wsparciem niektórych grup społecznych.

Ramowe procedury TMW-2 to zbiór sześciu propozycji, które oczywiście nie wyczerpują całej listy ewentualnych działań, tworzonej w miarę rozwoju współpracy. Ten zbiór odnosi się do zasadniczych kwestii modelowej współpracy oraz stanowi uniwersalny zestaw, który może być stosowany na każdym terytorium (np. gmina, powiat). Ponadto katalog ten odnosi się do takich kwestii przyszłej współpracy, które powinny być uzgadniane, konsultowane oraz wdrażane na podstawie wspólnych decyzji Aktorów TMW-2. Dotyczy to przede wszystkim takich zagadnień jak:

- 1) diagnoza terytorium, która musi zostać zainicjowana przez tego interesariusza TMW-2, który podejmie decyzję o potrzebie rozwoju usług społecznych i konieczności wykorzystania lokalnych zasobów (działające lub utworzone instytucje/podmioty, potencjał ludzki),
- 2) reguły rekrutacji kandydatów na przyszłe kadry (jakie grupy czy osoby mogą być kierowane do zajęć prowadzonych przez Terytorialnego Aktora Zatrudnienia Socjalnego), w tym m.in. kryteria doboru, ocena sytuacji życiowej kandydatów, lista predyspozycji niezbędnych do wykonywania zadań w określonych rodzajach usług społecznych, etc.,

- 3) minimum programowe cyklu edukacyjno-przygotowawczego, uwzględniającego konieczność dostarczenia takiego zasobu informacji i wiedzy jego uczestnikom, który pozwoli podejmować im decyzje o charakterze założycielskim lub o charakterze pracowniczym.

Procedury TMW-2 silnie podkreślają aspekt podmiotowości działań, bowiem chodzi o przygotowywanie kadr dla sektora ES, specjalizujących się w profesjach związanych z usługami społecznymi wobec konkretnych grup ludzi (uwzględnianie oczekiwań, potrzeb oraz honorowanie prywatności).

RAMOWE PROCEDURY TMW-2

Procedura Nr 1 - diagnoza terytorium

To modelowa propozycja działań, które powinny zostać zainicjowane w przypadku:

- 1) występowania na danym terytorium wszystkich typów Aktorów TMW-2 przez tego interesariusza, któremu najbardziej zależy na rozwoju lokalnego rynku usług społecznych (np. Aktor Pomocniczy, Realizator Usług Społecznych potrzebujący nowych kadr, Terytorialny Aktor ZS poszukujący miejsc pracy dla swoich absolwentów),
- 2) braku jednego lub wszystkich głównych Aktorów TMW-2 przez Aktora Pomocniczego – OPS, bowiem on dysponuje wiedzą o potrzebach lokalnych na konkretne usługi społeczne, a także dużym zasobem informacyjnym (np. wiedza z corocznie sporządzanej oceny zasobów pomocy społecznej),
- 3) braku Centrum Usług Społecznych wraz z aktualną diagnozą, do której ten podmiot jest zobligowany.

Celem tej procedury jest rozpoznanie w zakresie m.in: (a) identyfikacji potrzeb na określony rodzaj usług społecznych, co będzie stanowiło podstawę cykli zajęć w PZS lub potwierdzenie faktu istnienia planu rozwoju usług społecznych, (b) występowania potrzebnej listy Aktorów TMW-2 (np. funkcjonujących PES lub ich braku), a także (c) ustalenie ewentualnej gotowości instytucji/organizacji (czyli osób prawnych) do tworzenia podmiotów „dostarczycieli” kadr lub podmiotów świadczących usługi.

Procedura Nr 2 – rekrutacja osób do cyklu przygotowawczego „Kadry dla Realizatorów Usług Społecznych”

To propozycja działań, które Aktorzy TMW-2 podejmują dla zorganizowania na danym terytorium grup kandydatów, jakie będą kierowane do PZS celem przygotowania ich jako przyszłe kadry sektora usług społecznych. Działania te powinny dotyczyć także wspólnego ustalenia listy predyspozycji wymaganych przy świadczeniu określonych usług. Lista predyspozycji będzie przydatna także na końcu cyklu przygotowawczego, bowiem wówczas absolwenci CIS i KIS będą podejmowali decyzje o ewentualnym charakterze przyjętej roli „kadr dla usług społecznych” (np. decyzje o uruchomieniu własnej działalności w formie spółdzielni socjalnej). Procedura rekrutacji TMW-2 może być zastosowana także w przypadku wystąpienia ograniczonej liczby interesariuszy, a szczególnie w przypadku braku funkcjonującego Realizatora Usług Społecznych. Jej istota tkwi w sposobie naboru osób na uczestników cyklu edukacyjno-przygotowawczego prowadzonego przez Aktora Zatrudnienia Socjalnego, po którym może powstanie PES, specjalizujący się w określonych rodzajach usług.

Procedura Nr 3 - cykl edukacyjno-przygotowawczy „Kadry dla Realizatorów Usług Społecznych”

To zestaw działań, które powinny zostać podjęte dla wspólnego opracowania i ustalenia zakresu tematycznego (programowego) zajęć w PZS dla osób skierowanych jako przyszłe, potencjalne kadry usług społecznych. To wspólne opracowanie ma istotne znaczenie w kontekście nabywanej wiedzy oraz informacji z różnych dziedzin, których poznanie będzie przydatne dla podjęcia zatrudnienia lub decyzji o utworzeniu własnego PES. Nie należy zapominać o konieczności uwzględnienia problematyki wymogów stawianych przez osoby wykonujące niektóre rodzaje usług społecznych, a wynikających z obowiązujących przepisów prawa. Program edukacyjno-przygotowawczy powinien być modyfikowany w zależności od zmieniających się potrzeb rozwoju lokalnych usług społecznych.

Procedura Nr 4 - wsparcie tworzenia przez absolwentów CIS/KIS PES specjalizującego się w usługach społecznych

Te działania dotyczą sfery TMW-2 w momencie podjęcia decyzji przez absolwentów PZS decyzji o tworzeniu własnego miejsca prowadzenia działalności gospodarczej w sektorze usług społecznych. Aktorzy TMW-2 powinni wspólnie ukierunkowywać działania założycielskie, zwłaszcza w kontekście podpowiedzi o rodzajach usług społecznych potrzebnych na danym terytorium, możliwościach zdobycia środków finansowych na początku tej działalności, a także możliwych wariantach pozyskiwania zleceń. Kontynuowanie współpracy Aktorów TMW-2 w momencie pojawienia się nowego Realizatora Usług Społecznych ma o tyle istotne znaczenie, że interesariuszom reprezentującym określone instytucje i już działającym łatwiej przychodzi promowanie oraz rekomendowanie nowego PES. Ponadto trzeba pamiętać, że nowy PES jaki zostałby utworzony przez absolwentów CIS/KIS może stać się kolejnym partnerem dla kolejnych grup osób kończących zajęcia reintegracji społecznej i zawodowej lub potencjalnym miejscem ich pracy. W tej procedurze szczególna rola przypada nie tylko Głównym Aktorom TMW-2, ale przede wszystkim Aktorom Pomocniczym, tj. ośrodkowi pomocy społecznej (kontakty z urzędem pracy) oraz terytorialnemu OWES.

Procedura Nr 5 – monitoring współpracy w obszarze przygotowywania kadr dla Realizatorów Usług Społecznych

To zbiór działań ustalonych przez Aktorów TMW-2, które powinny dostarczać informacji o sytuacji osób, które zostały po zakończeniu cyklu edukacyjno-przygotowawczego zatrudnione u Realizatorów Usług Społecznych, bądź same podjęły działalność gospodarczą w sektorze usług społecznych w formie PES. Te działania powinny pomagać Aktorom TMW-2 wprowadzać korekty do rozwiązań zastosowanych na danym terytorium, a także ewentualnie „śledzić” los osób, które zostały uznane jako kadry sektora usług społecznych (założyciele/pracownicy).

Informacje uzyskiwane z monitoringu, a szczególnie dotyczące powodzenia / lub porażek absolwentów CIS/KIS powinny być w polu zainteresowania przede wszystkim Terytorialnego Aktora Zatrudnienia Socjalnego, funkcjonującego Realizatora Usług Społecznych oraz ośrodka pomocy społecznej czy też centrum usług społecznych jeśli takowe powstało.

Procedura Nr 6 - dodatkowa procedura TMW-2 w zakresie zainicjowania na danym terytorium procesu utworzenia jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego

To zbiór działań, który powinien zostać podjęty przez Aktorów Pomocniczych TMW-2, szczególnie miejscowy OPS bądź OWES w sytuacji, w której na danym terytorium nie działa żaden reprezentant zatrudnienia socjalnego. Działania powinny zmierzać w kierunku ewentualnego utworzenia:

- 1) centrum integracji społecznej – czyli przedstawienia członkom rady gminy i wójtowi argumentacji o potrzebie posiadania takiej jednostki organizacyjnej przez terytorium przyszłej współpracy TMW-2, przy wskazaniu *dobrych krajowych praktyk*,
- 2) klubu integracji społecznej – czyli nakłonienia miejscowego ośrodka pomocy społecznej lub miejscowej organizacji pozarządowej, a często bezpośrednio wójta do zainicjowania działalności takiej jednostki organizacyjnej, przy posługiwaniu się podobnym scenariuszem jak w przypadku CIS.

Negatywny rezultat tej procedury uniemożliwi wdrażanie modelowych rozwiązań TMW-2.

*

* *

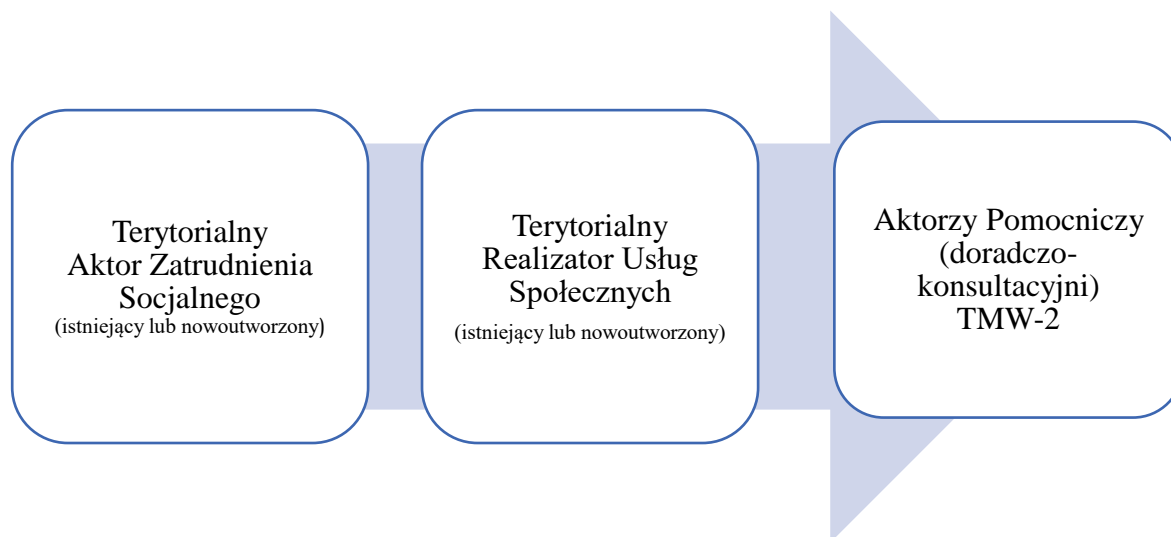
Ramowe procedury TMW-2 mogą ulegać zmianom w zależności od ustalonych szczegółowych zakresów, jakie zostaną przyjęte przez strony podejmujące się wspólnych działań. Wyjątek stanowi dodatkowa procedura, która powinna zostać wdrożona w przypadku braku na danym terytorium PZS. W dalszej części zostaną przedstawione wybrane zagadnienia (propozycje wdrożeniowe), które uznaje się za istotne dla działalności poszczególnych Aktorów TMW-2 i ich współpracy.

Sfera współpracy „Przygotowanie osób do tworzenia PES specjalizujących się w usługach społecznych” jest zawężeniem listy interesariuszy TMW do określonych typów

instytucji/organizacji, które powinny podjąć się wspólnych działań na określonym terytorium. Nie wchodząc w szczegóły zainicjowania współpracy (zagadnienie omówione w TMW-1), a także abstrahując od wyników wyprzedzającego rozpoznania stanu środowiska instytucjonalnego przyjmuje się, że procedury współpracy będą dotyczyły trzech typów Aktorów TMW, a mianowicie:

- 1) reprezentanta zatrudnienia socjalnego, czyli tzw. **Terytorialnego Aktora ZS**, działającego już na określonym terytorium lub takiego, który zostanie utworzony - centrum lub klub integracji społecznej,
- 2) reprezentanta realizatora usług społecznych, czyli tzw. **Terytorialnego Realizatora Usług Społecznych**, utworzonego w wyniku działań Interesariuszy TMW-2 lub już działającego na danym terytorium, który wystąpi w roli przyszłego pracodawcy dla osób kończących indywidualne programy zatrudnienia socjalnego,
- 3) reprezentantów pełniących rolę **Aktorów Pomocniczych**, czyli miejscowego ośrodka pomocy społecznej (występującego także w imieniu Wójta / Rady Gminy), organizacji pozarządowej mogącej tworzyć PES oraz podmiotów pełniących funkcje OWES, którego zakres zadań będzie obejmował również dane terytorium.

Rysunek 15 Ramowy katalog Aktorów TMW-2

Źródło: opracowanie własne

Do każdego Aktora TMW-2 przypisana jest określona lista zadań i odpowiedzialności, która może być w zależności od zastanej sytuacji na danym terytorium modyfikowana. Jednak wypełnienie tej podstawowej listy jest warunkiem *sine qua non* dla uruchomienia procedur TMW-2. Lista podstawowych zadań obejmuje m.in.:

Tabela 2 Zadania Aktorów TMW-2

Aktorzy TMW-2	Podstawowy zakres zadań i odpowiedzialności
<p>Terytorialny Aktor Zatrudnienia Socjalnego (<i>wariant, w którym taki podmiot występuje już na danym terytorium</i>)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udział w ustaleniu z Aktorem Pomocniczym potencjalnej liczby osób, kwalifikujących się do procedur TMW-2, a także udział w rozpoznaniu potrzeb danego terytorium na określone usługi społeczne. 2. Udział w określeniu przez Aktorów TMW-2 kryteriów doboru do cyklu edukacyjno-przygotowującego kadry dla obszaru usług społecznych oraz kryteriów końcowych wyboru kandydatów: (a) założycieli PES lub (b) grupy osób, przyszłych pracowników PES, tzw. katalog predyspozycji indywidualnych. 3. Udział w opracowaniu przez Aktorów TMW-2 programu edukacyjno-przygotowawczego, tj. minimum programowego z niezbędnymi obszarami wiedzy potrzebnej przed podjęciem indywidualnych decyzji co do swojej roli w obszarze usług społecznych. 4. Przeprowadzenie rekrutacji do cyklu edukacyjno-przygotowawczego oraz poprowadzenie edycji zajęć z zachowaniem obowiązującej zasady 6-cio miesięcznego udziału w zajęciach, tj. uzyskanie tytułu „absolwenta CIS/KIS” oraz spełnienie predyspozycji indywidualnych do wykonywania określonych prac w sferze usług społecznych. 5. Konsultacyjno-wspomagający udział w procesie tworzenia PES przez absolwentów, specjalizującego się w usługach społecznych lub współdziałanie z PES, który będzie zatrudniał takich absolwentów.
<p>Terytorialny Aktor Zatrudnienia Socjalnego (<i>wariant, w którym nie ma takiego podmiotu na danym terytorium</i>) - w momencie podjęcia decyzji przez Aktora Pomocniczego TMW-2 o utworzeniu PZS (np. ośrodek pomocy społecznej – KIS, organizacja pozarządowa – CIS lub KIS), podjęcie działań zmierzających do rozpoczęcia udziału w procedurach współpracy dla przygotowania grupy osób gotowych wypełnić role założycielskie lub role pracownicze.</p>	
<p>Terytorialny Realizator Usług Społecznych (<i>wariant, w którym taki podmiot występuje już na danym terytorium</i>)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udział w procedurze diagnozy terytorium TMW-2, w tym ustalenie potrzeb terytorium na określony rodzaj usług społecznych, a także rozpoznanie możliwości nawiązania współpracy z Terytorialnym Aktorem ZS pod kątem tworzenia miejsc pracy dla absolwentów CIS/KIS. 2. Udział w ustalaniu kryteriów/predyspozycji do wykonywania określonych usług społecznych w przygotowaniu minimum programowego cyklu zajęć oraz miejsc zatrudnienia. 3. Określenie, a także przekazanie informacji do Aktorów TMW-2 o warunkach zatrudnienia przyszłych pracowników oraz wykonywania pracy w sferze usług społecznych.

<p>Terytorialny Realizator Usług Społecznych (<i>wariant, w którym taki podmiot nie występuje na danym terytorium</i>) - to sytuacja, w której PES może zostać utworzony przez osoby prawne (np. samorząd terytorialny lub organizacja pozarządowa), który działać będzie w obszarze usług społecznych – wówczas w procedurach TMW-2 będzie on przyszłym pracodawcą.</p>	
<p>Aktor Pomocniczy TMW-2</p>	<p>Zakres zadań będzie uzależniony od typu instytucji występującej w roli Aktora Pomocniczego. Grupę tę stanowić będą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ośrodki pomocy społecznej jako reprezentanci gminy, 2) podmioty dysponujące akredytacją OWES. <p>Zakres współdziałania w ramach procedur TMW-2 najczęściej będzie obejmował obszar diagnozowania potrzeb na usługi społeczne, ustalania kryteriów doboru osób do cyklu edukacyjno-przygotowawczego oraz udzielania wsparcia na początku działalności nowopowstałych PES. Należy także podkreślić, że niektóre instytucje będące Aktorem Pomocniczym TMW-2, posiadające osobowość prawną oraz ustawowe uprawnienia będą mogły np. inicjować tworzenie PES. Wówczas ich udział w procedurach współpracy TMW-2 będzie koncentrował się na stworzeniu miejsc pracy lub powołaniu Aktora ZS.</p> <p>W przypadku wystąpienia na terytorium centrum usług społecznych, może ono wesprzeć CIS/KIS w zakresie koordynacji procesu świadczenia usług, realnej indywidualizacji usług społecznych, czy też odbiurokratyzować podmioty zatrudnienia socjalnego.</p>

Źródło: opracowanie własne

Szczegółowy zakres procedur TMW-2 będzie uściślany w momencie zdiagnozowania sytuacji danego terytorium, szczególnie w zakresie: (a) potrzeb lokalnego społeczeństwa na określone rodzaje usług społecznych, w tym udzielenia odpowiedzi o miejscowym programie czy planie rozwoju usług społecznych oraz (b) zbioru instytucjonalnego, którego przedstawiciele mogą podjąć się ról głównych Aktorów TMW-2.

Stąd też, w sferze współpracy TMW-2 szczególna rola przypada Aktorom Pomocniczym, w tym głównie miejscowemu ośrodkowi pomocy społecznej, a także działającemu w jego otoczeniu OWES-owi. Do nich będzie należała inicjacja, co nie wyklucza sytuacji, w której istniejące już instytucje/podmioty mogą rozpocząć bezpośrednią współpracę wchodząc w rolę Aktora ZS oraz Realizatora Usług Społecznych. Wówczas to te podmioty są zobligowane do poinformowania Aktorów Pomocniczych o swoich zamiarach oraz zawiązania z nimi wielostronnej współpracy, ten sam obowiązek powstanie wobec tworzonych CUS-ów.

II. Wybrane prawne aspekty tworzenia PES przy udziale osób pozytywnie kończących indywidualne programy zatrudnienia socjalnego

Skorzystanie z proponowanych procedur TMW-2, których celem jest tworzenie PES, specjalizujących się w usługach społecznych wymaga uprzedniej prezentacji ogólnych informacji o prawnych regułach organizowania takich podmiotów. Ten przekaz, przywołujący niektóre akty prawne oraz ważne kierunkowe dokumenty, umożliwi później skoncentrowanie uwagi na najbardziej odpowiednim wariantcie organizacyjnym współpracy TMW-2, a także ułatwi wskazanie adekwatnej formy PES, który będzie angażował osoby pozytywnie kończące indywidualne programy zatrudnienia socjalnego (lub kontrakty socjalne).

Konieczne jest także zwrócenie uwagi, że dążenie do uzyskania końcowego rezultatu tej współpracy musi być oparte na ciągłym dostrzeganiu i uwzględnianiu podmiotowości procedur TMW-2. W wymiarze prawnym oznacza to, że bez względu na:

1. wynik zastosowanego wariantu organizacji współpracy (po zdiagnozowaniu stanu instytucjonalnego terytorium), tj. przy udziale wszystkich Aktorów TMW-2 lub przy ich ograniczonej liczbie,
2. typ PES, który zostanie utworzony lub będzie już istniał jako przyszły pracodawca dla osób kończących pozytywnie indywidualne programy zatrudnienia socjalnego,

zawsze będzie chodziło o grupę osób uznaną w ustawie o zatrudnieniu socjalnym za **absolwentów CIS lub absolwentów KIS**⁹⁵. Potwierdzeniem pozytywnego zakończenia zajęć jest dokument wydawany dla uczestników zajęć reintegracji społecznej i zawodowej, zgodnie z przepisami art.13 ust.5 oraz art.18 ust.5a ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Prezentowany pakiet zwraca uwagę tylko na niektóre, najważniejsze informacje oraz kwestie prawne, sygnalizując konieczność stosowania większej szczegółowości poznawczej przy wdrażaniu niektórych procedur TMW-2. Chodzi głównie o zwiększony zakres przekazu wiedzy i informacji dla uczestników zajęć w centrach i klubach integracji społecznej,

⁹⁵ Prawna definicja określona jest w art.2 ustawy z dn. 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym i oznacza:

- a) Absolwenta CIS jako osobę, która przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy uczestniczyła w zajęciach w centrum integracji społecznej i otrzymała zaświadczenie, o którym mowa w art. 13 ust. 5a; osoba ta jest absolwentem centrum integracji społecznej przez okres 6 miesięcy od dnia zakończenia zajęć w centrum integracji społecznej,
- b) Absolwenta KIS jako osobę, która uczestniczyła w klubie integracji społecznej przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, posiada ważne zaświadczenie, o którym mowa w art. 18 ust. 5a, oraz zrealizowała postanowienia kontraktu socjalnego;

przygotowywanych do pełnienia ról założycielskich lub pracowniczych w sektorze ES na potrzeby usług społecznych (tzw. procedura cyklu edukacyjno-informacyjnego).

Informacje prawne prezentowane poniżej zostały dobrane tak, aby zaspokoić potrzebę Aktorów TMW-2 przypomnienia niektórych zagadnień, a także aby wskazać, że osoby kończące zajęcia w PZS będą musiały podejmować samodzielnie lub przy wsparciu doradców alternatywne decyzje: (a) o tworzeniu własnego PES lub (b) o przystąpieniu do już funkcjonującego lub (c) o podjęciu zatrudnienia w PES, świadczących usługi społeczne. Decyzje te wiążą się z określonymi skutkami, których takie osoby powinny być świadome. Na przykład: (a) z brakiem indywidualnego uczestnictwa w dystrybucji nadwyżek bilansowych w niektórych typach PES, (b) z przyjęciem obowiązków pracowniczych wynikających z Kodeksu Pracy lub innych regulaminów.

Pakiet prawnych informacji został także przygotowany przy założeniu, że typ Realizatora Usług Społecznych TMW-2 (PES) będzie odpowiadał jednej z następujących form:

- a. przedsiębiorstwa społecznego,
- b. spółdzielni socjalnej (osób fizycznych lub prawnych),
- c. wybranego typu podmiotu zatrudnienia socjalnego, tj. centrum integracji społecznej, wcześniej przygotowanego do świadczenia usług społecznych⁹⁶ lub
- d. organizacji pozarządowej (np. stowarzyszenie lub fundacja) wykonującej odpłatną działalność pożytku publicznego w sferze usług społecznych.

To zawężenie typów PES jest świadome. Wskazane rozwiązania prawno-organizacyjne z punktu widzenia włączania absolwentów CIS i KIS do grona szeroko rozumianych kadr sektora usług społecznych są najbardziej odpowiednie. Są one także najbardziej preferowanymi w rozwoju sektora ES, np. w szerokim spektrum wsparcia i doradztwa, wynikającego z obecnie obowiązujących przepisów prawnych (np. sfera środków finansowych na rozpoczęcie działalności i sfera refundacji niektórych jej kosztów). Dochodzi także sprawa „względnej łatwości tworzenia” ich przez osoby pozytywnie kończące zajęcia w PZS. Oto najważniejsze

⁹⁶ Ta kwestia będzie przedmiotem opracowania III części Modelu TMW pn.: „Włączenie podmiotów zatrudnienia socjalnego do listy lokalnych realizatorów usług społecznych”

informacje przydatne z punktu widzenia wdrażania określonych procedur TMW-2 w tworzeniu PES z udziałem absolwentów podmiotów zatrudnienia socjalnego.

1. Nowy dokument kierunkowy dla procedur TMW-2, tj. KPRES 2023.

Dokument „*Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 r. Ekonomia Solidarności Społecznej*” (dalej: KPRES 2023) wprowadzony został w życie na podstawie uchwały nr 11 Rady Ministrów z dn. 31 stycznia 2019 r., zmieniającej uchwałę w sprawie programu „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej”⁹⁷. Wprowadzone zmiany w tym programie z punktu widzenia rozwiązań TMW-2 są znaczące, bowiem:

- 1) różnicują sferę instytucjonalnych przedstawicieli Ekonomii Społecznej wydzielając grupę reprezentantów tzw. *ekonomii solidarnej*, którymi są m.in.: przedsiębiorstwa społeczne, spółdzielnie socjalne oraz podmioty reintegracyjne, w tym centra i kluby integracji społecznej, a więc te typy podmiotów, które zaliczone są do Głównych Aktorów TMW-2, i które leżą w kręgu zainteresowania angażowania osób pozytywnie kończących zajęcia w centrach i klubach integracji społecznej;
- 2) wyodrębiają w ramach celów szczegółowych tzw. obszary tematyczne, a wśród nich: Obszar I – Solidarna wspólnota lokalna oraz Obszar II – Solidarny rynek pracy, które koncentrując uwagę na problematyce reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz tworzenia dla nich miejsc pracy w PES, co tym samym wpisuje się w główną ideę TMW oraz oczekiwany rezultat angażowania absolwentów CIS i KIS w sferę usług społecznych poprzez zakładanie własnych PES lub zatrudnianie się w nich;
- 3) silnie eksponują rozwój i wzmacnianie współpracy pomiędzy ekonomią solidarną a administracją publiczną (w tym samorządową) dla tworzenia i zapewnienia warunków dostępu lokalnych społeczności do indywidualnych usług społecznych, świadczonych przez określone typy PES, w tym właśnie tworzonych przez osoby objęte programami zatrudnienia socjalnego.

Ponadto w *KPRES 2023* ujęto szereg propozycji ukierunkowanych na obszar rozwoju usług społecznych z uwzględnieniem zagadnień promocji, edukacji i wsparcia finansowego dla

⁹⁷ Załącznik do Uchwały nr 11 Rady Ministrów z dn. 31 stycznia 2019 r., Monitor Polski z dn. 27 lutego 2019 r., poz.214

różnych grup społecznych. Dla wdrażania TMW (również w aspekcie II sfery współpracy), odniesienie się *do KPRES 2023* jako ogólnego dokumentu programowego ma szczególne znaczenie, bowiem problematyka TMW jest imiennie wskazana w Działaniu II.1.2 Rozwój zatrudnienia socjalnego⁹⁸. Należy jednak podkreślić, co czynione było wcześniej, że TMW który będzie testowany w ramach realizacji niniejszego projektu, celowo ograniczony zostaje do kategorii odbiorców usług społecznych wymienionych w *ogólnoeuropejskich wytycznych*⁹⁹.

2. Zmienione prawo o spółdzielniach socjalnych – ważne rozwiązania dla procedur TMW-2.

Znowelizowana dn. 15 grudnia 2017 r. ustawa o spółdzielniach socjalnych¹⁰⁰, której przepisy zaczęły obowiązywać od 31 marca 2018 r.¹⁰¹, a które to wskazują podstawowy tryb tworzenia jednego z podmiotów *ekonomii solidarnej*, będącego w rozwiązaniach TMW-2 uznany za potencjalnego Realizatora Usług Społecznych, wprowadziła dość istotne zmiany. Najważniejsze z nich, które są przytoczone poniżej, powinny być uwzględniane w decyzjach absolwentów CIS i KIS o ewentualnym utworzeniu własnego miejsca pracy w sektorze usług społecznych. W katalogu wprowadzonych zmian uwagę należy zwrócić m.in. na następujące kwestie:

- 1) zmniejszony limit założycieli spółdzielni socjalnej – zmiany prawne ułatwiają obecnie tworzenie tego podmiotu ekonomii solidarnej, poprzez podjęcie decyzji przez 3-osobową grupę założycielską, a nie jak było dotychczas przez pięć osób, z grup szczególnego ryzyka wykluczenia społecznego. Zachowano jednak warunek funkcjonowania takiego podmiotu, polegający na docelowym układzie minimum 5 członków, co oznacza, że w ciągu najbliższego roku od momentu utworzenia spółdzielni socjalnej trzeba uzupełnić go o kolejne 2 osoby w katalogu grup wykluczonych społecznie, poza już 3 założycielami. To z punktu widzenia procedur TMW-2 oznacza złagodzenie warunku „liczby

⁹⁸ Załącznik do Uchwały nr 11 Rady Ministrów z dn. 31 stycznia 2019 r., Monitor Polski z dn. 27 lutego 2019 r., poz.214, s. 37

⁹⁹ Patrz dokument pn. „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”, www.deinstitutionalisationguide.eu (17.06.2019)

¹⁰⁰ Ustawa z dn. 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o **spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 2494)**

¹⁰¹ Tekst jednolity ustawy z dn. 26 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2018 r., poz.1205).

założycieli”, których ewentualnie trzeba przygotować do wykonywania zawodowych czynności w obszarze usług społecznych;

2) szersza grupa osób defaworyzowanych uprawnionych do założenia spółdzielni socjalnej – nowelizacja przepisów wprowadziła trzy nowe grupy, ważne z punktu widzenia procesu założycielskiego oraz procesu poszerzania listy członków spółdzielni. W tym miejscu, chodzi o katalog opisany w art. 4 ust.1 ustawy o spółdzielniach socjalnych, poszerzony o:

- a) osoby, o których mowa w art. 49 pkt. 7 ustawy z dn. 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, czyli poszukujący pracy niepozostający w zatrudnieniu lub niewykonujący innej pracy zarobkowej opiekunowie osoby niepełnosprawnej (z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów),
- b) osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej (tzn. niewykonujące np. umowy cywilno-prawnej),
- c) osoby usamodzielniane, o których mowa w art. 140 ust. 1 i 2 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, którymi są:
 - osoby opuszczające po osiągnięciu pełnoletności rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną, w przypadku umieszczenia ich na podstawie orzeczenia sądu,
 - osoby, których pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osoby tworzącej rodzinę zastępczą lub prowadzącej rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez potencjalnego założyciela pełnoletności.

Z punktu widzenia procedur TMW-2 powyższa zmiana umożliwi rozszerzenie pola zainteresowania Aktorów TMW-2 pewnymi grupami osób, które ewentualnie mogą być włączone w procesy tworzenia PES specjalizujących w usługach społecznych. To wariant, w którym powstaje przyszłościowa możliwość stworzenia w ramach współpracy TMW-2

miejsz zatrudnienia dla nowych absolwentów zajęć w CIS/KIS, więc wart odnotowania i zwrócenia na niego uwagi interesariuszy współpracy TMW-2.

- 3) zmiana definicji przedmiotu działalności spółdzielni - nowelizacja wprowadza nową definicję „przedmiotu działalności” wskazując nie tylko osobistą pracę członków spółdzielni, ale także jej pracowników. To uznanie sytuacji, w której większość pracowników nie jest członkami spółdzielni, co dotyczy spółdzielni zakładanej przez osoby prawne. Tym samym zmieniono sekwencję dotyczącą działania spółdzielni na rzecz zawodowej i społecznej reintegracji nie tylko członków spółdzielni. Dla spółdzielni socjalnych, zakładanych przez osoby prawne oznacza to możliwość korzystania przez takie podmioty gospodarcze ze zwolnień z podatku dochodowego za przeznaczanie dochodu na cele, o których mowa w art. 2 ust. 2 ustawy o spółdzielniach socjalnych – dotychczas były tam działania reintegracyjne jedynie na rzecz członków spółdzielni;
- 4) zmiana limitów założycielskich dla niektórych spółdzielni - zmiany dotyczą limitów odsetkowych wyznaczonych dla przypadków zakładania spółdzielni socjalnych przez osoby spoza grup defaworyzowanych, które podejmują się określonych rodzajów działalności gospodarczej. Chodzi np. o spółdzielnie prowadzące działalność w zakresie opieki nad dziećmi do lat trzech lub prowadzących niepubliczne przedszkole, lub też spółdzielni socjalnych zakładanych przez osoby o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności. W takich przypadkach wystarczy, że limit osób z grup defaworyzowanych wynosi tylko 30% wszystkich założycieli. To istotna kwestia dla procedur współpracy TMW-2;
- 5) wprowadzenie możliwości udzielania poręczeń kredytów/pożyczek przez spółdzielnie socjalne osób prawnych – zmiana ta pozwala stosować system poręczeń pożyczek, kredytów lub zabezpieczenia zwrotu otrzymanej refundacji lub środków na podjęcie działalności gospodarczej, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej dla nowo tworzonych PES, specjalizujących się w usługach społecznych, co nie pozostaje bez znaczenia w kontekście procedur TMW-2.

Istotną kwestią znowelizowanej ustawy o spółdzielniach socjalnych jest także problematyka tworzenia tzw. konsorcjów spółdzielni socjalnych, która w przypadku procedur TMW-2 oznacza w praktyce nakłanianie do inicjowania na danym terytorium współpracy pomiędzy już

istniejącymi, a nowopowstającymi spółdzielniami (a także organizacjami pozarządowymi prowadzącymi warsztaty terapii zajęciowej, kluby integracji społecznej lub centra integracji społecznej). W kontekście procedur współpracy TMW-2 kierunek działań interesariuszy wykorzystujących formułę *konsorcjum spółdzielni socjalnych* może być pomocny w przekonywaniu absolwentów CIS/KIS do podejmowania przez nich decyzji założycielskich.

3. Status „przedsiębiorstwa społecznego” – rozwiązanie przydatne dla procedur TMW-2.

Dla wdrażania procedur TMW-2 kwestia obowiązywania terminu „status przedsiębiorstwa społecznego” jest ważna w kontekście osób pozytywnie kończących zajęcia w CIS i KIS, a także problematyki niektórych rodzajów usług społecznych. Prawodawstwo krajowe nie definiuje pojęcia „przedsiębiorstwo społeczne”. W sektorze ES funkcjonuje ona w oparciu o szczegółowy opis definicyjny z dokumentu Ministerstwa Rozwoju i Inwestycji z dn. 9 stycznia 2018 r. pt.: *„Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”*¹⁰², na podstawie którego upoważniono OWES do nadawania takiego statusu.

Uznanie danego podmiotu¹⁰³ za przedsiębiorstwo społeczne następuje po sprawdzeniu przez OWES, czy spełnia on łącznie następujące warunki:

¹⁰² Patrz: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/77159/Wytyczne_wlaczzenia_spolecznego_v5.doc (31.07.2019), zblizony choc krotszy opis przedsiebiorstwa spolecznego zawiera takze KPRES.

¹⁰³ Chodzi o podmioty prowadzące działalność gospodarczą zarejestrowaną w KRS lub działalność odpłatną pożytku publicznego lub działalność oświatową w rozumieniu ustawy z dn. 14 grudnia 2016 Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r., poz. 59 z późn. zm.), lub działalność kulturalną w rozumieniu ustawy z dn. 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r. poz. 406, z późn. zm.)

Tabela 3 Warunki uznania podmiotu za przedsiębiorstwo społeczne

Warunek nr 1	<p>Cel działalności podmiotu ubiegającego się o status przedsiębiorstwa społecznego:</p> <p>1) integracja społeczna i zawodowa, wyrażana poziomem zatrudnienia określonych grup osób, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) 50% pracowników stanowią osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, z wyłączeniem osób niepełnoletnich lub osoby bezrobotne, lub absolwenci CIS i KIS, b) 30% pracowników stanowią osoby z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dn. 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych lub osób z zaburzeniami psychicznymi, o których mowa w ustawie z dn. 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego; <p>2) realizacja usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, usług opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 zgodnie z ustawą z dn. 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r. poz. 157) lub usług wychowania przedszkolnego w przedszkolach lub w innych formach wychowania przedszkolnego zgodnie z ustawą z dn. 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, przy jednoczesnej realizacji integracji społecznej i zawodowej niektórych grup osób wyrażonej zatrudnieniem ich na poziomie co najmniej 20%.</p>
Warunek nr 2	<p>Brak dystrybucji zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, akcjonariuszy lub pracowników. Przeznaczanie nadwyżki bilansowej na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitału niepodzielnego oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną lub na działalność pożytku publicznego, prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa podmiot.</p>
Warunek nr 3	<p>Podmiot jest zarządzany demokratycznie, co oznacza oparcie systemu zarządzania na regułach udziału członków tego podmiotu lub akcjonariacie pracowniczym lub na partycypacji pracowników wyrażonej w statucie podmiotu lub akcie założycielskim.</p>
Warunek nr 4	<p>Wynagrodzenia kadry zarządzającej i pracowników są limitowane – wysokość określona jest w art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy z dn. 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.</p>
Warunek nr 5	<p>Podmiot zatrudnia na umowę o pracę, spółdzielczą umowę o pracę lub umowę cywilnoprawną co najmniej trzy osoby w wymiarze czasu pracy co najmniej ¼ etatu, a w przypadku umów cywilnoprawnych na okres nie krótszy niż 3 miesiące i obejmujący nie mniej niż 120 godzin pracy łącznie przez wszystkie miesiące, przy zachowaniu proporcji zatrudnienia określonych w warunku 1.</p>

Źródło: opracowanie własne

Należy podkreślić, że spółdzielnia socjalna może ubiegać się o status przedsiębiorstwa społecznego po spełnieniu powyższych warunków. Od marca 2018 roku Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej (DES) w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej publikuje aktualną, ogólnopolską listę PS. Pełni ona funkcję promocyjną i informacyjną poprzez umożliwienie potencjalnym zamawiającym wyszukiwania odpowiednich dostawców

produktów lub wykonawców usług pod adresem
www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Lista,przedsiębiorstw,społecznych,4069.html.

4. Odpłatna działalność pożytku publicznego - jeden z istotnych aspektów procedur TMW-2.

W kontekście tworzenia PES przy udziale osób kończących pozytywnie zajęcia w CIS i KIS (cel procedur współpracy TMW-2), problematyka działalności pożytku publicznego jest o tyle istotna, że dotyczy najczęściej takich organizacji pozarządowych jak stowarzyszenia i fundacje. Te typy organizacji pozarządowych uznane są wg reguł *KPRES 2023* za podmioty ES (nie ekonomii solidarnej) i mogą być tworzone także przez osoby kończące zajęcia w CIS i KIS lub mogą jako już funkcjonujące zatrudniać te osoby. Odpłatna działalność pożytku publicznego cechuje się częściej od nieodpłatnej (NGO-sy tego drugiego rodzaju też z powodzeniem świadczą usługi społeczne) większą stabilnością oraz gwarantuje zaszczepienie bardziej „komercyjnego” spojrzenia na własną pracę. Stąd też problematyka odpłatności działalności pożytku publicznego powinna zostać nieco przybliżona w kontekście prawnym, tym bardziej, że wiele organizacji pozarządowych wypełnia w środowisku lokalnym funkcję „dostawcy” usług społecznych oraz pracodawcy i to nierzadko etatowym. Przykładami są hospicja lub oddziały opieki paliatywnej¹⁰⁴. Wyznacznikiem prowadzonych odpłatanych działań pożytku publicznego są przepisy ustawy z dn. 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2018 r., poz. 450, 650, 723, 1365, oraz Dz. U. z 2019 r. poz. 37), a szczególnie treść art. 4 tej ustawy. W tym miejscu zostanie jednak zwrócona uwaga na kilka tylko aspektów istotnych dla tworzących takie organizacje lub podejmujących decyzje o zatrudnianiu pracowników (np. z grup osób kończących zajęcia w podmiotach zatrudnienia socjalnego). Oto one:

- 1. Granice kosztowo-finansowe odpłatnej działalności pożytku publicznego** - organizacje świadczące usługi społeczne odpłatnie muszą pamiętać, że to wynagrodzenie nie może przekroczyć poziomu kosztów świadczenia tych usług lub, że przeciętne wynagrodzenie osób zatrudnionych do działalności pożytku publicznego za

¹⁰⁴ Więcej na ten temat w artykule pt.: „Organizacje do usług społecznych”, <https://publicystyka.ngo.pl>, (17.06.2019)

okres ostatniego roku obrotowego nie przekracza 3-krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw ogłoszonego przez Prezesa GUS za rok poprzedni.

2. **Cel uzyskiwania przychodu z odpłatnej działalności** - przychód ma służyć wyłącznie prowadzeniu działalności pożytku publicznego bez względu na to, czy jest to odpłatna czy nieodpłatna działalność.
3. **Brak wymogu rejestracji odpłatnej działalności pożytku publicznego** - organizacja pozarządowa przy zachowaniu reguł księgowo-finansowych może pozyskiwać środki finansowe na swoją działalność bez zgłaszania jej jako działalności gospodarczej. Jedyne wymóg to właściwe zapisy w statucie lub uchwale zarządu, uchwale walnego zgromadzenia.
4. **Każda organizacja pozarządowa może prowadzić odpłatną działalność pożytku publicznego** - oznacza to, że taką działalność może prowadzić nie tylko organizacja ze statusem organizacji pożytku publicznego. Decyzja o rozpoczęciu odpłatnej działalności powinna być potwierdzona stosownym prawnym dokumentem, np. uchwałą zarządu lub uchwałą walnego zgromadzenia.
5. **Konieczność księgowo-finansowego wyodrębnienia przychodów i kosztów działalności odpłatnej** - każda organizacja pozarządowa podejmująca odpłatną działalność pożytku publicznego ma obowiązek rachunkowego wyodrębnienia obu rodzajów swojej działalności. Należy pamiętać o dopasowaniu kont i subkont w księgach rachunkowych.
6. **Relacja pomiędzy działalnością odpłatną pożytku publicznego a działalnością gospodarczą** - Rodzaj prowadzonej działalności w obu przypadkach nie może się pokrywać w odniesieniu do tego samego przedmiotu działalności.
7. **Dowody świadczenia odpłatnej działalności pożytku publicznego** - organizacje prowadzące taką działalność mogą wystawiać rachunki w przypadku żądania ich przez stronę nabywającą produkt lub usługę.
8. **Podatek od towarów i usług (VAT)** - podatek VAT nie jest związany i zależny od tego czy organizacja prowadzi działalność gospodarczą i odpłatną. VAT zależy od konkretnych sprzedawanych usług i towarów i ich kwalifikacji w ustawie o VAT oraz

od tego, czy organizacja korzysta ze zwolnienia VAT ze względu na nieprzekroczenie wysokości przychodów opodatkowanych.

*
* *
*

Istotną sprawą dla procedur TMW-2, zwłaszcza segmentu „Przygotowanie kadr”, będzie opracowanie takiego programu edukacyjnego, który przybliży tematykę istniejącego prawa tworzenia określonych form prawno-organizacyjnych, tj. m.in. ustaw i aktów towarzyszących. Stąd też, w tym miejscu nie zachodzi potrzeba dalszego omawiania np. ustawy o stowarzyszeniach czy fundacjach, ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, ustawy o zatrudnieniu socjalnym i innych ważnych aktów prawnych dla funkcjonowania PES w obszarze usług społecznych.

III. Warianty alokacji absolwentów CIS/KIS w PES świadczących usługi społeczne

Termin *alokacja* oznacza w jego dosłownym znaczeniu przeznaczenie lub przydzielenie, służące uzyskaniu określonego celu. W ramach procedur TMW-2, poza celem prowadzącym do tworzenia PES przy udziale osób kończących pozytywnie zajęcia w CIS i KIS, mamy do czynienia także z jego pochodną czyli oczekiwanym rezultatem, jakim jest dysponowanie określonym zasobem ludzkim, przygotowanym do wykonywania niektórych rodzajów usług społecznych wobec współmieszkańców.

Grupa osób, uznanych za absolwentów podmiotów zatrudnienia socjalnego teoretycznie rzecz ujmując będzie podczas stosowania procedur TMW-2 podlegała alokacji w PES. Oczywiście, na końcowy rezultat tej alokacji będzie miała zawsze wpływ indywidualna decyzja absolwentów, tworzących wspomniany zasób ludzki. Równocześnie taka decyzja może być podejmowana pod wpływem pozytywnego oddziaływania przedstawicieli określonych Aktywatorów TMW-2. W tej grupie doradców można wymienić przykładowo członków kadry kierowniczej i specjalistów (instruktorów) PZS lub doradców OWES. Nierzadko wystąpią także przypadki namowy ze strony reprezentantów PES poszukujących nowych kadr pracowniczych (np. podczas wizyt studyjnych). Zależność wyników alokacji zasobów ludzkich od indywidualnych decyzji jest wpisana w podstawy i tradycję humanizmu, gdzie jednostki

ludzkie dysponują sferą akcji swobodnej, wyznaczającej granice przeciwstawnej sferze przymusu. Tak więc, konieczne jest uwzględnienie w stosowaniu procedur TMW-2 pewnego stopnia ryzyka, którego wymiarem będzie bardzo niski poziom liczby osób, angażujących się w tworzenie lub działalność PES w obszarze usług społecznych (i nie tylko).

Zakładając, że procedury TMW-2 przyniosą jednak oczekiwany efekt w postaci pojawienia się na lokalnych rynkach pracy zasobów ludzkich, mogących stanowić kadry obszaru usług społecznych, można wskazać dwa warianty ich alokacji w PES¹⁰⁵:

- 1) alokacja w podmiotach utworzonych w wyniku własnych decyzji absolwentów CIS/KIS – tzw. **alokacja założycielska**,
- 2) alokacja w podmiotach funkcjonujących już na danym terytorium – tzw. **alokacja pracownicza**, rozumiana również jako decyzja o przystąpieniu członkowskim do określonego podmiotu (np. spółdzielni socjalnej lub organizacji pozarządowej).

W przypadku alokacji założycielskiej absolwentów CIS/KIS, dotyczącej tworzenia nowego PES, który będzie świadczył usługi społeczne, do praktycznego skorzystania pozostają do dyspozycji zgodnie z obowiązującymi rozwiązaniami prawnymi następujące formy organizacyjne¹⁰⁶:

1. Spółdzielnia socjalna – wówczas niezbędny zasób osób, które ukończą zajęcia w podmiocie zatrudnienia socjalnego z punktu widzenia decyzji założycielskich wynosi zgodnie z ustawowymi wymogami 3 absolwentów CIS/KIS. Swoją działalność taki podmiot rozpoczyna po uzyskaniu osobowości prawnej, w tym po wpisie do Krajowego Rejestru Sądowego (KRS).
2. Stowarzyszenie (typ organizacji pozarządowej) prowadzące odpłatną działalność pożytku publicznego – wówczas zgodnie z obowiązującymi od 20 maja 2016 r. przepisami Prawa o stowarzyszeniach niezbędny zasób osób, które mogą założyć taki PES wynosi 7 osób, co oznacza, iż w grupie założycieli może być mniej niż 7-miu absolwentów CIS/KIS. Osoby zakładające stowarzyszenie muszą posiadać

¹⁰⁵ Termin „alokacja założycielska” oraz „alokacja pracownicza” absolwentów CIS/KIS został użyty na potrzeby Modelu TMW-2

¹⁰⁶ W tym miejscu nie będą omawiane poszczególne etapy prawno-organizacyjne procesu tworzenia tych podmiotów, bowiem istnienie na ten temat bogaty zbiór opracowań, oraz powszechnie dostępne są obowiązujące w tej materii przepisy prawa.

zdolność do czynności prawnych (ukończone 18 lat). Stowarzyszenie rozpoczyna swoją działalność od momentu uzyskania wpisu do KRS, dokonywanego obowiązkowo przez wybrany zarząd (to zmiana przepisów po 2016 r. dotycząca tej czynności prawnej).

3. Fundacja (typ organizacji pozarządowej) prowadząca odpłatną działalność pożytku publicznego pod warunkiem, że cele w których została ona powołana mają charakter publicznych¹⁰⁷ – wówczas niezbędny zasób osób uprawnionych do utworzenia takiego PES wynosi minimum 1 osoba, tzw. fundator (może być większa liczba fundatorów). Z punktu widzenia absolwentów PES podjęcie decyzji o utworzeniu tego rodzaju organizacji pozarządowej jest jednak warunkowane kwestią funduszu założycielskiego¹⁰⁸. Należy także dodać, że z punktu widzenia absolwentów PZS korzystając z tego rozwiązania, osoby będące fundatorami powinny rozważyć wariant, kiedy będą one włączone aktywnie w działalność, czyli np. wejdą w skład władz fundacji (zarząd, rada)¹⁰⁹. Tym sposobem mogą wpływać na kierunek podejmowanej działalności.

Wydaje się, że ostatnia forma organizacyjna jest trudna do zrealizowania przez absolwentów CIS/KIS – konieczność dysponowania „wolnymi” środkami finansowymi.

Alokacja pracownicza absolwentów CIS/KIS w kontekście TMW-2, nawiązująca do procesów tworzenia PES lub wsparcia kadrowego już funkcjonujących oznacza:

1. Dla spółdzielni socjalnych osób prawnych:

PES utworzony przez osoby prawne ma obowiązek zatrudnienia co najmniej 5 osób uznanych za wykluczone społecznie lub zawodowo w ciągu 6 miesięcy od chwili zarejestrowania w KRS, a następnie po 12 miesiącach nieprzerwanego ich zatrudnienia, przyjęcia w poczet członków pod warunkiem złożenia deklaracji członkowskich oraz podjęcia stosownej uchwały przez właściwy organ takiej spółdzielni socjalnej. W ramach procedur współpracy TMW-2 oznacza to możliwość wspierania kadrowego spółdzielni socjalnej przez absolwentów CIS/KIS, a także możliwość organizowania staży i praktyk zawodowych dla

¹⁰⁷ Fundacja, jako organizacja pozarządowa nie może być tworzona w celu zaspokajania celów prywatnych, osobistych fundatora (fundatorów) lub jakiegokolwiek innej osoby.

¹⁰⁸ Fundusz założycielski może składać się ze środków finansowych, papierów wartościowych, rzeczy ruchomych i nieruchomości, oddanych na własność fundacji. Ten fundusz powinien umożliwić jej rozpoczęcie działań. Decyzję, co do wysokości funduszu założycielskiego podejmuje fundator.

¹⁰⁹ Kwestia aktywności fundatora we władzach tej organizacji musi mieć odzwierciedlenie w dokumentach statutowych

uczestników zajęć reintegracji społecznej i zawodowej, szczególnie kiedy spółdzielnia socjalna osób prawnych prowadzi działalność w określonych typach usług społecznych.

2. Dla spółdzielni socjalnych osób fizycznych:

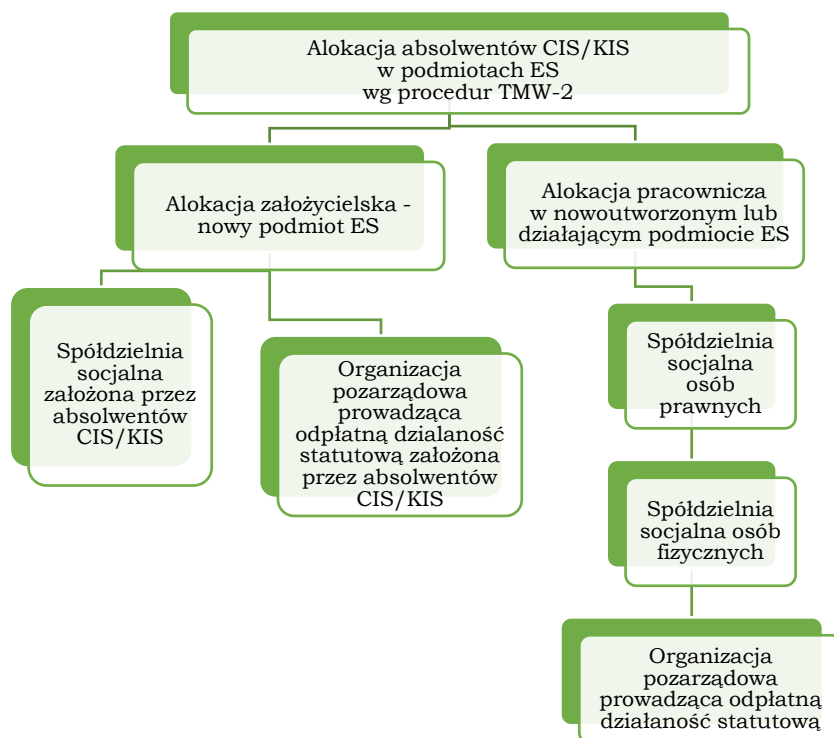
Ten PES może zatrudniać w charakterze pracowników zarówno swoich członków, jak i osoby nie posiadające takiego członkostwa. Oczywiście w obu przypadkach mogą to być absolwenci CIS/KIS. Niektóre z takich podmiotów stosują wobec pracowników okres kandydacki na członkostwo, co jednak musi wynikać z postanowień obowiązującego statutu spółdzielni socjalnej. Decyzje spółdzielni socjalnych o przyjęciu pracowników są obwarowane jednak pewną konsekwencją, wynikającą z faktu niemożności odmowy przyjęcia w poczet członków tych pracowników, którzy: (a) są zatrudnieni co najmniej 12 miesięcy na podstawie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony oraz (b) spełniają wymagania statutowe, a spółdzielnia ma możliwość dalszego ich zatrudnienia (art. 200 § 5 prawa spółdzielczego). Kolejną ważną kwestią jest wskazanie, że udział osób pracujących z grup defaworyzowanych (zarówno członków jak i pracowników) musi wynosić co najmniej 50% łącznej liczby pracowników i członków (art. 12 ust. 1a ustawy o spółdzielniach socjalnych¹¹⁰). Dla procedur TMW-2 oznacza to nie tylko nawiązanie współpracy pomiędzy funkcjonującą spółdzielnią socjalną osób fizycznych a PZS, ale również wspólne działanie m.in. w następujących przykładowych obszarach: (1) opracowywania programów przygotowania zawodowego lub (2) opracowywania katalogu predyspozycji i kwalifikacji do wykonywania określonych prac w usługach społecznych.

3. Dla organizacji pozarządowej prowadzącej odpłatną działalność statutową:

Ten PES może zatrudniać osoby, w tym absolwentów CIS/KIS jako pracowników na podstawie nawiązania stosunku pracy lub zawarcia umowy cywilnoprawnej (umowa zlecenia, umowa o dzieło) z daną osobą. Jednakże sytuacja ta jest warunkowana przestrzeganiem „limitu miesięcznego wynagrodzenia”, który wynosi 3-krotność wynagrodzenia podawanego przez GUS (np. w 2018 r. limit wynosił 3 x 4.530,47 brutto = 13.591,41 zł brutto). Z punktu widzenia procedur TMW-2 oznacza to podobne działania jak we wcześniejszym przypadku spółdzielni socjalnej osób fizycznych.

¹¹⁰ Z zastrzeżeniem art. 4 ust 2 pkt. 1 lit b. tejże ustawy.

Rysunek 16 Ścieżki alokacji absolwentów podmiotów zatrudnienia socjalnego

Źródło: opracowanie własne

Konieczne jest zaznaczenie, że alokacja pracownicza absolwentów CIS/KIS oznacza dla podmiotów występujących w roli pracodawcy oczywistą konieczność obowiązkowego regularnego wynagradzania, co ma ogromne znaczenie dla włączenia społecznego absolwentów.

IV. Ranking typów PZS przygotowujących kadry dla Realizatorów Usług Społecznych TMW-2

Podmioty ZS, będąc jednym z głównych Aktorów TMW-2, występują w dwóch formach organizacyjno-prawnych: (a) CIS oraz (b) KIS. Wcześniej (TMW-1, pkt II.2.1) przedstawiono ogólną charakterystykę obu form z pominięciem zagadnienia dotyczącego oceny ich zdolności, tzw. *silnych stron* w sferze przygotowywania kadr do działalności usługowo-gospodarczej.

Dla procedur TMW-2, prezentujących **ranking „zdolności przygotowawczych”** obu typów PZS wydaje się o tyle przydatne, że dla wariantu procedur, w którym na terytorium nie

funkcjonuje żaden PZS, będzie on tylko wskazówką dla instytucji ustawowo uprawnionych jaki typ wybrać. Z góry należy także przestrzec, że wyniki rankingu nie deprecjonują efektów pracy żadnego z typów, bowiem na nie składa się wiele czynników, często niezależnych od pracy „załóg pracowniczych”, ani nie są one wskazaniem konkretnego typu dla konkretnego terytorium (gminy).

W rankingu posłużono się analizą ogólnych elementów z praktyki funkcjonowania CIS i KIS, które uznane zostały jako kryteria oceny. Wśród nich uwzględniono m.in.: konstrukcje struktur organizacyjnych, dysponowanie ustawowymi „przywilejami” oraz stopień samodzielności decyzji tych podmiotów. Ponadto, przeanalizowano dane statystyczne m.in. dotyczące katalogu rodzaju zajęć, katalogu specjalistów/instruktorów oraz efektywności prozatrudnieniowej. Wybór, a także ocena kryteriów tego rankingu odbiega od naukowo-technicznych metod stosowanych dla porównań i ocen, ale w tym miejscu chodzi jedynie o zasygnalizowanie pewnych różnic pomiędzy typami (słabych i mocnych stron), zwłaszcza w kontekście wspomnianego wcześniej wariantu wdrożeniowego TMW-2. Wynik tej pracy przedstawia się następująco, przy uproszczonym systemie punktacji kryteriów (system „zero-jedynkowy”):

1. Kryterium – konstrukcja struktur organizacyjnych typów PZS.

Sekwencja przepisów ustawy o zatrudnieniu socjalnym odnosząca się do tworzenia struktury organizacji obu typów PZS jest bardziej rozbudowana, skonkretyzowana dla formy CIS-u, powodując sytuację konieczności obligatoryjnego wprowadzenia w praktykę złożonej konstrukcji. Organizacja CIS-u cechuje się m.in. wewnętrzną hierarchią (np. kierownik Centrum – pracownicy /instruktorzy), uzyskaną akceptacją zwierzchnich organów (art.5 ust.1) oraz zachowaniem ustawowej relacji pomiędzy pracownikami i uczestnikami (art.11 ust.3). Te cechy można uznać z jednej strony jako „mocną stronę” tego typu, a z drugiej słabość w kontekście braku elastyczności konstruowania podmiotu (dla małych gmin odpowiedniejszy wydaje się KIS). Mocne strony organizacji CIS powiększają kolejne cechy takie jak: (a) wyraźne rozdzielanie struktur reintegracji społecznej (np. psychologowie, terapeuci) od struktur reintegracji zawodowej (np. warsztaty i instruktorzy), a także (b) dysponowanie kadrą pracowników socjalnych, prawnikami i obsługą administracyjno-księgową (art.11 ust.1).

W odniesieniu do drugiego typu, czyli KIS przepisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym, pozostawiając instytucjom tworzącym dużą swobodę w konstrukcji struktury organizacyjnej powodują, że są one wynikiem dopasowania do możliwości techniczno-finansowych.

Dla procedur TMW-2, a szczególnie przygotowywania kadr dla Realizatorów Usług Społecznych w wymiarze ilościowo-rodzajowym pozycja rankingowa CIS jest wyższa niż KIS-u (CIS -1 pkt., KIS 0 pkt.).

2. Kryterium – ustawowe „przywileje” typów PZS.

Przepisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym tworzą z góry pewne „przywileje” dla instytucji tworzących oba typy. Inaczej rozpoczyna działalność centrum, a inaczej klub, ponieważ w przypadku tego pierwszego może on liczyć na wsparcie marszałka województwa (art.7 ust.2 oraz art.8), które przeznacza się na niezbędne wyposażenie oraz na pierwsze 3 miesiące działalności. Dotacje przeznaczone są najczęściej na: (1) przystosowanie do potrzeb uczestników zajęć w CIS pomieszczeń przeznaczonych na reintegrację zawodową i społeczną, (2) wyposażenie pomieszczeń oraz przygotowanie stanowisk pracy, w tym zakup maszyn i urządzeń niezbędnych do prowadzenia działalności, o której mowa w art. 9 ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz (3) zakup surowców, materiałów i narzędzi niezbędnych do rozpoczęcia działalności. Na tego typu wsparcie KIS nie może liczyć, a więc jego pozycja rankingowa z punktu widzenia procedur przygotowywania kadr dla Realizatorów Usług Społecznych jest niższa.

Drugim „przywilejem” jest możliwość prowadzenia przez CIS działalności wytwórczej, usługowej i handlowej, przy czym nie są one działalnością gospodarczą¹¹¹, ale mogą być prowadzone w przypadku organizacji pozarządowych dysponujących CIS-em, jako statutowa działalność odpłatna pożytku publicznego. To ważna kwestia z punktu widzenia przygotowywania kadr dla sektora usług społecznych, forująca rankingową pozycję CIS. Trzeba jednak dodać, że KIS-y poprzez art.18. ust. 2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym dorównują centrom w zakresie „przywileju” prowadzenia pewnych rodzajów działalności. W dokonanej ocenie tego kryterium, w kontekście przygotowywania kadr dla Realizatorów Usług Społecznych przewaga utrzymuje się jednak po stronie centrum (CIS -1 pkt., KIS 0 pkt.).

¹¹¹ Działalność ta nie jest działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy z dn. 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. poz. 646, 1479, 1629, 1633 i 2212)

3. Kryterium – samodzielność podejmowania decyzji.

Oba typy PZS nie mają osobowości prawnej. Kierownik centrum lub lider klubu muszą uzyskiwać nie tylko aprobatę instytucji tworzących (wójt/prezes zarządu organizacji pozarządowej) dla niektórych decyzji cywilno-prawnych, ale również posiłkować się ich „prawną reprezentacją” w zewnętrznych kontaktach. W praktyce większych PZS odbywa się to poprzez stosowanie prawnych upoważnień (pełnomocnictw). W ostatecznej ocenie tego kryterium żadnemu typowi podmiotu nie przyznano przewagi (CIS - 0 pkt., KIS 0 pkt.).

4. Kryterium – wolumen rodzaju zajęć dla uczestników.

Ocena tego kryterium jest relatywna, przy czym z przyjętych w ustawodawstwie rozwiązań, większe możliwości organizowania różnorodnych zajęć dla uczestników reintegracji społecznej i zawodowej są po stronie CIS-ów. Potwierdzają to również dane statystyczne prezentowane w okresowych informacjach o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (art.18c)¹¹². Ocena tego kryterium wskazuje centrum (CIS -1 pkt., KIS 0 pkt.).

5. Kryterium – wolumen specjalistów/instruktorów.

Również w tym przypadku, wychodząc z prawnych rozwiązań należy wskazać przewagę centrum, tym bardziej, że specjaliści wielu dziedzin (instruktorzy zajęć) są pracownikami etatowymi. W praktyce można zarejestrować podobne sytuacje w klubach ale jest to sporadyczne i ograniczone (głównie w KIS-ach samorządowych). Ponadto szczupłość środków finansowych KIS-ów warunkuje współpracę ze specjalistami/instruktorami w ramach umów cywilno-prawnych oraz w zależności od potrzeb rodzaju zajęć. Ocena kryterium wypada korzystnej na rzecz centrum (CIS -1 pkt., KIS 0 pkt.).

6. Kryterium – efektywność prozatrudnieniowa.

Efektywność prozatrudnieniowa danego typu PZS jest wypadkową wielu czynników, w tym tych, które były poddane wcześniejszej ocenie. Posługując się danymi statystycznymi z okresu 2012-2015 można przytoczyć następujące przykłady¹¹³:

- 1) odsetek osób, które pozytywnie zakończyły zajęcia w PZS oraz podjęły zatrudnienia na otwartym rynku bez dodatkowego wsparcia, tzw. *zatrudnienia socjalnego* wynosił:

¹¹² Druki sejmowe, np.: nr 2942 z 2018 r., nr 3065 z 2014 r., oraz nr 679 z 2012 r., www.sejm.gov.pl (17.06.2019)

¹¹³ Patrz wyżej

Tabela 4 Odsetek osób pozytywnie kończących zajęcia w podmiotach zatrudnienia socjalnego

Centrum Integracji Społecznej		Klub Integracji Społecznej	
2012 r.	77,3%	2012 r.	18,0%
2013 r.	74,0%	2013 r.	14,0%
2014 r.	78,5%	2014 r.	22,0%
2015 r.	77,2%	2015 r.	38,1%

Źródło: na podstawie danych z „Informacji o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej” przygotowywanych dla Sejmu i Senatu RP za lata 2012-2016

- 2) odsetek osób, które pozytywnie ukończyły zajęcia w PZS oraz podjęły własną działalność gospodarczą, w tym: w formie spółdzielni socjalnej (założenie lub przystąpienie członkowskie) wynosił:

Tabela 5 Odsetek osób pozytywnie kończących zajęcia w podmiotach zatrudnienia socjalnego oraz podejmujących się własnej działalności gospodarczej

Centrum Integracji Społecznej		Klub Integracji Społecznej	
2012 r.	2,10%	2012 r.	1,40%
2013 r.	1,50%	2013 r.	0,90%
2014 r.	0,90%	2014 r.	0,30%
2015 r.	1,19%	2015 r.	1,55%

Źródło: na podstawie danych z „Informacji o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej” przygotowywanych dla Sejmu i Senatu RP za lata 2012-2016

Dodatkową informacją, przydatną z punktu widzenia ogólnej oceny efektywności prozatrudnieniowej jest tzw. wskaźnik „absolwenta”, który kształtował się we wspomnianym okresie statystycznym na następującym poziomie:

Tabela 6 Odsetek osób uznanych jako „absolwenci” podmiotów zatrudnienia socjalnego

Centrum Integracji Społecznej		Klub Integracji Społecznej	
2012 r.	45,1%	2012 r.	26,7%
2013 r.	45,5%	2013 r.	30,2%
2014 r.	45,9%	2014 r.	22,3%
2015 r.	54,8%	2015 r.	18,9%

Źródło: na podstawie danych z „Informacji o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej” przygotowywanych dla Sejmu i Senatu RP za lata 2012-2016

Ocena tego kryterium wskazuje dominującą pozycję centrum (CIS -1 pkt., KIS 0 pkt.).

*
* *

Reasumując, przy przejściu kryterium „zdolności przygotowawczych”, bardziej korzystnym wariantem jest angażowanie CIS-u. Powyższy ranking należy jednak uzupełnić dodatkową informacją, a mianowicie:

1. **Kryterium czasu wykonania zobowiązań** – nie ma jednoznacznej odpowiedzi, bowiem CIS wykona zobowiązanie w tym samym czasie w wyższym wymiarze liczebnym niż KIS, a także w wyższym zakresie rodzajowych specjalności zawodowych (większe techniczne możliwości reintegracji zawodowej). Jednakże KIS w tym samym czasie może wykonać zobowiązanie co prawda w niższym wymiarze liczebnym, lecz odpowiadającym rzeczywistym potrzebom danego terytorium, np. małe gminy - zapotrzebowanie na osoby przygotowane do usług społecznych najczęściej równe jest liczbie osób przygotowanych przez PZS. W KIS nie ma potrzeby produkowania „nadwyżek podażowych” kadr dla sektora usług społecznych. KIS musi także wykonać takie zadanie najczęściej przy angażowaniu podmiotu szkoleniowego (upoważnionego do wydawania stosownych certyfikatów), co oznacza określony rygor czasowy. W ocenie tego kryterium nie można jednoznacznie określić przewagi danego typu (CIS - 0 pkt., KIS 0 pkt.).
2. **Kryterium ceny wykonania zobowiązań** – koszty przygotowywania kadr w CIS-ach są o wiele wyższe niż w KIS-ach. Dane statystyczne za 2012 – 2015 w kategorii wydatkowanych środków finansowych na 1 uczestnika przedstawiają się następująco¹¹⁴:

Tabela 7 Wydatki na 1 uczestnika zajęć w podmiotach zatrudnienia socjalnego

Centrum Integracji Społecznej		Klub Integracji Społecznej	
W tys. zł / 1 uczestnika			
2012 r.	13,0	2012 r.	7,6
2013 r.	13,2	2013 r.	2,1
2014 r.	11,4	2014 r.	8,0
2015 r.	11,1	2015 r.	2,2

Źródło: na podstawie danych z „Informacji o funkcjonowaniu centrów i klubów integracji społecznej” przygotowywanych dla Sejmu i Senatu RP za lata 2012-2016

Te wydatki odnoszą się jedynie do organizacji bezpośrednich zajęć w KIS-ach (tzw. reintegracja społeczna oraz edukacja ogólnorozwojowa), bez angażowania instytucji

¹¹⁴ Tamże, druki sejmowe

udzielających wsparcia w formie praktyk i staży. Ale przyjmując hipotetycznie konieczność podwyższenia ceny z tytułu dodatkowych kosztów i tak KIS będzie konkurencyjny dla CIS-u (CIS – 0 pkt., KIS- 1 pkt.).

Dodatkowa ocena powoduje, że ostateczne ukształtowanie się listy rankingowej typu PZS prezentuje się następująco:

Tabela 8 Przykładowy ranking podmiotów zatrudnienia socjalnego wg ich zdolności przygotowawczych

Kryterium oceny	Wskazanie na typ PZS
Kryteria „zdolności przygotowawczych”	
Konstrukcja struktur organizacyjnych typów podmiotów ZS	CIS
Ustawowe „przywileje” dla typów podmiotów ZS	CIS
Samodzielność podejmowania decyzji	Brak wskazania
Wolumen rodzaju zajęć dla uczestników	CIS
Wolumen specjalistów/instruktorów	CIS
Efektywność prozatrudnieniowa	CIS
Kryteria dodatkowe	
Kryterium czasu wykonania zobowiązania	Brak wskazania
Kryterium ceny wykonania zobowiązania	KIS

Źródło: opracowanie własne

Tak więc, decydując się na włączenie w procedury TMW-2 określonego typu PZS (nowo utworzonego lub już działającego) należy przewidzieć konsekwencje tej decyzji, co do merytorycznego zakresu ramowych 6-ciu procedur oraz ich końcowego efektu – kierunku przygotowania osób dla sektora usług społecznych (założyciele/pracownicy).

V. Organizacja procedur TMW-2 wg typu podmiotu przygotowującego kadry dla usług społecznych

W podejmowanej współpracy pomiędzy Aktorami TMW-2, zmierzającej do przygotowania kadr dla Realizatora Usług Społecznych, będziemy mieli do czynienia z jednym z dwóch typów PZS, który działa lub zostanie dopiero utworzony. Jak wcześniej wspomniano, „zdolność przygotowawcza” każdego typu jest inna, powodując w konsekwencji uzyskanie pewnego stanu przygotowania kadr zdolnych „wejść” w sferę usług w rolach założycieli nowych PES lub pracowników. Ten stan będzie oceniany z perspektywy:

1. Indywidualnej – czyli wartości i przydatności kandydatów dla podmiotów sektora usług społecznych. Ocena kandydatów będzie uwzględniała m.in. takie aspekty jak:
 - 1) edukacja ogólnorozwojowa - poziom ogólnej wiedzy, będącej kompilacją informacji niezbędnych dla wykonywania „zadań” w obszarze usług społecznych, w tym m.in. znajomość zasad i regulacji prawnych funkcjonowania PES, znajomość prawa pracy, prawa zamówień publicznych, regulacji zlecenia i powierzania zadań z obszaru pożytku publicznego, a także niektórych zagadnień z zakresu zarządzania i organizacji, marketingu, etc.,
 - 2) kwalifikacje zawodowe – dysponowanie tytułem lub uprawnieniami do wykonywania określonych zawodów, w tym zakres ukończonych szkoleń i kursów zawodowych pozwalających na „wejście” w rolę pracowników w PES z obszaru usług społecznych (np.: opiekun dzienny, opiekun seniora lub opiekun osób niepełnosprawnych, etc.),
 - 3) referencje i opinie – posiadanie potwierdzeń z odbytych praktyk i staży zawodowych w różnych typach PES (np. spółdzielnie socjalne) oraz na różnych stanowiskach,
 - 4) dyplomy i zaświadczenia – posiadanie stosownych dokumentów, wydanych zgodnie z obowiązującym prawem, np.: w przypadku opiekunów żłobka, klubu dziecięcego oraz opiekuna dziennego zgodnie z art. 48 i art. 49 ustawy z dn. 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do 3 lat.
2. Terytorialnego rynku PES – czyli zdolności osób, które pozytywnie zakończyły przygotowanie w jednym z typów PZS do podjęcia i utworzenia nowej jednostki na lokalnym rynku pracy (własne miejsca pracy) lub zasilenia grup pracowniczych w PES. Tu ocenie będą poddane takie cechy osobowościowe jak: kreatywność, inicjatywność, przywództwo, a także racjonalność zachowań, umiejętności analityczne etc.,
3. Terytorialnych potrzeb na usługi społeczne – czyli reprezentowania przez osoby, które pozytywnie zakończyły cykl przygotowawczy takich profesji zawodowych, a także cech osobowościowych, które będą odpowiadały wymaganiom zidentyfikowanych potrzeb mieszkańców, w tym szczególnie grup osób wymienianych w „ogólnoeuropejskich wytycznych”¹¹⁵.

¹¹⁵ Patrz dokument pn. „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”, www.deinstitutionalisationguide.eu (17.06.2019)

Uzyskanie pewnego stopnia przygotowania kadr oraz ich gotowości „wejścia” do sektora usług społecznych wymaga zastosowania takiego wariantu organizacji procedur TMW-2 (ramowego wzorca), który uściślił m.in.:

- 1) typ PZS odpowiedzialnego za przygotowanie kadr oraz listę Interesariuszy współpracujących z nim dla osiągnięcia obranego celu z punktu widzenia potrzeb danego terytorium, tj. np.: (a) wzmocnienie PES nową kadrą lub (b) utworzenie PES dla świadczenia potrzebnych usług,
- 2) wybór z listy ramowych procedur TMW-2 tych, które uznane zostaną za niezbędne z punktu widzenia obranego celu przygotowywania kadr,
- 3) efekt końcowy, czyli albo przyjęcie kierunku przygotowania kadr – „założyciele” PES, albo drugiego - „pracownicy usług społecznych”.

Ostateczny wariant organizacji procedur TMW-2 wykorzystujący ich ramowy katalog zależny będzie od indywidualnych uzgodnień Interesariuszy gotowych do terytorialnej współpracy w tematycznym zakresie „*tworzenie podmiotów ES przy udziale absolwentów CIS/KIS*”. Poniżej zostaną przedstawione przykładowe warianty organizacji procedur TMW-2 w zależności od typu PZS. Jednak przed ich prezentacją należy przyjąć kilka „startowych” założeń:

- *Założenie nr 1* - na danym terytorium istnieje jeden z typów Terytorialnego Aktora ZS - wcześniej wielokrotnie już wspomniano, że w przeciwnym przypadku wdrażanie procedur TMW-2 należy rozpocząć od zainicjowania decyzji o utworzeniu CIS albo KIS;
- *Założenie nr 2* - grupa osób objęta procedurami jest zgodna z katalogiem, o którym mowa w art. 1 ust.2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym, przy czym w kontekście efektu końcowego przygotowań kadr będzie brana pod uwagę tylko grupa absolwentów CIS i KIS. Praktyka doświadczeń w zakładaniu niektórych typów PES, szczególnie spółdzielni socjalnych wskazuje, że w ogólnym ich statystycznym zbiorze występuje niski odsetek absolwentów „CIS/KIS jako ich członków”. W grupie „absolwenci CIS – 15% spółdzielni socjalnych deklaroowało ich udział”, a w przypadku grupy „absolwentów KIS” – tylko 4%¹¹⁶. Tak słaby rezultat jest wynikiem obostrzenia kryteriów założycielskich

¹¹⁶ Patrz dokument Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pn.: „*Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2014–2015*”, Warszawa, czerwiec 2016 r., s.41

w ustawie o spółdzielniach socjalnych, bowiem koncentrują się one tylko na grupie absolwentów CIS/KIS, czyli osób lepiej przygotowywanych do założenia spółdzielni socjalnej. Założenie nr 2 w ramach procedur TMW-2 ma wpływ na realizację ścieżki przygotowań kadr dla PES;

- *Założenie nr 3* - osoby kierowane do CIS i KIS charakteryzuje niski stopień motywacji do zmian, do podejmowania własnych inicjatyw, skomplikowany stan spraw osobistych, rodzinnych oraz różnych sytuacji życiowych (np. bezdomność). Stopień złożoności problemów z jaką będą miały do czynienia PZS w ramach procedur TMW-2 potwierdziły wyniki badań z 2018 r., poprzedzających opracowanie wersji testowej Modelu Współpracy¹¹⁷. Oto jedna z przykładowych opinii zarejestrowanych w czasie badań¹¹⁸:
„Najważniejsza część w procesie przygotowania uczestnika to kształtowanie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom nie podlegającym wykluczeniu społecznemu. Uczestnik powinien przejść naukę świadomego planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągania własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą oraz uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi”.

1. Organizacja procedur TMW-2 z udziałem KIS.

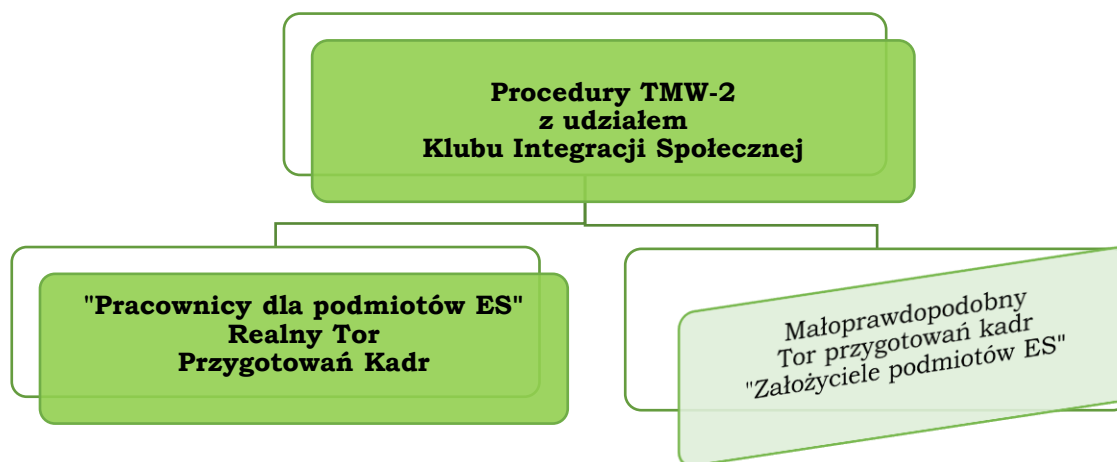
To wariant o nieskomplikowanym układzie Aktorów TMW-2, uproszczonym zakresie działań proceduralnych, a także o jednym celu przygotowywania kadr, tj. *pracowników dla podmiotów ES*. Teoretycznie rzecz ujmując w procesie stosowania procedur TMW-2 powinny wystąpić dwa tory (kierunki) przygotowywania kadr dla sektora ES, co zilustrowano poniżej. W dotychczasowej jednak praktyce KIS-ów sporadyczne były (a także będą) przypadki, kiedy z grona uczestników zajęć KIS została na koniec zajęć wyodrębniona grupa osób, gotowych wejść w rolę „założycieli” nowego PES (np. spółdzielni socjalnej lub organizacji pozarządowej). Na indywidualne decyzje o charakterze „założycielskim” absolwentów KIS,

¹¹⁷ Wyniki badań przeprowadzonych w 2018 r. w trakcie wizyt studyjnych w instytucjach zatrudnienia socjalnego przez jednego z partnerów projektu POWER „Nowy model współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego”, JSPS „Humanus” z Janowa Lubelskiego ujęte zostały w czterech cząstkowych raportach: CIS Gdańsk, CIS Kielce, CIS Mieniany oraz WCI Wrocław

¹¹⁸ Opinia zarejestrowana w raporcie z wizyty studyjnej JSNP „Humanus” odbytej w CIS Gdańsk, Towarzystwa Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Gdańskie (cytat z, s. 20 raportu cząstkowego)

decydujący wpływ ma zawsze kwestia ryzyka prowadzenia własnej działalności, w tym przypadku w formie spółdzielni socjalnej oraz niski stopień wzajemnego zaufania międzyludzkiego. Dlatego też, uwzględniając dotychczasowe doświadczenia, jak i biorąc pod uwagę, że organizacja procedur TMW-2 „z udziałem KIS” jest silnie uzależniona od tzw. *zdolności przygotowawczej* założono, że proponowane rozwiązania będą preferować tor „Pracownicy dla podmiotów ES”. Tym bardziej jest to uzasadnione, albowiem w krótkim czasie zajęć w KIS (najczęściej 6 miesięcy) konfrontacja *zdolności przygotowawczych* z „problemową” materialem uczestników nie przyczyni się do wykształcenia specyficznych, wzajemnych więzi ludzkich, potrzebnych w gronie przyszłych „założycieli”.

Rysunek 17 Tor przygotowań kadr w klubie integracji społecznej

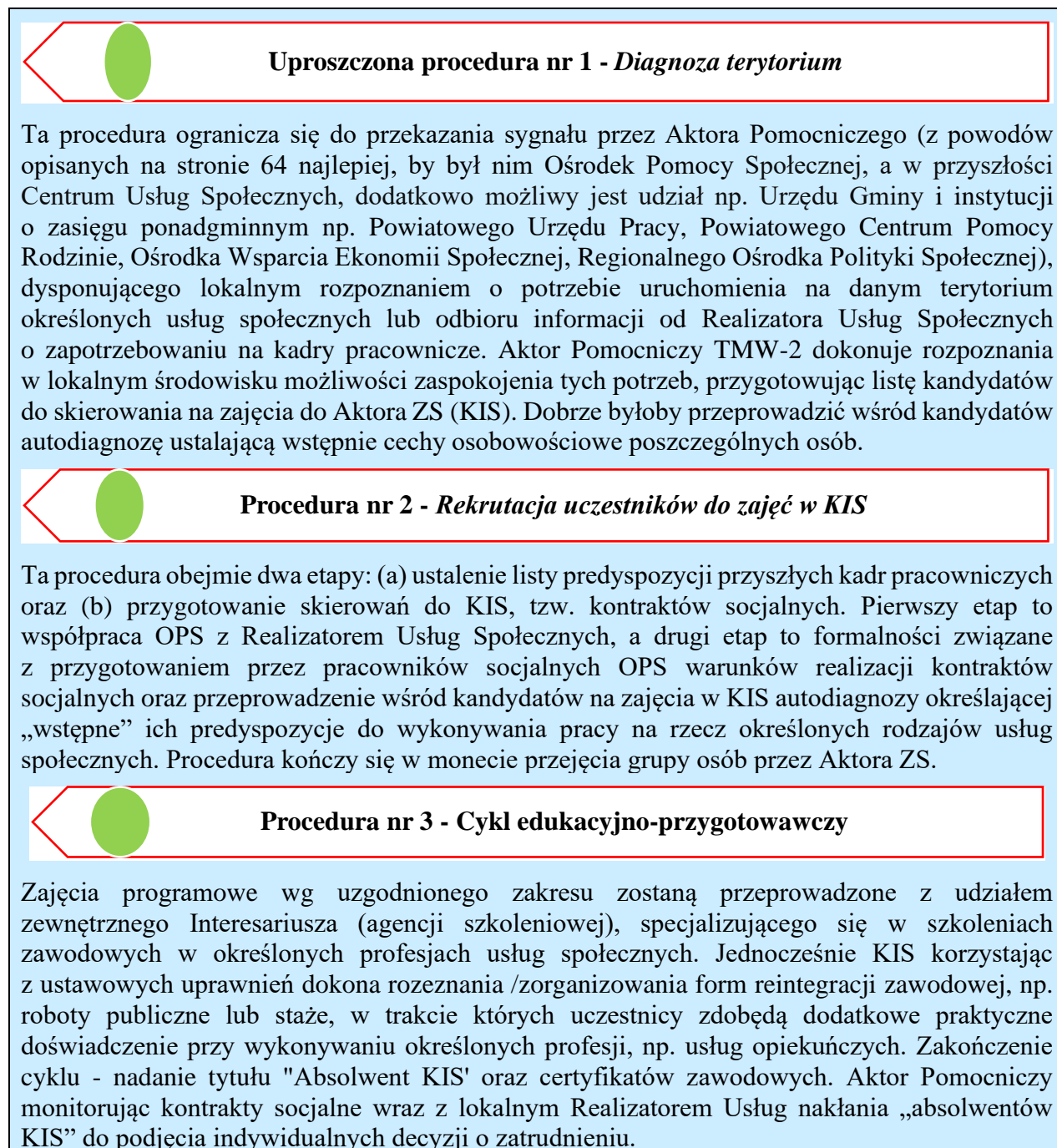
Źródło: opracowanie własne

Dzisiejsze realia działania wielu klubów integracji społecznej oraz proponowany kierunek zmian dla usług świadczonych przez ten typ PZS (będzie o tym jeszcze mowa w tym podrozdziale) przemawiają za tym, aby KIS-owi w organizacji procedur TMW-2 powierzyć rolę tylko wykonawcy zadania, czyli przygotowującego kadry dla PES.

Trudno jest oczekiwać, aby KIS przy ograniczeniach swojego potencjału kadrowego mocno włączał się w zadania niektórych procedur, np. w diagnozowanie terytorium. Tym samym w omawianym wariantcie organizacji procedur TMW-2 zarówno w procedurze nr 1, jak i w procedurze nr 2, KIS będzie tylko odbiorcą pewnych informacji, ewentualnie

współpracującym przy niektórych czynnościach (np. ustalanie wymaganych predyspozycji przyszłych uczestników do wykonywania prac w ramach określonych rodzajów usług społecznych).

Rysunek 18 Procedury TMW-2 z udziałem klubu integracji społecznej

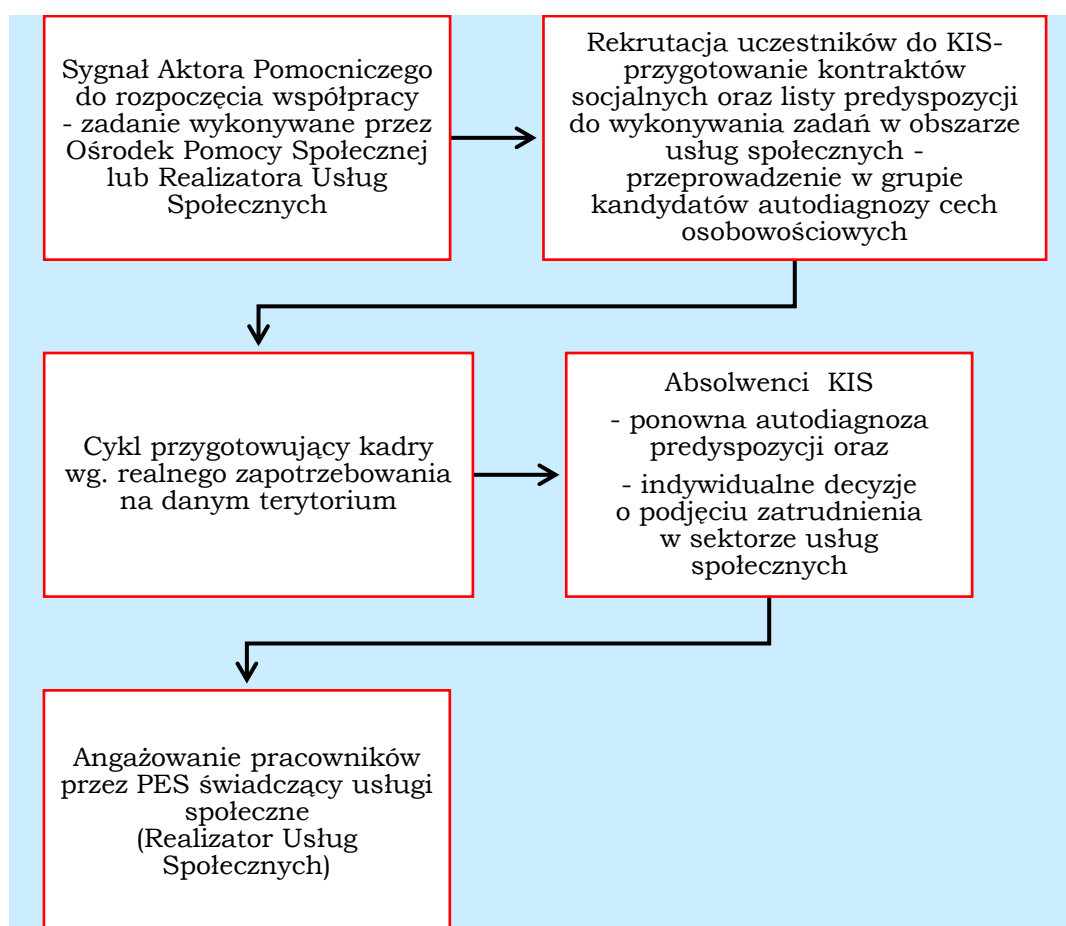

Źródło: opracowanie własne

Uzyskanie końcowego efektu procedur TMW-2 w wariantcie „z udziałem KIS” może napotkać pewne trudności związane z kwestią indywidualnych decyzji „absolwentów KIS” o zatrudnieniu, szczególnie w PES. W tym przypadku chodzi o element ryzyka utrzymania tego zatrudnienia (np. przy zatrudnieniu w organizacji pozarządowej). Stąd też optymalną formą prawną PES, który świadczyłby usługi społeczne (tzw. Realizator Usług Społecznych) byłaby np. spółdzielnia socjalna utworzona przez osoby prawne, w tym przez przynajmniej jednego założyciela reprezentującego lokalny samorząd (gmina).

Organizację procedur TMW-2 w wariantcie „z udziałem KIS” można także zilustrować za pomocą schematu kolejności zadań wykonywanych pomiędzy Aktorami TMW-2:

Rysunek 19 Współpraca Aktorów TMW-2 w wariantcie z udziałem KIS

Źródło: opracowanie własne

Dla potwierdzenia tezy, że KIS jako przygotowujący kadry dla PES powinien w procedurach TMW-2 być wyspecjalizowany w torze „*Kadry pracownicze dla podmiotu ES*”, zostanie poniżej przytoczonych kilka dodatkowych informacji. Są one wynikiem prac w równolegle realizowanym w obszarze zatrudnienia socjalnego projekcie pn.: „*Krajowa Sieć Reintegracji – wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego*”, a dotyczą propozycji nowego profilu usług reintegracji w klubie integracji społecznej. Oto one¹¹⁹:

1. Reintegracja społeczna powinna być celem samym w sobie, czyli dążeniem do usamodzielnienia życiowego klientów instytucji pomocy, przeciwnym do orientacji, w której proces reintegracji społecznej jest podporządkowany i zdominowany reintegracji zawodowej. Usługi KIS powinny niwelować doświadczane przez klientów trzy deficyty - wielowymiarowych zasobów, świadomości zobowiązań i uprawnień obywatelskich oraz możliwości korzystania z tych uprawnień i partycypacji społecznej, rozumianej jako kontakt z instytucjami życia społecznego i stabilność współtworzonych przez siebie instytucji.
2. Nowy profil usług reintegracji społecznej i zawodowej KIS to w dużej mierze usługa, której przeważającym elementem strukturalnym jest reintegracja społeczna (min. 2/3 czasu zajęć, w których uczestnik bierze udział). Oferta KIS powinna być dopasowana do bezpośrednich potrzeb oraz możliwości adaptacyjnych uczestnika, bowiem celem stawianym przed nowym profilem usług jest zmiana postaw, nabycie kompetencji społecznych i nauka pełnienia ról społecznych z wykorzystaniem potencjału uczestnika.
3. Przy wdrażaniu nowego profilu usług reintegracji w KIS pojawia się potrzeba nowego stanowiska pracy w klubie, którym jest tzw. *case manager* z zadaniem koordynowania i monitorowania procesu integracji społecznej. Ponadto wprowadza się propozycję wzmocnienia pracy samego KIS poprzez zewnętrzną funkcję superwizji reintegracji społecznej i zawodowej.

¹¹⁹ Patrz: Zestaw edukacyjny dla uczestników cyklu edukacyjno-szkoleniowego dla kandydatów na animatorów regionalnych „Sektorowe Usługi Reintegracji Społecznej i Zawodowej”, Zeszyt edukacyjny nr 3, Biblioteka projektu „Krajowa Sieć Reintegracji – wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego”, POWR.02.05.00-00-0114/17 realizowany w ramach Działania 2.5 Skuteczna pomoc społeczna Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, www.ipiss.com.pl (18.06.2019)

2. Organizacja procedur TMW-2 z udziałem CIS.

Drugi typ podmiotu ZS (Centrum Integracji Społecznej), wobec którego będą stosowane procedury TMW-2, dysponując wyższym stopieniem *zdolności przygotowawczych*, pozwala zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia obu torów przygotowań kadr w przeciwieństwie do klubu¹²⁰. Praktyka wielu lat potwierdza, że pozycja CIS na lokalnym rynku pracy ukształtowana pod wpływem bezpośredniej współpracy tego typu PZS z lokalnymi pracodawcami powinna być atutem podczas testowania rozwiązań TMW-2.

Dla pozyskania lokalnych pracodawców oraz uzyskania efektów prozatrudnieniowych centra integracji społecznej korzystają w swojej praktyce m.in. z pewnego schematu „korzyści”, jakie starają się przedstawić w swoich ofertach współpracy. Oto kilka przykładów ogłoszeń ze stron internetowych CIS-ów :

CIS KROSNO¹²¹

Szanowni Państwo, serdecznie zapraszamy do współpracy w zakresie reintegracji zawodowej osób bezrobotnych uczestniczących w programie Centrum Integracji Społecznej w Krośnie.

Zleceniodawcą może być każdy – firma prywatna, instytucja państwowa, a także osoba fizyczna.

Jako partner CIS:

- *otrzymujesz możliwość poznania i wypróbowania naszych uczestników w ramach praktyk zawodowych jako potencjalnych nowych pracowników bez konieczności deklarowania późniejszego zatrudnienia;*
- *nie płacisz wynagrodzenia, składek ZUS itp. (uczestnicy otrzymują świadczenie wraz z pochodnymi, wypłacane przez CIS);*
- *nie wysyłasz na badania lekarskie oraz szkolenie BHP (wszystko to zapewnia CIS);*
- *krótko mówiąc – bez niepotrzebnych zobowiązań sprawdzasz, na ile odpowiada Ci dana osoba jako pracownik.*

CIS BYDGOSZCZ¹²²

Szanowny Pracodawco,

Szanowni Państwo, Pracodawcy i Przedsiębiorcy Miasta Bydgoszczy, mamy zaszczyt zaprosić Państwa do współpracy w zakresie reintegracji zawodowej osób bezrobotnych uczestniczących w Programie Centrum Integracji Społecznej w Bydgoszczy.

Współpraca z Centrum to doskonała okazja do obniżenia kosztów zatrudnienia oraz pozyskania dobrego pracownika.

Jakie korzyści dla pracodawcy wynikają ze współpracy z Centrum?

- *praktyka zawodowa Uczestnika, która trwa 6 miesięcy - 3 razy w tygodniu (od poniedziałku do środy lub od środy do piątku) jest to uzależnione od edycji - jakie dni tygodnia.*
- *możliwość sprawdzenia w trakcie praktyki zawodowej zaangażowania i umiejętności Uczestnika jako potencjalnego przyszłego pracownika.*
- *przez cały okres 6 miesięcznej praktyki pracodawca nie ponosi żadnych kosztów świadczonej przez Uczestnika pracy.*
- *Uczestnik Programu otrzymuje z Centrum za każdy dzień zajęć - (w ramach reintegracji społecznej) i za każdy dzień praktyki w danym Zakładzie, Firmie - świadczenie integracyjne. Świadczenie jest w wysokości 100% zasiłku dla bezrobotnych i jest wypłacane z Funduszu Pracy Powiatowego Urzędu Pracy w Bydgoszczy. Uczestnik jest też objęty ubezpieczeniem zdrowotnym i społecznym.*
- *pracodawca ponosi jedynie koszty związane z badaniami lekarskimi (zdolność do pracy) oraz koszty związane z zakupem odzieży roboczej, szkoleniem BHP na stanowisku pracy.*
- *po 6 miesięcznej praktyce pracodawca może skorzystać z tzw. zatrudnienia wspieranego, gdzie na okres pierwszych 12 miesięcy zatrudnienia Uczestnika otrzymuje znaczną refundację kosztów osobowych.*

¹²⁰ Patrz przypis 90

¹²¹ <http://ciskrosno.pl/wspolpraca-z-pracodawcami/> (18.06.2019)

¹²² <http://www.cis.bydgoszcz.pl/korzysci-dla-pracodawcy-ze-wspolpracy-z-centrum> (18.06.2019)

CIS USTKA¹²³

DLA PRACODAWCÓW

Zachęcamy wszystkich pracodawców do współpracy z naszym Centrum!!!

ZATRUDNIENIE WSPIERANE

Z zatrudnienia wspieranego mogą skorzystać uczestnicy centrum integracji społecznej, którzy ukończyli udział w zajęciach Centrum (do 6 miesięcy od zakończenia), lub uczestniczą przez okres co najmniej 6 miesięcy.

Pracodawca, który zdecyduje się zatrudnić taką osobę może skorzystać z refundacji części kosztów poniesionych na wynagrodzenia oraz składki na ubezpieczenia społeczne. Udzielana jest ona w okresach miesięcznych, przez okres pierwszych 12 miesięcy, w wysokości nieprzekraczającej:

- 1. 100% zasiłku dla bezrobotnych wraz ze składką na ubezpieczenia społeczne, w pierwszych 3 miesiącach;*
- 2. 80% zasiłku dla bezrobotnych wraz ze składką na ubezpieczenia społeczne, w 3 kolejnych miesiącach;*
- 3. 60% zasiłku dla bezrobotnych wraz ze składką na ubezpieczenia społeczne, w następnych 6 miesiącach.*

Pomoc udzielana pracodawcom i przedsiębiorcom w ramach zatrudnienia wspieranego jest udzielana zgodnie z warunkami dopuszczalności pomocy de minimis, na podstawie umowy zawartej pomiędzy Starostą (PUP) a pracodawcą/przedsiębiorcą, w której zostanie określony dokładny czas umowy i zasady refundacji.

Tak więc w wariantcie „CIS” tego typu oferty „korzyści” wystąpią również w przypadku toru „Pracownicy dla podmiotów ES”, co powinno być dużym ułatwieniem dla osiągnięcia końcowego rezultatu proceduralnej współpracy.

Z kolei w przypadku toru „Założyciele podmiotu ES” należy zauważyć, że decydujący wpływ na końcowe efekty będzie miała bezpośrednia współpraca pomiędzy „Terytorialnym Aktorem ZS - CIS” a terytorialnymi „Aktorami Pomocniczymi - OWES-em oraz OPS-em”, ewentualnie z CUS-em. Szczególnie odnosi się to do współpracy z OWES-em dysponującym potencjałem organizacyjno-doradczym ułatwiającym proces tworzenia nowych PES przez absolwentów CIS. Dla poparcia tej tezy przytoczony zostanie przykład ze strony internetowej OWES Centralno -Wschodniego MOST w Katowicach¹²⁴:

¹²³ <http://cis.ustka.pl/index.php/dla-pracodawcow> (18.06.2019)

¹²⁴ <http://owes.mostkatowice.pl/oferta.php> (18.06.2019)

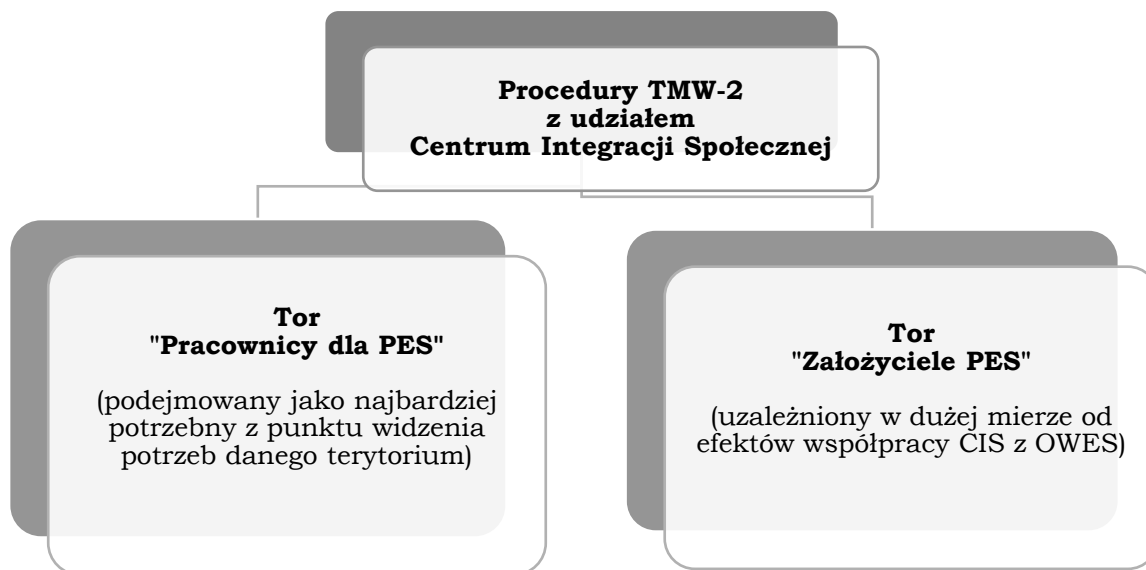
Działania OWES Centralno-Wschodniego MOST Katowice obejmują:

1. Usługi świadczone na rzecz Podmiotów Ekonomii Społecznej, które planują ekonomizację poprzez rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz odpłatną działalność pożytku publicznego, m.in.:
 - a) wsparcie kluczowych doradców ogólnych - zakres tematyczny doradztwa ogólnego obejmuje: zakładanie Przedsiębiorstw Społecznych (dalej: PS) i Podmiotów Ekonomii Społecznej (dalej: PES), rejestrowanie działań PES, zewnętrzne finansowanie PS i PES, prowadzenie działalności statutowej PES.
 - b) wsparcie kluczowych doradców biznesowych - przedsiębiorstwo Społeczne powstałe dzięki wsparciu OWES będzie miało kluczowego doradcę biznesowego odpowiedzialnego za monitorowanie jego sytuacji oraz wspieranie w budowaniu planu rozwoju, organizowaniu wsparcia lub sytuacjach kryzysowych. pakiety doradztwa specjalistycznego dla PES w tym księgowo-podatkowego, finansowego, prawnego, marketingowego i osobowego.
 - c) pakiety marketingowe dla ekonomizowanych podmiotów ekonomii społecznych polegające na sfinansowaniu materiałów promocyjnych przedsiębiorstwa społecznego.
 - d) szkolenia z zakresu księgowości, prawa dla PES, marketingu, fundraisingu, źródeł finansowania oraz tworzenia planów rozwoju i wniosków o przyznanie dotacji.
2. Usługi w zakresie aktywizacji i tworzenia nowych miejsc pracy, m.in.:
 - a) wsparcie przed podjęciem zatrudnienia dla osób indywidualnych (np. doradztwo psychologiczne, zawodowe, kursy zawodowe niezbędne do prowadzenia działalności). Miejsca pracy mogą być tworzone w Przedsiębiorstwach Społecznych.
 - b) przyznawanie dotacji do nowoutworzonych miejsc pracy.
 - c) wsparcie pomostowe, w tym finansowe – przyznawane tylko nowopowstałym Przedsiębiorstwom Społecznym.
3. Działania animacyjne nastawione na tworzenie przyjaznego rozwoju Ekonomii Społecznej (dalej: ES), zachęcanie podmiotów i osób do podejmowania działań w obszarze ES, dystrybucję informacji o ES, informowanie o źródłach finansowania na rozwój Przedsiębiorstw Społecznych, przepisach prawa, itd. Animatorzy OWES inicjują spotkania, działania i kontakty między Podmiotami Ekonomii Społecznej lub osobami zainteresowanymi Ekonomią Społeczną.

Podsumowując „mocne” strony CIS należy stwierdzić, że w wariantcie organizacji procedur TMW-2 z tym typem PZS wystąpi sytuacja, charakteryzująca się:

- 1) współpracą wszystkich głównych Aktorów TMW-2 w ramach ramowego pakietu procedur, począwszy do procedury nr 1, czyli diagnozy terytorium, poprzez procedurę nr 2 – nr 4, a skończywszy na procedurze monitoringu tejże współpracy, który zostanie podjęty, ponieważ wszyscy Aktorzy będą zainteresowani poznaniem swojej skuteczności,
- 2) realizacją obu torów przygotowania kadr absolwentów CIS gotowych do wykonywania zadań w sektorze usług społecznych, albowiem pojawi się ściślejsza współpraca z OWES-em, żywotnie zainteresowanym uzyskaniem pozytywnych efektów, potwierdzających nie tylko jego skuteczność, ale również fakt uzyskania akredytacji ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego.

Rysunek 20 Tor przygotowań kadr w Centrum Integracji Społecznej

Źródło: opracowanie własne

Wdrażanie wariantu organizacji procedur TMW-2 z udziałem CIS wymaga skomentowania niektórych aspektów poszczególnych procedur:

1. W ramach procedury nr 1 „diagnoza terytorium”.

Przy założeniu występowania trzech głównych Aktorów ważne jest, aby diagnozowano potrzeby terytorium na konkretne usługi społeczne, na przykład już na etapie sporządzania, zgodnie z art.16 a ustawy o pomocy społecznej, rokrocznych ocen zasobów pomocy społecznej (OZPS - formularz w CAS), gdzie koordynatorem tych prac powinien być Ośrodek Pomocy Społecznej. W przypadku występowania w danej lokalizacji CUS, to on staje się podmiotem realizującym zadanie diagnozy potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych (art. 21 ustawy o CUS).

Od rekomendacji stawianych Radzie Gminy, a także od analizy ewentualnie istniejącej wersji lokalnego planu rozwoju usług społecznych będą zależały zakresy merytoryczne pozostałych procedur.

Sporządzanie rokrocznie OZPS jest idealnym momentem do rozpoczęcia współpracy z udziałem Terytorialnego Aktora ZS oraz Pomocniczego – OWES w zakresie TMW-2.

Ponadto, udział w OZPS pozwala na analizę szeregu danych i informacji uzupełniających, np. struktura wiekowa ludności danego terytorium, struktura infrastruktury instytucjonalnej, w tym podmiotów i jednostek ważnych dla obszaru niektórych usług społecznych.

2. W ramach procedury nr 2 „rekrutacja osób do przygotowywania kadr”.

Wspólne ustalenie przede wszystkim predyspozycji osób, które są kandydatami do cyklu edukacyjno-przygotowawczego, będzie decydującym elementem prowadzenia zajęć reintegracji społecznej i zawodowej przez dany typ „Terytorialnego Aktora ZS”. Ustalenie tych predyspozycji nastąpi podczas trzech etapów działań, a mianowicie:

- Etap pierwszy - przekazanie przez Realizatora Usług Społecznych swoich oczekiwań wobec przyszłych kadr dla usług społecznych do Ośrodka Pomocy Społecznej (lub Centrum Usług Społecznych) oraz przede wszystkim do PZS, wyspecyfikowanych wg rodzaju usług, jakie są obecnie świadczone lub jakie zamierza się świadczyć. W przypadku istnienia lokalnych planów uruchomienia nowych usług wobec swoich mieszkańców, ustalenie niezbędnych predyspozycji będzie konsultowane z OPS/CUS i PZS - szczególnie w przypadku konieczności utworzenia nowego PES (np. spółdzielni socjalnej, bez względu na osoby ją zakładające - fizyczne czy prawne);
- Etap drugi - dokonanie przez OPS analizy porównawczej pomiędzy zgłoszonymi preferencjami Realizatora Usług Społecznych, a własnymi ustaleniami odnośnie grupy potencjalnych kandydatów, jacy będą kierowani do zajęć w PZS, podejmującym się przygotowania kadr. Można skorzystać z tzw. metody autodiagnozy kondycji życiowej i społecznej, która pozwala określić „aktualną pozycję” takiej osoby wobec zgłaszanych oczekiwań¹²⁵. Metoda ta prowadzi do wydania wstępnej opinii o kandydatach na uczestników zajęć w PZS. Do jej przeprowadzenia potrzebnych jest na przykład 10-ilustrowanych kart. Karty te wybierane są w obecności psychologa przez osoby poddane badaniu, a następnie wyniki ich decyzji są opisywane przez specjalistów. Poniżej zaprezentowany został przykład cech umieszczanych jako komunikaty na kartach ilustracyjnych:

¹²⁵ Cel autodiagnozy w procedurach TMW-2 podobny jest do celu opisanego w rozdziale „Zatrudnienie i edukacja”, będącym częścią Modelu „Gminy Standard Wychodzenia z Bezdomności”, opracowanie zatwierdzone przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej jako produkt Zadania nr 4 projektu „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej”, <https://ops.pl/2014/07/model-gswb-podrecznik/>, (18.06.2019)

Tabela 9 Opis cech osobowościowych na kartach autodiagnozy

Nr kart	Cecha osobowości	Charakterystyka osoby
1A	Wysoka neurotyczność	Osoba ma skłonność do doświadczania takich uczuć jak: lęk, gniew, zazdrość, smutek, poczucie winy. Osoba dotkliwie reaguje na codzienny stres i słabiej sobie z nim radzi. Jest często skrępowana i nieśmiała, słabiej kontroluje popędy, ma tendencję do zamartwiania się. U niektórych osób to czynnik ryzyka występowania różnego rodzaju fobii, zaburzeń nastroju, lęku panicznego oraz innych zaburzeń lękowych. Sam neurotyzm nie jest jednak zaburzeniem ani chorobą.
1B	Niska neurotyczność (stabilność emocjonalna)	Osoba łagodniej reaguje na stres, jest zazwyczaj spokojna i ma mniejszą skłonność do bycia spiętą czy pobudzoną. Nie zawsze jednak jest tak, że przeżywa więcej uczuć „pozytywnych”. Wysoki wskaźnik przeżywania uczuć przyjemnych wiąże się raczej z inną, niezależną cechą osobowości jaką jest ekstrawersja. Osoba stabilnie emocjonalna nie denerwuje się z byle powodu i nie jest nadpobudliwa. Jest spokojna, emocjonalnie stabilna, wolna od przeżywania długotrwałych negatywnych emocji, nie ulega rozdrażnieniu, trudno wyprowadzić ją z równowagi.
2A	Ugodowość	Osoba ugodowa jest przyjacielska, pełna zrozumienia i współodczuwania, chętnie współpracująca z innymi. Docenia przebywanie wśród innych ludzi. Jest z reguły rozważna, szczodra, pomocna, czynna i chętna do konsensusu z innymi. Ma także optymistyczny sposób widzenia ludzkiej natury. Nie zakłada, że inni mogą mieć wrogie intencje, ale tak jak ona dążą do osiągnięcia wspólnego dobra. Stara się być uczciwa, godna zaufania i skromna.
2B	Niska ugodowość	Osoba o niskim poziomie „zgodności” plasuje swój interes ponad współdziałanie z innymi. Nie utożsamia się z innymi ludźmi i nie ma tendencji do dzielenia się z nimi, ani dobrami materialnymi, ani duchowymi. Jest sceptyczna odnośnie motywacji innych ludzi, bywa podejrzliwa, nieprzyjazna, niezdolna do współpracy, a nawet agresywna. Jeżeli jest niezadowolona nie ukrywa tego, nie zależy jej na tym, aby innym nie robić przykrości.
3A	Introwersja	Osoba cicha, zamknięta w sobie, deliberująca i mało zaangażowana w życie socjalne. Jej braku zaangażowania nie należy interpretować jako wstydlivości czy skłonności do depresji. Introwertyk potrzebuje większej od ekstrawertyka stymulacji, lubi więcej czasu spędzać w samotności. Nawet jeżeli taka osoba jest bardzo aktywna i energiczna nie dąży do kontaktów społecznych, do nowych znajomości podchodzi z dystansem
3B	Ekstrawersja	Osoba ma skłonność do przeżywania pozytywnych emocji, tendencję do wyszukiwania sytuacji stymulujących i towarzystwa innych ludzi. Ekstrawertycy cieszą się przebywaniem wśród ludzi i często postrzegani są jako naładowani energią. Są entuzjastyczni, zorientowani na działanie, wobec możliwości doświadczenia czegoś ekscytującego. W grupie zazwyczaj zabierają głos jako pierwsze, lubią zwracać na siebie uwagę innych. Są raczej radosne i optymistyczne, serdeczne i emocjonalne.

4A	Otwartość na nowe doświadczenia	Osoba z dużą otwartością na nowe doświadczenia odznacza się inwencją, ciekawością świata, docenia sztukę, emocje, przygody. Jest ciekawa niezwykłych idei, ceni różnorodność doświadczeń. Jest kreatywna, niekonwencjonalna, nastawiona na odkrywanie nowych społecznych i intelektualnych wyzwań. Ma tendencję do kwestionowania autorytetów, nie obawia się przedstawiać swojego poglądu w kwestiach spornych, czy ulegać większości, jeżeli ma inne przekonania w danej kwestii niż pozostali. Może być skłonna do ryzykownych działań, które w efekcie przyniosą jej więcej strat niż zysków.
4B	Niska otwartość na nowe doświadczenia	Osoba z niskim poziomem otwartości jest skłonna do bardziej konserwatywnych zachowań i tradycyjnych zainteresowań. Preferuje rzeczy i sytuacje bez zbędnych ozdobników, jasno nazwane, proste i nieskomplikowane w swym wyrazie od uduźwionych czy też subtelnie wyrażonych. Często traktuje sztukę i naukę z podejrzliwością, uznając ich dzieła i odkrycia jako nieinteresujące. Nie lubi przeciwstawiać się opiniom innym, uznając raczej, że jeżeli dużo osób je podziela należy się dostosować i przyjąć za pewnik.
5A	Sumiennosc	Osoba sumienna, preferuje zaplanowane działania, unika spontanicznego zachowania. Jest zorientowana na dążenie do osiągnięcia celów, osiągnięcia mistrzostwa w umiejętnościach, uzyskiwaniem wysokiego standardu. stara się kontrolować i regulować własną impulsywność. Jej domeny zachowań to: zorganizowanie, deliberacja, potrzeba osiągnięcia celów, skuteczność, terminowość. Ma silną wolę, skutecznie dąży do celu i często bywa cenionym pracownikiem. Zbytne nasilenie tej cechy wiąże się z pracoholizmem i perfekcjonizmem.
5B	Niska sumiennosc	Osoba o niskim poziomie skrupulatności wykazuje mniejsze zaangażowanie w wypełnianiu obowiązków i małą motywację do osiągnięć społecznych. Ma słabo sprecyzowane cele życiowe. Jest impulsywna przy podejmowaniu decyzji. Ma hedonistyczne nastawienie do świata. Bierze życie „na gorąco”, bez planowania, nie jest dobrze zorganizowana, ceni sobie wygodę, nie przeszkadza jej bałagan. Nie oznacza to jednak, że nie przestrzega zasad społecznych, moralnych, ma raczej mniejszą potrzebę osiągnięć niż łamanie przyjętych norm współżycia.

Źródło: opracowanie na podstawie materiałów E. Szadury w zakresie stosowania autodiagnozy wobec osób bezdomnych w Modelu Gminny Standard Wychodzenia z Bezdomności.

Skonfrontowane wyniki dotyczące wykonanego badania z listą zaprezentowanych oczekiwań stanowić będą dodatkowe kryterium doboru osób spośród grup, o których mowa w art.1 ust.2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym, będących zarazem mieszkańcami terytorium wdrażania procedur TMW-2;

- Etap trzeci – przeprowadzenie właściwej rekrutacji do planowanych zajęć przygotowujących kadry dla obszaru usług społecznych, przy jednoczesnym

zasygnalizowaniu, że program przygotowawczy dotyczy konkretnych specjalności zawodowych. W tym etapie należy zachować obowiązujące ustawowe wymogi kierowania osób do określonych typów PZS (np. kontrakt socjalny/indywidualny program zatrudnienia socjalnego).

3. W ramach procedury nr 3 „cykl edukacyjno-przygotowujący kadr”.

Wytycznymi dla Interesariuszy współpracujących przy opracowaniu zakresu merytorycznego programu muszą być: (a) rodzaj alokacji absolwentów CIS/KIS w PES, (b) oba tory przygotowania kadr w PZS, bez względu na ich typ oraz wymogi prawne obowiązujące dla określonych specjalności zawodowych w sferze wybranych usług społecznych.

Propozycje tematyczne programu edukacyjnego będą przedmiotem odrębnej części opracowania modelu cząstkowego TMW-2.

4. W ramach procedury nr 4 „wsparcie absolwentów CIS/KIS w tworzeniu nowego podmiotu ES”.

W ramach tej procedury niezmiernie ważną rolę odegra współdziałanie terytorialnego OWES, który powinien już wyprzedzająco włączyć się na etapie programu edukacyjnego, przygotowując oddzielny zakres informacyjny dla tych osób, które kończąc pozytywnie zajęcia w PZS podejmą decyzję o tworzeniu własnego miejsca prowadzenia działalności gospodarczej w sektorze usług społecznych, w jednej z form organizacyjnych PES (najczęściej w formie spółdzielni socjalnej).

Propozycja edukacyjna nie powinna być pozbawiona elementu programowego w postaci wizyty studyjnej w jednym z PES, będącym przykładem krajowej dobrej praktyki.

5. W ramach procedury nr 5 „monitoring współpracy”.

Mimo czasochłonności charakterystycznej dla tej procedury nie należy z niej rezygnować. Działania monitorujące, jeśli zostaną na początku współpracy uzgodnione, np. cykliczność przekazu informacji, ich zakres etc., wówczas przydatność uzyskiwanych danych będzie tylko korzyścią dla wdrażania procedur TMW-2.

Ważną kwestią w monitoringu będzie dopilnowanie ponownego zastosowania autodiagnozy absolwentów CIS/KIS, która pozwoli upewnić się im czy ich cechy osobowościowe zostały na tyle skorygowane podczas programu przygotowawczego (np.

wyeliminowane zostały deficyty osobowościowe), że pozwolą podjąć właściwe decyzje (podjęcia zatrudnienia lub utworzenia własnego PES).

VI. Program edukacyjny dla przyszłych kadr podmiotów ES, świadczących usługi społeczne – propozycje i wskazówki

Propozycje w zakresie Programu Edukacyjnego (dalej: Program), stanowiącego istotny element rozwiązań modelowych *Drugiej Sfery Współpracy* TMW, powinny być traktowane jako uzupełnienie treści zajęć reintegracyjnych prowadzonych przez Aktorów ZS. Wieloletnie doświadczenie podmiotów ZS w opracowywaniu programów zajęć sprawia, że w ramach reintegracji zawodowej mają one ustabilizowany zakres tematów, przystosowujący daną osobę (grupę) do podjęcia zatrudnienia (lub własnej działalności gospodarczej) w określonym zawodzie, natomiast w ramach reintegracji społecznej cechują się zmienną i zindywidualizowaną tematyką, zależną od stanu „potencjału reintegracyjnego” uczestnika. W tym ostatnim przypadku, poza tematami ogólnie kształtującymi określone postawy, najczęściej zamiennie stosowane są treningi asertywności, motywacji, wyznaczania celów, nauka komunikowania się lub radzenia sobie w sytuacjach stresowych oraz trudnych wychowawczo.

Jak już wcześniej wspomniano, osoby uzyskując ustawowy tytuł absolwenta CIS lub KIS mają dwie możliwości alokacji w sektorze ES – rola pracownika PES lub rola założyciela takiego podmiotu. Zanim jednak takie osoby podejmą indywidualne decyzje alokacyjne, muszą zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym uczestniczyć przez określony czas w zajęciach reintegracji społecznej i zawodowej¹²⁶. Z wieloletniej praktyki wynika, że w przypadku KIS ten czas to najczęściej 6 miesięcy, a w przypadku CIS – 12 miesięcy (wyjątkowo do 18 miesięcy). Okres uczestnictwa w zajęciach, a także dwa kierunki przygotowań kadr („pracownicy ES” oraz „założyciele podmiotów ES”) będą głównymi wyznacznikami dla konstrukcji Programu Edukacyjnego, z której będą korzystać Aktorzy TMW-2 dla uzyskania celów *Drugiej Sfery Współpracy* TMW.

¹²⁶ W przypadku obu typów podmiotów zatrudnienia socjalnego minimalny czas uczestnictwa w zajęciach reintegracji społecznej i zawodowej wynosi nie mniej niż 6 miesięcy.

Prezentowane poniżej treści mają charakter propozycji i wskazówek. Korzystanie z nich pozwoli w indywidualnych przypadkach konkretyzować programy przygotowywania kadr dla podmiotów ES. Konkretnie propozycje tematyczne Programu (jako ramowe) będą ukierunkowane na zagadnienia potrzebne w usługach społecznych. Podane zostaną także propozycje o bardziej ogólnych aspektach przygotowania kadr, w tym głównie dotyczących preferowanych form PES (spółdzielnie socjalne).

1. Wskazówki ogólne dla konstrukcji Programu.

Istotą Programu Edukacyjnego powinno być kształtowanie pewnych **kluczowych kompetencji**¹²⁷ przyszłych reprezentantów sektora ES, w tym także reprezentujących podmioty świadczące usługi społeczne (tych już działających i tych, które zostaną dopiero utworzone). Na podstawie literatury przedmiotu można przyjąć, że kompetencje to zbiór czterech elementów, z których dwa uznaje się jako grupę „miękkich kompetencji”, a dwa kolejne jako grupę „twardych”. Tymi grupami są¹²⁸:

1. Kompetencje „miękkie”:

- 1) **umiejętności** – to cechy wrodzone i nabyte w czasie życiowej edukacji (także samouczenia się) pozwalające wykorzystać indywidualne zdolności i talenty, np.: zdolność do nauki języków obcych, zdolność matematyczna (logicznego i analitycznego myślenia, komunikacja werbalna i niewerbalna etc.),
- 2) **cechy psychofizyczne** – to wyróżniki osobowościowe danej osoby, takie jak: inteligencja (twórcze i krytyczne myślenie), kultura osobista, samoświadomość, samokontrola, radzenie sobie ze stresem, zdolność do wspólnego działania, etc.

2. Kompetencje „twarde”:

- 1) **wiedza** – to posiadany i rozwijany zasób informacyjny danej osoby, dotyczący ogólnych zagadnień (edukacja ogólnorozwojowa) oraz specjalistycznych tematów

¹²⁷ Pojęcie kompetencji wg definicji Międzynarodowej Organizacji Pracy oznacza relację między indywidualnymi zdolnościami i cechami osobowości a cechami wymaganymi do sprawnego wykonywania zadań zawodowych – Zalecenie Nr 195 MIĘDZYNARODOWEJ ORGANIZACJI PRACY dotyczące rozwoju zasobów ludzkich: kształcenie, szkolenie i uczenie się przez całe życie, z 1 czerwca 2004 r., www.mop.pl (18.06.2019)

¹²⁸ Patrz: <http://biurokarier.dsw.edu.pl/kluczowe-kompetencje> (18.06.2019)

zawodowych (wiedza branżowa), a także sposób wykorzystywania posiadanych i zdobytych informacji,

- 2) **kwalfikacje** – to potwierdzone dokumentami (dyplomami, certyfikatami) zakresy wiedzy i umiejętności, pozwalające wykonywać określone zadania i czynności zawodowe.

Konstrukcja Programu, jak i jego treści merytoryczne przez analogię do uwarunkowań Modelu TMW¹²⁹, uwzględniają europejski wymiar kształtowania kompetencji kadr sektora ES. Jest to uzasadnione, tym bardziej, że: „*W gospodarce opartej na wiedzy zapamiętywanie faktów i procedur jest kwestią kluczową, lecz nie wystarcza, by zapewnić postęp i sukcesy. W naszym szybko zmieniającym się społeczeństwie istotniejsze niż kiedykolwiek wcześniej są takie umiejętności jak: umiejętność rozwiązywania problemów, krytycznego myślenia, zdolność do współpracy, umiejętność kreatywnego myślenia, myślenia komputacyjnego i samoregulacji*”¹³⁰.

Układanie indywidualnych programów przygotowujących kadry dla PES, tj. dobieranie tematyki zajęć, winno wynikać z poprzedzającej analizy **katalogu 9-ciu europejskich, kluczowych kompetencji**¹³¹.

Ten katalog uznaje się za uniwersalny zbiór, który możliwy jest do stosowania na każdym szczeblu kształcenia, w każdej branży czy specjalności, a który obejmuje:

Tabela 10 Opis kluczowych kompetencji na obszarze UE

Nazwa kompetencji	Charakterystyka
Zdolność uczenia się	To preferowanie nabywania przez osoby, pracowników wiedzy w sposób ciągły, prowadzenie przez nich analizy słabych i mocnych stron zdarzeń oraz zdolność identyfikowania dostępnych szans rozwoju.
Kompetencje interpersonalne, międzykulturowe i społeczne	To aspekty zachowania jednostki, które pozwalają na jej aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i zawodowym. Ważne jest tu rozumienie zasad postępowania i reguł zachowania w różnych

¹²⁹ Uwarunkowania Modelu TMW obejmują, zgodnie jest z wytycznymi projektu POWR.02.05.00-00-0210/18 „Nowy model współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego” aspekt europejski - „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”.

¹³⁰ Patrz: Zalecenie Rady Europy z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG) (2018/C 189/01) - pkt. (7), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 4.6.2018, C 189/2, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL> (18.06.2019)

¹³¹ Patrz: Załącznik do Zaleceń Rady Europy pt.: **KOMPETENCJE KLUCZOWE W PROCESIE UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE EUROPEJSKIE RAMY ODNIESIENIA**, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL> (18.06.2019)

	społeczeństwach oraz środowiskach. Dużą rolę odgrywa tu empatyczna postawa. Ten zbiór kompetencji pozwala pracownikowi łatwo zaaklimatyzować się w nowym otoczeniu.
Kompetencje obywatelskie	To znajomość pojęć i struktur życia społecznego i politycznego, pozwalająca angażować się w życie publiczne, aktywnie uczestniczyć w działaniach społeczności lokalnych.
Przedsiębiorczość	To zamiana pomysłów w działanie. Jest to bardzo szeroki obszar obejmujący m.in. kreatywność, innowacyjność, umiejętność podejmowania skalkulowanego ryzyka, wyznaczanie celów, planowanie i realizacja swoich planów, zarządzanie projektami.
Ekspresja kulturalna	To twórcze wyrażanie swoich opinii, idei, doświadczeń i uczuć. Obejmuje ona znajomość zagadnień i umiejętność korzystania z różnych środków wyrazu, np. muzyka, sztuka teatralna, literatura, sztuki wizualne, media, jak również zdolność odniesienia własnych punktów widzenia w zakresie twórczości i ekspresji do opinii innych oraz zainteresowanie życiem kulturalnym.
Porozumiewanie się w języku ojczystym i w językach obcych	To umiejętności posługiwania się dominującymi językami, którymi są język angielski, niemiecki i francuski.
Kompetencje matematyczne	To logiczne, przestrzenne i analityczne myślenie oraz wyrażanie swoich idei z zastosowaniem wzorów, modeli, tabel czy wykresów a także nowoczesnych technik i sprzętu.
Podstawowe kompetencje naukowo-techniczne	To umiejętności pozwalające na wykorzystanie istniejącej już wiedzy, danych i metodologii podczas wykonywania zadań zawodowych, a także posługiwania się nowoczesnym sprzętem.
Kompetencje informatyczne	To skuteczne posługiwanie się technologiami społeczeństwa informacyjnego w różnych aspektach (praca, rozrywka, komunikacja). Korzystanie z komputera i Internetu podczas zbierania, analizowania, edytowania, prezentowania oraz wymiany informacji. Porozumiewanie się za pośrednictwem Internetu, nawiązywanie kontaktów, budowanie swojej sieci kontaktów, współpraca w sieci.

Źródło: opracowanie na podstawie Załącznika dla zaleceń Rady Europy pt.: „*KOMPETENCJE KLUCZOWE W PROCESIE UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE - EUROPEJSKIE RAMY ODNIESIENIA*”

Przy projektowaniu tematów zajęć w PZS ukierunkowanych na przygotowanie kadr dla sektora ES, zwłaszcza dla niektórych rodzajów usług społecznych, korzystanie z podpowiedzi „kluczowych kompetencji” bez względu na to, czy będzie to dotyczyło reintegracji społecznej, czy zawodowej, na pewno pozwoli uzyskać pozytywne efekty w kontekście absolwentów CIS/KIS, szczególnie kiedy będą oni wypełniać role „pracowników podmiotów ES” (np. zmiana postaw społecznych, większe rozumienie problemów społecznych).

Konstrukcję Programu, jako wskazówkę dla Aktorów TMW-2 do tworzenia lokalnych programów przygotowywania kadr można prezentować jako 2-częściowy zbiór, podejmujący kierunki ogólnorozwojowej edukacji oraz kierunki specjalistycznej wiedzy, niezbędnej z punktu widzenia przyszłych ról absolwentów CIS/KIS. Częściami składowymi konstrukcji Programu są dwa podstawowe segmenty:

1. Segment edukacji ogólnej, odnoszący się do takich zagadnień, które są uznawane jako minimum edukacyjne reintegracji społecznej i zawodowej. Przykładowo:

- 1) działalność sektora ES oraz prawa obowiązujące w nim,
- 2) zasady zarządzania i kierowania jednostkami organizacyjnymi tego sektora, w tym obowiązki zarządów, członków organizacji i pracowników (wolontariuszy),
- 3) zagadnienia prowadzenia rachunkowości, dokumentacji księgowo-finansowej i innych niezbędnych dokumentów PES,
- 4) źródła pozyskiwania środków publicznych, dotacji oraz zleceń w obszarze pożytku publicznego,
- 5) rodzaje usług społecznych, minimalny zakres kompetencji potrzebnych do ich świadczenia, predyspozycje zawodowe i społeczne do wykonywania zadań w obszarze usług społecznych,
- 6) katalog predyspozycji indywidualnych oraz wymagane postawy społeczne wobec innych osób, zwłaszcza potrzebujących pomocy i wsparcia, w tym szczególnych grup takich jak: dzieci, osoby niepełnosprawne, seniorzy,
- 7) prawa i obowiązki podopiecznych - usługobiorców, etc.

2. Segment edukacji specjalistycznej, odnoszący się do zagadnień, które będą dobierane w zależności od przyszłościowego kierunku alokacji absolwentów CIS/KIS. Przykładowo:

- 1) zagadnienia dla kierunku „pracownicy podmiotów ES”:
 - a) przyuczenie do profesji zawodowych, związanych z określonymi typami usług społecznych lub przeszkolenie z tematyki obowiązującej dla określonych typów usług społecznych (np.: usługi opiekuńcze, usługi opieki nad dziećmi do 3 lat), wraz ze stosownymi egzaminami (certyfikaty, dyplomy),

- b) podstawowe przepisy prawa pracy, obowiązki i uprawnienia pracownicze, rodzaje umów o pracę, zagadnienia bezpieczeństwa i higieny pracy,
 - c) komunikacja interpersonalna, w tym niewerbalna, aktywne słuchanie oraz formułowanie komunikatów zwrotnych,
 - d) podstawy profilaktyki zdrowotnej, zdrowego stylu życia, szczególnie w odniesieniu do dzieci oraz seniorów, a także podstawowa wiedza z zakresu udzielania pierwszej pomocy,
- 2) zagadnienia dla kierunku „założyciele podmiotów ES”:
- a) przepisy prawa tworzenia określonych typów PES, w tym: zagadnienia obowiązków i praw członków zarządów, nabywanie członkostwa w organizacjach, statuty i regulaminy wewnętrzne,
 - b) przepisy prawa finansów publicznych, obowiązki podatkowe oraz polityka rachunkowości,
 - c) przepisy prawa zamówień publicznych, w tym klauzule społeczne, prawa ubiegania się o dotacje, o powierzenie lub zlecenie zadań w obszarze pożytku publicznego,
 - d) polityka marki podmiotu ES,
 - e) polityka ochrony danych osobowych, etc.

Założenie o dwóch kierunkach przygotowania kadr dla PES powoduje, że tematyka „Segmentu edukacji specjalistycznej” będzie odpowiednio dobierana (dzielona) podczas praktycznych zajęć w PZS do konkretnych grup uczestników.

Stosowanie selekcji tematycznej w tym segmencie edukacyjnym spowoduje pozytywny efekt w postaci nieobciążania osób nadmierną wiedzą, która z punktu widzenia wcześniej zdiagnozowanych indywidualnych preferencji oraz posiadanego potencjału reintegracyjnego będzie zbyteczna, a także może doprowadzać do sytuacji zniechęcania w dalszym uczestnictwie w zajęciach CIS/KIS (to nadal osoby obciążane negatywnymi skutkami ich życiowych sytuacji).

Segmentowa konstrukcja Programu ułatwi przygotowywanie kadr dla PES, bowiem praktycznie w każdym typie PZS będzie można organizować najpierw zajęcia o treściach bardziej ogólnych dla wszystkich, a następnie w kolejnych etapach dopasowywać przekaz

„wiedzy” do zidentyfikowanych grup uczestników (np. po przeprowadzeniu autodiagnozy, po fazie udzielonych porad doradców zawodowych oraz uzyskanych wyników z odbytych staży/praktyk zawodowych).

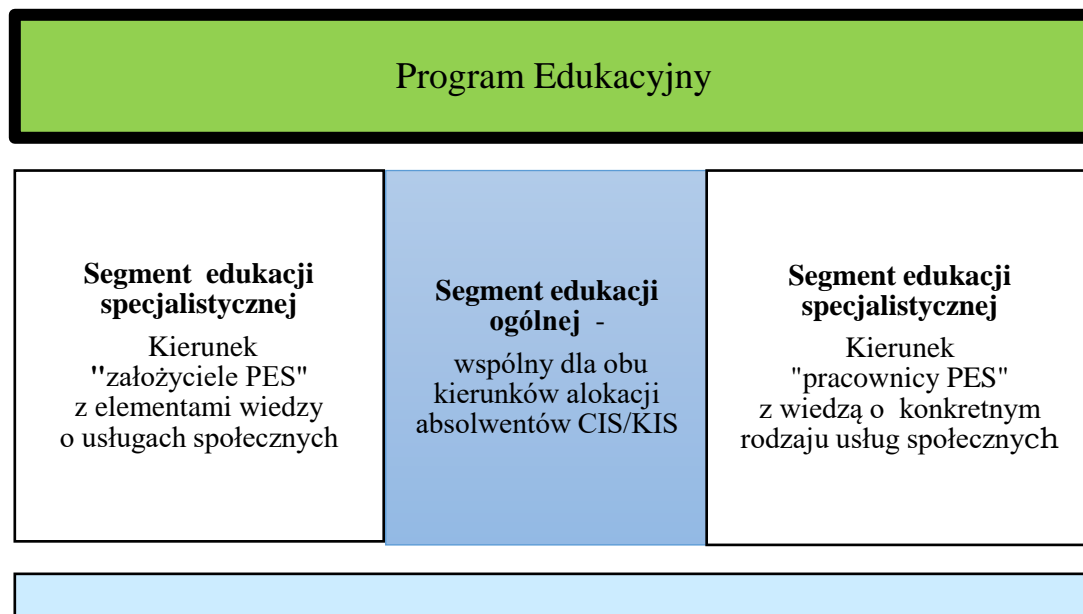
2. Wskazówki korzystania z Segmentów Edukacyjnych Programu.

Zaproponowane segmenty edukacyjne Programu można розміścić w poszczególnych typach PZS, kierując się m. in. ich zdolnościami przygotowawczymi, o czym była wcześniej mowa. Zakres korzystania z obu podstawowych typów segmentów Programu przedstawiono poniżej na trzech schematach:

1. **Trójsegmentowa konstrukcja Programu** – to układ obejmujący segment „Edukacji ogólnej” oraz oba segmenty specjalistyczne, który teoretycznie możliwy jest do zastosowania w każdym typie PZS. Jego założeniem jest korzystanie w tym samym czasie z dwóch segmentów specjalistycznych, przy czym musi to dotyczyć większych grup uczestników zajęć. Stąd też w praktyce stosowanie trójsegmentowej konstrukcji Programu jest i będzie możliwe w przypadkach tych PZS, które dysponują odpowiednią zdolnością przygotowawczą. W kontekście celów *Drugiej Sfery Współpracy* TMW sugeruje się korzystanie z tego schematu przez PZS utworzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz duże ogólnokrajowe/regionalne organizacje pozarządowe¹³².

¹³² Z praktyki funkcjonowania w kraju podmiotów zatrudnienia socjalnego w takiej grupie można wymienić przede wszystkim centra integracji społecznej np. CIS Zielona Góra, WCI Wrocław, CIS im. Jacka Kuronia w Bydgoszczy, CIS Chełm, CIS Gdańsk, CIS Sopot, CIS CISTOR Toruń, CIS Caritas Diecezji Siedleckiej a także takie organizacje pozarządowe jak: Towarzystwo im. Św. Brata Alberta (koła regionalne), Caritas Diecezji Siedleckiej, Caritas Diecezji Kieleckiej.

Rysunek 21 Propozycja trójsegmentowej konstrukcji Programu Edukacyjnego

Źródło: opracowanie własne

Biorąc pod uwagę kryterium tzw. *edycji uczestnictwa*¹³³, a więc prowadzenia przygotowań kadr w ramach określonego odcinka czasowego, trudniej będzie stosować powyższy schemat w jednostkach małych, utworzonych najczęściej przez organizacje pozarządowe, co wynika z ich zdolności przygotowawczych. To dotyczy szczególnie klubów integracji społecznej, aczkolwiek nie jest to niemożliwe. Dotychczasowa praktyka jednak potwierdza powyższą tezę.

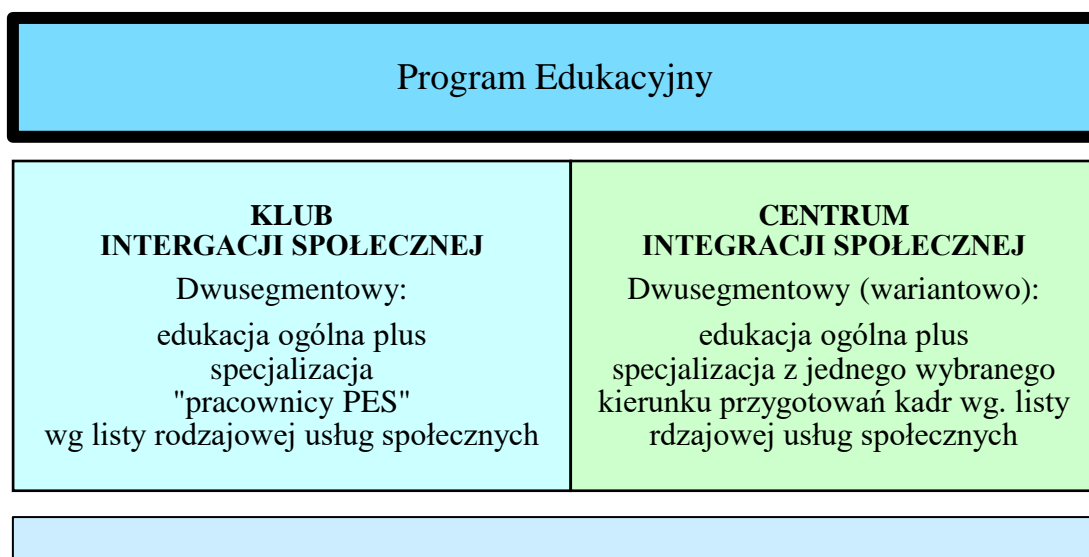
- Dwusegmentowa konstrukcja Programu** – to układ oznaczający zastosowanie połączenia wariantowego określonych segmentów edukacyjnych. W każdym z nich będzie stosowany segment „Edukacji ogólnej” w połączeniu z jednym z segmentów specjalistycznych. Z punktu widzenia organizacji procesu przygotowania kadr schemat „dwusegmentowy” jest łatwiejszy do przeprowadzenia, co dotyczy każdego typu PZS.

¹³³ Edycja uczestnictwa oznacza czas przewidziany przepisami ustawy o zatrudnieniu socjalnym dla prowadzenia zajęć reintegracji społecznej i zawodowej przez konkretny typ podmiotu zatrudnienia socjalnego, co w przypadku tytułu „absolwent CIS” lub „absolwent KIS” oznacza minimum 6 miesięcy.

Biorąc pod uwagę cele *Drugiej Sfery Współpracy* TMW sugeruje się dla:

- 1) *Klubów Integracji Społecznej*, stosowanie konstrukcji „dwusegmentowej”, na którą składać się będzie segment zajęć „Edukacja ogólna” oraz zajęcia specjalistyczne „Pracownicy podmiotu ES”, z uwzględnieniem tematyki określonych rodzajów usług społecznych. Lista rodzajów usług społecznych będzie utworzona przez Aktora ZS na podstawie zgłoszonego zapotrzebowania przez właściwego terytorialnie Realizatora Usług Społecznych (współpracującego w ramach procedur TMW-2) lub na podstawie dokonanego przez Ośrodek Pomocy Społecznej rozpoznania lokalnych potrzeb mieszkańców, albo też będzie wynikać z realizacji miejscowego programu rozwoju usług społecznych CUS.
- 2) *Centrów Integracji Społecznej*, stosowanie wariantowo konstrukcji „dwusegmentowej”, na którą składać się będą zajęcia „Edukacja ogólna” oraz jeden z segmentów specjalistycznych wraz z problematyką rodzajów usług społecznych. Sposób doboru tematyki usług społecznych jest identyczny jak w przypadku klubów.

Rysunek 22 Propozycja dwusegmentowej konstrukcji Programu Edukacyjnego

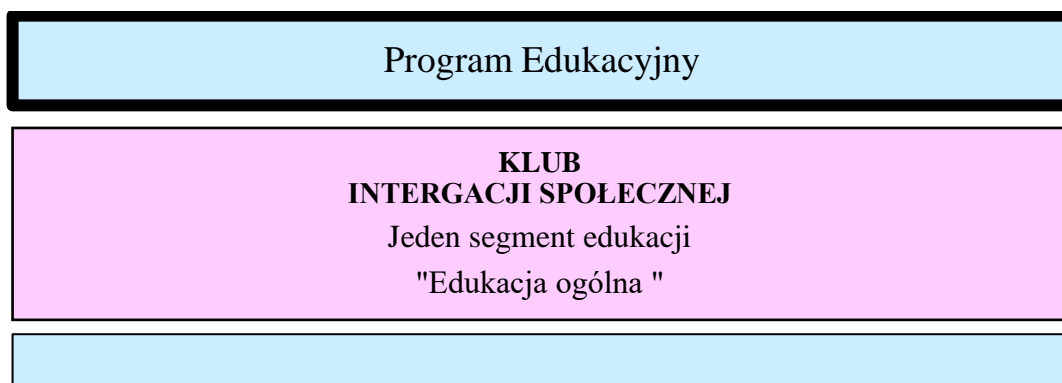

Źródło: opracowanie własne

3. **Jednosegmentowa konstrukcja Programu** – to układ oznaczający występowanie tylko jednego segmentu edukacyjnego, najczęściej segmentu „Edukacji ogólnej”.

Z punktu widzenia celów *Drugiej Sfery Współpracy* rozwiązanie to jest najmniej korzystne, bowiem może przygotować osoby tylko pod kątem uzyskania wiedzy na przykład o zasadach funkcjonowania PES lub o rodzajach usług społecznych i związanych z nimi niezbędnych kwalifikacji, bez możliwości praktycznego zdobycia doświadczenia (praktyki/staże). Wariant „jednosegmentowy” może być stosowany w małych jednostkach organizacyjnych zatrudnienia socjalnego, tj. klubach integracji społecznej.

Rysunek 23 Propozycja jednosegmentowej konstrukcji Programu Edukacyjnego

Źródło: opracowanie własne

Reasumując, przyjęcie przez danego Aktora ZS jednego z wariantów konstrukcji Programu Edukacyjnego będzie uzależnione od warunków w jakich on będzie działał (warunków podjętej współpracy pomiędzy Aktorami TMW-2), od posiadanych przed jednostką organizacyjną zatrudnienia socjalnego zdolności przygotowawczych, a także od potrzeb danego terytorium na określone rodzaje usług społecznych.

Nie bez wpływu na ostateczny kształt zajęć pozostanie także kwestia zidentyfikowanych preferencji i poziomów potencjałów reintegracyjnych uczestników zajęć, a w ostateczności zgłoszona Aktorowi ZS ich indywidualna przyszłościowa decyzja alokacji w sektorze ES.

3. Sugestie metod i form realizacji Segmentów Programu.

Aktor ZS (CIS/KIS) odpowiedzialny za przeprowadzenie cyklu przygotowawczego wśród uczestników zajęć reintegracji społecznej i zawodowej musi uwzględnić pewne predyspozycje osób do przyswajania wiedzy i zdobywania kwalifikacji zawodowych. Dlatego też niezmiernie istotnym elementem poprzedzającym rozpoczęcia cyklu przygotowawczego jest dokonanie rozpoznania tzw. *potencjału reintegracyjnego*, w tym także stopnia pozytywnego nastawienia i motywacji do edukacji i zdobywania kwalifikacji zawodowych. To ważny element działań wobec osób, które mają być w przyszłości kadrą PES, zwłaszcza świadczących określone rodzaje usług społecznych, a więc pozostawania w bezpośrednim kontakcie z osobą lub grupami osób, które takie usługi otrzymują.

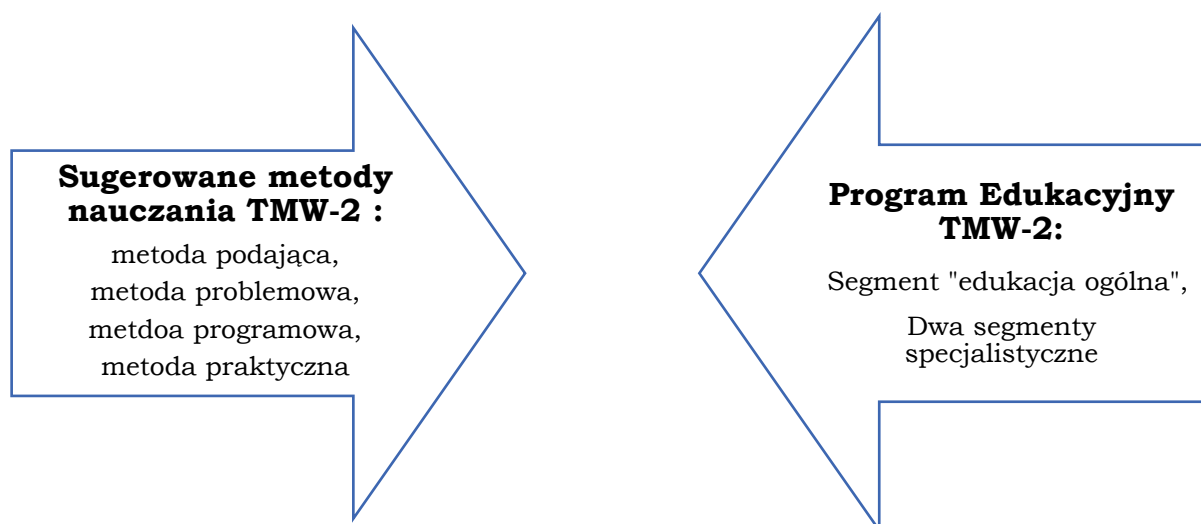
Z praktyki KIS i CIS wiadomo, że takie rozeznanie jest dokonywane obligatoryjnie na etapie rekrutacji przez zespoły specjalistów, w skład których wchodzi najczęściej: pracownik socjalny, doradca zawodowy, psycholog i instruktor zawodu. W rozdziale V. *Organizacja procedur TMW-2 wg typu podmiotu przygotowującego kadry dla usług społecznych*, sugerowano korzystanie z tzw. metody autodiagnozy przy bezpośrednim udziale uczestników reintegracji, co w znacznym stopniu pozwoliłoby włączyć ich od samego początku w cykl Programu Edukacyjnego, dając ogólny pogląd w jakim kierunku będzie odbywało się przygotowywanie kadr. Zgodnie z literaturą przedmiotu nauczania (edukacji) realizacja Segmentów Programu powinna wykorzystywać takie **metody** jak przykładowo:

1. **Metoda podająca** – czyli takie rodzaje działania jak: wykład informacyjny, prelekcja, objaśnienia, których celem jest bezpośredni przekaz wiedzy i informacji przez trenera/instruktora do zapamiętania;
2. **Metoda problemowa** – czyli takie rodzaje pracy edukacyjnej jak: wykład problemowy, konwersatoryjny, studium przypadków (aktywizująca uczestników zajęć), metaplan, seminarium, a także studium sytuacyjne oraz gry sytuacyjne/decyzyjne, polegające na wprowadzaniu uczestników zajęć w złożoną sytuację, gdzie poszukują oni argumentów „za” i „przeciw”, podejmują decyzje i je analizują (np. jakie formy organizacyjne podmiotów ES są najbardziej odpowiednie);

3. **Metoda programowana** - czyli taki sposób edukacji, który wykorzystuje m.in. sprzęt komputerowy, gotowe programy nauczania, dając możliwość bezpośredniego uczestnictwa w trakcie zajęć;
4. **Metoda praktyczna** – czyli taki rodzaj organizacji procesu nauczania, który wykorzystuje pokazy, wizyty studyjne umożliwiające bezpośredni kontakt uczestnika zajęć z istniejącymi w rzeczywistości (praktyce) rozwiązaniami, formami organizacyjnymi oraz wykonywanymi czynnościami zawodowymi (staże/praktyki zawodowe).

Każda z podanych wyżej metod nauczania jest sugerowana do stosowania i to zarówno w trakcie reintegracji społecznej jak i zawodowej.

Rysunek 24 Propozycja metod nauczania w Programie Edukacyjnym TMW-2

Źródło: opracowanie własne

Poniżej podanych zostało kilka przykładów metod nauczania do zastosowania w trakcie wdrażania Programu Edukacyjnego przez Aktora ZS:

Przykład pierwszy:

Reintegracja społeczna – Segment „Edukacja ogólna”

Temat zajęć: *Komunikacja interpersonalna, zasady komunikacji, bariery komunikacji.*

Sposób prowadzenia zajęć: metoda problemowa, wykorzystująca taką formę jak wykład teoretyczny oraz pytania do grupy uczestników. W ramach wykładu następuje przybliżenie informacji na temat schematów procesu komunikowania się ludzi, podziału ich na role

nadawców i adresatów oraz omówieniem poziomów komunikacji: faktyczny, instrumentalny, afektywny¹³⁴. W ramach pytań kierowanych do uczestników można zastosować przykładowe: (a) czy czujecie się swobodnie podczas komunikacji na poziomie faktycznym/ instrumentalnym/ afektywnym?, (b) na którym poziomie odczuwacie największą swobodę?, (c) na którym poziomie przydałoby się więcej praktyki?, (d) czy jest tak, że z różnymi osobami komunikujemy się na różnych poziomach, dlaczego?

Cel zajęć: przybliżenie wiedzy na temat umiejętności porozumiewania się, a więc kształtowania stosunków pomiędzy ludźmi, budowania poczucia własnej wartości i stworzenia sytuacji pozbawienia niezadowolenia i rozczarowania na przykład podczas wykonywania pracy zawodowej.

Przykład drugi:

Reintegracja społeczna – Segment specjalistyczny „Założyciele podmiotów ES”

Temat zajęć: *Podstawy prawne tworzenia podmiotów ES.*

Sposób prowadzenia zajęć: metoda podająca, wykorzystująca taką formę jak wykład informacyjny wraz z objaśnieniami dotyczący zagadnień obowiązującego prawa tworzenia niektórych rodzajów PES, w tym szczególnie spółdzielni socjalnych. Wykład prowadzony jest z wykorzystaniem multimedialnych prezentacji, a także przygotowanym skoroszytem (zeszytem dydaktycznym) dla uczestników zajęć.

Cel zajęć: przekazanie wiedzy oraz wskazanie najważniejszych aktów prawnych, komentarzy i interpretacji związanych z procesem inicjowania i tworzenia PES.

Przykład trzeci:

Reintegracja zawodowa - Segment specjalistyczny „Pracownicy podmiotu ES”

Temat zajęć: *Praktyczne poznanie podmiotu ES (spółdzielni socjalnej) w określonym rodzaju wykonywanej działalności gospodarczo-usługowej.*

Sposób prowadzenia zajęć: metoda praktyczna wykorzystująca m.in. taką formę jak wizyty studyjne wraz z możliwością dyskusji w zakresie poznania faktycznej struktury organizacyjnej, stosowanych rodzajów zatrudnienia (umów), warunków korzystania z podziału nadwyżki bilansowej w obszarze prowadzonej przez wizytowany podmiot reintegracji społecznej członków i pracowników, działalności oświatowo-kulturalnej na rzecz pracowników.

Cel zajęć: bezpośrednie zetknięcie się kandydatów na pracowników PES z rzeczywistymi warunkami zatrudnienia.

*
* *

¹³⁴ Afektywny w rozumieniu emocjonalny, osobowościowy, psychiczny

Istotnym elementem wdrażania Programu jest obszar reintegracji zawodowej, w ramach którego szczególnie w segmencie specjalistycznym „Pracownicy ES”, należy korzystać z ustawowych form przygotowywania kadr. Wdrażanie Programu musi być skorelowane z potrzebami lokalnych pracodawców, którzy będą partnerami dla korzystania z takich form jak: (a) roboty publiczne, (b) prace interwencyjne, (c) staże i praktyki zawodowe.

Przykładem zakresu zdobywanych umiejętności praktycznych jest staż zawodowy dla „opiekuna osoby starszej”, obejmujący uzyskanie doświadczenia i wiedzy w zakresie m.in.¹³⁵: (a) diagnozowania potencjałów osób starszych, w tym wynikających ze stanu zdrowia, stopnia sprawności oraz personalnych barier, (b) doboru metod, technik, narzędzi i form stosowania usług opiekuńczo-wspierających, (c) wsparcia emocjonalnego i aktywizacji osoby starszej do samodzielności życiowej oraz (d) animowania i nawiązywania współpracy instytucjonalnej na rzecz osoby starszej w jej środowisku zamieszkania/przebywania.

4. Sugerowania tematyka zajęć w segmentach Programu.

Aktor ZS¹³⁶ opracowując tematykę zajęć reintegracyjnych w ramach Programu Edukacyjnego, powinien kierować się m.in. wskazówkami odnośnie:

- 1) niektórych rodzajów kluczowych kompetencji, a szczególnie takimi jak: zdolność uczenia się, kompetencje interpersonalne, obywatelskie, zdolność porozumiewania się w języku ojczystym i obcym, przedsiębiorczość, logiczne i analityczne wyrażanie swoich poglądów lub swoich idei, a także umiejętności informatyczne;
- 2) wyników diagnozy potencjału reintegracyjnego uczestników, a szczególnie ustalonymi deficytami i niedoborami edukacyjnymi, które związane są z przysłą działalnością w sektorze ES, przykładowo: ekonomii społecznej, finansów, organizacji i zarządzania, rachunkowości, czy nawet takich jak: profilaktyka zdrowotna, dietetyka, podstawy higieny i pielęgnacji, pierwsza pomoc i obsługa medyczna.

¹³⁵ Więcej informacji na stronie Akademii Kompetencji Zawodowych <http://akademia.kompetencji.pl> (18.06.2019)

¹³⁶ W ramach podjętej współpracy TMW-2, Aktor ZS wspólnie z przedstawicielami niektórych intersariuszy (ośrodek pomocy społecznej, lokalny PES świadczący usługi społeczne, a także OWES) przystępuje do układania listy tematycznej na zajęcia w określonych segmentach Programu Edukacyjnego

Uznając, że wiodącym wyznacznikiem będzie zawsze kierunek przygotowań kadr dla usług społecznych, **sugeruje się skorzystanie z przykładów poniższej listy tematów.**

Przykłady tematów zostały dobrane do dziedzin, które na pewno będą przydatne dla profesji w takich usługach jak m.in: (1) usługi opieki nad dziećmi 0-3 lata, (b) niektóre prace pomocnicze w świetlicach i klubach malucha, w tym szczególnie przygotowywanie posiłków, (c) prowadzenie żłobków, przedszkoli, (c) prowadzenie wypożyczalni i punktów serwisowych sprzętu rehabilitacyjnego, (d) opieka nad starszymi, chorymi i niepełnosprawnymi, (e) usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne dla osób starszych i niepełnosprawnych, (f) pomoc w domu osobom chorym i samotnym (sprzątanie, zakupy itp.), (g) usługi opiekuńcze w godzinach popołudniowych i w weekendy, (h) robienie zakupów, przygotowanie posiłków, drobne przepierki, porządki, i inne.

Propozycje tematów zajęć prezentują się następująco:

Reintegracja społeczna - Segment "Edukacja ogólna", dziedzina - zagadnienia prawne

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Podstawy prawne funkcjonowania PES, w tym: ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, ustawa o spółdzielniach socjalnych, ustawa o stowarzyszeniach i ustawa o fundacjach, ustawa o zatrudnieniu socjalnym, a także aktualne orzecznictwo.
2. Obowiązki PES jako pracodawcy – rodzaje zatrudnienia, rodzaje umów zatrudnieniowych, prawa i obowiązki pracowników PES.
3. Uprawnienia prawne absolwentów podmiotów zatrudnienia socjalnego oraz prawne możliwości uzyskania wsparcia w sferze zatrudnienia oraz środków finansowych na własną działalność gospodarczą.
4. Spółdzielnia socjalna – specyfika prawna podmiotu, statut i władze, członkostwo oraz zatrudnienie pracowników, procedury lustracji.
5. Statutowa działalność nieodpłatna i odpłatna pożytku publicznego, istotne różnice wobec działalności gospodarczej, pomoc de mini mis.
6. Klauzule społeczne – wsparcie dla PES oraz zlecenie zadań przez samorząd terytorialny.
7. PES jako podatnicy – podatki bezpośrednie i pośrednie.

8. Regulacje prawne niektórych typów usług społecznych, np. tzw. ustawa żłobkowa.

Reintegracja społeczna - Segment "Edukacja ogólna" dziedzina - komunikacja interpersonalna

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Schemat procesu komunikowania się, role nadawcy i odbiorcy, treść komunikatu, medium i szumy oraz poziomy komunikacji - fatyczny, instrumentalny, afektywny.
2. Zasady konstruktywnego udzielania informacji zwrotnej – tworzenie sytuacji do uzyskania informacji zwrotnych.
3. Aktywne słuchanie – pojęcia: odzwierciedlanie, parafrazowanie, klaryfikacja.
4. Bariery komunikacyjne i ich przykłady: (a) osądzanie - narzucanie własnych wartości, formułowanie rozwiązań cudzych problemów, niesłuchanie tego co partner mówi lecz ocenianie jego wyglądu (tonu, głosu i słów), (b) decydowanie za innych - pozbawianie innych możliwości samodzielnego podejmowania decyzji, inni odnoszą wrażenie, że uczucia dla nas się nie liczą, (c) uciekanie od problemów partnera - niezajmowanie się problemami partnera, niezwracanie uwagi na jego uczucia, zmartwienia, odsuwanie jego obaw i lęków.
5. Znaczenie komunikacji niewerbalnej – rodzaje tej komunikacji w stosunkach między ludźmi.
6. Stanowienie i obrona własnych praw – asertywność oraz różnice w zachowaniach agresywnych, asertywnych i uległych.
7. Pięć praw Fensterheima – (1) masz prawo do robienia tego co chcesz, dopóki nie rani to kogoś innego, (2) masz prawo do zachowania swojej godności poprzez asertywne zachowania, nawet jeśli rani to kogoś innego, (3) masz prawo do przedstawiania innym swoich próśb dopóki nie uznajesz, że druga osoba ma prawo odmówić, (4) masz prawo do przedyskutowania sprawy z drugą osobą i wyjaśnienia jej swoich motywów, (5) masz prawo do korzystania ze swoich praw.

Reintegracja społeczna - Segment "Edukacja ogólna" - dziedzina - zdrowie i profilaktyka

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Podstawowe pojęcia – (1) „zdrowie” jako stan sprawności fizycznej, psychicznej i społecznej, (2) „choroba” – somatyczna i psychiczna, (3) „profilaktyka zdrowotna” – jej rodzaje, (4) edukacja zdrowotna.
2. Zdrowie psychiczne – zdolność człowieka do rozwoju wyższych uczuć i wartości.
3. Stres – wpływ poczucia zagrożenia oraz sytuacji stresogennych na organizm i funkcjonowanie psychiczne człowieka.
4. Zaburzenia odżywiania – nawyki żywieniowe – anoreksja, bulimia – otyłość i grube dzieci.
5. Wpływ używek na stan zdrowia – alkohol, narkotyki.

Reintegracja społeczna - Segment "Edukacja ogólna" - dziedzina - budżet domowy - racjonalność wydatków

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Podstawowe różnice pomiędzy budżetem domowym (planowaniem), a wydatkami i ich sposobem rozliczania.
2. Planowanie zakupów (lista zakupów), rola pieniądza i karty kredytowej w trakcie zakupów.
3. Oszczędzanie – wyzbycie się wstydu oszczędzania, wyrzeczenia.
4. Prowadzenie zakupów dla osób, korzystających z usług pomocy domowej i opieki domowej.

Reintegracja zawodowa - Segment Specjalistyczny "Pracownicy podmiotu ES" dziedzina - mała gastronomia, pomoc kuchenna

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie do nauki zawodu – organizacja stanowiska pracy, wymogi BHP i sanitarno-epidemiologiczne.

2. Organizacja procesu produkcyjnego w zakładach żywienia zbiorowego - proces produkcyjny, organizacja pracy w produkcji gastronomicznej oraz układ funkcjonalny pomieszczeń zaplecza produkcyjnego.
3. Podstawowe wiadomości z towaroznawstwa i technologii gastronomicznej, klasyfikacja środków żywnościowych, warunki przechowywania środków żywnościowych.
4. Ogólna charakterystyka metod utrwalania środków żywnościowych.
5. Norma jako podstawa oceny środków żywnościowych, normalizacja w produkcji gastronomicznej.
6. Znaczenie analizy sensorycznej w ocenie jakości surowców i potraw oraz metody sensoryczne.
7. Charakterystyka procesów technologicznych w małej produkcji gastronomicznej – obróbka wstępna, metody obróbki cieplnej.
8. Ocena towaroznawcza niektórych produktów, np. tłuszczów spożywczych, mleka oraz przetworów w technologii gastronomicznej.
9. Praktyczne warsztaty sporządzania potraw mącznych, potraw z kasz, potraw z mięsa oraz potraw z warzyw.

**Reintegracja zawodowa - Segment Specjalistyczny "Pracownicy podmiotu ES"
dziedzina - pielęgnacja terenów zielonych**

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Nauka o rodzajach gleb i ich nawożeniu.
2. Narzędzia i wyposażenie niezbędne w każdym ogrodzie - narzędzia ręczne, narzędzia elektryczne i spalinowe.
3. Poznanie podstawowych roślin i sposobów ich nawożenia.
4. Nauka umiejętności z zakresu pielęgnacji trawników - rola, rodzaje, metody wykonania trawników.
5. Nauka z zakresu pielęgnacji żywopłotów i krzewów - funkcje, zakładanie i pielęgnacja żywopłotów, dobór roślin.
6. Podstawy pielęgnacji wybranych gatunków roślin ogrodowych.

7. Podstawy wykonywania projektów ogrodów - style w ogrodnictwie, rodzaje i wybór nawierzchni, wybór roślin, wybór mebli, budżet prac ogrodowych.

**Reintegracja zawodowa - Segment Specjalistyczny "Pracownicy podmiotu ES"
dziedzina - opieka nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi**

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Podstawowe informacje o specyfice usług opiekuńczych, ich organizacji oraz formach wykonywania tych usług.
2. Podstawy nauk społecznych wspierających działalność opiekuna osoby starszej i niepełnosprawnej - elementy psychologii, psychoterapii, psychopatologii, pedagogiki społecznej i specjalnej, socjologii rodziny i inne.
3. Podstawowe zagadnienia prawne - prawne podstawy pomocy społecznej, rehabilitacji i ochrony zdrowia w zakresie opieki nad osobą starszą i niepełnosprawną.
4. Elementy edukacji zdrowotnej w zakresie opieki nad osobą starszą - gerontologia jako nauka o procesie starzenia się i starości, choroby wieku starczego, promocja zdrowia.
5. Wybrane elementy problematyki medycznej - pierwsza pomoc przedmedyczna, anatomia i fizjologia człowieka, pomiar ciśnienia tętniczego i wykonywanie innych pomiarów kontrolnych, np. poziom cukru.
6. Problematyka pielęgnacji osób starszych i niepełnosprawnych - podstawy pielęgnacji człowieka, podstawy żywienia, przeciwdziałanie odleżynom etc.
7. Wybrane elementy edukacji zdrowotnej osób niepełnosprawnych – podstawowe metody pracy z podopiecznymi pomocy instytucjonalnej.
8. Terapia i aktywizacja osób starszych i niepełnosprawnych - planowanie czasu wolnego dla ludzi starszych, włączanie w działalność środowiskową.

Reintegracja zawodowa - Segment Specjalistyczny "Pracownicy podmiotu ES" dziedzina - remonty i prace gospodarczo-budowlane

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Elementy wprowadzające do nauki zawodu - regulaminy pracy, podstawy BHP w zawodzie, podstawowe pojęcia i definicje związane z budownictwem.
2. Poznawanie materiałów budowlano – remontowych oraz technik budowlanych - okładziny z płyt gipsowo-kartonowych, suchy tynk, mocowanie płyt za pomocą zaczynu gipsowego, układanie płyt na ruszcie metalowym i drewnianym, mocowanie płyt gipsowo-kartonowych na sufitach itp.
3. Podstawowe procesy technologiczne w robotach malarskich i tapetowaniu - materiały malarskie, techniki malarskie, rodzaje tapet, sposoby pokrywania ścian tapetami, narzędzia i sprzęt do robót malarskich i tapetowania, podłoża i ich przygotowanie do malowania i tapetowania.
4. Materiały zewnętrzne – tynki i okładziny - klasyfikacja tynków i okładzin, materiały do wykonywania tynków i okładzin, rodzaje okładzin ściennych, rusztowania, narzędzia i sprzęt do wykonywania tynków i okładzin, przygotowania podłoża pod tynki i okładziny, i inne.

Reintegracja zawodowa - Segment Specjalistyczny "Założyciele podmiotu ES" dziedzina - zarządzanie zasobami ludzkimi

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Podstawy funkcjonowania zespołów, różnice pomiędzy grupą osób a zespołem, cechy efektywnego zespołu.
2. Komunikacja w zespole – autoprezentacja.
3. Role w zespole – lider i współpracownicy, dobór osób, zasady rekrutacji.
4. Praca w zespole - delegowanie zadań, motywowanie, samoocena zespołu, podejmowanie decyzji w grupie, podnoszenie efektywności zespołu i poszczególnych osób, sytuacje trudne w zespole.

5. Budowanie modelu kompetencji w organizacji - coaching i inne techniki doskonalenia zespołu.
6. Metody oceny pracowników, zarządzanie talentami i wiekiem.

**Reintegracja zawodowa - Segment Specjalistyczny "Założyciele podmiotu ES"
dziedzina - marketing - budowanie marki podmiotu ES**

PRZYKŁADOWE TEMATY ZAJĘĆ:

1. Kreowanie marki – źródła kapitału marki, tożsamość i wartości marki, wizerunek marki.
2. Strategia marki – dobór strategii marki, określenie celów strategicznych, wizerunkowych i marketingowych marki, proces tworzenia marki.
3. Etapy funkcjonowania marki – pozycjonowanie marki, wprowadzanie marki na rynek, zarządzanie obecnością i wartością marki, projektowanie doświadczenia i stanu emocjonalnego odbiorcy marki.
4. Zarządzanie marką – zarządzanie produktem, usługami i usługami wspierającymi produkt, cena i dystrybucja w zarządzaniu marką, efektywny dobór kanałów komunikacyjnych marki, zarządzanie zintegrowaną komunikacją marketingową marki.
5. Marketing w sektorze ES – adresaci, narzędzia i oczekiwane efekty oraz *Public relations* w sektorze ES.

*
* *

Lista przykładowych tematów zajęć Programu Edukacyjnego jest zbiorem otwartym, który w zależności od zidentyfikowanych potrzeb lokalnego środowiska (np. potrzeb gminy), a także potrzeb lokalnych pracodawców (PES) będzie w praktyce uszczegóławiany. Każdy rodzaj usług społecznych powinien być oddzielną pozycją programu przygotowawczego, przy uwzględnianiu potencjału reintegracyjnego poszczególnych osób uczestniczących w zajęciach reintegracji społecznej i zawodowej w KIS i CIS.

VII. Katalog kwalifikacji absolwentów CIS/KIS dla zawodów w wybranych rodzajach usług społecznych

Prezentowane treści związane z „katalogiem kwalifikacji” należy uznać za próbę zebrania informacji z obszaru usług społecznych, które mogą być przydatne przy doborze przez Aktorów TMW-2 zagadnień merytorycznych opracowywanego Programu Edukacyjnego, a więc kierunku przygotowań kadr dla PES w obszarze usług społecznych. Problematyka tworzenia opisu kwalifikacji jest materiałą zbyt obszerną i skomplikowaną w świetle obowiązujących w kraju rozwiązań prawnych. Poruszanie się po niej wymaga specjalistycznej, eksperckiej wiedzy m.in. na temat znajomości reguł i zasad dotyczących kwalifikacji nadawanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego oraz korelacji różnych obszarów, w których nadaje się kwalifikacje. Najważniejszym, obecnie obowiązującym aktem prawnym dla problematyki kwalifikacji jest **ustawa z 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji** (Dz. U. z 2016 r., poz. 64)¹³⁷, (**dalej skrót: ZSK**), wprowadzająca wiele elementów, których znajomość pozwala na podjęcie prac porządkujących sferę kwalifikacji dla usług społecznych, w tym opracowywać tzw. *katalogi kwalifikacji*. W tym akcie prawnym jest mowa m.in. o: (a) kwalifikacjach włączonych do zintegrowanego systemu, (b) **Polskiej Ramie Kwalifikacji (PRK)**, (c) standardach opisywania kwalifikacji, (d) przypisywania poziomu PRK kwalifikacjom oraz (e) **Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji (ZRK)**. Należy zaznaczyć, że przywołany akt prawny nie dyskryminuje istniejących rozwiązań, nie wprowadza żadnych szczegółowych wymagań odnoszących się do zawartości treściowej kwalifikacji, wskazuje jedynie zasady dotyczące funkcjonowania kwalifikacji. Przepisy ustawy wprowadzają jednolitą terminologię, a także określają wymogi i standardy dla wszystkich włączonych do systemu ZSK kwalifikacji. Zaprezentowanie na wstępie ogólnych informacji o systemie ZSK wydaje się o tyle uzasadnione, że w podjętej próbie opisanie kwalifikacji dla wybranych rodzajów usług społecznych będą wykorzystywane terminy wprowadzone niniejszą ustawą.

¹³⁷ Jednolity tekst ustawy z dn. 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji opublikowany na podstawie Dz. U. z 2018 r. poz. 2153, 2245, z 2019 r. poz. 534.

1. Podstawowe wiadomości o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, Polskiej Ramie Kwalifikacji oraz Ramach Sektorowych – stan na 2019 r.

W ramach wprowadzonych od 2016 r. w kraju rozwiązań w dziedzinie jednolitego systemu określania kwalifikacji funkcjonuje wiele pojęć, bez zapoznania się z którymi jest trudno definiować „katalog” kwalifikacji niezbędnych z punktu widzenia problematyki *II Sfery Współpracy Modelu TMW*, a więc dla określonych rodzajów usług społecznych. Stąd też, poniżej zostaną zaprezentowane te informacje, które uznano za **niezbędne minimum wiedzy**, jaką powinni posiadać partnerzy instytucjonalni oraz osoby indywidualne, występujący w Modelu TMW w różnych rolach.

Na początek podstawowa terminologia ZSK ujęta w „**Słowniku Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji**”¹³⁸ w oryginalnym brzmieniu:

Tabela 11 Terminologia Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji

Podstawowe pojęcia ZSK	Ogólny opis
Certyfikowanie	Proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji. W przypadku niektórych kwalifikacji uzyskiwanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego walidacja i certyfikowanie są zadaniami różnych podmiotów. Ustawa określa wymogi dotyczące podmiotów przeprowadzających walidację i certyfikowanie oraz zasady: uzyskiwania uprawnień do certyfikowania, do zapewniania jakości walidacji i certyfikowania oraz do nadzoru nad walidacją i certyfikowaniem.
Edukacja formalna	Kształcenie realizowane przez publiczne i niepubliczne szkoły oraz inne podmioty systemu oświaty, uczelnie oraz inne podmioty systemu szkolnictwa wyższego w ramach programów, które prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych, kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt. 11 ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2012 r., poz. 572, z późn. zm) albo kwalifikacji w zawodzie, o której mowa w art. 10 ust. 3 pkt 1 ustawy z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2015 r., poz. 2156 oraz z 2016 r., poz. 35). Najkrócej można powiedzieć, że edukacja formalna oznacza uczenie się w szkole lub na uczelni w ramach programów prowadzących do nabycia kwalifikacji pełnych lub cząstkowych. Do edukacji formalnej zalicza się studia podyplomowe i studia doktoranckie, a także realizowanie przez dziecko obowiązku szkolnego w systemie edukacji domowej.
Edukacja pozaformalna	Kształcenie i szkolenie realizowane w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji, o których mowa w pkt 2. Edukacją pozaformalną jest uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, w ramach programów, które nie wchodzą w zakres edukacji formalnej. Efekty uczenia się uzyskane w ramach edukacji pozaformalnej mogą być walidowane, akumulowane i przenoszone w toku zdobywania kwalifikacji „szkolnych” i „akademickich”. Kwalifikacje nadawane w ramach edukacji pozaformalnej mogą być włączone do ZSK (mieć przypisany poziom PRK). Nie wszystkie programy realizowane w ramach edukacji pozaformalnej muszą prowadzić do uzyskania kwalifikacji.

¹³⁸ St. Sławińskiego (red.)pn.: *Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2016, www.kwalifikacje.gov.pl (19.06.2019)

Instytucja certyfikująca	Podmiot, który uzyskał uprawnienia do certyfikowania. W kontekście ZSK <i>instytucja certyfikująca</i> oznacza podmiot posiadający uprawnienia do nadawania określonych kwalifikacji włączonych do ZSK. Nie wszystkie kwalifikacje muszą być włączone do ZSK, dlatego w szerszym kontekście określenie <i>instytucja certyfikująca</i> oznacza podmiot, który nadaje jakieś kwalifikacje. Przypisanie poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji do kwalifikacji uprawnia instytucje certyfikujące do umieszczania na dokumentach potwierdzających nadanie danej kwalifikacji znaku graficznego informującego o przypisanym poziomie Polskiej Ramy Kwalifikacji do kwalifikacji.
Jakość kwalifikacji	Przez <i>jakość kwalifikacji</i> rozumie się jej przydatność dla osób, które ją uzyskały oraz dla otoczenia społecznego, w którym dana kwalifikacja funkcjonuje. O jakości kwalifikacji (nadanej konkretnej osobie) decydują: (a) adekwatność efektów uczenia się wymaganych dla danej kwalifikacji w odniesieniu do zadań i odpowiedzialności, które osoba posiadająca daną kwalifikację ma podejmować, (b) trafne i rzetelne opisanie efektów uczenia się wymaganych dla danej kwalifikacji, (c) wiarygodna walidacja efektów uczenia się wymaganych dla danej kwalifikacji. Wysoka jakość nadawanych kwalifikacji ma znaczenie dla wielu grup interesariuszy systemu ZSK: (a) dla pracowników, którzy dzięki posiadaniu dobrej jakości kwalifikacji będą mieli większe możliwości rozwoju w pracy zawodowej, a ich pozycja na rynku pracy zostanie umocniona, (b) dla pracodawców, dla których wysokie kwalifikacje pracowników stanowią jeden z kluczowych czynników kształtujących potencjał ich firmy (c) dla społeczeństwa jako całości, w tym dla gospodarki narodowej, ponieważ od jakości kwalifikacji zależą siła i szanse na rozwój kraju.
Kompetencje	W najogólniejszym ujęciu termin <i>kompetencje</i> oznacza szeroko rozumianą zdolność podejmowania określonych działań i wykonywania zadań z wykorzystaniem efektów uczenia się i własnych doświadczeń. Dlatego kompetencji nie można utożsamiać z efektami uczenia się. Termin <i>kompetencje</i> – w zależności od kontekstu – może oznaczać m.in.: zakres działania, zakres uprawnień do podejmowania decyzji, merytoryczne przygotowanie do wykonania określonego zadania.
Kompetencje społeczne	Rozwinięta w toku uczenia się zdolność do kształtowania własnego rozwoju oraz autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu własnego postępowania. Elementy kompetencji społecznych: postawa, dojrzałość (społeczna) oraz umiejętność adekwatnego zachowania się.
Kwalifikacja	Zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący.
Kwalifikacje cząstkowe	Najogólniej rzecz ujmując są to wszystkie kwalifikacje włączone do ZSK, które nie są kwalifikacjami pełnymi. Kwalifikacje cząstkowe są tworzone zarówno w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego, jak i poza nim. Kwalifikacje cząstkowe to kwalifikacje uregulowane i rynkowe, określające wymagania związane z wyraźnie określonym rodzajem działalności.
Kwalifikacje pełne	To kwalifikacje, które są nadawane wyłącznie w ramach systemu oświaty po ukończeniu określonych etapów kształcenia oraz kwalifikacje pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia w rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym. Kwalifikacje pełne to: świadectwa albo dyplomy ukończenia szkoły określonego poziomu. Do kwalifikacji pełnych przypisuje się następujące poziomy Polskiej Ramy Kwalifikacji: <ol style="list-style-type: none"> 1) świadectwo ukończenia szkoły podstawowej, świadectwo ukończenia szkoły muzycznej I stopnia i świadectwo ukończenia ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia (poziom 1 PRK), 2) świadectwo ukończenia gimnazjum (poziom 2 PRK), 3) dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej albo po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie (poziom 3 PRK), 4) świadectwo czeladnicze, wydawane po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej i zdaniu egzaminów w zawodach, o których mowa w art. 3 ust. 3b ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (poziom 3 PRK), 5) dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe po ukończeniu technikum lub szkoły policealnej (poziom 4 PRK), 6) dyplom ukończenia szkoły artystycznej potwierdzający uzyskanie tytułu zawodowego (poziom 4 PRK), 7) świadectwo dojrzałości (poziom 4 PRK), 8) dyplom ukończenia kolegium nauczycielskiego, dyplom ukończenia nauczycielskiego kolegium języków obcych i dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych (poziom 5 PRK),

	<p>9) dyplom ukończenia studiów I stopnia (poziom 6 PRK),</p> <p>10) dyplom ukończenia studiów II stopnia oraz dyplom ukończenia jednolitych studiów magisterskich (poziom 7 PRK),</p> <p>11) dyplom doktorski (poziom 8 PRK).</p>
Kwalifikacje rynkowe	<p>To kwalifikacje nieuregulowane przepisami prawa, których nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej. Kwalifikacje rynkowe są wypracowane przez różne środowiska (organizacje społeczne, zrzeszenia, korporacje lub inne podmioty) na podstawie zgromadzonych przez nie doświadczeń. Kwalifikacje rynkowe mogą dotyczyć działalności o charakterze ściśle zawodowym, ale również różnych obszarów działalności społecznej, w tym działalności wychowawczej i opiekuńczej, a także działalności o charakterze rekreacyjnym.</p> <p>Kwalifikacje rynkowe mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK. O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji w odpowiedzi na inicjatywę zainteresowanego środowiska. Wszystkie kwalifikacje rynkowe włączone do ZSK są kwalifikacjami cząstkowymi.</p>
Kwalifikacje uregulowane	<p>To kwalifikacje ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego. Kwalifikacje uregulowane to kwalifikacje ustanowione przepisami prawa, które są nadawane poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego. Kwalifikacje uregulowane mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK. O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane są kwalifikacjami cząstkowymi.</p>
Polska Rama Kwalifikacji (PRK)	<p>To opis ośmiu wyodrębnionych w Polsce poziomów kwalifikacji odpowiadających odpowiednim poziomom europejskich ram kwalifikacji, o których mowa w załączniku II do Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. Urzędowy UE C 111 z 06.05.2008, str. 1), sformułowany za pomocą ogólnych charakterystyk efektów uczenia się dla kwalifikacji na poszczególnych poziomach, ujętych w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych.</p>
Sektorowa Rama Kwalifikacji (SRK)	<p>To opis poziomów kwalifikacji funkcjonujących w danym sektorze lub branży - poziomy Sektorowych Ram Kwalifikacji odpowiadają odpowiednim poziomom Polskiej Ramy Kwalifikacji. Składniki opisu poziomu w sektorowych ramach kwalifikacji uwzględniają konteksty właściwe dla danej dziedziny. Sektorowe ramy kwalifikacji powstaną tylko w tych dziedzinach działalności, w których pojawi się potrzeba stworzenia takiego narzędzia. Sektorowa rama kwalifikacji może zostać włączona do ZSK, o ile spełnia warunki określone w ustawie o ZSK.</p>
Umiejętności	<p>To zdolność do wykonywania zadań i rozwiązywania problemów właściwych dla dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej. W odniesieniu do umiejętności charakterystyka efektów uczenia się dla danego poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji określa:</p> <p>a) w zakresie języka i komunikowania się – odbieranie i tworzenie wypowiedzi oraz posługiwanie się językiem obcym,</p> <p>b) w zakresie matematyki i nauk przyrodniczych – dobór i korzystanie z narzędzi oraz prowadzenie obserwacji i doświadczeń,</p> <p>c) w zakresie funkcjonowania społecznego – wyrażanie przynależności do wspólnot,</p> <p>d) w zakresie uczenia się – organizację i planowanie.</p>
Wiedza	<p>To zbiór opisów obiektów i faktów, zasad, teorii oraz praktyk, przyswojonych w procesie uczenia się, odnoszących się do dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej. W odniesieniu do wiedzy charakterystyka efektów uczenia się dla danego poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji określa:</p> <p>a) w zakresie języka i komunikowania się – struktury i zasady tworzenia wypowiedzi,</p> <p>b) w zakresie matematyki i nauk przyrodniczych – pojęcia i zależności oraz interpretacje,</p> <p>c) w zakresie funkcjonowania społecznego – zasady funkcjonowania, role społeczne i tożsamość.</p>
Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK)	<p>To rejestr publiczny w rozumieniu art. 3 pkt. 5 ustawy z dn. 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. z 2014 r., poz. 1114), prowadzony w systemie teleinformatycznym, ewidencjonujący kwalifikacje włączone do ZSK. Kwalifikacje włączone do ZSK są wpisane do ZRK niezależnie od tego, czy figurują w innych rejestrach prowadzonych na potrzeby poszczególnych resortów, branż, środowisk i instytucji. Obecność kwalifikacji w zintegrowanym rejestrze oznacza, że jej wiarygodność została potwierdzona przez władze publiczne, oraz że ma ona określony poziom PRK. Kwalifikacji, które nie zostały włączone do ZSK, nie</p>

	można wpisać do ZRK. Dane o kwalifikacjach gromadzone w ZRK są publicznie dostępne na portalu ZSK. W ZRK gromadzi się informacje o kwalifikacjach rynkowych.
Zintegrowany System Kwalifikacji (ZSK)	To wyodrębniona część Krajowego Systemu Kwalifikacji, w której obowiązują określone w ustawie standardy opisywania kwalifikacji oraz przypisywania poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji do kwalifikacji, zasady włączania kwalifikacji do ZSK i ich ewidencjonowania w ZRK, a także zasady i standardy certyfikowania kwalifikacji oraz zapewniania jakości nadawania kwalifikacji. ZSK obejmuje dużą część polskich kwalifikacji, które są do niego włączone z mocy ustawy lub mogą być włączane decyzją właściwych ministrów. Poza zintegrowanym systemem mogą w Polsce funkcjonować kwalifikacje, które nie zostały włączone do tego systemu, jednak takie kwalifikacje nie mają przypisanego poziomu PRK i nie mogą zostać wpisane do ZRK.

Źródło: opracowanie na podstawie „Słownika Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji”

Kolejną ważną dla Interesariuszy TMW informacją jest stosowany w systemie ZSK **podział na typy i grupy kwalifikacji**¹³⁹:

Tabela 12 Podział na grupy kwalifikacji w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji

Rodzaje kwalifikacji / Grupy Kwalifikacji	Kwalifikacje pełne	Kwalifikacje częściowe
Kwalifikacje nadawane przez szkoły wyższe.	To kwalifikacje nadawane po zakończeniu określonego etapu kształcenia wyższego, np. dyplom licencjata, magisterski, doktorski.	Nadawane po zakończeniu studiów podyplomowych, oraz ukończeniu kursów, szkoleń i innych form kształcenia.
Kwalifikacje nadawane przez instytuty naukowe PAN i instytuty badawcze.	Dyplom doktorski.	Nadawane po zakończeniu studiów podyplomowych, oraz ukończeniu kursów, szkoleń i innych form kształcenia.
Kwalifikacje nadawane w systemie oświaty.	To kwalifikacje nadawane po ukończeniu określonych etapów kształcenia, np.: świadectwo szkoły podstawowej, matura, dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe (np. technik).	Świadectwa wydawane przez okręgowe komisje egzaminacyjne, po zdaniu egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie.
Kwalifikacje uregulowane.		Kwalifikacje nadawane poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego na podstawie odrębnych przepisów (np. prawo jazdy, dyplom przewodnika turystycznego).
Kwalifikacje rynkowe.		Kwalifikacje wypracowane przez różne środowiska (organizacje społeczne, zrzeszenia, korporacje lub inne podmioty) na podstawie zgromadzonych przez nich doświadczeń.
Kwalifikacje rzemieślnicze.	To świadectwa czeladnicze wydawane po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej i zdaniu egzaminów w zawodach, o których mowa w art.3 ust.3b ustawy o rzemiośle ¹⁴⁰ .	Dyplomy mistrzowskie i pozostałe świadectwa czeladnicze.

Źródło: opracowanie na podstawie St. Sławiński (red.): *Włączanie kwalifikacji do zintegrowanego systemu kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2017

¹³⁹ Patrz: St. Sławiński (red.): *Włączanie kwalifikacji do zintegrowanego systemu kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2017, s.10

¹⁴⁰ Patrz: tekst jednolity ustawy o rzemiośle, Dz. U. z 2016 r., poz. 1285

Następną informacją jest prezentacja **8-poziomów PRK**, określających zakres niezbędnej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych¹⁴¹, które będą przydatne z punktu widzenia określania kwalifikacji dla obszaru usług społecznych:

Tabela 13 Poziomy kwalifikacji w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji

Poziom PRK	Opis charakterystyk poziomu PRK
Poziom 1	<p>To elementarny zakres wiedzy ogólnej niezbędnej do funkcjonowania w różnych grupach społecznych, odzwierciedlający przygotowanie osoby do starannego wykonywania bardzo prostych czynności pod bezpośrednim nadzorem. Poziom 1 wskazuje, że osoba:</p> <ol style="list-style-type: none"> ma wiedzę w zakresie wystarczającym do tego, by w sposób bezpieczny oraz zgodny z łatwymi do zrozumienia instrukcjami korzystać z narzędzi, maszyn i urządzeń dostępnych na przygotowanym dla niej stanowisku pracy, jest gotowa do przestrzegania zasad współdziałania w grupie oraz do uczenia się wg otrzymanych wskazówek bez stałej obecności osoby nadzorującej.
Poziom 2	<p>Osoba z kwalifikacją poziomu 2 PRK rozumie elementarne zasady ładu społecznego oraz jest gotowa do współdziałania na rzecz dobra wspólnego. Jest też przygotowana do wykonywania działań zawodowych pod kierunkiem kogoś bardziej doświadczonego. Poziom 2 wskazuje, że osoba:</p> <ol style="list-style-type: none"> ma wiedzę w zakresie niezbędnym do tego, by zgodnie z ogólnymi instrukcjami i obowiązującymi regulaminami korzystać z przygotowanego stanowiska pracy, w tym z odpowiednich narzędzi, maszyn i urządzeń, wie, gdzie powinna szukać dodatkowych informacji; pozyskuje je, ocenia ich użyteczność w kontekście podejmowanych działań, za pomocą odpowiednich procedur potrafi skontrolować rezultat własnej pracy i ocenić, czy jest on zgodny z oczekiwaniami sprecyzowanymi przez zleceniodawcę, jest gotowa do nawiązywania i utrzymywania kontaktów niezbędnych z punktu widzenia podejmowanych działań zawodowych, jest gotowa do uczenia się wg otrzymanych wskazówek, identyfikowania najważniejszych czynników determinujących dalszy przebieg kariery zawodowej.
Poziom 3	<p>Osoba z kwalifikacją poziomu 3 PRK jest przygotowana do częściowo samodzielnego wykonywania niezbyt złożonych zadań oraz organizowania pracy małego zespołu pracowniczego realizującego tego typu zadania. Poziom 3 wskazuje, że osoba:</p> <ol style="list-style-type: none"> potrafi przygotować i dostosować do okoliczności plan wykonania zadań przez zespół, w składzie którego pracuje, zna etapy realizacji zadań i pożądane efekty składających się na nie działań, typowo stosowane metody, technologie i rozwiązania organizacyjne, rozumie zasady doboru narzędzi, maszyn i urządzeń najczęściej używanych w trakcie wykonywania zadań, potrafi organizować stanowiska pracy z uwzględnieniem wymogów bezpieczeństwa i higieny pracy, jest gotowa do komunikowania się w środowisku pracy w sposób niezakłócający obiegu informacji, przyjmowania odpowiedzialności za powierzone jej zadania oraz kontrolowania jakości wykonywania zadań zespołu, w ramach którego pracuje, rozumie elementarne zasady prowadzenia działalności gospodarczej, co nie jest jednak równoznaczne z wystarczającym przygotowaniem do prowadzenia takiej działalności, ma zdolność do samodzielnego uczenia się, rozwijania własnej kariery zawodowej wg planu, a także do analizowania pod tym kątem ofert pracy oraz samodzielnego nawiązywania kontaktów z potencjalnym pracodawcą.
Poziom 4	<p>Osoba z kwalifikacją poziomu 4 PRK posiada wiedzę umożliwiającą uzyskanie matury i dalsze kształcenie w szkole wyższej. Osoby te są przygotowane do samodzielnego wykonywania umiarkowanie złożonych zadań zawodowych w części bez instrukcji oraz kierowania małym zespołem pracowniczym. Poziom 4 wskazuje, że osoba:</p>

¹⁴¹ Patrz: St. Sławiński (red.): *Polska Rama Kwalifikacji, Poradnik użytkownika, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2018 r., s.25-34*

	<ul style="list-style-type: none"> a) potrafi opracowywać plan wykonania zadań własnych i kierowanego zespołu oraz uzgadniać go z innymi osobami lub zespołami, b) potrafi przetwarzać informacje i aktualizować swoją wiedzę w zakresie technik, technologii i organizacji procesów, c) potrafi dzielić się wiedzą z zakresu wykonywanych zadań z osobami mniej doświadczonymi, d) potrafi kształtować warunki pracy własnej i podległego zespołu z uwzględnieniem nie tylko zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, lecz także podstawowych zasad etyki, e) jest gotowa do przyjmowania odpowiedzialności za powierzone jej zadania oraz kontrolowania i korygowania jakości wykonywania zadań zespołu, f) zna podstawowe zasady przedsiębiorczości i prowadzenia własnej działalności gospodarczej, wymóg rozumienia podstawowych mechanizmów funkcjonowania społeczeństwa, w tym gospodarki, oraz przygotowanie do samodzielnego planowania własnego rozwoju zawodowego.
<p>Poziom 5</p>	<p>Osoba z kwalifikacją poziomu 5 PRK posiada wiedzę, umiejętności do samodzielnego wykonywania umiarkowanie złożonych zadań w zmiennych przewidywalnych warunkach oraz kierowania małym zespołem. Poziom 5 wskazuje, że osoba:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) potrafi dokonać wyboru źródeł oraz informacji z nich pochodzących, jest gotowa krytycznie ocenić te informacje, b) potrafi właściwie dobrać oraz zastosować dostępne metody, narzędzia i technologie służące realizacji podejmowanych zadań, c) potrafi uwzględnić w prowadzonej działalności różnorodne uwarunkowania (ekonomiczne, prawne, społeczne i inne), d) potrafi wykorzystać umiejętność komunikowania się z użyciem specjalistycznej terminologii oraz przedstawiania własnego stanowiska do utrzymywania kontaktów związanych z prowadzoną działalnością, e) potrafi dokonać analizy i oceny przebiegu oraz efektów pracy własnej i kierowanego zespołu m.in. w oparciu o dostępne dane ilościowe, opracowywać i skorygować plan działań dotyczący zadań własnych i kierowanego zespołu. f) jest gotowa przyjąć odpowiedzialność za skutki prowadzonych działań, g) potrafi ocenić własną wiedzę, samodzielnie zaplanować i zrealizować własne uczenie się, a także ocenić potrzeby szkoleniowe podległych pracowników, h) jest gotowa działać w sposób przedsiębiorczy, i) jest gotowa odpowiedzialnie pełnić funkcje zawodowe, w tym przestrzegać zasad etyki zawodowej, j) jest gotowa uczestniczyć w działaniach na rzecz interesu publicznego.
<p>Poziom 6</p>	<p>Osoba z kwalifikacją poziomu 6 PRK posiada wiedzę i umiejętności do formułowania i rozwiązywania złożonych i nietypowych problemów oraz wykonywania zadań w nie w pełni przewidywalnych warunkach, a także do planowania i organizowania pracy zespołu lub małej organizacji. Poziom 6 wskazuje, że osoba:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) potrafi dokonać oceny, krytycznej analizy i syntezy informacji pochodzących z właściwie dobranych źródeł, b) potrafi właściwie dobrać oraz zastosować dostępne metody, narzędzia i technologie, a także dokonać ich prostej adaptacji, c) potrafi uwzględnić w prowadzonej działalności różnorodne złożone uwarunkowania (ekonomiczne, prawne, społeczne i inne) oraz dokonać analizy i oceny prowadzonej działalności w kontekście tych uwarunkowań, d) potrafi wykorzystać umiejętność komunikowania się z użyciem specjalistycznej terminologii, przedstawiania, oceniania oraz dyskusowania, e) potrafi samodzielnie planować własne uczenie się przez całe życie, f) jest gotowa odpowiedzialnie pełnić funkcje zawodowe, kultywować i upowszechniać wzory właściwego postępowania, uczestniczyć w promowaniu kultury projąkociowej, kultury współpracy i zasad etyki zawodowej, g) jest gotowa inicjować działania na rzecz interesu publicznego.
<p>Poziom 7</p>	<p>Osoba z kwalifikacją poziomu 7 PRK posiada wiedzę i umiejętności do formułowania rozwiązywania złożonych i nietypowych problemów oraz innowacyjnego wykonywania zadań w nieprzewidywalnych warunkach oraz do planowania i organizowania pracy zespołu lub organizacji. Poziom 7 wskazuje, że osoba:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) potrafi dokonać oceny, krytycznej analizy i syntezy oraz twórczej interpretacji i prezentacji informacji pochodzących z właściwie dobranych źródeł, b) potrafi właściwie dobrać oraz zastosować dostępne metody, narzędzia i technologie służące realizacji podejmowanych zadań, a także dokonać ich odpowiedniej modyfikacji, c) potrafi uwzględnić w działalności różnorodne złożone uwarunkowania (ekonomiczne, prawne, społeczne i inne) oraz kontekst aksjologiczny, potrafi dokonać analizy i oceny prowadzonej działalności oraz obserwowanych trendów rozwojowych i dokonywanych prognoz,

	<p>d) potrafi wykorzystać umiejętność komunikowania się z różnymi kręgami odbiorców z użyciem specjalistycznej terminologii i prowadzenia dyskusji do tworzenia i utrzymywania właściwych relacji, w tym w środowisku międzynarodowym,</p> <p>e) potrafi samodzielnie planować własne uczenie się przez całe życie i ukierunkowywać rozwój kompetencji podległych pracowników,</p> <p>f) jest gotowa odpowiedzialnie pełnić funkcje zawodowe, z uwzględnieniem zmieniających się potrzeb społecznych, promując i rozwijając w prowadzonej działalności zasady etyki zawodowej, kulturę pro jakościową oraz kulturę współpracy,</p> <p>g) jest gotowa inspirować i organizować działalność na rzecz środowiska społecznego oraz inicjować działania na rzecz interesu publicznego.</p>
Poziom 8	<p>Osoba z kwalifikacją poziomu 8 PRK posiada wiedzę i umiejętności do dokonywania analizy i twórczej syntezy światowego dorobku naukowego i twórczego w celu identyfikowania, formułowania i innowacyjnego rozwiązywania bardzo złożonych problemów lub wykonywania zadań o charakterze badawczym, tworzących nowe elementy tego dorobku. Poziom 8 wskazuje, że osoba:</p> <p>a) potrafi definiować cel i przedmiot badań oraz formułować hipotezę badawczą,</p> <p>b) potrafi wykorzystać dorobek naukowy i twórczy do rozwijania istniejących i opracowywania nowych metod, technik i narzędzi badawczych oraz twórczo stosować je w praktyce, m.in. przy opracowywaniu nowych materiałów, metod, technologii i produktów, potrafi transferować wyniki prowadzonych prac do sfery gospodarczej i społecznej,</p> <p>c) potrafi projektować warunki prawne i organizacyjne sprzyjające rozwojowi prowadzonej działalności,</p> <p>d) potrafi planować i realizować indywidualne i zespołowe przedsięwzięcie badawcze lub twórcze, przewodzić grupie i ponosić za nią odpowiedzialność, uczestniczyć w wymianie idei, także w środowisku międzynarodowym,</p> <p>e) potrafi samodzielnie planować własny rozwój oraz inspirować i organizować rozwój innych osób, tworzyć programy kształcenia i prowadzić je z wykorzystaniem nowoczesnych metod i narzędzi,</p> <p>f) jest gotowa podtrzymywać i rozwijać etos środowisk badawczych i twórczych, rozwijać i tworzyć wzory właściwego postępowania w środowisku pracy i w innych środowiskach, wnosić twórczy wkład do doskonalenia jakości oraz kultury współpracy.</p>

Zródło: opracowanie na podstawie St. Sławiński (red.): *Włączanie kwalifikacji do zintegrowanego systemu kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2017

W kontekście problematyki *II Sfery Współpracy Modelu TMW* ważnym przekazem dla przedstawicieli współpracujących Interesariuszy jest sugestia, że można włączać się w powstawanie konkretnych elementów systemu ZSK poprzez:

- przygotowanie i zgłoszenie do systemu ZSK propozycji wprowadzenia nowych, konkretnych kwalifikacji rynkowych, odpowiadających specyfice rynku i branży (np.: pomocy społecznej/ekonomii społecznej, czy branży usług społecznych),
- udział w konsultacjach branżowych, podczas których można uzyskać informacje o rozpoczęciu prac nad daną kwalifikacją rynkową oraz wpłynąć na ostateczny jej opis,
- udział w opracowywaniu projektu Sektorowych Ram, które będą stanowić element procesu rozwoju zapisów Polskiej Ramy Kwalifikacji z uwzględnieniem specyfiki danej branży, oraz celem których będzie dopomożenie w identyfikowaniu branżowych luk kompetencyjnych (np. branży usług społecznych).

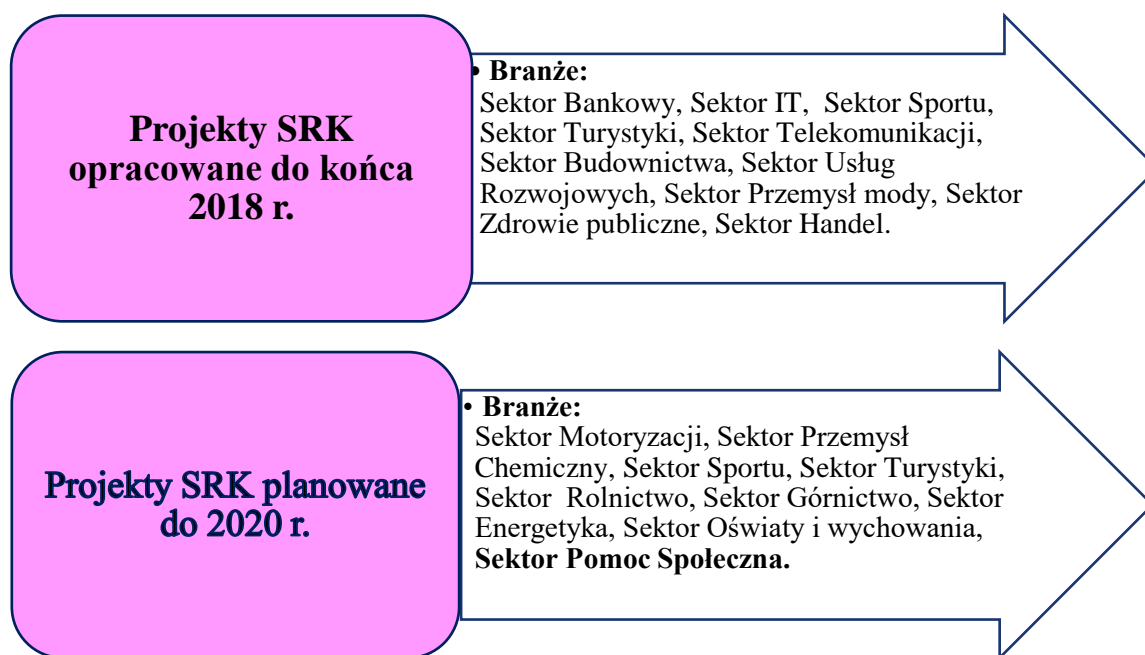
Z punktu widzenia branży „Usług Społecznych” utworzenie odrębnych Sektorowych Ram Kwalifikacji (SRK) ma znaczenie przyszłościowe pod warunkiem, że instytucje

i podmioty, świadczące usługi społeczne¹⁴² uznają potrzebę ich funkcjonowania przy procesach rekrutacji kadr. Taki projekt *SRK Usług Społecznych* powinien powstawać przy udziale PES jako pracodawców, środowiska szkół zawodowych oraz firm szkoleniowych, a następnie być poddany konsultacjom oraz weryfikacji jego zgodności z potrzebami rynkowymi. Korzystanie w przyszłości z „*SRK Usług Społecznych*” przyniesie pewne korzyści, którymi mogą być:

- 1) uporządkowany zestaw kwalifikacji istotnych dla sektora/branży oraz prowadzonych poszukiwań odpowiednich kadr,
- 2) ujednoczony sposób oceny potencjałów przyszłych pracowników,
- 3) wiarygodna metoda weryfikacji kompetencji osób, chcących podjąć pracę,
- 4) stworzony standard zatrudniania określonych osób bez potrzeby tworzenia nowych regulacji.

Wg aktualnych danych ZSK¹⁴³ sytuacja w zakresie SRK przedstawia się następująco:

Rysunek 25 Sektorowe rejestry kwalifikacji (branżowe)

Źródło: opracowanie na podstawie danych ZSK

¹⁴² To stwierdzenie odnosi się również dla pola zainteresowania Modelu TMW – funkcjonowania współpracy pomiędzy podmiotami zatrudnienia socjalnego a podmiotami ES, będącymi realizatorami określonych usług społecznych

¹⁴³ Dane wg <http://kwalifikacje.edu.pl/czym-sa-sektorowe-ramy-kwalifikacji-2> (19.06.2019)

2. Przegląd ZRK – kwalifikacje niektórych zawodów w usługach społecznych.

Rejestr ZRK stanowi bazę informacji o kwalifikacjach i jest istotnym elementem całego systemu ZSK. Umieszczenie danego zawodu i kwalifikacji niezbędnych dla jego wykonywania w bazie ZRK jest potwierdzeniem władz publicznych ich uznania za powszechnie obowiązujące, niezależnie od faktu, czy są one ujęte w innych rejestrach oraz bazach danych funkcjonujących dla potrzeb różnych instytucji, resortów branżowych lub środowisk zawodowych.

W *I Sferze Współpracy* Modelu TMW, w Roz. V „Standard oferty kadry dla określonych rodzajów usług społecznych” zaprezentowano rodzajową listę usług społecznych, które są w polu zainteresowania *II Sfery Współpracy*, odnoszącej się do procesów przygotowywania kadr dla realizatorów tych usług. Była ona analizowana z dwóch perspektyw, a mianowicie: perspektywy podmiotu przygotowującego kadry oraz perspektywy wykonawcy niektórych usług społecznych.

Kierując się zawartością tej listy dokonano przeglądu rejestru ZRK, który obejmuje łącznie 9.682 kwalifikacji (stan na koniec kwietnia 2019 r.)¹⁴⁴. Z tego rejestru wyspecyfikowano tylko te pozycje, których opisy kwalifikacji uznano za potencjalnie przydatne dla tematyki kwalifikacji w obszarze niektórych usług społecznych.

Wynik tego przeglądu przedstawia się następująco:

Tabela 14 Poziom PRK dla wybranych specjalizacji zawodowych

Poz. w ZRK	Nazwa kwalifikacji	Rodzaj kwalifikacji	Poziom PRK
8	Asystent osoby niepełnosprawnej	Pełna	4
9080	Głazurnik tytuł mistrzowski	Częstkowa	5
9081	Głazurnik tytuł czeladniczy	Częstkowa	3
9094	Kosmetyczka tytuł mistrzowski	Częstkowa	4
9095	Kosmetyczka tytuł czeladniczy	Częstkowa	3
9100	Kucharz	Pełna	3
9180	Monter zabudowy i robot wykończeniowych w budownictwie	Pełna	3

¹⁴⁴ Patrz: www.rejestr.kwalifikacje.gov.pl (19.06.2019)

9184	Murarz - tynkarz	Pełna	3
9214	Ogrodnik	Pełna	3
9231	Opiekun medyczny	Pełna	4
9232	Opiekun osoby starszej	Pełna	4
9233	Opiekun w domu pomocy społecznej	Pełna	3
9234	Opiekunka dziecięca	Pełna	4
9235	Opiekunka środowiskowa	Pełna	4
9360	Prowadzenie terapii środowiskowej dzieci i młodzieży	Pełna	6
9337	Przygotowywanie potraw zgodnie z trendami rynkowymi i zasadami zdrowego żywienia	Cząstkowa	3
9426	Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej	Cząstkowa	4
9427	Świadczenie usług opiekuńczych	Cząstkowa	4
9428	Świadczenie usług opiekuńczych i wspomagających rozwój dziecka	Cząstkowa	4
9429	Świadczenie usług opiekuńczych osobie chorej i niesamodzielnej	Cząstkowa	4
9432	Świadczenie usług terapii zajęciowej	Cząstkowa	4
9572	Terapeuta zajęciowy	Pełna	4
9576	Udzielanie pomocy i organizowanie wsparcia osobie niepełnosprawnej	Cząstkowa	4
9643	Wykonywanie robót malarsko-tapeciarskich	Cząstkowa	3
9645	Wykonywanie robót murarskich i tynkarskich	Cząstkowa	3
9647	Wykonywanie robót posadzkarsko-okładzinowych	Cząstkowa	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy rejestru PRK

Korzystając z aplikacji Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK) tj. przeglądarki ZRK na stronie www.rejestr.kwalifikacje.gov.pl, można zapoznać się z opisem kwalifikacji dla konkretnego zawodu w niektórych rodzajach usług społecznych. Oto kilka przykładów¹⁴⁵:

¹⁴⁵ Opis kwalifikacji z ZRK „Kwalifikacje – przeglądanie/wyszukiwanie”, strona www.rejestr.kwalifikacje.gov.pl (19.06.2019)

Przykład pierwszy – Opiekun osoby starszej, ZRK poz. 9232

Kwalifikacja - podgląd

Informacje ogólne**Efekty uczenia się****Podmioty****Pozostałe informacje****Historia**

Nazwa kwalifikacji - **Opiekun osoby starszej (341202)**

Skrót nazwy

Rodzaj kwalifikacji - kwalifikacja pełna

Poziom PRK/ERK - 4

Krótką charakterystyką kwalifikacji, obejmującą informacje o działaniach lub zadaniach, które potrafi wykonywać osoba posiadająca tę kwalifikację

Absolwent szkoły kształcącej w zawodzie opiekun osoby starszej powinien być przygotowany do wykonywania następujących zadań zawodowych: 1) rozpoznawania możliwości oraz ograniczeń w funkcjonowaniu osoby starszej wynikających z rodzaju i stopnia niepełnosprawności; 2) rozpoznawania i interpretowania sytuacji społecznej, warunków życia, relacji z rodziną, grupą i środowiskiem lokalnym osoby starszej oraz wykorzystywania zasobów indywidualnych, środowiska rodzinnego, instytucjonalnego i lokalnego w pracy z osobą starszą; 3) dobierania metod, technik, narzędzi i form realizacji działań opiekuńczo-wspierających do sytuacji życiowej, stanu zdrowia, rozpoznanych problemów i potrzeb osoby starszej; 4) udzielania wsparcia emocjonalnego i aktywizowanie osoby starszej do samodzielności życiowej w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności; 5) nawiązywania, podtrzymywania i rozwijania współpracy z podmiotami działającymi na rzecz osoby starszej w środowisku lokalnym.

Orientacyjny nakład pracy potrzebny do uzyskania kwalifikacji [godz.]

Wymagane kwalifikacje poprzedzające - *Wykształcenie średnie oraz poniższe kwalifikacje wyodrębnione w zawodzie - Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej (Z.7.)*

Warunki, jakie musi spełniać osoba przystępująca do walidacji - *Aby przystąpić do walidacji prowadzącej do uzyskania dyplomu należy ukończyć szkołę policealną w danym zawodzie.*

Odniesienie do kwalifikacji o zbliżonym charakterze oraz wskazanie kwalifikacji ujętych w ZRK zawierających wspólne zestawy efektów uczenia się - *Nie dotyczy.*

Typowe możliwości wykorzystania kwalifikacji - *Nie dotyczy.*

Przykład drugi – Opiekunka dziecięca, ZRK poz. 9234

Kwalifikacja - podgląd

Informacje ogólne**Efekty uczenia się****Podmioty****Pozostałe informacje****Historia**

Nazwa kwalifikacji - **Opiekunka dziecięca (325905)**

Skrót nazwy

Rodzaj kwalifikacji - kwalifikacja pełna

Poziom PRK/ERK - 4

Krótką charakterystyką kwalifikacji, obejmującą informacje o działaniach lub zadaniach, które potrafi wykonywać osoba posiadająca tę kwalifikację

Absolwent szkoły kształcącej w zawodzie opiekunka dziecięca powinien być przygotowany do wykonywania następujących zadań zawodowych: 1) planowania i organizowania pracy opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej; 2) pielęgnowania dziecka zdrowego, chorego i niepełnosprawnego; 3) prowadzenia działań wychowawczych i edukacyjnych wspomagających rozwój psychomotoryczny dziecka; 4) promowania zdrowia i prowadzenia działań profilaktycznych; 5) udzielania pomocy w stanach zagrożenia zdrowotnego dziecka.

Orientacyjny nakład pracy potrzebny do uzyskania kwalifikacji [godz.]

Wymagane kwalifikacje poprzedzające - *Wykształcenie średnie oraz poniższe kwalifikacje wyodrębnione w zawodzie: Świadczenie usług opiekuńczych i wspomagających rozwój dziecka (Z.11.)*

Warunki, jakie musi spełniać osoba przystępująca do walidacji - *Aby przystąpić do walidacji prowadzącej do uzyskania dyplomu należy ukończyć szkołę policealną w danym zawodzie.*

Odniesienie do kwalifikacji o zbliżonym charakterze oraz wskazanie kwalifikacji ujętych w ZRK zawierających wspólne zestawy efektów uczenia się - *Nie dotyczy.*

Typowe możliwości wykorzystania kwalifikacji - *Nie dotyczy.*

Wymagania dotyczące walidacji i podmiotów przeprowadzających walidację - *Nie dotyczy.*

Odniesienie do poziomu sektorowych ram kwalifikacji (o ile dotyczy) - *Nie dotyczy.*

Przykład trzeci – asystent osoby niepełnosprawnej, ZRK poz. 8

Kwalifikacja - podgląd

Informacje ogólne Efekty uczenia się Podmioty Pozostałe informacje Historia

Nazwa kwalifikacji - **Asystent osoby niepełnosprawnej (341201)**

Skrót nazwy

Rodzaj kwalifikacji - **kwalifikacja pełna**

Poziom PRK/ERK - **4**

Krótką charakterystyką kwalifikacji, obejmującą informacje o działaniach lub zadaniach, które potrafi wykonywać osoba posiadająca tę kwalifikację

Absolwent szkoły kształcącej w zawodzie asystent osoby niepełnosprawnej powinien być przygotowany do wykonywania następujących zadań zawodowych: 1) udzielania pomocy osobie niepełnosprawnej w korzystaniu z różnych form kompleksowej rehabilitacji; 2) świadczenia opieki osobie niepełnosprawnej w zakresie czynności higienicznych i pielęgnacyjnych oraz pomagania w prowadzeniu gospodarstwa domowego; 3) wspierania osoby niepełnosprawnej w dążeniu do samodzielności życiowej; 4) motywowania osoby niepełnosprawnej do aktywności społecznej i zawodowej.

Orientacyjny nakład pracy potrzebny do uzyskania kwalifikacji [godz.] - *Wymagane kwalifikacje poprzedzające*

Wykształcenie średnie oraz poniższe kwalifikacje wyodrębnione w zawodzie: *Udzielanie pomocy i organizowanie wsparcia osobie niepełnosprawnej (Z.8.)*

Warunki, jakie musi spełniać osoba przystępująca do walidacji - *Aby przystąpić do walidacji prowadzącej do uzyskania dyplomu należy: 1) ukończyć szkołę policealną w danym zawodzie lub 2) posiadać wykształcenie co najmniej średnie i co najmniej rok kształcić się lub pracować w zawodzie, w którym wyodrębniono dana kwalifikację zgodnie z klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego.*

Odniesienie do kwalifikacji o zbliżonym charakterze oraz wskazanie kwalifikacji ujętych w ZRK zawierających wspólne zestawy efektów uczenia się - *Nie dotyczy.*

Typowe możliwości wykorzystania kwalifikacji - *Nie dotyczy.*

Wymagania dotyczące walidacji i podmiotów przeprowadzających walidację - *Nie dotyczy.*

Odniesienie do poziomu sektorowych ram kwalifikacji (o ile dotyczy) - *Nie dotyczy.*

Przykład czwarty – Przygotowywanie potraw zgodnie z trendami rynkowymi i zasadami zdrowego żywienia, poz. ZRK 9337

Kwalifikacja - podgląd

Informacje ogólne

Efekty uczenia się

Podmioty

Pozostałe informacje

Historia

Nazwa kwalifikacji - **Przygotowywanie potraw zgodnie z trendami rynkowymi i zasadami zdrowego żywienia**

Skrót nazwy

Rodzaj kwalifikacji - kwalifikacja cząstkowa

Poziom PRK/ERK - 3

Krótką charakterystyką kwalifikacji, obejmującą informacje o działaniach lub zadaniach, które potrafi wykonywać osoba posiadająca tę kwalifikację

Osoba posiadająca kwalifikację “Przygotowywanie potraw zgodnie z trendami rynkowymi i zasadami zdrowego żywienia” jest gotowa do samodzielnego planowania i przygotowania potraw według podanej receptury, z zastosowaniem zasad zdrowego żywienia i nowoczesnych technik kulinarnych. W swojej pracy wykorzystuje zarówno typowy sprzęt kuchenny, jak i urządzenia stosowane w przygotowaniu posiłków zgodnie z trendami rynkowymi i zasadami zdrowego żywienia. Osoba posiadająca kwalifikację może znaleźć zatrudnienie na stanowisku kucharza w różnego rodzaju lokalach gastronomicznych: restauracjach, pizzeriach, kompleksach gastronomicznych. Może również założyć własną działalność gospodarczą w branży gastronomicznej, np. w formie coraz bardziej popularnych food trucków. W orientacyjnym nakładzie pracy podano czas potrzebny na szkolenie. Szacowany dodatkowy czas pracy własnej wynosi 200 godzin.

Orientacyjny nakład pracy potrzebny do uzyskania kwalifikacji [godz.] - 160

Wymagane kwalifikacje poprzedzające - *Brak*

Warunki, jakie musi spełniać osoba przystępująca do walidacji - *Osoba przystępująca do walidacji musi ukończyć gimnazjum lub ośmioletnią szkołę podstawową (tj. posiadać kwalifikację pełną na poziomie 2 PRK, zgodnie z art. 8 ustawy o ZSK).*

Odniesienie do kwalifikacji o zbliżonym charakterze oraz wskazanie kwalifikacji ujętych w ZRK zawierających wspólne zestawy efektów uczenia się - *Kwalifikacja "Przygotowywanie potraw zgodnie z trendami rynkowymi i zasadami zdrowego żywienia" nie zawiera żadnych wspólnych zestawów efektów uczenia się z innymi kwalifikacjami cząstkowymi z obszaru gastronomii. , - W kwalifikacji “Przygotowywanie potraw zgodnie z trendami rynkowymi i zasadami zdrowego żywienia” wymagana jest wiedza o alergenach w żywności oraz o wymogach kuchni lekkostrawnej. .*

Odniesienie do poziomu sektorowych ram kwalifikacji (o ile dotyczy) - *3 poziom Polskiej Ramy Kwalifikacji, 3 poziom Sektorowej Ramy Kwalifikacji w sektorze turystyka.*

Przykład piąty – Świadczenie usług opiekuńczych, poz. ZRK 9427

Kwalifikacja - podgląd				
Informacje ogólne	Efekty uczenia się	Podmioty	Pozostałe informacje	Historia
Nazwa kwalifikacji - Świadczenie usług opiekuńczych (Z.5.)				
Skrót nazwy <input type="text"/>				
Rodzaj kwalifikacji - kwalifikacja cząstkowa				
Poziom PRK/ERK - 4				
Krótką charakterystyką kwalifikacji, obejmującą informacje o działaniach lub zadaniach, które potrafi wykonywać osoba posiadająca tę kwalifikację				
<i>Nie dotyczy.</i>				
Orientacyjny nakład pracy potrzebny do uzyskania kwalifikacji [godz.]				
Wymagane kwalifikacje poprzedzające - <i>Posiadanie wykształcenia gimnazjalnego albo podstawowego po ośmioletniej szkole podstawowej. Świadectwo ukończenia gimnazjum</i>				
Warunki, jakie musi spełniać osoba przystępująca do walidacji - <i>Aby przystąpić do walidacji prowadzącej do uzyskania świadectwa należy: 1) ukończyć lub kształcić się lub szkole policealnej w danym zawodzie lub 2) posiadać wykształcenie co najmniej gimnazjalne albo po ośmioletniej szkole podstawowej oraz dwa lata kształcić się lub pracować w zawodzie, w którym wyodrębniono daną kwalifikację zgodnie z klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego.</i>				
Odniesienie do kwalifikacji o zbliżonym charakterze oraz wskazanie kwalifikacji ujętych w ZRK zawierających wspólne zestawy efektów uczenia się - <i>Nie dotyczy.</i>				
Typowe możliwości wykorzystania kwalifikacji - <i>Nie dotyczy.</i>				
Wymagania dotyczące walidacji i podmiotów przeprowadzających walidację - <i>Nie dotyczy.</i>				
Odniesienie do poziomu sektorowych ram kwalifikacji (o ile dotyczy) - <i>Nie dotyczy.</i>				

Obecnie w rejestrze ZRK (stan na kwiecień 2019r.) nie odnajdziemy innych pozycji, które byłyby z punktu widzenia przygotowywania kadr dla podmiotów ES świadczących usługi społeczne istotnymi wskazaniem.

Natomiast konieczne jest zwrócenie uwagi na tzw. kwalifikacje uregulowane i rynkowe w przypadku niektórych usług społecznych, które będą na pewno stanowiły przedmiot współpracy pomiędzy PZS a przyszłymi Realizatorami usług społecznych.

3. Kwalifikacje uregulowane i rynkowe w wybranych obszarach usług społecznych.

Z punktu widzenia przedmiotu *II Sfery Współpracy TMW*, a więc przygotowywania kadr dla Realizatorów usług społecznych sektora ES konieczne jest zwrócenie uwagi na dwa rodzaje kwalifikacji, a mianowicie: kwalifikacje uregulowane i kwalifikacje rynkowe.

Przykładem są usługi społeczne: opieka żłobkowa/opieka w klubie dziecięcym oraz nowe rodzaje usług: „opiekun dzienny” oraz niania (art. 2 ust.1 ustawy z dn. 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, tzw. *ustawa żłobkowa*). Opis niezbędnych kwalifikacji „Opiekun w żłobku/klubie dziecięcym” jest uregulowany w art. 16 niniejszej ustawy, przy czym z punktu widzenia współpracy TMW-2 ważne są postanowienia ust.2 i ust.3, bowiem na ich podstawie wiele PZS podejmuje się w ramach reintegracji społecznej i zawodowej organizacji specjalistycznych kursów szkoleniowych.

Art. 16. 1. Opiekunem w żłobku lub klubie dziecięcym może być osoba:

1) posiadająca kwalifikacje: pielęgniarki, położnej, opiekunki dziecięcej, nauczyciela wychowania przedszkolnego, nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej lub pedagoga opiekuńczo-wychowawczego, pedagoga społeczno-wychowawczego, pedagoga wczesnej edukacji, terapeuty pedagogicznego lub

2) która ukończyła studia lub studia podyplomowe na kierunku lub specjalności: wczesne wspomaganie rozwoju, wspomaganie rozwoju dzieci w ramach pomocy psychologiczno - pedagogicznej w żłobkach i przedszkolach, edukacja prorozwojowa, pedagogika małego dziecka, psychologia dziecięca, psychologia wspierania rozwoju i kształcenia lub psychologia wychowawcza.

2. Opiekunem w żłobku lub klubie dziecięcym może być także osoba, która odbyła nie wcześniej niż 2 lata przed podjęciem zatrudnienia jako opiekun szkolenie z udzielania dziecku pierwszej pomocy oraz posiada co najmniej wykształcenie:

1) wyższe na dowolnym kierunku, którego program obejmuje zagadnienia związane z opieką nad małym dzieckiem lub jego rozwojem, i odbyła 80-godzinne szkolenie w celu uaktualnienia i uzupełnienia wiedzy oraz umiejętności lub

2) średnie lub średnie branżowe oraz:

a) co najmniej roczne doświadczenie w pracy z dziećmi w wieku do lat 3 lub

b) przed zatrudnieniem jako opiekun w żłobku lub w klubie dziecięcym odbyła 280-godzinne szkolenie, z czego co najmniej 80 godzin w formie zajęć praktycznych, polegających na sprawowaniu opieki nad dzieckiem pod kierunkiem opiekuna, o którym mowa w ust. 1.

3. Jeżeli osoba, o której mowa w ust. 2 pkt 2 lit. a, nie pracowała z dziećmi w wieku do lat 3 przez okres co najmniej 6 miesięcy bezpośrednio przed podjęciem zatrudnienia jako opiekun, zobowiązana jest w ciągu 6 miesięcy od rozpoczęcia pracy na stanowisku opiekuna odbyć 80-godzinne szkolenie w celu uaktualnienia i uzupełnienia wiedzy oraz umiejętności.

Natomiast zakres kwalifikacji „Opiekun dzienny” jest uregulowany przepisem art.39 ustawy „źłobkowej”.

Art. 39. 1. Dziennym opiekunem może być osoba, która:

- 1) daje rękojmię należytego sprawowania opieki nad dziećmi;
- 2) nie jest i nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej oraz władza rodzicielska nie została jej zawieszona ani ograniczona;
- 3) wypełnia obowiązek alimentacyjny, w przypadku gdy taki obowiązek został nałożony na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd;
- 4) nie figuruje w bazie danych Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym lub nie została skazana prawomocnym wyrokiem za inne przestępstwo umyślne;
- 5) posiada warunki lokalowe zapewniające bezpieczną opiekę nad dzieckiem;
- 6) odbyła:
 - a) 160-godzinne szkolenie albo
 - b) 40-godzinne szkolenie uzupełniające, w tym z zakresu udzielania dziecku pierwszej pomocy, jeżeli posiada kwalifikacje, o których mowa w art. 16 ust. 1;
- 7) odbyła nie wcześniej niż 2 lata przed rozpoczęciem pełnienia funkcji dziennego opiekuna szkolenie z udzielania dziecku pierwszej pomocy.

Te powyższe opisy kwalifikacji są przykładami kwalifikacji uregulowanych, które nie muszą być ujmowane Zintegrowanym Rejestrem Kwalifikacji (ZRK).

Jednakże Aktorzy TMW-2 podejmujący się współpracy w zakresie przygotowywania przyszłych kadr w formie kursów szkoleniowych muszą zważyć na fakt, że samo zorganizowanie kursu szkoleniowego oraz wydanie stosowanego końcowego zaświadczenia dla absolwenta CIS/KIS nie jest uznaniem nabycia kwalifikacji. Przepisy ustawy *źłobkowej* nie precyzują wymogu walidacji potwierdzającej nabycie kwalifikacji „opiekuna żłobkowego” lub „opiekuna dziennego”. Natomiast, jeśli zostanie ona przeprowadzona w stosunku do efektów uczenia się oraz na stosowanym certyfikacie zostaną opisane zdobyte efekty, wówczas dopiero uznaje się, że dana osoba posiada niezbędne kwalifikacje.

Przykładem kwalifikacji rynkowych są wymagania stawiane osobom gotowym podjąć się profesji „niani” (art. 50 ust.1 i ust.2 ustawy *źłobkowej*). Na liście pożądanych oczekiwań wobec takich osób można odnaleźć takie cechy jak: odpowiedzialność, rzetelność wykonywanych czynności, cierpliwość oraz kontakt i rozumienie potrzeb dzieci. Do wykonywania tej profesji nie jest potrzebne specjalne przygotowanie pedagogiczne ani ściśle określone wymogi (z wyjątkiem badań sanitarno-epidemiologicznych). Jednakże na rynku liczą się uzyskane

doświadczenie lub praktyka świadczenia takich usług (tzw. referencje). W tym miejscu referencje podmiotów CIS/KIS z odbytych praktycznych zajęć są cennymi dokumentami.

4. „INFODORADCA+” – narzędzie przydatne dla określania kwalifikacji zawodowych absolwentów CIS/KIS dla wybranych usług społecznych.

Główni Aktorzy TMW-2, od działań których będzie zależało określanie minimalnych wymogów kwalifikacyjnych dla absolwentów CIS/KIS, kierowanych jako kadry dla wybranych usług społecznych, mogą w swoich pracach skorzystać z już osiągniętych rezultatów projektu POWR pn.:” *„Rozwijanie, uzupełnienie i aktualizacja informacji o zawodach oraz jej upowszechnienie za pomocą nowoczesnych narzędzi komunikacji – INFODORADCA+”*. To narzędzie jest przeznaczone głównie dla Publicznych Służb Zatrudnienia (PSZ), obejmujących m.in. powiatowe oraz wojewódzkie urzędy pracy, a także około 2.000 jednostek organizacyjnych zaliczanych do tzw. niepublicznych instytucji rynku pracy. Z narzędzia tego mogą także korzystać inne instytucje i podmioty, wspomagające publiczne służby zatrudnienia w ich działaniach na rzecz wsparcia i pomocy osobom bezrobotnym i poszukującym pracy. W tej ostatniej grupie na pewno znajdują się Aktorzy Zatrudnienia Socjalnego.

W docelowej wersji „INFODORADCA+” znajdą się informacje dla minimum 1.000 pozycji opisujących różne zawody i specjalności zawodowe. Podstawowy zakres opisów poszczególnych pozycji będzie zawierał wiele przydatnych informacji, w tym m.in.:

- 1) metodologię opracowania informacji o zawodach w odniesieniu do zasad tworzenia standardów kompetencji zawodowych,
- 2) sposoby przygotowywania opisów informacji o zawodach wraz ze sposobem prowadzenia rekrutacji,
- 3) najważniejsze kompetencje zawodowe oraz informacje o aktualnej sytuacji na rynku pracy w danym zawodzie,
- 4) wskazówki dla zatrudniania osób niepełnosprawnych w danym zawodzie.

Stąd też PZS ściśle współpracujące na co dzień z urzędami pracy, a szczególnie doradcami zawodowymi powinny w trakcie prowadzonych działań w *Drugiej Sferze Współpracy*, włączyć

to narzędzie do swoich zadań przygotowujących kadry dla wybranych rodzajów usług społecznych.

Narzędzie „INFODORADCA+” jest ciągle w fazie rozbudowy i na chwilę obecną zawiera 463 pozycje o zawodach¹⁴⁶. Oto kilka przykładów zawodów, które już znajdują się na listach „INFODORADCY+”, a które obecnie posłużą tylko jako wskazówka do poszukiwań niezbędnych opisów przy ewentualnym korzystaniu z tego narzędzia przez Aktorów TMW-2¹⁴⁷:

Tabela 15 Wybrane przykłady opisów zawodów z systemu „Infodoradca+”

Nr na liście zawodów	Kod zawodu	Nazwa zawodu
582	611305	Ogrodnik szkółkarz
585	611308	Ogrodnik upraw roślin ozdobnych
553	531105	Rodziec zastępczy
498	515202	Organizator usług domowych
517	516902	Asystent osobisty (concierge)
553	531203	Asystent edukacji romskiej
81	235914	Wychowawca w placówkach oświatowych, wsparcia dziennego, wychowawczych, opiekuńczych oraz instytucjach pieczy zastępczej
403	343401	Organizator usług cateringowych
636	712202	Glazurnik
377	314207	Asystent rodziny
556	531108	Dzienny opiekun małego dziecka
555	531107	Opiekunka w żłobku /klubie dziecięcym

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy danych w systemie „Infodoradca+”

¹⁴⁶ <http://www.infodoradca.edu.pl/produkty>. (19.06.2019)

¹⁴⁷ Jak wyżej

5. Pożądany poziom kwalifikacji absolwentów CIS/KIS z perspektywy Realizatorów Usług Społecznych z sektora ES.

Dysponując informacjami z Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) o 8-poziomowym sposobie opisywania kwalifikacji, a także z przedstawionymi informacjami w Części TMW-1 na temat *Standardu Oferty „Kadry dla usług społecznych”*, można dla wymienionych, wybranych rodzajów usług społecznych podjąć się próby przypisania pożądanego poziomu kwalifikacji, jakimi powinni dysponować absolwenci CIS/KIS.

Próba, której wyniki zostały zaprezentowane w poniższej tabeli została dokonana przy założeniu nie włączania w analizę szczegółowego, funkcjonującego w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (ZSK) podziału na grupy i rodzaje kwalifikacji¹⁴⁸, bowiem jej celem jest wskazanie Aktorom TMW-2 kierunku przygotowań kadr dla określonych rodzajów usług społecznych.

Tabela 16 Przykładowe przypisanie poziomu kwalifikacji do rodzaju usługi społecznej

RODZAJ USŁUG SPOŁECZNYCH KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA	Poziom kwalifikacji PRK
<p>Usługa pomocy osobistej</p> <p>To rodzaj usługi umożliwiającej niezależne życie osobom niepełnosprawnym (osoby dorosłe, seniorzy, dzieci) w szczególności decydowania o ocenie własnych potrzeb oraz wyborze danej usługi przy dysponowaniu na jej zakup własnymi środkami finansowymi (np. świadczenia pieniężne wypłacane z systemu pomocy społecznej). Osoba wykonująca usługę „pomocy osobistej” jest specyficznym rodzajem przedstawiciela prawnego, który wspiera beneficjenta w wyborze świadczeniodawcy wybranej usługi, a w niektórych przypadkach sam musi daną usługę wykonać.</p>	<p>Poziom 3</p>
<p>Usługa profesjonalnego reprezentowania interesów</p> <p>To rodzaj usługi świadczonej indywidualnie określonym osobom, wykonywana przez przeszkoloną osobę (będącą np. pracownikiem PES), której główną rolą jest doradzanie i pomaganie w podejmowaniu decyzji lub korzystania z przysługujących uprawnień, uczestniczenie w negocjacjach z innymi instytucjami.</p>	<p>Poziom 4</p>
<p>Usługa krótkich urlopów, tzw. usługa wytchnieniowa</p>	<p>Poziom 3</p>

¹⁴⁸ Patrz opis w pkt.1 Podstawowe wiadomości o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, Polskiej Ramie Kwalifikacji oraz Ramach Sektorowych – stan na 2019 r.)

<p>To rodzaj usługi stosowany wobec niepełnosprawnych dzieci lub osób dorosłych czy starszych, polegającej na odciążeniu ich opiekunów od codziennych powinności. Usługa może być świadczona przez kilka godzin, kilka dni oraz w miejscu pobytu beneficjenta lub w miejscu pobytu osoby wypełniającej rolę „zastępczego” opiekuna. Ten rodzaj usług wymaga nie tylko specjalistycznego przygotowania zawodowego ale także zagwarantowania bezpieczeństwa instytucjonalnego, np. poprzez oferowanie takiej usługi przez PES, dysponujący odpowiednimi referencjami.</p>	
<p>Usługa zawierania znajomości</p> <p>To usługa kierowana do osób zależnych, seniorów oraz ich rodzin. Wykonawcą może być rekomendowana osoba przez znany PES (np. pracownik), a także zgłoszona do najbliższej jednostki policji, jako osoba godna zaufania. Usługa ta pozwala na przezwyciężanie izolacji oraz prowadzi do ewentualnego większego zaangażowania się beneficjenta w życie społeczności i towarzyskie. Osoba wykonująca tą usługę musi być przeszkolona, szczególnie w odniesieniu do opieki nad dziećmi lub dorosłymi szczególnej troski.</p>	<p>Poziom 2</p>
<p>Usługa pomocy domowej i opieki domowej</p> <p>To rodzaj usługi o charakterze indywidualnym, polegającej na okresowych wizytach w miejscu pobytu beneficjenta oraz wykonywaniu czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego (np. zakupy, porządki, higiena, kąpiele, pranie, dopilnowywanie pobierania leków). Osoba wykonująca tą usługę powinna posiadać referencje np. PES oraz gwarancje w przypadku wystąpienia losowych zdarzeń (np. posądzeń o kradzieże, etc.).</p>	<p>Poziom 2</p>
<p>Usługa dla małych dzieci</p> <p>To usługi prowadzone w formie zinstytucjonalizowanej przez PES – np. kluby malucha, bawialnie, opieka nad dziećmi 0-3 lata w miejscu zamieszkania, świetlice dla dzieci w wieku 6-12 lat, świetlice socjoterapeutyczne, place i sale zabaw, salony rodzinne.</p>	<p>Poziom 3</p>
<p>Usługa żłobkowa i przedszkolna</p> <p>To rodzaj usług prowadzonych przez osoby wyszkolone, posiadające ukończone kursy lub przygotowanie zawodowe (np. pedagodzy).</p>	<p>Poziom 3-4</p>
<p>Usługi opiekuńcze – niektóre rodzaje</p> <p>To usługi wymagające specjalistycznego przygotowania zawodowego, obejmujące m.in.: usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne, pomoc opiekunów, usługi opiekuńcze w godzinach popołudniowych i w weekendy, monitorowanie stanu zdrowia pacjentów, zajęcia terapeutyczne, dydaktyczne, edukacyjne, domowa opieka pielęgnarska oraz całodobowa asysta i pomoc osobom chorym i ich rodzinom. Usługi te oferowane są przez personel PES i wymagają specjalistycznego przygotowania zawodowego.</p>	<p>Poziom 3-4</p>
<p>Usługi rehabilitacyjne</p>	<p>Poziom 3-4</p>

<p>To specjalistyczne usługi wykonywane przez przygotowany personel, posiadający odpowiednie kwalifikacje. Paleta tych usług jest szeroka, a wśród nich wymienia się m.in.: usługi z zakresu refleksologii, zajęcia ruchowe, masaże lecznicze, kursy tańca, aerobik, gimnastykę korekcyjną, spacer (nordic-walking) z instruktorem, zabiegi dotleniające organizm, kinezyterapię, integrację sensoryczną dla dzieci, wspomaganie rozwoju mowy. Usługi te oferowane są przez personel PES i wymagają specjalistycznego przygotowania zawodowego.</p>	
<p>Usługi „towarzysza”</p> <p>To specyficzny rodzaj usług, kierowany najczęściej do osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym ale niekoniecznie. Osoba wykonująca tą usługę musi nie tylko przejść odpowiednie szkolenie ale także dysponować specyficznymi cechami osobowościowymi.</p>	<p>Poziom 2-3</p>
<p>Usługa opieki pozaszkolnej i zajęć pozalekcyjnych</p> <p>To różne usługi zaliczane do form opieki nad dziećmi przed i po lekcjach oraz podczas wakacji. Najczęściej prowadzone w formie instytucjonalnej.</p>	<p>Poziom 2-3</p>
<p>Usługi pomocy technicznej i serwisowania sprzętu</p> <p>To usługi mające na celu ułatwienie funkcjonowania beneficjentom w codziennym życiu, poprawiające kontakt z otoczeniem a także umożliwiające odpłatne lub nieodpłatne korzystanie z urządzeń technicznych (sprzęt rehabilitacyjny, wypożyczanie go) oraz serwisowanie i naprawę.</p>	<p>Poziom 2</p>
<p>Usługi przygotowywania i dowozu posiłków</p> <p>To rodzaj usług stosowanych najczęściej do osób zależnych, w tym seniorów. Wymagają przygotowania zawodowego z zakresu gastronomii, zdrowego żywienia oraz obsługi urządzeń gastronomicznych i innych technicznych (np. pojazdów).</p>	<p>Poziom 2</p>
<p>Usługi remontowo-adaptacyjne</p> <p>To usługi wymagające przygotowania specjalistycznego w niektórych zawodach budowlanych. Ich wykonywanie ma na celu przełamywanie barier technicznych, usprawnianie pomieszczeń i dostosowywanie ich do potrzeb określonych grup beneficjentów.</p>	<p>Poziom 2</p>

Źródło: opracowanie własne

Wskazane powyżej poziomy kwalifikacji są sugerowanymi do stosowania przez Aktorów TMW-2 w programach edukacyjnych, przygotowujących przyszłe kadry dla sektora usług społecznych. W niektórych przypadkach mogą one być niższe, jednakże pod warunkiem zachowania nadzoru przy ich wykonywaniu ze strony PES, będącego Realizatorem Usług Społecznych w Modelu TMW.

TRZECIA SFERA WSPÓŁPRACY TMW „Podmioty zatrudnienia socjalnego w roli Realizatorów niektórych usług społecznych – warunki pełnienia tej funkcji”

Uwagi wstępne

W ramach *I i II sfery TMW* budowane są możliwości współpracy i koordynacji działań pomiędzy różnymi aktorami lokalnymi, a następnie wzmacniane są zdolności do przygotowania kompetentnych kadr, mogących świadczyć usługi społeczne. Czy taka oferta trafi ostatecznie do oczekujących na nią mieszkańców, w jakiej formie i na jakich zasadach?

To właśnie stanowi zakres *III sfery modelu*, która polega na kontraktowaniu¹⁴⁹ przez administrację samorządową usług społecznych i dostarczaniu ich mieszkańcom. W tak postawionym wyzwaniu, pozostaje wiele niewiadomych; pojawiają się pytania dotyczące odpowiedzialności wobec odbiorców usług, przewidzianych prawem sposobów postępowania przy wyborze wykonawców oraz oczekiwań, dotyczących zakresu podejmowanych działań¹⁵⁰. Kwestia bezpośrednich procedur kontraktowania usług i możliwych do zastosowania rozwiązań to część wyzwania, poruszana już w kilku publikacjach i projektach realizowanych w Polsce zarówno przez administrację centralną¹⁵¹, jak i w projektach przeprowadzonych przy udziale organizacji pozarządowych¹⁵². Dlatego też głównym zadaniem, przed jakim stoimy zajmując się kontraktowaniem usług społecznych przez samorządy, jest postrzeganie tego procesu jako interwencji publicznej.

Przyjęcie takiej perspektywy oznacza pewną odrębność *III sfery TMW* od dwóch pierwszych. TMW-1 i TMW-2 odnosiły się do bezpośredniej współpracy pomiędzy aktorami instytucjonalnymi. Zmierzają tym samym do wzajemnej informacji, koordynacji działań (TMW-1) lub ukierunkowania wysiłków oraz podniesienia jakości pracy (TMW-2). Współpraca w *sferze III* oznaczać będzie odnoszenie się do wszystkich

¹⁴⁹ Pojęcie kontraktowania usług społecznych wprowadzone zostaje tu jako robocze uproszczenie, obejmujące wszystkie formy zlecenia, powierzania i zamawiania realizacji usług społecznych u Realizatorów Usług Społecznych.

¹⁵⁰ sformułowanych chociażby w ustawie o samorządzie gminnym czy powiatowym.

¹⁵¹ *Rekomendacje Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotyczące stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych* MRPIPS, Departament Ekonomii Społecznej, Warszawa 2019 r.

¹⁵² Jednym z ważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie, do których odwołuje się model TMW, jest Model Kontraktowania Usług społecznych por. przypis 157

mieszkańców danej jednostki samorządowej, jako strony zawieranego kontraktu. Bezpośrednim celem wdrożenia TMW-3 jest bowiem zakontraktowanie na danym terytorium określonych usług społecznych, ich dostarczenie odbiorcom i ocena oraz utrzymanie jakości, która była przedmiotem tego kontraktu. Stanowi to dopełnienie procesu budowania lokalnego rynku usług społecznych, na którym istotną rolę pełnić będą różne typy podmiotów ekonomii społecznej. Nie można jednak oczekiwać, że samorząd podejmować będzie działania w oderwaniu od swoich zadań własnych i zleconych, a przede wszystkim od aktualnych oczekiwań mieszkańców. Te trzy grupy czynników kształtować będą ostateczny katalog usług społecznych realizowanych na danym terytorium. Będą bezpośrednio wpływały na zakładane rezultaty podjętej przez samorząd interwencji i związane z nimi konieczne wydatki. Na poziomie ustaleń prowadzonych w obrębie I sfery współpracy, sformułowane zostały ramy działań. Dialog z mieszkańcami, analizy oraz prace koncepcyjne przewidziane w *sferze III*, dotyczyć będą szczegółowych ustaleń związanych z formami świadczenia usług, ich standardami, organizacją i powiązaniem z innymi dostępnymi na terenie gminy lub powiatu usługami społecznymi.

Kwestię strategicznego umocowania wydatków publicznych, w tym na usługi społeczne, szczegółowo badano w ramach dofinansowanego ze środków PO WER projektu *Spolecznie przede wszystkim!*¹⁵³ W efekcie opracowano szereg propozycji, które wskazują na konkretną filozofię kontraktowania zadań publicznych w sektorze ekonomii społecznej. Pośród sześciu dużych rekomendacji¹⁵⁴ jest mowa zarówno o znaczeniu odpowiedzialnego kontraktowania usług dla prowadzonej polityki rozwoju czy osiągnięcia jej strategicznych celów, ale również dojrzałości relacji pomiędzy stronami kontraktu. Oznacza to, że przyjęte w sferze I i II TMW zadania, polegające na budowaniu porozumienia (i możliwie wielu kanałów komunikacji) pomiędzy poszczególnymi aktorami i wzmacnianiu ich potencjału, dają podstawy do budowania lokalnego rynku usług społecznych. **Stawia to przed III sferą współpracy wyzwanie wykorzystania istniejących strumieni finansowych dostępnych samorządom, dla wykreowania popytu na ofertę usług społecznych świadczonych przez**

¹⁵³ Projekt: „Spolecznie przede wszystkim! Usługi społeczne w rękach podmiotów ekonomii społecznej - efektywne mechanizmy zlecenia na bazie doświadczeń zagranicznych jednostek samorządu terytorialnego” zrealizowany w ramach Działania 4.3 POWER.

¹⁵⁴ W przystępny sposób zostały one omówione w artykule: Wołkowiński, P., *Szansa dla sektora publicznego oraz dla podmiotów ekonomii społecznej. Czyli odpowiedzialne zamówienia publiczne* Biuletyn Sieci OWES Nr 2/2019 (7) MAJ 2019 ss. 8-10

PES. Odpowiedzialna polityka w tym zakresie pozwoli na realizację wniosków i rekomendacji ze wspomnianych badań, a także istotnie wzmocni lokalnych usługodawców.

W ramach procedur przewidzianych w pierwszej i drugiej sferze TMW kreowane jest otoczenie systemu dostarczania usług społecznych – w szczególności dzięki gruntownej analizie potrzeb mieszkańców oraz zwiększania możliwości ich zaspokojenia w ramach funkcjonujących na danym terytorium PES. Dzięki temu wskazywane są główne kierunki interwencji, a następnie budowany jest potencjał do realizacji usług.

Kontraktowanie usług w PES nie jest zagadnieniem nowym. Poświęcono mu dotychczas wiele uwagi, w tym istotne projekty systemowe i opracowania prawne.

Przede wszystkim należy wskazać tu na działania Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w ramach których sformułowano rekomendacje w zakresie odpowiedzialnych zamówień publicznych¹⁵⁵. Wskazano tam ogólne zalecenia dotyczące narzędzi wykorzystywanych przy kontraktowaniu usług społecznych u PES. Są to zarówno procedury Prawa Zamówień Publicznych, jak i Ustawy o Działalności Pożytku Publicznego. Pozwala to na swobodne budowanie systemu kontraktacji. Oczywiście tylko w przypadku, w którym na poziomie samorządu istnieje refleksja pozwalająca na spełnienie wymogów rekomendacji przywołanego wcześniej projektu *Spolecznie przede wszystkim!* co oznacza współdziałanie w planowaniu działań pomiędzy poszczególnymi interesariuszami.

W tym wypadku będą to strony kontraktu: samorząd terytorialny (czyli wspólnota mieszkańców) i organizacje działające w sferze pożytku publicznego.

Szczegółowych procedur dostarcza wiele opracowań poradnikowych, takich jak podręcznik *Stosowanie Klauzul Społecznych oraz Społecznych Kryteriów Ocen*¹⁵⁶. Zaproponowano również rozwiązania modelowe w zakresie kontraktowania usług od organizacji pozarządowych w ramach Modelu Kontraktowania Usług Społecznych¹⁵⁷. W ramach działań zmierzających do wsparcia procesu wyboru wykonawców, opracowano

¹⁵⁵ Rekomendacje Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotyczące stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych MRPIPS, Departament Ekonomii Społecznej, Warszawa 2019 r.

¹⁵⁶ *Stosowanie Klauzul Społecznych oraz Społecznych Kryteriów Ocen. Podręcznik* STOWARZYSZENIE NA RZECZ SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH, POZNAŃ 2018 r.

¹⁵⁷ Model opracowano w ramach projektu: „Od partnerstwa do kooperacji” zrealizowanego przez Centrum Inicjatywy Obywatelskich w Słupsku por. <http://www.zlecaniezadan.pl> [dostęp z dn. 02.08.2019 r.]

również Narzędzie Analizy Wartości Kontraktowanych Usług Społecznych – NAWIKUS¹⁵⁸. W tym przypadku, z bardzo śmiałych i nowatorskich założeń, pozostało w działaniu przede wszystkim narzędzie do elektronicznej obsługi wniosków aplikacyjnych i sprawozdań przygotowywanych w ramach powierzania i zlecenia zadań publicznych organizacjom pozarządowym¹⁵⁹.

Kolejną kwestią jest wskazanie instytucji zaangażowanych w realizację III sfery. Podstawowym założeniem całego TMW jest realizacja usług społecznych przez podmioty, w których pracują osoby kończące lub realizujące ścieżkę reintegracji społeczno-zawodowej. Możemy rozpatrywać tutaj dwa warianty: bardziej ogólny, w którym odnosimy się do wszystkich typów podmiotów działających w sektorze ekonomii społecznej, a także szczegółowy, wymagający spełnienia większej liczby warunków brzegowych – w którym realizatorami usług społecznych będą PZS. Ten wariant został opisany bardzo szczegółowo w kolejnym rozdziale. Proponowane rozwiązania dotyczą zatem administracji samorządowej, potencjalnych wykonawców usług (rekrutujących się z grona PES, a w szczególności tych podmiotów, które zatrudniają uczestników lub absolwentów CIS i KIS), ale co niezmiernie ważne, mieszkańców gminy lub powiatu.

* * *

Przytoczone powyżej uwagi pozwalają na zarysowanie właściwego zakresu III sfery TMW.

Po pierwsze, współpraca w tej sferze, dotyczy wszystkich mieszkańców. Muszą być oni włączeni w proces ze względu na to, że stanowią podstawową grupę odbiorców usług, a także dlatego, że to ich reprezentanci decydować będą o podziale środków na zakontraktowanie usług. Bez wpływu i głosu mieszkańców, przekonanie administracji i władz samorządowych do nowych rozwiązań będzie z pewnością trudniejsze.

¹⁵⁸ Narzędzie opracowano w ramach projektu: „Projekt Innowacyjny NAWIKUS – innowacyjna metoda monitoringu kontraktowanych usług społecznych” zrealizowanego przez Fundację GAP i Urząd m. Krakowa

¹⁵⁹ Obecnie system wdrożony jest w Krakowie. Niestety komponent monitoringowy nie jest wykorzystywany, ze względu na brak spójności wskaźników systemu, ze wskaźnikami opracowanymi w ramach strategii rozwoju miasta. Zaprojektowane systemy monitoringu i ewaluacji nie były komplementarne, więc w efekcie porzucono moduły badawcze NAWIKUS-a. Informację tę uzyskano w ramach wizyty studyjnej w Urzędzie Miasta Krakowa.

Po drugie. W związku z zasadą legalności działań samorządu, to do reprezentantów administracji samorządowej muszą należeć ostateczne decyzje proceduralne i wypracowanie rozwiązań formalnych, które będą możliwe do wykorzystania w konkretnym otoczeniu instytucjonalnym. Przytaczane w tym rozdziale rozwiązania z innych modeli czy rekomendacji mają na celu pokazanie potencjalnych ścieżek proceduralnych.

Po trzecie, sfera odnosząca się do publicznie zawieranego kontraktu, musi być poddawana stałej kontroli jego stron. Narzuca to konstrukcję, która pozwoli na weryfikację prowadzonych działań wszystkim zainteresowanym. Stąd nieco odmienna od pozostałych sfer TMW propozycja formy opisu proponowanych tu procedur. Opierają się one przede wszystkim na listach kontrolnych, które wymagać będą dodatkowych działań dopiero w przypadku, gdy w lokalnej praktyce brak będzie działań prowadzących do skutków koniecznych dla zakontraktowania usług zgodnie z TMW.

Po czwarte, działania muszą opierać się na przejrzystej metodyce planowania polityki publicznej, aby nie pozostawiać wątpliwości wyborców i instytucji kontrolnych (Regionalnej Izby Obrachunkowej czy Najwyższej Izby Kontroli) w zakresie intencji, celów oraz działań samorządu terytorialnego. Istotne jest tu więc wskazanie celów, jakim służyć ma przyjęty sposób realizacji polityki (w tym wypadku – preferowanie określonego typu podmiotów).

Po piąte, wspólnota samorządowa musi być zabezpieczona przed sytuacją, w której w wyniku kierowania zamówień na usługi społeczne do PES, na lokalnym rynku usług tracono by dostęp do świadczonej już oferty. Przy planowaniu interwencji, konieczny jest więc nacisk na partycypacyjny i przejrzysty dla wszystkich interesariuszy sposób podejmowania decyzji o wyborze usługodawców, ale także bardzo szczegółowe analizowanie i argumentowanie przy podejmowaniu decyzji np. o zamianie usług świadczonych przez instytucje publiczne, na realizację danych zadań przez PES (lub w obrębie innych dopuszczalnych prawem form¹⁶⁰).

Po szóste, środki publiczne przeznaczone na zakontraktowanie usług w PES, przynosić będą tym większe efekty, im bardziej wzmocnione zostaną PZS, szkolące wysokiej jakości kadrę na potrzeby lokalnego rynku. Wydłużenie ścieżki reintegracyjnej o kolejny etap,

¹⁶⁰ Jak ma to miejsce np. przy deinstytucjonalizacji w obszarze pieczy zastępczej.

realizowany już poza PZS, umożliwi wykorzystanie środków publicznych w dwojaki sposób: dostarczając na lokalny rynek usługi społeczne o określonej jakości, a jednocześnie wykorzystując te same środki do działań na rzecz włączenia społecznego.

Po siódme, cały proces projektowania, kontraktowania i weryfikacji jakości usług musi uwzględniać zasady odnoszące się do horyzontalnych polityk oraz strategii europejskich i krajowych. Tak, aby każda z osób mieszkających na danym terytorium mogła czuć się, i aby faktycznie była, włączona we współdecydowanie o kształcie lokalnej polityki publicznej oraz aby mogła korzystać z wysokiej jakości usług społecznych.

Wdrożenie trzeciej sfery współpracy następuje przede wszystkim jako bezpośrednia konsekwencja przepracowania procedur pozostałych sfer modelu. Możemy jednak wyobrazić sobie również pewien wariant, który opierać się będzie na założeniu, że samorządom (ale i mieszkańcom) łatwiej zaakceptować i wypróbować niektóre rozwiązania w mniejszej skali, ale przede wszystkim w oparciu o praktykę podobną do już stosowanej w danej społeczności.

W części samorządów istnieją doświadczenia współpracy z organizacjami pozarządowymi. Nie zawsze jednak działalność trzeciego sektora określa się mianem usług na rzecz społeczności. Wynika to często z niewielkiej skali działania, precyzyjnie określonych adresatów czy „akcyjności” prowadzonych działań. Widoczne są więc pojedyncze projekty, a nie stojący za nimi potencjał organizacji. Jest to jednak kapitał, który można wykorzystać do inicjowania, czy swoistego „prototypowania” wykorzystywania zatrudnienia socjalnego do zapewnienia usług społecznych.

Rozpoczynając bowiem współpracę od rozpoznanej przez władze samorządowe praktyki, może odbyć się to np. przez zaproponowanie w ramach konsultacji rocznego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi niewielkiego konkursu, w ramach którego organizacjom powierzono by realizację zadania pożytku publicznego powiązanego z wybraną usługą społeczną. Potraktowanie takiego zadania jako swego rodzaju pilotażu, pozwoli na włączenie o dyskusji radnych czy przedstawicieli administracji istotnych dla wdrożenia kamienia bazowego, czy rozpoczęcia działań przewidzianych w TMW-1. Może być to również sygnał

dla środowiska PES, że konieczne są przygotowane kadry, ponieważ samorząd interesuje się określoną tematyką. To z kolei, wymuszać będzie współpracę z PZS i owocować może zatrudnieniem absolwentów lub tworzeniem nowych podmiotów, przygotowanych do świadczenia usług – czyli ostatecznie realizację założeń TMW-2.

Ważne, aby budowanie współpracy w samorządach było stopniowe i oparte na obecnych już praktykach. Sektor ekonomii społecznej nie zawsze jest na tyle silny, aby reprezentujące go podmioty brały na siebie ciężar realizacji usług społecznych na dużą skalę. Konieczne jest stopniowe budowanie potencjału usługodawców.

Odpowiednio przemyślana polityka w zakresie kontraktowania usług, a także wskazanie celów, jakim ich realizacja ma służyć, pozwoli na podnoszenie jakości życia mieszkańców. Na końcu każdego ze zmundnych administracyjnych i animacyjnych działań, to ten cel powinien być najważniejszy.

Podkreślamy jednak, że proponowane rozwiązania mają przede wszystkim charakter opisu postulowanego punktu docelowego, w którym PES stają się integralnym elementem lokalnego rynku, na którym pełnią ważną dla społeczności rolę. Stosowanie proponowanych procedur ma wspierać to rozwiązanie, jednak wybór poszczególnych działań i ewentualne uzupełnienie nimi lokalnej praktyki zależało będzie od realizatorów. Istotą Modelu współpracy jest zawarcie kontraktu pomiędzy administracją samorządową (lub reprezentującymi ją podmiotami) a PES, w których na rzecz mieszkańców pracują osoby realizujące swoją ścieżkę reintegracji społecznej i zawodowej.

Ramy podejmowanych interwencji

Zgodnie z przyjętymi założeniami, traktując kontraktowanie usług jako narzędzie polityki publicznej, należy rozważyć zagadnienie w kontekście planowania i wdrażania polityki na szczeblu lokalnym. Tym bardziej, że kontraktowanie usług, zależnie od ich przyjętego do

realizacji katalogu, może dotyczyć różnych aspektów polityki samorządu¹⁶¹. Dla projektowanych procedur Modelu współpracy, ma to dwojakie konsekwencje.

Po pierwsze, wymaga spójnej ramy metodologicznej dla opisu problemów, których rozwiązywaniu mają służyć kontraktowane usługi. Dla rozwiązania tego problemu, adekwatnym narzędziem wydaje się schemat analizy interwencji publicznej wykorzystywany w publikacji Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. budżetu¹⁶². Schemat ten opisany został nieco dalej.

Po drugie, konieczne jest odniesienie się do całego procesu stanowienia polityki publicznej, związanego z szerokim kontekstem wszystkich sfer modelu (w tym określenia kamienia bazowego TMW) obejmującego kolejne etapy: 1) ustalenia agendy, 2) sformułowania polityki, 3) podjęcia decyzji o jej wdrożeniu, 4) implementacji, a następnie 5) ewaluacji przyjętej polityki¹⁶³.

Rozważając konsekwencje punktu drugiego podkreślmy, że w przypadku Modelu współpracy, mamy do czynienia z pewnymi powtórzeniami. Zarówno na etapie budowania ekosystemu współpracy (TMW-1), jak i przygotowania kadr, skoncentrowanego na realizacji ścieżki reintegracyjnej (TMW-2), pewne elementy tego procesu powtarzają się. Dotyczy to diagnozowania otoczenia i komunikacji pomiędzy aktorami. Za każdym razem, działania te dotyczą jednak nieco innych aspektów i prowadzone są z perspektywy różnych uczestników budowanego rynku usług społecznych. Przypomnijmy więc, że w przypadku III sfery modelu współpracy, działania rozpatrywać należy w kontekście pojęcia wspólnoty samorządowej, czyli wszystkich mieszkańców jednostki samorządu terytorialnego¹⁶⁴, ale także jej reprezentantów i administracji samorządowej.

¹⁶¹ O lokalnych uwarunkowaniach kształtowania polityki publicznej, w tym o konieczności uwzględnienia działań obejmujących działania dotyczące różnych sektorów i zadań samorządu, więcej w: Kotarba, B., *Znaczenie kontekstu sytuacyjnego w lokalnej polityce publicznej* „Wrocławskie Studia Politologiczne” Nr 21/2016

¹⁶² por. przypis **Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.**

¹⁶³ Omówienie takiej sekwencji zdarzeń, wraz ze wskazaniem jej ograniczeń i zalet oraz źródłami teoretycznymi, znaleźć można m. in. w: Szarfenberg R., *Polityka publiczna - zagadnienia i nurty teoretyczne* „Studia z Polityki Publicznej” Nr 1/2016, ss. 50-53

¹⁶⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym Dz.U.2019.0.506 art. 1

Proces stanowienia polityki publicznej na poziomie lokalnym

Rozpatrując proces stanowienia polityki, należy wziąć pod uwagę wyzwania pojawiające się na poszczególnych etapach, ale także odpowiedź na pytanie o „punkt startu” wdrażania *III sfery modelu współpracy*. Można założyć dwa warianty: I. następującej realizacji sfer modelu oraz II. zagospodarowania istniejących praktyk.

Proces stanowienia polityki publicznej w zakresie kształtowania rynku usług społecznych, w zależności od wariantu może wyglądać w sposób, który prezentuje tabela 17. Można ją traktować jako listę sprawdzającą, która pozwoli na określenie, który z wariantów bardziej odpowiada sytuacji zastanej na terytorium, na którym wdrażany jest model. Pewne różnice pomiędzy wariantami występują na etapie formułowania agendy. Natomiast na dalszych etapach należy brać pod uwagę stopień spełnienia warunków wejściowych. W szczególności dotyczy to uwzględnienia w wariancie II funkcjonowania na danym terytorium Centrum Usług Społecznych. W tabeli uwzględniono taki przypadek przede wszystkim w II wariancie, zakładając, że przy realizacji pełnej sekwencji sfer modelu współpracy, znaczenie poszczególnych planów tworzonych w obrębie CUS (i w oparciu o przewidziane w ustawie przepisy), a także wskazanie osób odpowiedzialnych za koordynację i nadzorowanie wdrożenia określonych rozwiązań nastąpi na wcześniejszych etapach.

Tabela 17 Warunki brzegowe oraz kolejne etapy kształtowania polityki kontraktowania usług społecznych.

Etap stanowienia	I. Następująca realizacja kolejnych sfer TMW	II. Zagospodarowanie istniejących praktyk
Warunki brzegowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Na etapie TMW I przeprowadzono diagnozę potrzeb i możliwości świadczenia usług społecznych przez różne typy PES ▪ sformułowano Plan Rozwoju Usług społecznych/Program Usług społecznych ▪ Rozpatrzono i wskazano lokalne standardy kadr dla określonych usług społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Na terenie JST funkcjonuje lub może funkcjonować PZS ▪ Na terenie JST funkcjonuje lub może funkcjonować PES świadczący usługi społeczne ▪ Władze samorządowe wyrażają zainteresowanie kontraktowaniem usług społecznych <p><u>W przypadku JST, który powołał CUS:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ [CUS] Opracowano Program Usług społecznych¹⁶⁵ ▪ [CUS] Opracowano Plan organizowania społeczności lokalnej ▪ [CUS] Przygotowano lub podjęto decyzję o przygotowaniu Indywidualnych planów usług społecznych

¹⁶⁵ Art. 4. ust. CUS, uchwalany przez Radę Gminy

Etap stanowienia	I. Następująca realizacja kolejnych sfer TMW	II. Zagospodarowanie istniejących praktyk
		<i>W przypadku występowania CUS, i pełnienia przez Centrum powyższych zadań planistycznych, należy uwzględnić je na poszczególnych etapach, weryfikując podejmowane ustalenia pod kątem wykonalności sformułowanych przez CUS planów.</i>
Ustalenie agendy	<ol style="list-style-type: none"> Wybór kluczowych zagadnień i wyzwań zgodnych z Zespołu ds. usług społecznych sformułowanie propozycji działań przez Zespół ds. usług społecznych Konsultacje propozycji z mieszkańcami Wskazanie interesów mieszkańców, które muszą zostać zabezpieczone 	<ol style="list-style-type: none"> Realizacja diagnozy (analiza obowiązujących dokumentów strategicznych i planistycznych) Forma konsultacji eksperckich i wybór szerokiej agendy Konsultacje szerokiej agendy z mieszkańcami Wskazanie interesów mieszkańców, które muszą zostać zabezpieczone
Formułowanie polityki	<ol style="list-style-type: none"> Analiza docelowych standardów usług Ocena możliwych rozwiązań w kontekście OZPS Wybór formuły wdrażania: <ol style="list-style-type: none"> Powierzenie/zlecenie realizacji zadania publicznego Kontraktacja usług w PZS Inwestycje infrastrukturalne i powierzenie prowadzenia placówek PES 	
Decyzja o wdrożeniu	<ol style="list-style-type: none"> Aktualizacja/uchwalenie rocznego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi Zarządzenie wójta/burmistrza/prezydenta/starosty ws procedur wykorzystywanych przy formułowaniu zasad konkursów/przetargów Ewentualne zmiany w dokumentach strategicznych 	
Implementacja	<ol style="list-style-type: none"> Ogłoszenie konkursów/przetargów Rozstrzygnięcie konkursów/przetargów Podpisanie umów z wykonawcami Dostarczenie usług – realizacja umowy Zakończenie realizacji umowy 	
Ewaluacja	<ol style="list-style-type: none"> Bieżący nadzór nad jakością usług (dotrzymanie ustalonych standardów) Badanie zasadności świadczenia określonych usług Rekomendacje dla kolejnych okresów kontraktowania 	

Źródło: Opracowanie własne

Konieczne jest jeszcze jedno zastrzeżenie. Wykorzystany powyżej model opisu procesu realizacji polityki publicznej nie uwzględnia wielu czynników dotyczących codziennego funkcjonowania aktorów, lokalnych zależności czy innych uwarunkowań, wpływających na przebieg działań postulowanych na poszczególnych etapach. Wdrażanie modelu współpracy zakłada bowiem, że aktorzy przystępują do niej dobrowolnie i realizują zaplanowane działania w dobrej wierze. Może jednak zdarzyć się – co więcej, nie musi być to rzadka sytuacja – że starania liderów dążących do budowy lokalnych rynków usług społecznych, będą powstrzymywać działania innych osób i instytucji. Aby nie zaprzepaściło to podejmowanych

starań i dorobku, wdrożenie poszczególnych sfer modelu współpracy, a także poszczególnych procedur (lub ich części) może następować niezależnie od siebie. Najważniejsze jest, aby we wspólnocie samorządowej, krok po kroku, stwarzać nadzieję i dostarczać instrumenty do realizacji wysokiej jakości usług społecznych, świadczonych przez różne rodzaje PES. Każdy ze zrealizowanych elementów: pojedynczy konkurs, dodanie klauzuli społecznej do zapytania ofertowego, spotkanie sieciujące czy konsultacja dokumentów (regulaminów, programów, ogłoszeń), to doświadczenie współpracy. Na jego bazie i w odniesieniu do tego doświadczenia, w dalszej perspektywie będzie można realizować zadania związane ze wzmocnieniem roli zatrudnienia socjalnego i znaczenia PES w budowaniu lokalnych rynków usług.

Plan interwencji – potrzeba, cel, działania i konsekwencje

Dla przejrzystości realizowanych celów, warto rozpocząć proces planowania od refleksji dotyczącej sposobu w jaki opiszemy występujące w środowisku potrzeby. Ujednolicenie metodologii ich opisu w zakresie realizacji poszczególnych usług społecznych powinno służyć kilku celom:

- 1) sprawnej realizacji działań zmierzających do osiągnięcia rezultatów zidentyfikowanych i uzgodnionych do realizacji, jako podnoszące jakość życia mieszkańców.
- 2) wprowadzeniu właściwej kultury ewaluacyjnej, umożliwiającej refleksję nad sposobem realizacji poszczególnych działań, jak i oceny jakości. Przyjęta metoda zakłada wykorzystanie różnorodnych kryteriów ewaluacyjnych.
- 3) umożliwia oszacowanie kosztów niezbędnych do realizacji określonych działań, w tym wskazanie źródeł finansowania podejmowanej interwencji.

Przyjmujemy, zgodnie ze złożoną już wcześniej deklaracją, propozycję obejmującą podział interwencji publicznej (wraz z elementami otoczenia społeczno-gospodarczego, takimi jak potrzeby czy długofalowe rezultaty i oddziaływanie) na siedem elementów. W tabeli 18 opisano te elementy, wraz z podaniem przykładów odnoszących się do kontraktowania usług społecznych.

Rozpatrywanie kontraktowania usług w nieco szerszym Schemacie, pozwala również na przejrzyste określenie korzyści dla całej społeczności. Rezultaty i wpływ pojawienia się usług ma zazwyczaj wielostronne oddziaływanie, które przybiera również nieoczywiste formy. Obniżenie poziomu stresu u opiekunów osób zależnych dzięki opiece wytchnieniowej może być prostym rezultatem działań, ale już zaangażowanie doświadczonych rodziców-opiekunów w działalność edukacyjną lub rzeczniczą (np. jako ekspertów, konsultujących rozwiązania systemowe) będzie długofalowym skutkiem wprowadzenia usług, którego nie możemy przewidzieć projektując interwencję.

Tabela 18 Elementy opisu podejmowanej interwencji publicznej.

Element interwencji/otoczenia	Opis	Przykład działań ¹⁶⁶
Problem/Potrzeba występująca w danej społeczności	<p>Odnosi się do zidentyfikowanych wyzwań – potrzeb społeczności. Opis potrzeby powinien identyfikować właściwą naturę zjawiska i obejmować badanie możliwie wielu zależności składających się zarówno na jego źródła, jak i konsekwencje.</p> <p>Dla unikania ryzyka związanego z pozamerytorycznymi aspektami kształtowania polityki publicznej, opis powinien być dobrze udokumentowany i jeśli to możliwe (i uzasadnione kosztowo), potwierdzony przez niezależnych ekspertów.</p>	<p>Konieczność zapewnienia opieki dziennej dla osób starszych z terenu gminy. Osoby starsze pozostające w domach bez opieki i pomocy ulegają częstym wypadkom w miejscu zamieszkania.</p>
Cel interwencji	<p>Powinien być jasno określony i czytelnie komunikowany wspólnie samorządowej. Poddanie celów interwencji konsultacjom i zbadanie alternatywnych metod jego osiągnięcia powinno pomóc w uzyskaniu poparcia dla inicjatyw zmierzających do jego osiągnięcia.</p> <p>Cel powinien być komplementarny wobec zapisów w przyjętych dokumentach planistycznych i strategicznych.</p> <p>Należy bezwzględnie zadbać o to, aby formułując cele interwencji uwzględnić</p>	<p>Prowadzenie w okresie 3 lat centrum opieki dziennej dla średnio: 10 osób/dziennie, w budynku wybudowanym przez gminę w ramach programu rządowego „Centra opiekuńczo-mieszkalne.”¹⁶⁸</p>

¹⁶⁶ Zaproponowany przykład ma na celu ilustrację sposobu myślenia o planowanych interwencjach i wskazanie, na wieloaspektową naturę całego procesu kontraktowania usług społecznych. Dotyka ono przede wszystkim odbiorców tych usług, a nie realizatorów. Materiał ma charakter poglądowy i z pewnością nie wyczerpuje wszystkich aspektów przywołanego zjawiska.

¹⁶⁸ szczegóły Programu znajdują się na: <http://niepelnosprawni.gov.pl/download/ProgramCOM.pdf> [dostęp z dnia: 27.09.2019 r.]

Element interwencji/otoczenia	Opis	Przykład działań ¹⁶⁶
	zasady równego dostępu wszystkich mieszkańców. Planując działania, należy brać pod uwagę również wytyczne w sprawie deinstytucjonalizacji opieki ¹⁶⁷ .	
Budżet/Nakłady ¹⁶⁹	Poza określeniem wysokości nakładów, powinny zostać wskazane: - źródła finansowania, - udział nakładów na infrastrukturę - ewentualna częściowa odpłatność za usługi - koszt obsługi technicznej kontraktu (np. ewaluacja, ocena jakości usług, wynagrodzenie pracowników nadzorujących wykonanie umowy).	400 tys./rok - dotacja w ramach Programu 184 tys./rok - opłaty użytkowników 16 tys./rok – budżet gminy - obsługa techniczna realizacji usługi.
Działania	Zadania składające się na realizację interwencji polegającej na dostarczeniu określonych usług społecznych powinny obejmować całość interwencji. Dotyczy to zarówno procesu przygotowywania ram prawnych czy infrastruktury, jak i realizacji działań bezpośrednio skutkujących świadczeniem usług oraz obsługą administracyjną tego procesu (od strony kontraktowania usługi przez samorząd).	Adaptacja obiektu – [JST ¹⁷⁰] Przygotowanie i przeprowadzenie konkursu – [JST] Zakontraktowanie usługi społecznej: „prowadzenie Centrum” - [JST] Realizacja usług opiekuńczych – [PES] Realizacja usług rehabilitacyjnych – [PES] Dowóz osób do Centrum – [PES] Nadzór nad jakością świadczonych usług -[JST].
Produkty	Bezpośrednie, skierowane do odbiorców interwencji usługi. Opis powinien uwzględniać strukturę odpowiadającą budżetowi, ale także funkcjom, jakie mają spełniać kierowane do odbiorców usługi. Na etapie projektowania, powinna zostać opracowana szczegółowa specyfikacja oczekiwanych produktów, obejmująca wskaźniki jakości oraz zasady ich weryfikacji (np. zasady i przebieg monitoringu, wskazanie punktów/wartości wskaźników krytycznych dla rozliczenia umowy itp.).	Świadczone usługi opiekuńcze [liczba osób, które skorzystały z opieki]. Świadczone usługi rehabilitacyjne [liczba zrealizowanych usług rehabilitacyjnych]. Przeprowadzone zajęcia aktywizacyjne lub edukacyjne [godziny przeprowadzonych zajęć].

¹⁶⁷ Op. Cit.: *Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia...* [od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności]

¹⁶⁹ Poza środkami finansowymi, warto uwzględnić tu ewentualne nakłady materialne, pracę etatowych pracowników czy zaangażowanie mieszkańców.

¹⁷⁰ skrót JST, oznaczający jednostkę samorządu terytorialnego używany jest tu jako kierunkowe wskazanie odpowiedzialności za działanie. Bezpośrednio rolę tę mogą pełnić różne jednostki organizacyjne (aktorzy modelu współpracy): wskazany pracownik urzędu, Ośrodek Pomocy Społecznej, Centrum Usług Społecznych lub inny organ wskazany przez władze samorządową.

Element interwencji/otoczenia	Opis	Przykład działań ¹⁶⁶
Rezultaty	Skutki odnoszące się do funkcjonowania odbiorców usług, same nie będące elementem programu – wywołane zrealizowaniem działań i osiągnięciem produktów. Przede wszystkim założone przez osoby projektujące interwencję ¹⁷¹ .	Rehabilitacja osób starszych/niepełnosprawnych. Unikanie hospitalizacji związanych z drobnymi urazami doznawanymi w domu, w wyniku braku opieki. Wsparcie rodzin niesamodzielnych osób starszych.
Wpływ	To elementy długofalowego oddziaływania podjętej interwencji, a także dalsze następstwa osiągniętych rezultatów. Ich identyfikacja na etapie ewaluacji, pozwala na ostateczną ocenę użyteczności wprowadzonych rozwiązań. Z punktu widzenia projektowania nowych interwencji, badanie długofalowego wpływu dostarcza niekiedy historii sukcesu, które potrafią „przekonać nieprzekonanych” do wsparcia kolejnych rozwiązań.	Podniesienie jakości życia seniorów i ich rodzin.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: The New Programming Period 2007-2013. Indicative guidelines on evaluation methods: monitoring and evaluation indicators. Working Document No. 2, DG Regio, 2006¹⁷²

Relacje pomiędzy poszczególnymi elementami stanowią w istocie kryteria ewaluacyjne, z których można wywodzić szereg pytań badawczych. Te zaś będą zawsze uzależnione od celu prowadzonego badania, a także dostępnych dla jego przeprowadzenia zasobów (kadrowych, finansowych, czasu).

Konstrukcja procedur związanych z kontraktowaniem usług społecznych

Podkreślić należy, że praktycznie wszystkie z aspektów III sfery były z osobna przedmiotem zainteresowania ekspertów odpowiadających za kształtowanie polityki publicznej, w ramach prac nad tworzonymi w ostatnich latach modelami wzmacniania partycypacji publicznej, kontraktowania usług czy ewaluacji polityki publicznej. Prezentowane rozwiązania, wszędzie gdzie to możliwe, uwzględniają założenia wypracowanych modeli,

¹⁷¹ Należy także rozważyć, na ile zrealizowanie określonych działań i dostarczenie usług może wywoływać rezultaty negatywne. Ryzyko to należy uwzględnić projektując interwencję.

¹⁷² Przywoływany schemat jest powszechnie wykorzystywany w literaturze do opisu logiki wdrażania programów publicznych oraz ich ewaluacji. Wykorzystywano go m. in. w jednym ze skryptów tłumaczonych w trybie roboczym, w okresie pierwszego okresu programowania budżetu europejskiego, w którym po akcesji uczestniczyła Polska: *Ewaluacja programów Unii Europejskiej* Dyrekcja Generalna ds. Budżetu, wyd. I, Bruksela, 1997 r. tłum. anonim. Maszynopis.

integrując ich elementy w celu zbudowania spójnego systemu współpracy na rzecz kontraktowania usług społecznych u PES.

Procedury przewidziane do realizacji w ramach *III sfery współpracy*, w swoim zasadniczym wymiarze dotyczą ogólnego procesu kształtowania polityki publicznej w wybranych obszarach. Ich ostateczny kształt będzie zawsze uzależniony od wielu lokalnych uwarunkowań. Jednak to, co stanowi o istocie modelu współpracy, to porozumienie wspólnoty samorządowej co do realizowanego lokalnie katalogu usług, form (i standardów) ich świadczenia oraz wskazania preferencji co do typu podmiotów, które będą zaspokajać potrzeby lokalnego rynku.

W przypadku gdy to CIS lub KIS jest najsilniejszym podmiotem lub jest najmocniej zakorzeniony lokalnie i cieszy się zaufaniem wspólnoty samorządowej, uzasadnione jest aby przyjąć rozwiązania, które będą zabezpieczały dostarczanie usług społecznych na danym terytorium. W tym kontekście warto przypomnieć funkcję modelu, polegającą na wydłużaniu ścieżki reintegracyjnej dla absolwentów PZS, którzy nie są jeszcze gotowi na podjęcie zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Jeśli na lokalnym rynku istnieje dobrze rozbudowana praktyka przechodzenia uczestników z CIS i KIS do pracy w przedsiębiorstwach otwartego rynku, model nie powinien ingerować w ten stan w stopniu większym, niż pojawiające się zapotrzebowanie ze strony absolwentów. Jednak dla skuteczności tego wariantu, konieczne jest zachowanie lokalnego konsensusu i przejrzystości w procesie podejmowania decyzji wskazujących na konkretny wariant. Stąd postulat, aby bez względu na lokalną decyzję jakie typy PES mają pełnić rolę realizatora usług społecznych, proces ten prowadzić z wykorzystaniem procedur diagnozy i konsultacji oraz planowania interwencji. Zabezpieczy to zarówno administrację samorządową, jak i realizatorów usług przed ewentualnym, występującym niekiedy w każdej społeczności, niezrozumieniem pełnionej przez nich roli (a także trybu wskazania podmiotów realizujących zadanie publiczne).

Proponowane wiązki działań – procedur, opierają się na logice opisu zbliżonej do tej, którą omówiono przy okazji kształtowania czy też stanowienia polityki publicznej. Dla każdej z wiązek procedur wskazano ich ogólny cel, a także zakładane rezultaty. W tym wypadku rozumiane są one jako opis docelowej sytuacji po wdrożeniu lub zidentyfikowaniu działań analogicznych do proponowanych procedur. Stanowi to jeden z elementów ewaluacji *III sfery*

TMW. Porównanie stanu faktycznego po wdrożeniu, z założeniami przyjętymi na początku, powinno być punktem wyjściowym do działań weryfikujących zasadność oraz przebieg wdrażania modelu.

Opisane poniżej wiązki procedur, należy traktować przede wszystkim jako listy kontrolne, pozwalające zweryfikować czy na danym terytorium nie występują już analogiczne lub prowadzące do podobnych rezultatów praktyki działania. W przypadku ich zidentyfikowania, postuluje się zachowanie zastanych sposobów postępowania.

Procedury diagnozy i konsultacji

Tabela 19 Wiązka procedur diagnostycznych i konsultacyjnych.

Cel działania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zidentyfikowanie potencjalnych realizatorów usług społecznych i ich możliwości wykonawczych (jeśli nie nastąpiło to w toku prac nad innymi dokumentami, lub nie realizowano TMW-1 i TMW-2). 2. Ustalenie agendy potrzeb i wyzwań dla wspólnoty samorządowej, z jej udziałem i aprobatą. 3. Określenie działań i interesów mieszkańców, które nie mogą być naruszone przez wprowadzenie nowych rozwiązań w zakresie kontraktowania usług.¹⁷³
Zakładane rezultaty	We wspólnocie samorządowej istnieje konsensus lub przynajmniej pełna świadomość dotycząca istotnych wyzwań i potrzeb społeczności. Władze samorządowe posiadają informacje dotyczące możliwych reakcji na te potrzeby lub konieczności uzyskania nowych zdolności do reagowania na problemy wcześniej pozostające bez odpowiedzi.
Procedury wariantu	I. Następująca realizacja kolejnych sfer TMW
Wybór kluczowych zagadnień i wyzwań zgodnych z postanowieniami Zespołu ds. usług społecznych	Dla realizacji zadania, konieczne jest przeprowadzenie spotkania warsztatowego w ramach gremium powołanego w ramach I sfery współpracy. Celem spotkania jest zaproponowanie szerokiej agendy potrzeb, które powinny być zaspokojone w ramach dostarczanych usług społecznych. Warsztatowa forma spotkania powinna umożliwić również wstępną identyfikację potencjalnych realizatorów usług, zainteresowanych udziałem w kształtowaniu lokalnego rynku usług społecznych na danym etapie. Konieczne jest też wspólne ustalenie możliwości ewentualnych działań zmierzających do pozyskania środków zewnętrznych na kontraktowanie usług lub ich wsparcie.
Sformułowanie propozycji działań	W porozumieniu z zainteresowanymi instytucjami zidentyfikowanymi w procedurze pierwszej, Zespół ds. usług społecznych przygotowuje listę

¹⁷³ W tym ochrona przed ryzykiem wypierania dotychczasowych rozwiązań, przez sztucznie kreowane nowe np. zwalnianie określonych grup zawodowych i zatrudnianie ich w nowo tworzonych podmiotach.

przez zespół ds. usług społecznych	proponowanych działań, zawierającą opis problemu/potrzeb, cele wykorzystania usług społecznych w ich rozwiązaniu/zaspokojeniu, a także zakładane rezultaty. Rozwiązania powinny odnosić się do wytycznych w sprawie deinstytucjonalizacji opieki.
Konsultacje propozycji z mieszkańcami	<p>Lista potrzeb powinna zostać poddana serii konsultacji społecznych. W tym celu, należy zweryfikować czy gmina/powiat posiadają regulamin prowadzenia konsultacji społecznych i czy przewidziano w nim realizację konsultacji dotyczących szerokiego spektrum działań. Jeśli nie, należy rozpocząć prace nad stworzeniem takiego regulaminu, mając na uwadze, że oficjalnym konsultacjom powinien zostać poddany przynajmniej roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi. (-> procedury planowania interwencji).</p> <p>Konsultacje mogą być również prowadzone w trybie nie popartym osobnym regulaminem, jednak w takim przypadku należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zadbać o weryfikację zwyczajowych form informowania i uzgadniania z mieszkańcami rozwiązań, które ich dotyczą (np. spotkanie wiejskie, informacje rozwieszane na klatkach schodowych, spotkania w ośrodku kultury). Wszystkie te formy powinny zostać wykorzystane; - zaplanować proces pogłębionej analizy, wykorzystując adekwatną do danego zagadnienia (aspektu polityki publicznej) metodologię konsultacji. <p>Pomoc: Wypracowany w ramach projektu PO KL podręcznik: <i>W 60 praktyk dookoła partycypacji</i>¹⁷⁴, to zbiór zawierający propozycje i poradnik jak krok po kroku zrealizować pogłębione konsultacje społeczne. Jednym z przykładów jest <i>Partycypacyjna standaryzacja usług opiekuńczych</i>, przeprowadzona w Gdyni w latach 2009-2011¹⁷⁵.</p> <p>Niezbędnym elementem procesu jest wybór takich technik konsultacji oraz miejsc ich prowadzenia, które zapewnią równy dostęp wszystkim mieszkańcom.</p> <p>Kolejnym istotnym elementem jest uzyskanie informacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o priorytetowych kierunkach zaspokajania potrzeb mieszkańców (które usługi są np. dostępne w ofercie komercyjnej, a których brakuje zupełnie na lokalnym rynku), - na jakich zasadach i w jakim zakresie usługi powinny być bezpłatne, częściowo odpłatne, pełnopłatne.
Wskazanie interesów mieszkańców, które muszą zostać zabezpieczone	Proces partycypacyjny, w wyniku którego zebrane zostaną informacje o potencjalnych rozwiązaniach powinien uwzględnić również ryzyka, jakie niesie za sobą wprowadzenie nowych rozwiązań, dla dotychczasowego sposobu zaspokajania potrzeb mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne

¹⁷⁴ *W 60 praktyk dookoła partycypacji*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2014 r.

¹⁷⁵ *tamże*, ss. 142-143

Procedury planowania interwencji

Tabela 20 Wiązka procedur planistycznych.

Cel działania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Określenie potencjalnych sposobów odpowiedzi na wyzwania/zaspokojenia potrzeb. 2. Analiza rozwiązań optymalnych ze względu na kryteria istotne dla wspólnoty samorządowej.
Zakładane rezultaty	<p>Administracja samorządowa dysponuje przemyślanymi rozwiązaniami dotyczącymi zakresu, standardów oraz form kontraktowania usług społecznych. Rozwiązania te wpisane są do procedur wewnętrznych urzędu, a także zapisane w dokumentach programowych i planistycznych.</p>
Procedury wariantu	<p>Dotyczy wszystkich wariantów III sfery</p>
Analiza docelowych standardów usług	<p>Na podstawie zebranego w konsultacjach i diagnozach materiału, a także dostępnych innych danych zastanych, a przede wszystkim Oceny Zasobów Pomocy Społecznej, konieczne jest sporządzenie analizy obejmującej przynajmniej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - listę usług społecznych świadczonych na terytorium wraz z liczbą korzystających, - listę dostawców usług społecznych, - listę PES oraz NGO zajmujących się tematyką, która dotyczy kluczowych potrzeb i problemów wskazanych w agendzie, - ocenę stopnia zaspokojenia zapotrzebowania na usługi społeczne przez aktualnych dostawców, - potencjał do ekonomizacji organizacji pozarządowych przy wsparciu OWES. <p>Przygotowany dokument lub wskazanie referencji do innych opracowań opisujących wymienione zagadnienia (oraz inne, istotne z punktu widzenia ustalonej agendy) powinny zostać zebrane i udostępnione na stronach internetowych urzędu, z zagwarantowaniem spełnienia standardu WCAG 2.0.</p>
Ocena możliwych rozwiązań w kontekście OZPS	<p>Przygotowana analiza powinna zostać zestawiona z raportem OZPS w celu weryfikacji, na ile obecne zasoby systemu pomocy społecznej nie mogą spełnić oczekiwań mieszkańców/odpowiedzieć na ich problemy.</p> <p>Drugim etapem powinna być analiza kosztowa wprowadzanych rozwiązań, a także ocena potencjalnych konsekwencji dla mieszkańców w przypadku zastępowania dotychczasowych rozwiązań, nowymi formami i nowymi usługami.</p> <p>Przeprowadzona analiza może zostać rozwinięta i stanowić punkt wyjścia do opracowania/zaktualizowania Strategii Rozwiązywania</p>

	<p>Problemów Społecznych. Do tego procesu można wykorzystać narzędzia wypracowane w projekcie „Kalkulator Kosztów Zaniechania...”¹⁷⁶, w szczególności produkt, jakim jest generator Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych¹⁷⁷</p>
<p>Wybór formuły wdrażania:</p> <p>a. Powierzenie/zlecenie realizacji zadania publicznego</p> <p>b. Kontraktacja usług w PZS</p> <p>c. Inwestycje infrastrukturalne i powierzenie prowadzenia placówek PES</p>	<p>Wybór formuły wdrażania przyjętych rozwiązań powinien być uzależniony od wyników analizy i założonej optymalnej ścieżki realizacji polityki publicznej i dostarczania usług społecznych.</p> <p>Uwzględnione powinny zostać następujące czynniki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - relacji kosztów do korzyści, wynikających z wdrożenia nowych rozwiązań (na poziomie finansowym, jak i jakościowym), - możliwości finansowych JST oraz mieszkańców (w kontekście ewentualnej częściowej odpłatności za realizację usług). <p>Należy przewidzieć co najmniej te formy społecznie odpowiedzialnych zamówień, które zostały wymienione w rekomendacjach Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.¹⁷⁸ Publikacja ta opisuje (i zaleca) stosowanie konkretnych rozwiązań w zakresie stosowania klauzul społecznych (w ramach prawa zamówień publicznych), a także tych rządziej przyjętych rozwiązań, jak art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych¹⁷⁹</p> <p>Jak wspominaliśmy już wyżej, dostępny jest szereg poradników i opracowanych modeli, które wspierają administrację i społeczność w wyborze sposobu realizacji zarówno zadań publicznych, jak i pożytku publicznego. Do najważniejszych z nich, należy Model Kontraktowania Usług społecznych (MKUS), opisany już we wstępie do rozdziału TMW-3.</p> <p>W ramach realizacji procedury wyboru formuły wdrażania usług, zaleca się:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przegląd analiz wykonanych w ramach TMW-3, - przegląd propozycji zawartych w MKUS¹⁸⁰ pod kątem doboru optymalnego rozwiązania¹⁸¹ dla wniosków z w/w analiz,

¹⁷⁶ Projekt zrealizowany w ramach PO KL: *Kalkulator kosztów społecznych - prowadzenie innowacyjnych rozwiązań na Mazowszu w zakresie polityki społecznej w obszarze analizy kosztów braku podejmowania działań aktywizująco-wspierających*. szczegółowe informacje można znaleźć w: Ścigaj A., *Kalkulator Kosztów Zaniechania wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań na Mazowszu w zakresie polityki społecznej, w obszarze analizy kosztów braku podejmowania działań aktywizująco-wspierających* Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, 2014 dostępna jest nadal strona projektu i proponowane tam narzędzia: <http://kkz.mcps-efs.pl/> [dostęp z dn. 22.09.2019 r.]

¹⁷⁷ <http://kkz.mcps-efs.pl/produkty/modelowa-strategia-rozwiazywania-problemow-spoecznych.html> [dostęp z dn. 22.09.2019 r.]

¹⁷⁸ *Rekomendacje Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Dotyczące Stosowania Społecznie Odpowiedzialnych Zamówień Publicznych* MRPiPS, Warszawa 2019 r.

¹⁷⁹ por.

¹⁸⁰ por. *Instrukcja Stosowania Modelu Kontraktowania Usług Społecznych*

http://www.zlecaniezadan.pl/Content/biblioteka/inne/instrukcja_22.12-1.pdf [dostęp z dn. 22.09.2019 r.]

¹⁸¹ Model MKUS zawiera cztery podstawowe propozycje realizacji działań: a) bon na aktywność – regranting, b) zlecenie prowadzenia instytucji, c) powierzenie lub wsparcie realizacji zadania, d) kooperacyjne rozwiązywanie problemów. Przykłady tych rozwiązań opisano w: *Wybrane przykłady zlecania zadań we wszystkich typach Modelu Kontraktowania Usług Społecznych* materiał opracowany w ramach

	<p>- przeprowadzenie zaproponowanych w MKUS procedur odnoszących się do wybranego sposobu kontraktowania, z uwzględnieniem rekomendacji Ministra, a następnie weryfikację pod kątem agendy i ustaleń podjętych na spotkaniach konsultacyjnych z mieszkańcami.</p> <p>Przygotowane procedury, regulaminy konkursów czy kryteria oceny, należy poddać kolejnemu etapowi konsultacji.</p>
<p>Konsultacje przyjętych rozwiązań</p>	<p>Przyjęte rozwiązania powinny trafić ponownie do konsultacji społecznych tak, aby decyzje o przyjętym trybie wyboru wykonawców, a także standard świadczenia usług nie budził kontrowersji w środowisku lokalnym. Za wszelką cenę należy unikać okoliczności, w których naruszono by zaufanie społeczne dla wdrażanego modelu, a także dla wykonawców usług.</p> <p>Na tym etapie, ponieważ konsultacji podlegają już bardzo szczegółowe rozwiązania (np. wytyczne dotyczące konkursów, roczny program współpracy) należy rekomendować konsultacje prowadzone w bardziej eksperckiej formule, w której docierać będziemy do naprawę zainteresowanych ich przedmiotem. Jest to też dobry moment na wprowadzenie ewentualnych korekt czy poprawek technicznych, na które zwrócą uwagę praktycy, na co dzień zajmujący się daną dziedziną.</p> <p>W tym zakresie, możemy sobie również wyobrazić (choć dotyczy to raczej urzędów w dużych miastach, czy po prostu w rozbudowanej strukturze administracyjnej) partycypacyjny model wprowadzenia Zarządzenia w sprawie stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Oparcie się w tym przypadku na doświadczeniach pracowników zaangażowanych w proces realizacji zamówień, może oszczędzić w urzędzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - czas poświęcany na doprecyzowywanie niejasnych zapisów, - przeprowadzić akcję edukacyjną dla pracowników, którzy będą odpowiedzialni za wdrażanie rekomendacji, prezentując zarówno rozwiązania techniczne, ale także rezultaty i oddziaływanie (wpływ) realizacji zamówień w nowej formule/z wykorzystaniem potencjału sektora ekonomii społecznej, - uniknąć rozbieżnych interpretacji dokonywanych przez różnych pracowników w zbliżonej sprawie, - korzystając z konsultacji dokumentów wśród środowiska potencjalnych zleceniobiorców możemy zaś uzyskać informację o ewentualnych niejasnościach, lub nieprzewidzianych konsekwencjach dla potencjalnych wykonawców, które uniemożliwiłyby im wzięcie udziału w procesie wyboru.

	<p>Wszystkie te działania muszą być realizowane jawnie, z poszanowaniem obowiązków informacyjnych. Można wykorzystać do tego celu również istniejące ciała dialogu obywatelskiego, takie jak gminne/powiatowe Rady Działalności Pożytku Publicznego czy tworzone w niektórych samorządach komisje dialogu społecznego.¹⁸²</p>
--	--

Źródło: Opracowanie własne

Procedury kontraktowania

Tabela 21 Wiązka procedur kontraktowania.

Cel działania	<ol style="list-style-type: none"> Wybranie podmiotów gwarantujących realizację usług społecznych o określonym standardzie Wprowadzenie zmian w dokumentach planistycznych lub w wewnętrznych procedurach urzędu.
Zakładane rezultaty	Dokumenty strategiczne i lokalne programy przewidują realizację usług społecznych przez PES. Wewnętrzne regulaminy i standardy urzędu przewidują lub zalecają stosowanie preferencji lub kierunkowego wsparcia dla PES zgodnie z obowiązującymi przepisami.
Procedury wariantu	Dotyczy wszystkich wariantów III sfery
Aktualizacja/uchwalenie rocznego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi	<p>Po przeprowadzonych konsultacjach, w tym zweryfikowaniu zawartości rocznego programu współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi pod kątem obligatoryjnego katalogu elementów, zawartego w art. 5a ust 4. Ustawy o działalności Pożytku Publicznego i o Wolontariacie¹⁸³, należy przeprowadzić procedurę uchwalenia Programu umożliwiającego powierzenie lub zlecenie organizacji pozarządowej realizację zadania pożytku publicznego, które będzie mieściło się w ustalonym katalogu usług społecznych.</p> <p>Procedura ta jest długotrwała, ze względu na konieczność uzyskania akceptacji organu uchwałodawczego JST. Z pewnością jednak możliwość przeprowadzenia takich rozwiązań zwiększa się, jeśli poświęcono odpowiednio dużo czasu i energii w zaangażowanie społeczności w wynegocjowanie ustaleń dotyczących kształtu docelowych rozwiązań.</p>
Zarządzenie wójta/burmistrza/prezydenta/starosty ws. procedur wykorzystywanych przy	Po przeprowadzeniu konsultacji wewnętrznych i/lub zewnętrznych wójt/burmistrz/prezydent/starosta może wydać zarządzenie dotyczące stosowania klauzul społecznych, które będzie premiować.

¹⁸² Więcej o komisjach dialogu społecznego w: Czyżewska A., Dubanik, J., *Informator o warszawskich ciałach dialogu społecznego* Federacja Mazowia, Warszawa 2018 r.

¹⁸³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o Działalności Pożytku Publicznego i o Wolontariacie Dz.U. 2019 poz. 1570

formułowaniu zasad konkursów/przetargów	Przykładem takiego aktu jest Zarządzenie Nr 10639/18 Prezydenta Wrocławia z dnia 8 października 2018 r. Przypadek wrocławski zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ został uzupełniony o rozwinięty podręcznik ¹⁸⁴ , który znacząco rozszerza materiał i opisuje procedury, które wskazane są w rekomendacjach MRPiPS, ale także – co bardzo ważne – daje narzędzia przeznaczone dla potencjalnych wykonawców. ¹⁸⁵
---	---

Źródło: Opracowanie własne

Procedury wdrożeniowe

Tabela 22 *Wiązka procedur wdrożeniowych.*

Cel działania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewnienie osobom i rodzinom o określonych potrzebach usług społecznych o określonym standardzie i w ustalonym czasie, przez zakontraktowanie tych usług w PES. 2. Wykonanie umów podpisanych z realizatorami usług społecznych zgodnie z założeniami konkursów.
Zakładane rezultaty	Na terenie wdrażania modelu osoby o określonych potrzebach mają dostęp do usług społecznych zgodnych z partycypacyjnie ustalonym standardem i na zasadach, które określają przepisy prawa krajowego i europejskiego lub stosowne wytyczne.
Procedury wariantu	Dotyczy wszystkich wariantów III sfery
Ogłoszenie konkursów/przetargów	<p>Konkursy powinny zostać ogłoszone w zwyczajowo przyjętych w danej społeczności miejscach, a także Biuletynie Informacji Publicznej oraz na stronie urzędu.</p> <p>Dodatkowo, informacje można umieścić w lokalnych portalach/portałach branżowych dla organizacji pozarządowych.</p> <p>Do realizacji procedury konkursowej można wykorzystać dostępne narzędzia informatyczne, w tym opracowany w ramach PO KL, a opisany we wstępie do rozdziału TMW-3 model NAWIKUS¹⁸⁶, oferujący rozwiązania dla elektronicznego systemu naboru wniosków w trybie pożytku publicznego.</p>
Rozstrzygnięcie konkursów/przetargów	<p>Rozstrzygnięcie konkursu każdorazowo powinno wiązać się z:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ustaleniem przejrzystych zasad wyboru członków komisji konkursowej/przetargowej;

¹⁸⁴ Przewodnik po modelu Lokalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej miasta Wrocławia Wrocław, listopad 2018

¹⁸⁵ tamże, ss 32-34

¹⁸⁶ por. Opis projektu na stronie współautorów projektu: <https://fundacjagap.pl/nawikus/>

	<p>- odpowiedniego ich przeszkolenia oraz pouczenia o odpowiedzialności jaka na nich spoczywa - zarówno pod kątem prawnym, jak i wobec wspólnoty samorządowej, która zaakceptowała przyjęte założenia do agendy, a także opiniowała proponowane rozwiązania;</p> <p>- termin obrad komisji, lub w przypadku oceny przez asesorów zewnętrznych, dokładnego wskazania i dotrzymania terminu oceny i publikacji wyników. Dobrą praktyką jest także upublicznienie pełnej listy, gdy zgłosiło się wielu potencjalnych wykonawców;</p> <p>W przypadku stosowania narzędzi elektronicznych takich jak NAWIKUS, konieczne jest wyraźne wskazanie form komunikacji z wnioskodawcami. Ponieważ aplikacje internetowe zawierają moduły wymiany korespondencji pomiędzy stronami umowy, trzeba zadbać o uniknięcie nieporozumień. Należy wyraźnie wskazać za pomocą jakich narzędzi będą przekazywane: informacje dotyczące rozstrzygnięcia procedury konkursowej, obsługi umowy, bieżącego nadzoru nad wykonywanymi zadaniami. Czy informacje powinny być przekazywane za pomocą narzędzia, w którym składane są również sprawozdania, czy np. na osobny adres e-mail lub do wiadomości określonej grupy adresatów.</p>
<p>Podpisanie umów z wykonawcami</p>	<p>Wzory umów w przypadku trybu pożytku publicznego zawarte zostały w rozporządzeniu Przewodniczącego Komitetu Do Spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w <i>sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań.</i></p> <p>W przypadku umów dotyczących innych trybów, ich zawarcie każdorazowo powinno opierać na wzorach sprawdzonych i akceptowanych w danej jednostce samorządu terytorialnego. Należy tutaj dołożyć wszelkiej staranności w zakresie stosowania się do wewnętrznych procedur, ze względu na możliwą odpowiedzialność wobec organów kontrolnych lub możliwość zakwestionowania poprawności dokumentów przez organy nadzoru.</p> <p>W przypadku gdy standard usług nie jest zatwierdzony zarządzeniem, lub nie stanowi osobnego dokumentu, który może stanowić załącznik do umowy, należy w umowie precyzyjnie wskazać przynajmniej.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zakres usługi, - czas oczekiwania przez odbiorcę na jej wykonanie, - system kontroli i nadzoru nad wykonaniem usługi oparty na sprawozdawczości oraz badaniu satysfakcji klientów.
<p>Zakończenie realizacji umowy</p>	<p>Dobrą praktyką w podtrzymywaniu współpracy jest również podsumowanie jej przebiegu. Po zakończeniu realizacji umowy, lub w przypadku umów długookresowych, których czas realizacji przekracza rok, warto zadbać o spotkania przeglądowe, które dotyczyć powinny</p>

	przynajmniej zgłoszenia ewentualnych nowych wyzwań związanych z działalnością stron umowy.
--	--

Źródło: Opracowanie własne

Procedury ewaluacji i formułowania wizji zmiany

Tabela 23 Wiązka procedur ewaluacji i standaryzacji.

Cel działania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Weryfikacja dotrzymania podczas realizacji usług społecznych, standardów wynegocjowanych podczas konsultacji oraz wymaganych przez przepisy prawa lub inne wytyczne. 2. Sformułowanie rekomendacji dla kolejnych okresów kontraktowania.
Zakładane rezultaty	Władze samorządowe posiadają zdolność do monitorowania i ewaluacji zakontraktowanych usług społecznych. W oparciu o posiadane informacje rozwijają i dostosowują zakres świadczonych usług lub sposób ich realizacji do zmieniających się wyzwań, potrzeb i do rozwiązywania problemów. Usługi społeczne realizowane przez PES i wdrażana w ich ramach ścieżka reintegracyjna są istotnym elementem realizacji lokalnej polityki rozwoju i wpływają na jakość życia mieszkańców.
Procedury wariantu	Dotyczy wszystkich wariantów III sfery
Bieżący nadzór nad jakością usług (dotzymanie ustalonych standardów)	<p>Samorząd poprzez monitoring wykonania umowy powinien zadbać o zapewnienie przez realizatora usług społecznych przyjętego standardu. Standard ten może zostać przyjęty w formie ramowego dokumentu zawierającego wytyczne dla realizatorów, z konsekwencją wpisania/powtórzenia i zoperacjonalizowania jego zapisów w umowie. Może być również przywołaniem zarządzenia władz samorządowych (wójta/burmistrza/prezydenta). Przykładem może być tu rozbudowany standard dotyczący usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przyjęty w tej formule w Warszawie¹⁸⁷.</p> <p>Jakość usług powinna być monitorowana w trybie ciągłym i oparta na wskaźnikach odnoszących się do zapisów umownych/standardu usługi wynegocjowanego ze społecznością.</p>
Badanie zasadności świadczenia określonych usług	<p>W toku ewaluacji należy odpowiedzieć na pytania dotyczące przynajmniej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trafności zakontraktowanych usług wobec potrzeby, na którą miały odpowiadać; - skuteczności, rozumianej jako wewnętrznej (wewnątrz interwencji publicznej) zależności pomiędzy założonymi celami, a zaplanowanymi w interwencji produktami.

¹⁸⁷ Zarządzenie Prezydenta m.st. Warszawy nr 1684/2018 z dnia 26 października 2018 roku, wprowadzające: „Standardy usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych realizowane przez m.st. Warszawę w zakresie zadań własnych gminy”

Rekomendacje dla kolejnych okresów kontraktowania	W oparciu o przeprowadzone działania ewaluacyjne (weryfikację standardów oraz ocenę trafności i skuteczności interwencji) zespół ds. usług społecznych powinien formułować rekomendacje dla dalszego rozwoju lub modyfikacji zakresu świadczonych usług.
---	--

Źródło: Opracowanie własne

Standardy usług na lokalnym rynku

Ewaluacja i standaryzacja usług zostały opisane jako ostatnia wiązka procedur TMW-3. Nie jest to jednak pełen obraz sytuacji. Konstrukcja działań od początku zakładu, w nawiązaniu do realizacji procedur w sferach I i II, współpracę wszystkich zainteresowanych podmiotów. Perspektywa TMW 3, jak wspomniano w części ogólnej rozdziału, włącza w debatę perspektywę wspólnoty samorządowej oraz administracji jako odpowiedzialnej, lokalną politykę publiczną. Oznacza to, że ukształtowanie standardów wymaga zintegrowania wysiłków podjętych na wszystkich etapach realizacji modelowanych działań. Począwszy od budowania zrębów współpracy instytucjonalnej i kształtowania podstawowych założeń włączenia zatrudnienia socjalnego do kreowania polityki publicznej, przez bezpośrednie wzmacnianie PES wynikające z doskonalenia pracy z kadrami i metod kształcenia uczestników PZS, aż po kontraktowanie usług.

Na tych wszystkich etapach rodzić się będą elementy standardów usług, które ostatecznie będą stanowiły o jakości życia mieszkańców. Integracja wniosków z przeprowadzanych prac diagnostycznych, zbierania zaleceń eksperckich, a przede wszystkim słuchania głosu i identyfikowania potrzeb mieszkańców przysłuży się określeniu nie tylko co, ale jak należy zrobić.

W efekcie, naczelnym zadaniem tej wiązki procedur jest nieustanna dbałość o standardy świadczenia usług społecznych zakontraktowanych u różnego rodzaju PES. Założeniem podstawowym trzeciej sfery współpracy jest wynegocjowanie standardów usług z udziałem mieszkańców. Jest to realizacja przyjętych założeń odnoszących się do partycypacyjności modelu. Jeśli bowiem działania wdrażane w jego ramach mają służyć np. opiekunom osób zależnych, zaprzeczeniem tej idei, byłoby pominięcie głosu tych osób.

W projektowaniu narzędzi uwzględniono przegląd teorii dotyczących standaryzacji działań w zakresie pomocy i integracji społecznej¹⁸⁸. Literatura dostarcza argumentów

¹⁸⁸ Krajowy Raport Badawczy. Pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji R. Szarfenberg (red.), Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych, Warszawa 2011 Rozdział I

przemawiających za możliwie szerokim włączeniem odbiorców usług do procesu określania tego, jak mają one wyglądać, jest nie tylko upodmiotowienie odbiorców usług (umiejscowienie ich potrzeb w centrum analizy), ale także racjonalność – czy może raczej praktyczność – sposobu zapewniania określonego efektu:

„Dla usług pomocy i integracji społecznej możemy ustalić wymogi, które względnie łatwo jest sprawdzić, np. pomieszczenie czy czas udzielania usługi albo formalne kwalifikacje usługodawcy. Empirycznie rzecz ujmując, zdajemy sobie sprawę, że to, co łatwo jest w taki sposób zestandaryzować, nie zawsze będzie miało decydujący i pozytywny wpływ na jakość usługi z perspektywy wspomaganych.”¹⁸⁹

Nawet najlepsze intencje mogą prowadzić do wypaczenia dobrych założeń, zakorzenionych w chęci ochrony jakości usługi. Oczywiście - na co podaje również przykłady autor tekstu - może to prowadzić do rozbudowania oczekiwań, skutkującego niekiedy ograniczeniem dostępności usługi, wynikłego ze zwiększających się kosztów. Właśnie z tego względu proponując procedury TMW 3, nie zapomniano o perspektywie samorządowej i konieczności pilnego bilansowania zakładanych rezultatów z możliwościami finansowymi gminy.

Wskazując na zagadnienia teoretyczne, kształtujące ostatecznie proponowane podejście do standaryzacji, wymieńmy kilka innych okoliczności, które zaznacza w Raporcie R. Szarfenberg¹⁹⁰:

- standaryzacja prowadzi niekiedy do nadmiernej regulacji działań. Jeśli prowadzona jest centralnie, bez uwzględnienia lokalnego kontekstu, może skutkować np. powoływaniem zbędnych/przeskalowanych instytucji lub opracowywaniem nadmiarowych dokumentów;
- zamknięciem się wyłącznie na głosy eksperckie lub odnoszenie się jedynie do głosów użytkowników, będzie dla jakości przyszłych usług ryzykowne i może doprowadzić do nie osiągnięcia założonych rezultatów, przez przeoczenie ważnych elementów niewidocznych ze skrajnych perspektyw;
- procedury i standardy zbyt szczegółowe nie pozwalają wykonawcom na reagowanie w sytuacjach nagłych lub w elastycznym podejściu do odbiorców;

¹⁸⁹ tamże s. 61

¹⁹⁰ Por. Dz. cyt. ss. 52-54.

- natomiast przyjęcie standardów bardzo ambitnych, może spowodować ograniczenie ich dostępności czy wręcz porzucenie projektu wobec trudności w osiągnięciu zakładanych rezultatów¹⁹¹.

Wymienione zagrożenia doprowadziły do sformułowania propozycji, która może sprawdzić się w dynamicznym, rynkowym podejściu do standaryzacji usług, w którym to dzięki zaangażowaniu społeczności i uważnym postępowaniu administracji publicznej, możliwe będzie wykorzystanie lokalnego potencjału jakim dysponują PES. Konieczna przy tym jest bliska współpraca z PZS, które przygotowując kadry świadczące usługi również muszą brać udział w kształtowaniu standardów. Będzie to zgodne z założeniem, że projektowany poziom usług, powinien uwzględniać także możliwości dostępnych na rynku wykonawców.

Rozważając potencjalne ryzyka i możliwości wynikające ze współpracy w ramach TMW, można zaproponować próby standaryzacji usług w obrębie sześciu kategorii. Trzeba jednak podkreślić, że każdorazowo powinny być one definiowane w odniesieniu do usług społecznych, w obrębie których będą funkcjonować i kontekstu potrzeb, na jakie zakontraktowana usługa ma odpowiadać. Dlatego przed określeniem standardu konieczne jest prowadzenie kolejnych etapów prac diagnostycznych i analitycznych.

Proponowany podział standardów¹⁹²:

- 1) **Infrastrukturalne** – minimalne lub specyficznie określone wymagania dotyczące pomieszczeń czy budynków, w których świadczone są usługi.
- 2) **Personel** – kompetencje i kwalifikacje personelu, zakładany poziom etyczny.
- 3) **Jakość usługi** – merytoryczny poziom działań, dbałość o potrzeby odbiorcy i umieszczenie tych potrzeb w centrum standaryzacji usługi.
- 4) **Warunki świadczenia usługi** – warunki spełniane przez usługodawcę, aby potrzebę można było uznać za zaspokojoną np. czas od zgłoszenia do świadczenia usługi, pory dnia lub dni tygodnia, w których można skorzystać z usługi.

¹⁹¹ Katalog wyzwań został opracowany w oparciu o przywołany wyżej tekst (por. przyp. 190). Autor przytacza w nim przykłady z prowadzonych badań i charakteryzuje różnego rodzaju trudności i zagrożenia związane ze stosowanymi praktykami standaryzacji.

¹⁹² Kategorie standaryzacji nawiązują do propozycji analizy standardów *European Quality in Social Services. Principles for Quality (EQUASS)* opisanych przez R. Szarfenberga. Wskazany tam model został znacząco uproszczony na potrzeby przygotowania narzędzi wskazujących ogólne kierunki standaryzacji por.: *Krajowy Raport Badawczy. Pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji* R. Szarfenberg (red.), Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych, Warszawa 2011 ss.55-57. Teoretyczne podstawy zaproponowanego rozwiązania omówione zostało szerzej w rozdziale opisującym trzecią sferę współpracy TMW.

- 5) **Dostępność usługi** – na jakich zasadach i w oparciu o jakie kryteria będzie dostępna usługa (powszechnie, bezpłatnie, czy po spełnieniu określonych kryteriów i przy częściowej odpłatności).
- 6) **Zarządzanie** – forma organizacyjna, potencjał i doświadczenie podmiotu, który odpowiada za realizację usługi. W tej kategorii mieścić się będą również standardy etyczne dotyczące organizacji np. kwestie zatrudnieniowe, przestrzegania demokratycznego zarządzania itp.

W ramach poszczególnych grup standardów, zgodnie z postulatami i wnioskami z badań opisanymi w przywoływanej publikacji¹⁹³ konieczne jest następnie określenie zakresu poszczególnych standardów od strony ich zawartości przedmiotowej i podmiotowej. W przypadku propozycji procedur TMW, opis ten powinien wynikać wprost ze zidentyfikowanych potrzeb mieszkańców, możliwości realizacyjnych PES oraz konieczności zabezpieczenia legalności działań administracji samorządowej. Opierając się na przywołanej lekturze, podsumujemy kwestie konieczne do opisanego przy opracowywaniu standardu:

- **Zakres standardu** – czyli definicję sytuacji, którą zamierzamy objąć standardem, w szczególności w odniesieniu do obszaru polityki publicznej, dorobku teoretycznego i praktycznego w danym zakresie (np. pracy opiekuńczej) oraz wskazania grupy docelowej i przedmiotu standaryzacji.
- **Podstawę prawną działania** – wskazanie jakie przepisy prawa krajowego i europejskiego odnoszą się do podejmowanych działań oraz w jakim stopniu dana usługa jest wystandaryzowana w prawie powszechnym.
- **Cel i zakres usługi podlegającej standaryzacji** – precyzyjne określenie celu, jakiemu ma służyć wprowadzenie standardu (w tym z uwzględnieniem opisanych wcześniej obszarów ryzyka, które może nieść za sobą standaryzacja). Opis powinien uwzględniać także wskazanie obszarów, które świadomie zostają pominięte w standaryzacji.
- **Specyfikację i szczegółowy zakres usługi** - czyli kwestie, które w największym stopniu będą wynikały z danych zebranych od mieszkańców, ale także będą wpływały na współpracę z PZS przygotowującymi kadry na potrzeby usług społecznych. Konieczne jest odniesienie się do poszczególnych obszarów standaryzacji wskazanych powyżej w tej części rozdziału (infrastruktura, personel etc.).

¹⁹³ por. R. Szarfenberg, Op. Cit. ss. 58-61

Taki opis standardu usługi, jeśli zostanie wpisany w szerszy proces planowania realizacji polityki publicznej opisany w pierwszej części tego rozdziału, pozwoli na osiągnięcie jednej z podstawowych korzyści standaryzacji, czyli możliwość oceny realizowanych działań. Mowa tutaj przede wszystkim o trzech kryteriach:

Trafności doboru usług, rozumianej jako relacja pomiędzy określonymi potrzebami/problemami do rozwiązania, a celem realizowanej usługi i osiągniętym rezultatem.

Skuteczności działania, czyli relacji pomiędzy wskazanym w standardzie celem działania/realizacji usługi, a faktycznie dostarczoną usługą.

Efektywności świadczenia usług, ujmowanej jako konieczne do poniesienia nakłady, na uzyskanie usługi o określonym standardzie, wobec rozwiązań alternatywnych. W tym zakresie konieczne jest uwzględnienie również zastrzeżeń ogólnych, odnoszących się do projektowania III Sfery współpracy tj. uwzględnienia w rachunku także wydłużenia ścieżki reintegracyjnej i potencjalnych kosztów wynikających z zaniechania rozwiązania problemu/zaspokojenia określonej potrzeby.

Na zakończenie opisu zbioru postulowanych działań i praktyk w zakresie kontraktowania usług, podkreślimy jeszcze raz, że istotą budowania lokalnego rynku usług społecznych jest dostarczenie odbiorcom o specyficznych potrzebach usług o określonym standardzie. Co więcej, muszą być one zakontraktowane w różnego rodzaju PES, co przynosi dodatkowe korzyści społeczności, w której wdrażany jest model. Warunkiem powodzenia będą jednak zawsze: włączające nastawienie do proponowanych rozwiązań, opartych na dialogu różnych grup mieszkańców, oraz systematyczne gromadzenie doświadczeń i budowanie wzajemnego zaufania pomiędzy poszczególnymi aktorami modelu współpracy.

Aneks Nr 1 TMW

„Sugestie wdrażania rozwiązań modelowych w rzeczywistości pozaprojektowej”

Koncepcja TMW, zawierająca propozycje scenariuszy działań dla zainicjowania współpracy pomiędzy PZS, a instytucjami i organizacjami z sektora ES, świadczącymi usługi społeczne na terytorium najmniejszej jednostki organizacyjnej samorządu terytorialnego jest produktem, który będzie poddany fazie testowej (pilotażowi). W pilotażu będą prowadzone, przy udziale różnych Interesariuszy, próby wykorzystania zaproponowanego instrumentarium TMW, obejmującego trzy *Sfery współpracy*:

- Sfera zaspokajania potrzeb kadrowych realizatorów usług społecznych przez podmioty zatrudnienia socjalnego,
- Sfera przygotowywania przez podmioty zatrudnienia socjalnego osób kończących zajęcia reintegracji społecznej i zawodowej do tworzenia PES, specjalizujących się w usługach społecznych lub do pełnienia ról pracowniczych w podmiotach świadczących te usługi,
- Sfera wykonywania przez podmioty zatrudnienia socjalnego zleconych usług społecznych, po odpowiednim ich przygotowaniu do nowej roli.

W każdej testowanej *Sferze Współpracy* centralnym punktem odniesienia dla scenariuszy działań będzie jeden z typów podmiotów zatrudnienia socjalnego – Centrum Integracji Społecznej (CIS) lub Klub Integracji Społecznej (KIS) oraz określone rodzaje usług społecznych, które mają być świadczone zgodnie z zasadami wyrażonym w dokumencie pn.: „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”¹⁹⁴.

Sam Model Współpracy, zarówno w wersji testowej (TMW), jak i w wersji końcowej (KMW) traktowany jest jako *blueprint* do nawiązania i utrzymania współpracy

¹⁹⁴ Główną ogólnoeuropejską wytyczną w zakresie świadczenia usług społecznych jest odpowiedzialności za potrzeby tych mieszkańców na szczeblu lokalnym, którzy potrzebują wsparcia i pomocy w codziennych sytuacjach życiowych, a sposobem ich dostarczania ma być deinstytucjonalizacja poprzez relację „podmiot ZS – PES, specjalizujący się w usługach społecznych”. Dokument Europejskiej Grupy Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, opublikowany w 2013 r., www.pfon.org/dokumenty-i-publicacje/inne-publicacje/315-droga-do-opieki-w-srodowisku-lokalnym-materialy (21.06.2019).

oraz tworzenia nowych podmiotów sektora ES. Koncepcja TMW będzie testowana w kraju na grupie co najmniej 30 jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego. Testowanie scenariuszy TMW oraz konsultacje z szerokim środowiskiem Interesariuszy pozwolą ustalić i wybrać najbardziej racjonalne sposoby włączenia PZS, jako Partnerów w rozwój usług społecznych oraz zaproponować w perspektywie systemowej i legislacyjnej zmiany służące powierzeniu tym podmiotom nowej roli.

Końcowy rezultat, tj. ostateczna wersja koncepcji Modelu Współpracy (KMW) będzie na pewno poddana procedurom promocji i rozpowszechnienia wśród jednostek samorządu terytorialnego oraz podmiotów sektora ES. To jednak odrębne działania.

Natomiast, w momencie zakończenia prac testujących wersję TMW, niektórzy Interesariusze wymieniani w trzech *Sferach Współpracy* będą mogli już wyprzedzająco z własnej inicjatywy skorzystać z niektórych rozwiązań. Takie podejście może przyspieszyć na niektórych lokalnych terytoriach tworzenie warunków dla rozwoju lokalnych systemów realizacji niektórych usług społecznych z wykorzystaniem podmiotów sektora ES, w tym PZS.

Stąd też, poniżej zostało przedstawionych **kilka sugestii-wskazówek**, które powinny pomóc podejmować decyzje o korzystaniu z instrumentarium przyszłego KMW.

1) Sugestia pierwsza – PZS to warunek skorzystania z instrumentarium modelowego

Całość proponowanych rozwiązań modelowych, zarówno w wersji TMW jak i KMW ukierunkowana jest na podmiot zatrudnienia socjalnego, który jest centralnym punktem, wokół którego wdrażane będą różne scenariusze działań, i który jest też poddany procesowi dostosowawczemu, aby spełniać rolę Realizatora Usług Społecznych.

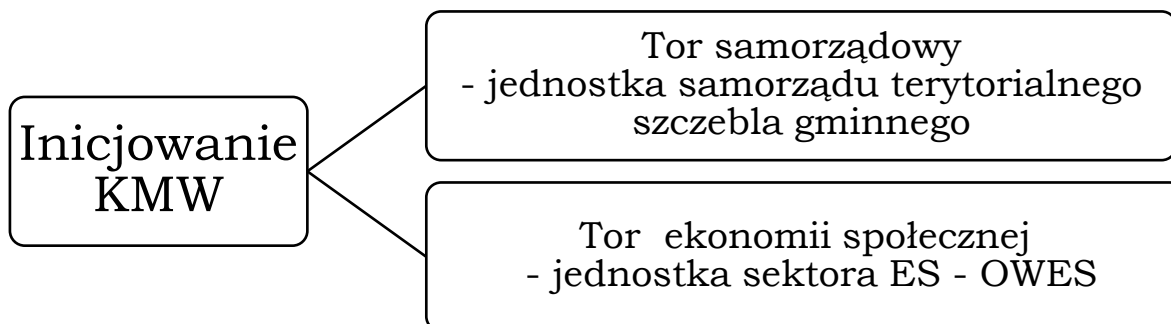
Tak więc, jeśli na danym terytorium nie występuje, nie działa żaden PZS to rzecz jasna, że należy rozpocząć od utworzenia jego, nawet w najmniejszej skali organizacyjnej, czyli Klubu Integracji Społecznej. Do dyspozycji jest kilka wariantów, począwszy od KIS-u jako samodzielnej jednostki organizacyjnej samorządu terytorialnego (gmina), poprzez alokację KIS-u w strukturze już funkcjonującej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej (OPS), poprzez ewentualne skorzystanie z pomocy lokalnej organizacji pozarządowej lub spółdzielni socjalnej, uznawanej w przepisach prawnych jako organizacja pozarządowa.

Kierowanie się w stronę utworzenia CIS-u wymaga odpowiedniego przygotowania się do przejścia przez procedurę nadania statusu, a także skorzystania z rozwiązań prawnych umożliwiających finansowanie pierwszych miesięcy działalności takiej jednostki organizacyjnej zatrudnienia socjalnego.

2) Sugestia druga – wybór Inicjatora przyszłej współpracy w ramach KMW

Koncepcja TMW proponuje w trakcie pilotażu instrumentarium inicjowania współpracy (w tym propozycje procedur) pomiędzy PZS a PES, świadczącymi usługi społeczne wg trzech wariantów¹⁹⁵, ze wskazaniem konkretnych Aktorów TMW wchodzących w role inicjatorów i ich partnerów. We wszystkich tych wariantach w roli głównego partnera występuje Aktor Uzupełniający (Doradczo-Koordynujący), który alternatywnie reprezentuje stronę samorządu terytorialnego (gminę – np. miejscowy Ośrodek Pomocy Społecznej lub właściwy Urząd Gminy).

W rzeczywistości pozaprojektowej istnieją w zasadzie dwa tory dla zainicjowania działań w ramach KMW, bowiem w warunkach praktyki funkcjonowania PZS jest on skoncentrowany najczęściej na wykonywaniu swoich ustawowych zadań:

Najbardziej odpowiednim wariantem inicjowania współpracy KMW powinien być „tor samorządowy”, co argumentowane jest kilkoma przesłankami:

¹⁹⁵ W *ISferze Współpracy (TMW-1)* zaproponowano trzy warianty zainicjowania współpracy zmierzającej do zaspokajania potrzeb kadrowych podmiotów ES, świadczących usługi społeczne, a mianowicie: (1) wariant optymalny, gdzie inicjatorem jest OWES, (2) wariant aktywny, gdzie inicjatorem jest Realizator Usług Społecznych, oraz (3) wariant pasywny, gdzie inicjatorem współpracy jest podmiot ZS

1. Jednostka samorządu terytorialnego (JST), jaką jest gmina dysponuje ustawowymi upoważnieniami do tworzenia PZS (CIS/KIS) oraz PES, będących realizatorami usług społecznych (np. spółdzielni socjalnych osób prawnych), a więc centralnych punktów przyszłej współpracy, w tym zmierzającej do przygotowywania kadr dla sfery usług społecznych lub przyczyniającej się do utworzenia nowego realizatora usług społecznych.
2. JST jest odpowiedzialna za zaspokajanie podstawowych potrzeb mieszkańców swojego terytorium administracyjnego (art.7 ust.1 oraz art.9 ust.4 ustawy o samorządzie gminnym¹⁹⁶), w tym także dostarczania usług społecznych tworzących „solidarną przestrzeń” i umożliwiających osobom niezależne życie w środowisku lokalnym, tym samym zapobiegając ich odizolowaniu od rodziny i społeczności lokalnej, a gdy to jest niemożliwe, gwarantując takie warunki życia, które są najbardziej zbliżone do warunków domowych i rodzinnych.
3. Gmina, a w zasadzie organ jakim jest Rada Gminy wykorzystując przepisy:
 - 1) ustawy o samorządzie gminnym, a szczególnie art. 18 ust.2 pkt. 15 (*stanowienie w innych sprawach zastrzeżonych ustawami do kompetencji rady gminy*),
 - 2) ustawy o pomocy społecznej, a szczególnie art.16b (strategia rozwiązywania problemów społecznych) oraz art. 17 ust.1 pkt.1 (*opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka*),

może ustanowić dla swojego terytorium administracyjnego plan rozwoju usług społecznych, określając w nim m.in. sposób wykonania i świadczenia usług oraz podstawowych realizatorów, co w kontekście KMW stanowi ważny punkt odniesienia dla działań merytorycznych prowadzonych wspólnie przez aktorów współpracy.

¹⁹⁶ Ustawa z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594, poz. 645 i poz. 1318 oraz Dz. U. z 2014 r. poz. 379)

4. Organ wykonawczy gminy (art.26 ust.1 ustawy o samorządzie gminy), tj. wójt może zainicjować utworzenie zespołu roboczego, który w instrumentarium TMW-1 został nazwany Zespołem ds. usług społecznych, a którego zadaniem byłyby m.in.:
- (1) dokonanie rozpoznania lokalnych warunków do podjęcia współpracy;
 - (2) sprecyzowanie potrzeb kadrowych podmiotu świadczącego usługi społeczne oraz;
 - (3) dokonanie analizy porównawczej ze zdolnościami wykonawczymi PZS. Dla utworzenia takiego zespołu można wykorzystać relacje podległości służbowej pomiędzy Organem wykonawczym gminy a jednostkami organizacyjnymi gminy (np. OPS, CIS lub KIS), czyli Aktorami TMW-1 oraz względnie dobre relacje z organizacjami pozarządowymi (gminny program współpracy z NGO).

W ramach wariantu „tor ekonomii społecznej” inicjowanie współpracy należałoby do roli właściwego terytorialnie OWES, dysponującego aktualną decyzją akredytacyjną ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego. Wskazanie na OWES, wynika z faktu, że:

- 1) okresowo współdziała on z właściwym terytorialnie ROPS (np. regionalny Komitet ES),
- 2) wykonuje funkcje animacyjne oraz doradcze prowadzące do tworzenia nowych PES oraz lokalnych wielosektorowych partnerstw rozwojowych,
- 3) specjalizuje się w budowaniu lokalnych i regionalnych sieci współpracy oraz powiązań kooperacyjnych wokół najpilniejszych problemów.

Wariant ten w praktyce pozaprojektowej jest jednak ograniczony liczbą działających w kraju jednostek OWES oraz ograniczeniami liczebnymi w zakresie specjalistycznych kadr doradczych. Ponadto, OWES jest jednak instytucją nieco oddaloną od lokalnych środowisk w porównaniu do JST, i jego jednostek organizacyjnych, a także nie dysponującym upoważnieniami do tworzenia miejscowych reguł i zasad działalności, co powoduje, że musi rozpocząć inicjowanie współpracy od etapu diagnostyczno-rozpoznawczego.

3) Sugestia trzecia – na początku „CIS”, jako partner dla wdrażania instrumentarium KMW

Wszystkie trzy sfery współpracy zarówno w TMW jak i KMW koncentrują się na problematyce usług społecznych, która od strony PZS, który przyjmie rolę Realizatora Usług,

oznacza konieczność dysponowania określonymi zdolnościami wykonawczymi, a od strony bezpośrednio zaangażowanego personelu, wykonującego określone czynności zawodowe posiadania odpowiednich, często specjalistycznych kwalifikacji. Jak wskazano w wersji TMW zdolność wykonawcza PZS, wstępującego w rolę Realizatora Usług Społecznych, to kilka elementów, wśród których decydującym jest własny zasób kadrowy. Ten zasób kadrowy odnosi się zarówno do kadry sfery zarządczej, jak i przygotowywanego personelu dla danej usługi.

Centrum Integracji Społecznej, jako jednostka organizacyjna zatrudnienia socjalnego, która została poddana ustawowej procedurze ustanowienia statusu „centrum”, a więc można stwierdzić wstępnemu procesowi weryfikacji jej przygotowania, wydaje się właściwszym partnerem dla instrumentarium KMW niż klub integracji społecznej. Nie jest to warunek bezwzględny, ale na początku procesów nawiązywania współpracy partnerskiej KMW dający większe gwarancje uzyskania pożądanych efektów.

4) Sugestia czwarta – OWES, bez względu na przypisaną mu rolę we wdrażaniu instrumentarium KMW to nieodzowny partner

Specyfika problematyki KMW, wyrażona szeroką reprezentacją sektora ES w procedurach współpracy przy jednoczesnym uznawaniu, iż PES są najbardziej odpowiednimi realizatorami dla rozwoju lokalnych i regionalnych programów usług społecznych wymaga aby uwzględnić w programowanej w praktyce pozaprojektowej współpracy udział OWES.

Oczywiście chodzi o taką jednostkę, która dysponuje potwierdzeniem spełnienia standardów akredytacyjnych AKCES¹⁹⁷. Argumentacja popierająca udział OWES w praktyce pozaprojektowej, bez względu na przypisywaną rolę w KMW koncentruje się wokół takich najważniejszych tez jak:

- 1) OWES to podmiot realizujący usługi wsparcia sektora ES oraz nie działający dla osiągnięcia zysku,
- 2) OWES poprzez współpracę z właściwym terytorialnie ROPS bierze udział w ustalaniu planów i zasad współpracy z regionalnymi podmiotami sektora ES, programów rozwoju w regionie ekonomii społecznej oraz innych strategicznych dokumentów,

¹⁹⁷ Procedura akredytacji - Zarządzenie nr 21 Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dn.18 kwietnia 2016 r. w sprawie przyznania akredytacji „AKSES” (Dz. Urz. MRPiPS z 2016 r. poz. 21, z 2018 r. poz. 2).

- 3) OWES, a w zasadzie jego kadra przygotowana jest do pełnienia funkcji animatorów oraz kluczowych doradców zarówno dla jednostek samorządu terytorialnego, jednostek i instytucji polityki i ekonomii społecznej, jak i lokalnych organizacji pozarządowych,
- 4) OWES, prowadząc swoją działalność specjalizuje się w usługach animacyjnych polegających m.in. na: zachęcaniu do angażowania się w różne formy działalności podmiotów sektora ES, organizowaniu spotkań z przedstawicielami różnych grup społecznych oraz instytucjonalnych, a także inicjowania planowania strategicznego uwzględniającego różne formy ekonomii społecznej.

W rzeczywistości pozaprojektowej, w ostatnich latach w obszarze szeroko pojmowanej polityki społecznej, a także ekonomii społecznej było realizowanych, zarówno w skali kraju, regionu, czy skali lokalnej wiele podobnych inicjatyw z wykorzystywaniem zasad partnerskiej współpracy, budowania partnerstw na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz promowania sektora ES. Obecnie jednak, chodzi o dokonanie pewnej zmiany w podejściu do roli podmiotów zatrudnienia socjalnego, jako znaczącej części sektora ES, wyodrębnionej pod nazwą podmiotów reintegracyjnych. Model TMW i KMW to instrumentarium, które pozwala na wykorzystanie jednostek organizacyjnych zatrudnienia socjalnego w rozwijającym, i bardzo ważnym dla lokalnych społeczności, obszarze usług społecznych. Oba rozwiązania modelowe koncentrują swoje działania wobec takich grup społecznych jak: dzieci, osoby starsze i osoby niepełnosprawne, co nie oznacza, iż nie mają one służyć wspieraniu także innych grup.

Aneks Nr 2 TMW

„Propozycje wybranych wzorów dokumentów procedur TMW”

1. Procedury I Sfery Współpracy

Proponowane wzory dokumentów dotyczą procesów nawiązywania współpracy oraz pozyskiwania różnych Interesariuszy, w tym szczególnie tych, którzy powinni podjąć się wspólnych działań w zakresie pozyskiwania kadr dla realizatorów usług społecznych.

1.1 Wzór listu intencyjnego, kierowanego imiennie do reprezentanta określonego Interesariusza, Procedura Nr 1: **Zainicjowanie współpracy**

Inicjatorem nawiązania współpracy na danym terytorium mogą być trzy Strony: (1) PZS, (2) Realizator usług społecznych, oraz (3) OWES. Poniższy przykład listu odnosi się do sytuacji, w której inicjatorem współpracy TMW jest OWES

.....

/logo inicjującej Strony/

.....

/miejsowość, data/

Interesariusz Współpracy
/wskazać imiennie reprezentanta i wymienić nazwę instytucji/

Szanowni Państwo,

Rozwijanie usług społecznych dla mieszkańców gmin naszego Regionu jest dzisiaj jednym z priorytetów polityki społecznej, bowiem mają one umożliwić osobom oraz rodzinom niezależne życie w środowisku lokalnym, zapobiegać ich izolowaniu, a gdy jest to trudne do zrealizowania usługi powinny stwarzać warunki jak najbardziej zbliżone do warunków domowych i rodzinnych, umożliwiając podtrzymywanie więzi rodzinnych i sąsiedzkich. Szczególną troską należy objąć takie grupy społeczne jak dzieci, seniorzy i osoby niepełnosprawne.

W rozwoju systemu usług społecznych na obszarze gmin naszego Regionu ważnymi aspektami w ich przyszłym świadczeniu jest spełnienie trzech łącznych warunków, a mianowicie: (a) wykonywanie ich w sposób zindywidualizowany, czyli dostosowany do potrzeb i możliwości konkretnych osób, (b) zagwarantowanie indywidualnej kontroli nad sposobem korzystania z tych usług, oraz (c) stosowanie zasady pierwszeństwa potrzeb mieszkańców nad organizacyjnymi warunkami ich świadczenia.

Cel usług społecznych i sens ich rozwoju mieści się w kierunkowych zasadach działania podmiotów sektora Ekonomii Społecznej i Solidarnej, o których mowa w *Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (dalej: KPRES)*, który został przyjęty uchwałą nr 11 Rady Ministrów w dniu 27 lutego 2019 r.

Nasza instytucja (OWES) będąca jednym z reprezentantów sektora Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Regionie, dysponując skoordynowanym bankiem „wiedzy i informacji” pragnie rozpocząć działania animacyjne dla zawiązania szerokiej platformy współpracy, szczególnie uwzględniającej tkwiące rezerwy w podmiotach zatrudnienia socjalnego, które mogłyby przygotowywać wyspecjalizowane kadry dla regionalnych i lokalnych realizatorów usług społecznych.

Zainicjowanie takiej współpracy a następnie wdrożenie jej w praktykę wymaga szeregu wyprzedzających działań, których OWES nie jest w stanie sam przeprowadzić, bez wsparcia i bezpośredniego udziału Państwa podmiotów.

Stąd też, zwracamy się z gorącą prośbą o rozważenie przez Państwa decyzji o uczestniczeniu w pierwszym spotkaniu Interesariuszy na którym zostanie przybliżony cel naszej inicjatywy. Bez aktywnego włączenia się Państwa instytucji trudno będzie uzyskać odpowiedź na pytanie czy taka współpraca jest w ogóle możliwa, jest potrzebna i czy warto wykorzystać wspólne zasoby techniczno-organizacyjne dla rozwoju potrzebnych usług społecznych. Udział w pierwszym spotkaniu nie oznacza automatycznego przystąpienia do grona Interesariuszy współpracy na rzecz rozwoju usług społecznych i ich realizacji przez podmioty sektora Ekonomii Społecznej. Chcemy poznać Państwa zdanie, zasięgnąć opinii i zarejestrować sugestie dotyczące kierunku przyszłej współpracy.

Z wyrazami szacunku

.....

1.2 Wzór pełnomocnictwa, Procedura Nr 2: *Pełnomocnictwa do procedowania zakresu i warunków współpracy*

RAMOWY WZÓR PEŁNOMOCNICTWA

Działając w imieniu

(nazwa organu/instytucji tworzącej podmiot zatrudnienia socjalnego) z siedzibą

w, upoważniam

Panią/Pana, zamieszkałą/łego w

....., ul....., PESEL....., do

reprezentowania

(nazwa jednostki organizacyjnej zatrudnienia socjalnego/ nazwa spółdzielni socjalnej)

w działaniach zmierzających do zawiązania partnerskiej współpracy, w tym szczególnie do:

1) negocjowania zakresu przedmiotowego współpracy, czasu jej trwania oraz określenia zakresu

zobowiązań reprezentowanej instytucji /podmiotu

2) wyboru formy organizacyjnej współpracy,

3) przygotowania projektu umowy/porozumienia o współpracy/paktu na rzecz współpracy.

Pełnomocnictwo nie dotyczy zawarcia dokumentu potwierdzającego współpracę / lub pełnomocnictwo obejmuje także fakt potwierdzenia współpracy¹.

Pełnomocnictwo obowiązuje na czas.....

.....

.....

(miejsce i data)

(własnoręczny podpis osoby upoważnionej oraz pieczęć imienna)

.....

(pieczęć instytucji / podmiotu)

1) *niepotrzebne skreślić*

1.3 Wzór umowy partnerskiej / paktu o współpracy, Procedura Nr 6: **Porozumienie o współpracy na rzecz usług społecznych**

Propozycja

Porozumienie o współpracy na rzecz usług społecznych zawarte w w dniu.....

Sygnatariusze niniejszego *Porozumienia* w trosce o skutecznie rozwijanie usług społecznych mających zaspokajać potrzeby mieszkańców, szczególnie mieszkańców którzy z uwagi na swoją sytuację życiową, zdrowotną oraz społeczną nie są w stanie samodzielnie zaspokajać swoich życiowych potrzeb a przez to czują się izolowani od lokalnego środowiska społecznego, oraz oddaleni od korzystania ze wspólnych zasobów, zawiązują partnerstwo o charakterze lokalnym i zgodnie oświadczają, że

1. Zobowiązują się do współdziałania w podejmowaniu i realizowaniu inicjatyw na rzecz rozwoju usług społecznych, które zostaną wspólnie zdiagnozowane w „Katalogu Usług Społecznych” i będą stanowiły podstawę do opracowania projektu *Lokalnego Programu Rozwoju Usług Społecznych* na terenie następujących gmin:
.....;
2. Podmioty zatrudnienia socjalnego, działające na obszarze niniejszego *Porozumienia* będą wypełniały rolę instytucji przygotowujących kadry dla realizatorów usług społecznych, wywodzących się z sektora Ekonomii Społecznej, przestrzegając wymagań jakie zostaną im zgłoszone, w tym szczególnie wymagań kwalifikacyjnych.
3. Przygotowywanie kadr, o którym mowa w pkt.2 będzie odbywało się z wykorzystaniem treści wspólnie przejętego Programu Edukacyjnego, stanowiącego element prowadzonych zajęć reintegracji społecznej i zawodowej a odnoszącego się do problematyki usług społecznych.
4. Realizator usług społecznych / lub realizatorzy usług społecznych, współpracując w ramach niniejszego *Porozumienia*, zobowiązuje się do zatrudnienia określonej grupy osób, po zakończonych zajęciach w podmiotach zatrudnienia socjalnego pod warunkiem spełnienia przez nie określonych wymogów kwalifikacyjnych, w tym pozytywnego ukończenia specjalistycznych kursów zawodowych, wymaganych przepisami prawa.
5. Dla celów niniejszego *Porozumienia* utworzony zostanie Zespół ds. usług społecznych, w skład którego wejdą przedstawiciele podmiotów zatrudnienia socjalnego oraz realizatorów usług społecznych. Zadaniem Zespołu ds. usług społecznych będzie:
 - 1) dokonywanie rozpoznania lokalnych warunków, w tym lokalnych potrzeb na określony rodzaj usług oraz możliwości ich świadczenia przez istniejące podmioty ES lub konieczności utworzenia nowych,
 - 2) precyzowanie zakresu potrzeb kadrowych realizatora/realizatorów usług społecznych, w tym zakresu ilościowego a także zakresu jakościowego, a także określanie zdolności przygotowawczych podmiotów zatrudnienia socjalnego w zakresie przyszłych kadr dla usług społecznych,
 - 3) poszukiwanie instytucji i podmiotów, które będą wypełniały role doradczo-konsultacyjne i wspierające procesy świadczenia usług społecznych,
 - 4) monitorowanie realizacji niniejszego *Porozumienia*.

6. Niniejsze *Porozumienie* ma charakter otwarty, co oznacza przede wszystkim przestrzeganie zasady autonomiczności Sygnatariuszy w decyzjach o współpracy a także w powiększaniu grona współpracujących ze sobą instytucji i podmiotów na rzecz rozwoju usług społecznych. Ponadto w ramach niniejszego *Porozumienia* obowiązywać będą następujące jeszcze zasady:
- 1) dobrowolności udziału, co oznacza że każdy Sygnatariusz może w dowolnej chwili przystąpić i wystąpić z partnerstwa,
 - 2) demokratycznego udziału, co oznacza że każdy Sygnatariusz dysponuje równym głosem,
 - 3) jawności działań, co oznacza przestrzeganie wzajemnego informowania się oraz wymiany wszelkich informacji mających istotny wpływ na działalność *Porozumienia*,
 - 4) efektywności, co oznacza łączenie zasobów i możliwości Sygnatariuszy w miarę ich udostępniania dla potrzeb rozwoju usług społecznych.
 - 5) wzajemnego zaufania, poszanowania i tolerancji, co oznacza że każdy Sygnatariusz ma prawo do swobodnego wyrażania swoich poglądów, zgłaszania propozycji i uwag w zakresie problematyki rozwoju usług społecznych.
7. Sygnatariusze *Porozumienia* powierzają rolę koordynująco-doradczą przedstawicielom instytucji:
- (np. OWES)
- i zobowiązują ją do nawiązania kontaktu z:
- 1) władzami gmin, w tym: z radami gmin, na obszarze których będą realizowane postanowienia związanej współpracy,
 - 2) Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej.

Postanowienia niniejszego *Porozumienia* obowiązują Sygnatariuszy z chwilą jego podpisania. Od momentu przystąpienia do *Porozumienia*, wszyscy reprezentanci instytucji i podmiotów zwani są Partnerami.

.....
/miejsowość i data /

Podpisy Sygnatariuszy:

.....
.....

2. Procedury II Sfery Współpracy

2.1 Wzór formularza rekrutacji uczestników, Procedura nr 2: *Rekrutacja osób do cyklu przygotowawczego „Kadry dla Realizatora Usług Społecznych”*

Rekrutacja osób do PZS na cykl przygotowujący kadry dla Realizatora Usług Społecznych odbywa się zgodnie z przepisami ustawy o zatrudnieniu socjalnym, tzw. skierowanie do uczestnictwa w zajęciach CIS/KIS.

Kwestionariusz rekrutacyjny kandydata/kandydatki na uczestnika cyklu przygotowawczego „Kadry dla Realizatora Usług Społecznych”	
Dane personalne:	
Imię / Imiona:	
Nazwisko:	
Data urodzenia:	Wiek:
PESEL	

Adres zamieszkania (zgodnie z art.25 Kodeksu Cywilnego – miejscem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu):				
Wykształcenie	podstawowe	ogólnokształcące	ponadgminaszalne	gminaszalne
	potomaturalne	średnie zawodowe	Zawodowe	Policealne
	wyższe			
Doświadczenie zawodowe			Hobby, predyspozycje	
Kwalifikacje/kursy	Prawo jazdy kat. B			
	Kursy			
	Uprawnienia			
Status osoby zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym (opisać kategorię)				
Powody zgłoszenia / skierowania do podmiotu zatrudnienia socjalnego				
Motywacja do uczestniczenia w zajęciach podmiotu ZS (opis)				
Jakiego rodzaju praca w sektorze usług społecznych jest oczekiwana				
Opis sytuacji rodzinnej i relacje w niej panujące				
Jak Pani/ Pan radzi sobie bez pracy? Z czego się utrzymuje?				
Inne ważne informacje (np. zobowiązania finansowe, alimentacyjne, komornicze etc.)				
Oświadczenia				
Przyjmuję do wiadomości, że udział w rekrutacji nie jest jednoznaczny z przyjęciem mnie do zajęć w podmiocie ZS				
W przypadku zakwalifikowania do udziału w zajęciach podmiotu ZS, zobowiązuje się do dostarczenia wszelkich dokumentów potwierdzających dane zawarte w kwestionariuszu rekrutacyjnym				
Przyjmuję do wiadomości, że uczestnictwo w zajęciach reintegracji społecznej i zawodowej nie jest podjęciem pracy na zasadach Kodeksu Pracy				
Świadoma /my odpowiedzialności karnej wynikającej z art. 233 § 1 Kodeksu Karnego, przewidującego karę pozbawienia wolności do 3 lat za składanie fałszywych zeznań oświadczam, że wszystkie dane zawarte w kwestionariuszu rekrutacyjnym są zgodne z prawdą				
Wyrażam zgodę na wykorzystanie i przetwarzanie moich danych – odrębny załącznik do kwestionariusza				
Data, miejscowość i podpis kandydata				
REKOMENDACJA				
Rekomendujący Nr 1	Motywacja (1-5 pkt.)	Rokowania (1-5 pkt.)	Potencjał (1-5 pkt.)	
Rekomendujący Nr 2	Motywacja (1-5 pkt.)	Rokowania (1-5 pkt.)	Potencjał (1-5 pkt.)	

Suma punktów rekomendacji	
Końcowa opinia	
Podpisy	

2.2 Wzór formularza oświadczenia o wyrażeniu zgody na przetwarzanie danych osobowych (tzw. RODO) rekrutacji uczestników, Procedura nr 2: *Rekrutacja osób do cyklu przygotowawczego „Kadry dla Realizatora Usług Społecznych”.*

**Informacja Administratora danych osobowych
PODMIOTU ZATRUDNIENIA SOCJALNEGO**

Administrator i dane kontaktowe administratora
 Administratorem danych osobowych jestz siedzibą w
, wpisanym do rejestru Wojewody

Kontakt z administratorem jest możliwy za pośrednictwem adresu e-mail:.....
 ub pisemnie na wyżej wskazany adres siedziby administratora. We wszystkich sprawach z zakresu ochrony
 danych osobowych może Pani/Pan kontaktować z Inspektorem Ochrony Danych drogą elektroniczną na adres:
 lub pisemnie na adres siedziby administratora.

Przetwarzanie danych
 Administrator może przetwarzać Pani/Pana dane w celu:

- zawarcia z Panią/Panem indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego – podstawą prawną przetwarzania jest niezbędność przetwarzania danych do zawarcia i wykonywania tego planu,
- prowadzenia dokumentacji księgowej i podatkowej – podstawą prawną przetwarzania jest niezbędność przetwarzania do wypełnienia obowiązku prawnego ciążącego na administratorze,
- w celu dokonania wypłaty świadczenia integracyjnego lub zwrotu poniesionych kosztów możliwych do refundacji na podstawie odrębnych ustaleń,
- ewentualnie w celu dochodzenia roszczeń lub obrony przed roszczeniami związanymi z zawartą z Panią/Panem indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego – podstawą prawną przetwarzania jest niezbędność przetwarzania do realizacji prawnie uzasadnionego interesu administratora; uzasadnionym interesem administratora jest możliwość dochodzenia przez niego roszczeń oraz obrony przed roszczeniami wynikającymi z zawartego indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Podanie danych osobowych jest konieczne do zawarcia oraz wykonywania indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego. **Bez podania danych zawarcie oraz wykonywanie tego programu nie jest możliwe.**

Okres przechowywania danych
 Pani/Pana dane osobowe w związku z zawarciem indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego będą przechowywane do momentu wygaśnięcia obowiązku przechowywania danych wynikającego z przepisów prawa, w szczególności przepisów księgowych i prawa podatkowego.

Przekazywanie danych
 Pani/Pana dane osobowe mogą być udostępnione podmiotom i organom upoważnionym do przetwarzania tych danych na podstawie przepisów prawa.
 Pani/Pana dane mogą również zostać udostępnione organizatorom szkoleń i programów motywacyjnych, które finansuje Podmiot Zatrudnienia Socjalnego.
 Pani/Pana dane mogą być przekazywane podmiotom przetwarzającym dane osobowe na zlecenie administratora, przy czym podmioty takie przetwarzają będą dane na podstawie umowy z administratorem i wyłącznie zgodnie z poleceniami administratora.

Pani/Pana prawa

Przysługuje Pani/Panu prawo dostępu do swoich danych osobowych oraz prawo żądania ich sprostowania, ich usunięcia lub ograniczenia ich przetwarzania. Przysługuje Pani/Panu prawo do przenoszenia danych osobowych, tj. do otrzymania od administratora Pani/Pana danych osobowych, w ustrukturyzowanym, powszechnie używanym formacie nadającym się do odczytu maszynowego. Może Pani/Pan przesłać te dane innemu administratorowi. W zakresie, w jakim podstawą przetwarzania Pani/Pana danych osobowych jest przesłanka prawnie uzasadnionego interesu administratora, przysługuje Pani/Panu prawo wniesienia sprzeciwu wobec przetwarzania Pani/Pana danych osobowych. W zakresie, w jakim podstawą przetwarzania Pani/Pana danych osobowych jest zgoda, ma Pani/Pan prawo jej wycofania w sytuacji nie zawarcia indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego. W celu skorzystania z powyższych praw należy skontaktować się z administratorem lub Inspektorem Ochrony Danych, korzystając ze wskazanych wyżej danych kontaktowych.

Przysługuje Pani/Panu prawo wniesienia skargi do organu nadzorczego zajmującego się ochroną danych osobowych w Polsce.

Potwierdzenie zapoznania się z treścią Informacji

Zapoznałem się z informacją Administratora danych osobowych – podmiotu zatrudnienia socjalnego pod nazwą:

.....
.....
.....

miejsce i data

podpis

3. Narzędzia wspomagające realizację III sfery współpracy TMW

Propozycje dla wersji testowej modelu współpracy

Wprowadzenie

Nowy Model Współpracy Instytucji Zatrudnienia Socjalnego ma przede wszystkim służyć wspólnocie samorządowej w zaspokajaniu jej wybranych potrzeb (dostarczenia pewnego katalogu usług społecznych) przez współpracę z lokalnymi Podmiotami Zatrudnienia Socjalnego (PZS) oraz innymi rodzajami Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES). Ponieważ trzecia sfera modelu odnosi się przede wszystkim do aktywnego postępowania samorządowych aktorów TMW, konieczne jest zaznaczenie na wstępie, dlaczego narzędzia skierowane do administracji publicznej w dużej mierze odnoszą się do nieustannego konsultowania, angażowania i komunikowania się ze wspólnotą samorządową. Rozwiązanie to, i zarazem proponowany styl działania, oparte jest na zasadzie pogłębionego zaufania obywateli do władzy publicznej, zdefiniowanej w artykule 8. Kodeksu Postępowania Administracyjnego. Przepis ten brzmi następująco:

Art. 8.

§ 1. Organy administracji publicznej prowadzą postępowanie w sposób budzący zaufanie jego uczestników do władzy publicznej, kierując się zasadami proporcjonalności, bezstronności i równego traktowania.¹⁹⁸

Chęć dostosowania się do tej filozofii zapisanej w prawie, doprowadziła do próby przełożenia teoretycznych zapisów TMW, na zestaw narzędzi (w założeniu prostych i praktycznych), z których będą mogli korzystać pracownicy urzędów, jednostek organizacyjnych czy innych podmiotów zaangażowanych we wdrażanie modelu.

Zanim omówimy typy narzędzi proponowanych do wykorzystania, zaznaczmy jak te narzędzia korespondują z pozostałymi elementami TMW. W oczywisty sposób, dla wszystkich działań w modelu kluczowe są więzi i współpraca budowana w TMW-1. Pierwsza i druga wiązka procedur TMW 3 może zaistnieć głównie dzięki ekosystemowi, w którym mogą funkcjonować PES różnego typu, instytucje otoczenia ES i administracja samorządowa. Zatem efekty wdrożenia pierwszej sfery w oczywisty sposób będą stanowiły podbudowę dla wszystkich działań zmierzających do kontraktowania usług.

Działania prowadzone w sferze drugiej prowadzą do wzmocnienia kadrowego i instytucjonalnego różnych typów PES, ze szczególnym uwzględnieniem rozwijania szkolenia kadr w ramach zatrudnienia socjalnego. To właśnie przedłużenie możliwości prowadzenia reintegracji poza PZS, ale także znalezienia możliwości rozwijania praktyki zawodowej w ramach form zlecania zadań tym instytucjom (w ramach wariantu TMW-3), staje się argumentem za tym, aby strumień zamówień na usługi społeczne kierować właśnie do PES, w tym tych, które zatrudniają absolwentów PZS.

W takim kontekście należy rozpatrywać proponowane niżej działania i narzędzia analityczne. Ich głębokie osadzenie w partycypacji i orientacja na skuteczną komunikację ze społecznością, jest wyjściem naprzeciw ryzyku, które zawsze towarzyszy decyzjom o zarezerwowaniu części zadań publicznych (i z takich środków finansowanych) dla konkretnych typów podmiotów.

¹⁹⁸ USTAWA z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego Dz. U. 1960 Nr 30 poz. 168, Ustawa posiada tekst jednolity.

Czym są narzędzia i jak ich używać

Narzędzia przygotowane na potrzeby wdrażania trzeciej sfery modelu współpracy, to przede wszystkim zbiór propozycji systematyzujących codzienną praktykę osób i instytucji, które decydują się na wdrożenie modelu współpracy. Zgodnie z przyjętą terminologią (por. TMW-1), podejmując się takiej próby, stają się Aktorami modelu. Zdajemy sobie sprawę, że nie wkraczamy na nieodkryty teren, a Aktorzy mają już doświadczenie w działalności projektowej, na co dzień realizują szereg zadań związanych z organizacją pracy urzędu, prowadzeniem pracy animacyjnej czy też współpracy z innymi podmiotami lokalnymi. Dlatego proponowane rozwiązania mają charakter zaleceń oraz propozycji, które można dostosowywać do swoich potrzeb i potraktować jako formę ewaluacji dotychczasowych działań. Czasami okaże się, że proponowane w niniejszym dokumencie rozwiązania rozwiną (czy raczej uzupełnią) dotychczasowy sposób działania urzędu lub organizacji, jednak spodziewamy się, że nierzadka będzie sytuacja, w której doświadczenia użytkowników będą daleko przekraczały zakres Narzędzi. Liczymy, że dokument w obu przypadkach będzie pomocny. Zawsze bowiem, zgodnie z założeniem, może stanowić punkt odniesienia do rozwoju codziennej praktyki wszystkich zaangażowanych w kształtowanie polityki publicznej i rozwijanie samorządu terytorialnego.

Trzecia sfera współpracy proponuje pięć wiązek procedur. Do poszczególnych z nich zaproponowaliśmy poniżej różnego rodzaju pomoce:

- ➔ Propozycje scenariuszy spotkań, niekiedy nazywanych warsztatami. Oczywiście ich szczegółowy plan i sposób przeprowadzenia będzie zależał od wielu czynników: zwyczajów panujących w danym środowisku, temperamentu uczestników, osoby moderującej spotkanie i tym podobnych. Konieczne może okazać się zastosowanie określonych metod wspomagających dyskusję, dopasowanych właśnie do tych zmieniających się okoliczności. Niezbędne będzie także wprowadzenie kolejnych punktów planu, czy wykreślenie zaproponowanych w tabelach. Umieszczone tu propozycje należy zawsze traktować jako punkt wyjścia do przemyślanego planowania działań, dopasowanego do potrzeb konkretnego środowiska pracy. Należy też zaznaczyć, że scenariusze spotkań zawierają ogólne wytyczne i propozycje prostych ćwiczeń-tematów dyskusji, które warto uzupełniać korzystając z publikacji i poradników¹⁹⁹ lub wiedzy i umiejętności doświadczonych moderatorów. W niemal

¹⁹⁹ Np. v. d. Plij, P., Lokitz, J., Solomon, L. K., *Nowoczesne projektowanie modeli biznesowych* HELION, Gliwice 2018 r. tłum. Bartosz Sałbut

każdej gminie i powiecie w Polsce, w środowiskach pozarządowym i w administracji samorządowej, przez ostatnie lata realizowano wiele projektów szkoleniowych. Z pewnością znajdą się osoby, które w tym czasie zdobyły wiedzę i doświadczenie pozwalające na dobre moderowanie spotkania na wysokim poziomie. Dobrym sposobem na uzyskanie pomocy w tym zakresie, może być też zwrócenie się o wsparcie do działającego w danym subregionie ośrodka wsparcia ekonomii społecznej. Jednym z zadań OWES, jest także animacja działań lokalnych i wspieranie rozwoju otoczenia sektora ekonomii społecznej. Wdrażanie modelu TMW mieści się w obu tych działaniach.

- ➔ Listy kontrolne, to narzędzie proponowane w sytuacjach, w których przyjęty lokalnie plan prac jest nie do przewidzenia w szczegółach. Zależać będzie od inwencji osób wdrażających model, okoliczności, praktyki. Warto jednak zadbać o weryfikację planu, aby elementy proponowane w listach w jakiejś formie znalazły się na realizowanej ścieżce działań. Jeśli zaś są pomijane, dobrze wiedzieć (i zapisać) w jakich okolicznościach oraz z jakich przyczyn. Może pomóc to w późniejszej ewaluacji.
- ➔ Tabele analityczne umieszczone w dokumencie, to przede wszystkim propozycja struktury myślenia o porządkowaniu posiadanych informacji. Nie jest najważniejsze, aby zbierać je i umieszczać w tych, konkretnych „ramkach”. Można wyobrazić sobie szereg innych form, dla danych okoliczności bardziej użytecznych i jeśli tak się dzieje, należy je zastosować. Czasami lepiej sprawdzi się notatka, czy uproszczona forma raportu. Kiedy indziej najlepszym rozwiązaniem będzie infografika czy prezentacja multimedialna. Ważne jednak, aby zgromadzić dane, do których odnoszą się tabele. Bez nich trudno będzie podejmować decyzje lub poddać je później ewaluacji.
- ➔ Osobnym narzędziem jest zestaw zaleceń i pytań badawczych odnoszących się do formułowania lokalnego standardu usług społecznych, który umieszczony został w sekcji E, odnoszącej się do wiązki procedur ewaluacyjnych. Jednym z założeń i idei stojących za przyjętą konstrukcją trzeciej sfery współpracy jest to, aby budowanie lokalnego standardu usług było wynikiem konsultacji, a *de facto* rozmowy z odbiorcami/użytkownikami usług społecznych. Dlatego proponując ramy refleksji, nad przyjmowanymi standardami odnosimy się do potrzeb odbiorców i obszarów ryzyka, które powinny zostać zabezpieczone podczas świadczenia usługi²⁰⁰.

²⁰⁰ Osobnym tematem pozostaje kwestia standardów instytucjonalnych, jakie powinny spełniać podmioty, którym zlecane są usługi społeczne w trybach pozakonkursowych. Ogólne ramy III sfery TMW odnoszą się do kontraktowania usług o określonym standardzie i w związku z tym

- ➔ W wybranych przypadkach proponowane są również wzory dokumentów, chociaż formuła ta i tak każdorazowo będzie wymagała weryfikacji służb prawnych danego Urzędu. Należy to podkreślić, ponieważ poprawność formalna realizowanych procedur przy zamówieniach będzie zawsze kluczową sprawą dla bezpieczeństwa instytucji. Zarówno w relacjach z mieszkańcami, jak i instytucjami kontrolnymi.

Podsumowanie tych uwag, to przede wszystkim apel do przyszłych użytkowników, aby traktowali poniższy zestaw jako otwarty zbiór pomysłów i propozycji, do których dodają przede wszystkim swoją wiedzę i doświadczenie. Tylko takie podejście, wzbogacone o kreatywność i elastyczne działanie uwzględniające potrzeby wszystkich mieszkańców, pozwoli zbudować lokalny rynek usług społecznych.

założeniem, oceniany w tym wypadku powinien być przede wszystkim standard przedmiotu umowy. Dopiero jego ustalenie pozwala na sformułowanie podmiotowych oczekiwań wobec potencjalnych wykonawców.

Propozycje narzędzi

A. Diagnoza i konsultacje

A.1 Agenda usług społecznych – plan warsztatu

Jednym z pierwszych działań jakie powinny zostać podjęte w ramach realizacji trzeciej sfery współpracy, jest wykorzystanie potencjału zawiązanych wcześniej (TMW 1) zespołów, rad lub innych grup, które stanowią platformę współpracy i wymiany informacji pomiędzy lokalnymi instytucjami i liderami ważnymi dla lokalnego rynku usług społecznych. Ta grupa ekspertów – praktyków pomoże w określeniu ram oraz głównych kierunków dyskusji nad dominującymi potrzebami.

Warsztat – spotkanie przeglądowe proponowanych usług społecznych	
Cel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ustalenie listy potrzeb/problemów/wyzwań, które na terytorium mogą zostać zaspokojone/rozwiązane dzięki zakontraktowanym w PES usługom społecznym. 2. Wskazanie propozycji usług społecznych, które mogą odpowiadać na te potrzeby/problemy/wyzwania.
Uczestnicy	Członkowie zespołów/komisji/rad ds. usług społecznych, przedstawiciele rad gmin/powiatów, kluczowi przedstawiciele Urzędu (pracownicy merytoryczni, odpowiedzialni za koordynację określonych sfer polityki publicznej), przedstawiciele Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej oraz Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej działającego na danym terytorium.
Materiały	<p>Dokumenty lokalnych strategii, programów, planów (lub inny dokument stanowiący kamień bazowy TMW).</p> <p>Katalog usług społecznych z ustawy o realizacji usług społecznych przez Centra Usług Społecznych.²⁰¹</p> <p>Wyniki badań i diagnoz wskazujących na istnienie problemów lub określających potrzeby i wyzwania w społeczności.</p> <p><i>Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności.</i>²⁰²</p>
Co należy zrobić?	Ustalić czas i miejsce spotkania.

²⁰¹ Publ.

²⁰² https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/themes/social-inclusion/desinstit/ [dostęp z dn. 25.09.2019 r.]

	<p>Ustalić imienną listę uczestników. Rozesłać zaproszenia wraz z harmonogramem spotkania. Zadbać o potwierdzenie obecności przez uczestników. Zarezerwować i przygotować salę na spotkanie. Wyznaczyć moderatora/osobę prowadzącą spotkanie i osoby odpowiedzialne za spisanie wniosków i ustaleń. Zrealizować plan spotkania lub zmodyfikować go w przypadku zmiany okoliczności . Rozesłać uczestnikom podziękowania i materiały podsumowujące w terminie ustalonym na spotkaniu.</p> <p>O spotkaniu można poinformować także lokalne media (lub rozesłać im krótką informację prasową o rozpoczętych pracach), materiały fotograficzne i krótką informację można zamieścić na stronach internetowych urzędu lub profilach w sieciach społecznościowych.</p>
Planowany przebieg	<p>- rozpoczęcie spotkania i przywitanie gości, - omówienie celu, ram czasowych i zaplanowanej formy pracy, - przedstawienie się uczestników [reprezentowana instytucja + cele, jakie realizują w działalności publicznej/polityce społecznej].</p> <p>Ćwiczenie 1. W zależności od liczby uczestników praca w grupach lub dyskusja na forum grupy.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uczestnicy opisują grupy odbiorców swoich działań/klientów w dwóch wymiarach: największe wyzwania życia codziennego + praktyka radzenia sobie z tym wyzwaniem. 2. Moderator grupuje odpowiedzi, a następnie wspólnie omawia je z grupą szukając podobieństw i różnic w sposobach rozwiązywania problemów w poszczególnych grupach. <p>Ćwiczenie 2 Dyskusja grupowa</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Moderator prezentuje zapisane cele dokumentów strategicznych/programu rozwoju usług społecznych itp. mieszczące się w zakresie katalogu usług społecznych. 2. Dyskusja o tym, jak w kontekście działalności uczestników mogą być realizowane cele strategiczne/programowe/założenia polityki społecznej samorządu.

	<p>3. W jakim zakresie dotychczasowe działania podmiotów znanych uczestnikom i działających na terenie gminy/powiatu wpisują się w cele polityki?</p> <p>4. Podsumowanie – analiza silnych i słabych stron realizacji lokalnej polityki przy wykorzystaniu wymienionych zasobów.</p> <p>Ćwiczenie 3</p> <p>Dyskusja grupowa</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ustalcie wspólnie listę potrzeb, wiążących się z katalogiem usług społecznych, które nie są zaspokajane na terenie gminy/powiatu. 2. Moderator powinien zapisać rezultaty opisując w oparciu o wiedzę grupy: potrzebę, cel wprowadzenia usługi oraz zakładany rezultat jej zastosowania. 3. Dla każdej z nich wymyślcie dwa rozwiązania/usługi społeczne – jedno, które koncentrowało się na rozwiązaniu analogicznym do już stosowanego na terenie gminy/powiatu do odpowiedzi na inne potrzeby, drugie jak najdalej odbiegające od dotychczas stosowanych metod. <p>Ćwiczenie 4</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opiszcie wspólnie działania lokalnych PES (różnego typu) skierowane na zaspokojenie potrzeb wymienionych w poprzednim ćwiczeniu. 2. Przedyskutujcie jakich PES na terenie gminy/powiatu nie ma, a mogłyby działać w celu zaspokajania określonych potrzeb. 3. Opiszcie wspólnie, jaką rolę mogłyby pełnić istniejące PES, aby zaspokoić potrzeby wymienione w ćwiczeniu 3. <p>- podsumowanie i ustalenie dalszych kroków. - zakończenie spotkania.</p>
<p>Produkty po zakończeniu</p>	<p>Karty z notatkami z dyskusji grupowych i obserwacje moderatora powinny zostać zebrane w jedną notatkę/raport i rozesłane uczestnikom do konsultacji i uzupełnienia w krótkim terminie po spotkaniu. (np. 2 dni na opracowanie notatki + 5 dni na odpowiedź uczestników).</p> <p>Dokumentacja fotograficzna spotkania.</p> <p>Notatka prasowa/informacja o przebiegu, efektach spotkania i dalszych krokach, które będą podejmowane w społeczności.</p>

A.2 Lista proponowanych działań

Po zakończeniu warsztatu – w zespole roboczym lub samodzielnie, postaraj się w pełni wykorzystać zebrane informacje. Zidentyfikowane i opisane potrzeby należy teraz zapisać w tabeli, jednocześnie starając się znaleźć możliwie wiele rozwiązań, które mogą odpowiadać na potrzeby mieszkańców. Na tym etapie mogą być to propozycje śmiało i nawiązujące do dobrych praktyk z innych miejscowości. Ważne, aby pod publiczną dyskusję poddać usługi, co do których mamy przynajmniej ramowo określone zakładane cele i rezultaty ich wprowadzenia w życie. Mieszkańcy zapytani o oczekiwania, mogą nie wiedzieć w jakim zakresie ich oczekiwania mogą się mieścić. Nie zawsze też będą to słowa sformułowane precyzyjnie. Konieczne jest zaproponowane ram dyskusji, aby ją przyspieszyć i zadbać o wykorzystanie potencjału zatrudnienia socjalnego i przygotowywanych w jego ramach kadr. Dopiero planując działania na przyszłość (na przykład w ramach wiązki procedur ewaluacyjnych) można rozważać włączanie do agendy usług, których zaspokojenie będzie możliwe dopiero po rozszerzeniu lub przeprofilowaniu działania lokalnego CIS lub KIS.

Proponowane do wprowadzenia usługi społeczne	
Proponowana usługa nr 1	
Potrzeba	Opis potrzeby/problemu na jaki odpowiadać ma usługa społeczna
Cel realizacji	Cel wykorzystania usługi
Zakładane rezultaty	Zakładane rezultaty
Proponowana usługa nr 2	
Potrzeba	Opis potrzeby/problemu na jaki odpowiadać ma usługa społeczna
Cel realizacji	Cel wykorzystania usługi
Zakładane rezultaty	Zakładane rezultaty

A.3 Lista kontrolna - konsultacje potrzeb

Przemyśl w jaki sposób najlepiej dotrzeć do osób i instytucji, które są związane z potrzebami i problemami, które wchodzą do szerokiej agendy usług społecznych, którą opracowano w wyniku spotkania opisanego w punkcie -> 0 A.1 Agenda usług społecznych – plan warsztatu.

Listę kontrolną przestudiuj przed przystąpieniem do rozpoczęcia konsultacji. Wyobraź sobie jaki związek z planowanymi działaniami mają poszczególne kryteria. Czy dotyczą tematu konsultacji, które prowadzisz?

Porady jak zaplanować konsultacje oraz w jakiej formie można je prowadzić, można znaleźć w obszernej publikacji „W 60 praktyk dookoła partycypacji”²⁰³ opracowanej w ramach wcześniej realizowanego w ramach środków Europejskiego Funduszu społecznej projektu „Decydujemy razem”.

WAŻNE: Zapisz listę działań, które zamierzasz podjąć w ramach konsultacji. Niech lista zawiera informacje: jakie formy przybiorą konsultacje, w jakich terminach i kogo należy powiadomić o ich prowadzeniu?

Weryfikacja procesu konsultacji agendy		
Cel	Zapewnienie partycypacyjnego charakteru procesu formułowania agendy potrzeb istotnych dla wspólnoty samorządowej.	
Przedmiot weryfikacji	Równy dostęp do możliwości wyrażenia opinii. Zapewnienie zebrania informacji od różnych grup interesariuszy.	
Działania i kryteria ich weryfikacji	Weryfikacja	Uwagi
Z jakich formy komunikacji powiadamiania mieszkańców skorzystano?	Co zrobiono?	Jaki przyniosło to efekt? Co się udało, a co się nie udało?

²⁰³ W 60 praktyk dookoła partycypacji Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2014 r.

Czy były wśród nich formy zwyczajowe i powszechnie przyjęte w danej społeczności?		
W jakim stopniu informacje były dostępne dla osób z niepełnosprawnościami?		
W jakim stopniu spotkania były dostępne dla osób z niepełnosprawnościami?		
W jaki sposób uwzględniono różne godziny pracy lub innych obowiązków (np. opieki nad osobami niesamodzielnymi) podczas organizacji spotkań lub innych form konsultacji wymagających pojawienia się w konkretnym miejscu?		
W jakim stopniu masz pewność, że w konsultacjach wzięli udział reprezentanci wszystkich grup interesariuszy?		

A.4 Narzędzie analizy efektów konsultacji

Po przeprowadzeniu zaplanowanego procesu konsultacyjnego lub w jego końcowej fazie warto przeprowadzić analizę zebranych informacji pod kątem ich kompletności. Jest to bardzo ważne, przede wszystkim ze względu na przyjęty model konstruowania standardów usług, które następnie powinny zostać wdrożone podczas realizacji zakontraktowanych działań.

Weryfikacja efektów konsultacji		
Cel	Zweryfikowanie efektów konsultacji pod kątem otrzymania informacji niezbędnych do dalszych prac nad wdrożeniem usług społecznych oraz zbudowaniem lokalnego standardu ich świadczenia, spełniającego oczekiwania mieszkańców, a jednocześnie mieszczącego się w możliwościach finansowych i organizacyjnych administracji samorządowej i potencjalnych dostawców usług.	
Przedmiot weryfikacji	Trafność doboru narzędzi oraz zawartość informacji w materiałach podsumowujących proces konsultacyjny.	
Pytania, na które powinny odpowiadać konsultacje	Weryfikacja	Uwagi
Jakie potrzeby/problemy mieszkańcy uznają za priorytetowe? - które z wymienionych w szerokiej agendzie? - jakie wskazano dodatkowo?	Zweryfikuj obecność informacji na dany temat.	Jeśli informacje znajdują się w materiałach, dla każdego pytania opisz w których (podaj źródła informacji). Wskaż też, czy informacje są pełne, czy może warto byłoby jeszcze je uzupełnić. Jeśli konsultacje nie dały odpowiedzi na pytanie, napisz, dlaczego? Czy nie udało się dotrzeć do informatorów, czy może dana kwestia nie była przedmiotem ich zainteresowania? (nie mieli wyrobionej opinii).
Jakiego poziomu zaspokojenia potrzeb oczekują mieszkańcy?		
W jakim stopniu oczekiwania wobec zaspokajania potrzeb		
Jakich rezultatów wprowadzenie usług oczekują mieszkańcy? - W jakim stopniu istnieje świadomość konkretnych rezultatów?		

A.5 Analiza ryzyka wynikającego z kontraktowania usług w PES

Bardzo ważnym założeniem TMW jest niezastępowanie dobrych, istniejących na danym terenie rozwiązań nowymi. Jeśli więc w społeczności funkcjonują już przyjęte metody zaspokajania poszczególnych potrzeb, należy rozważać wprowadzenie kontraktowania usług u PES wtedy, gdy będzie to uzasadnione pogłębioną analizą.

Wprowadzenie nowych rozwiązań w sytuacji, w której decydujemy się na kierowanie zamówień do określonego typu podmiotów, musi być poprzedzone analizą konsekwencji zarówno dla lokalnego rynku (w tym dotychczasowych praktyk realizacji usług), ale także ewentualnego doprowadzenia do dominacji jednego podmiotu, który mógłby „zmonopolizować” określony typ usług. Przykładem ryzyka, na które należy zwrócić uwagę jest np. zagrożenie likwidacji dotychczasowych etatów, i nakłanianie zwolnionych osób do zatrudnienia w zewnętrznym wobec kontraktującego podmiot, któremu będzie zlecać się usługi. Pomijając w tym wypadku jednoznacznie negatywną ocenę etyczną czy wątki prawne, zjawiska tego typu stanowią również bezpośrednie zagrożenie dla celów modelu współpracy, ponieważ uniemożliwiają faktyczne wydłużenie ścieżki reintegracyjnej.

Tytuł			
Rozwiązanie i sposób oddziaływania	Na kogo?	W jakim stopniu?	Szczegółowy opis sytuacji
<i>Wpisz hasłowo nazwę analizowanego rozwiązania, a następnie zasygnalizuj ryzyko.</i>	<i>Wpisz na kogo będzie oddziaływać rozwiązanie. Każdej grupy interesariuszy, którzy mogą zostać dotknięci tym ryzykiem, przeprowadź ocenę i wybierz jedną wartość z kolejnej kolumny.</i>	Wybierz jedną z opcji: a) Pozostaje bez wpływu b) Oddziałuje w ograniczony sposób c) Oddziałuje w znaczący sposób	<i>Opisz szczegółowo sytuację.</i>

W przypadku wskazania czynników, które wpływają na planowany przebieg realizacji działań, należy przejść do projektowania reakcji na wystąpienie określonego czynnika. Można w tym celu wykorzystać poniższą propozycję, obejmującą zarówno strategię unikania ryzyka²⁰⁴, jego minimalizacji w chwili wystąpienia, ale także weryfikację opcji, w której rozważamy najlepszy z możliwych scenariuszy alternatywnych wobec podjęcia ryzyka²⁰⁵.

Reakcja na wystąpienie czynników ryzyka			
Czynniki ryzyka	Co można zrobić, aby uniknąć czynnika ryzyka?	Co zrobić, aby zminimalizować efekt, po jego wystąpieniu?	Jakie jest najlepsze, alternatywne rozwiązanie?
Hasłowy opis zagrożenia, jakie wystąpić lub okoliczności, w której pojawi się zagrożenie	Jakie działania należy podjąć, aby czynnik nie wystąpił lub nie przyniósł oczekiwanych skutków?	Jak w przypadku wystąpienia czynnika, zareagują poszczególni interesariusze? Jakie działania będą musieli podjąć?	Jeśli ryzyka nie da się uniknąć i w związku z tym nie podejmiecie działań, jak będzie wyglądała (w najlepszym wypadku) sytuacja przy rozwiązywaniu problemu/odpowiedzi na potrzebę?

B. Planowanie interwencji

B.1 Analiza aktualnego rynku usług

Przystępując do bezpośredniego planowania interwencji, konieczne jest podsumowanie działań konsultacyjnych oraz przeprowadzenie analizy wszystkich dostępnych danych. Pierwszym krokiem może być opracowanie listy usług dostępnych na terytorium wdrażania na podstawie wszystkich

²⁰⁴ Więcej na temat zarządzania ryzykiem w jednostkach samorządu terytorialnego, a także krótki przegląd teorii opisujących tę sferę zarządzania, można znaleźć w: Dubiel, B., Standardy zarządzania ryzykiem w jednostkach samorządu terytorialnego „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 74, t. 1 (2015), wersja elektroniczna dostępna na: http://wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/74-2015/FRFU-74-t1-481.pdf [dostęp z dnia: 24.09.2019 r.]

²⁰⁵ Zapropionowane rozwiązanie w zakresie rozwiązania alternatywnego, nawiązuje do teorii negocjacji i występującego w niej pojęcia BATNA, czyli *best alternative to negotiated agreement* (najlepsza alternatywa dla negocjowanego porozumienia). Więcej o tym pojęciu można przeczytać w: Biesaga-Słomczewska, E. J., *BATNA jako narzędzie projektowania procesu negocjacyjnego : (z uwzględnieniem elektronicznych systemów wspomagania procesu)* „Ekonomiczne Problemy Usług nr 112, 251-258 (2014)” wersja elektroniczna dostępna na: [http://bazhum.muozhp.pl/media/files/Ekonomiczne_Problemy_Uslug/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2014-t-n112/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2014-t-n112-s251-258.pdf](http://bazhum.muozhp.pl/media/files/Ekonomiczne_Problemy_Uslug/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2014-t-n112/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2014-t-n112-s251-258/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2014-t-n112-s251-258.pdf) [dostęp z dnia: 30.09.2019 r.]

dostępnych materiałów, w tym wyników konsultacji, Oceny Zasobów Pomocy społecznej, danych zawartych w innych dokumentach diagnostycznych oraz rejestrach (w tym danych ROPS lub Urzędów Wojewódzkich). W większości wypadków sięganie po te dane nie wydaje się konieczne, jednak warto pomimo to przeprowadzić taką kwerendę. Może uda zidentyfikować się nieoczekiwany potencjał?

Przechodząc do tego etapu prac, można skorzystać z ustawowego katalogu usług społecznych zdefiniowanego w ustawie o realizacji usług społecznych przez Centra Usług Społecznych. Prawo to wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2020 roku i regulować będzie szeroki zakres kwestii odnoszących się do budowania lokalnego rynku usług. Bez względu na to, czy w gminie/powiecie powołano CUS, warto odnosić się już do tego katalogu usług, weryfikując, które z nich i w jakiej formie występują na lokalnym rynku.

Wypełnienie tej tabeli powinno być oparte na przywołanych źródłach, jednak kluczowym pytaniem jest tu wskazanie usług już dostępnych. Dopiero w kolejnych krokach należy rozpatrywać je bardziej szczegółowo.

Analiza aktualnego rynku usług			
Katalog usług społecznych. Działania z zakresu. ²⁰⁶	Czy usługa/działania z zakresu jest dostępna na terytorium?	W jakiej formie?	Uwagi
polityki prorodzinnej	<i>Dla każdej kategorii usług, dla której zidentyfikowano ofertę, należy zaznaczyć właściwy wiersz.</i>	<i>Jakie działania podejmowane są w ramach świadczenia danej kategorii usług? Przez jaki typ instytucji?</i>	<i>Wpisz inne znaczące fakty lub spostrzeżenia związane z dostępnymi formami usług społecznych.</i>
wspierania rodziny			
pieczy zastępcze			
pomocy społecznej			
promocji i ochrony zdrowia			

²⁰⁶ Katalog usług zaczerpnięty z art. 2. ust. 1 ustawy o realizacji usług społecznych przez Centra usług społecznych Dz.U. 2019 poz. 1818

wspierania osób niepełnosprawnych			
edukacji publicznej			
przeciwdziałania bezrobociu			
kultury			
kultury fizycznej i turystyki			
pobudzania aktywności obywatelskiej			
mieszkalnictwa			
ochrony środowiska			
reintegracji zawodowej i społecznej			

Kolejny krok, to sporządzenie dla usług, które są dostępne na terenie gminy/powiatu zestawienia pozwalającego na oszacowanie aktualnej liczby odbiorców, bezpośrednich kosztów ponoszonych w związku z ich realizacją czy wskazaniem dostawców. W tabeli należy uwzględnić usługi kontraktowane ze środków publicznych.

Aktualny rynek usług					
Lista usług	Liczba odbiorców/ użytkowników usługi	Wartość usług (wartość zamówienia w tysiącach złotych)		Dostawcy usługi	Uwagi
		Pokrywane ze środków publicznych	Pokrywane przez odbiorców/ użytkowników		

Następnie warto przystąpić do oceny potencjału rozszerzenia grupy dostawców, uwzględniając podmioty, które mogą zostać Realizatorami Usług Społecznych. Można zrobić to opracowując listę innych podmiotów działających na danym terytorium, zajmujących się tematyką potrzeb, które zaspokajane są w wyniku realizacji usług społecznych. Ważne, aby znalazła się na niej jasna identyfikacja podmiotu, jego forma prawna, a także informacje związane z działalnością i potencjalnym zainteresowaniem jej rozwijaniem. Najpewniej liderów tych organizacji poznaliśmy już podczas konsultacji i diagnozy. Wpisując ich organizacje na listę, warto spotkać się z nimi lub porozmawiać telefonicznie, dopytując czy wyrażają zainteresowanie rozwijaniem w swoich instytucjach możliwości świadczenia usług społecznych. Warto również skontaktować się w tym celu z przedstawicielami OWES oraz ROPS.

Potencjalne wsparcie rynku usług			
Nazwa podmiotu/Identyfikacja lidera	Forma działania	Tematyka prowadzonej działalności	Potencjał rozwojowy
<i>Wskaż łatwą identyfikację podmiotu</i>	<i>Zapisz formę prawną</i>	<i>Opisz krótko w jakim obszarze prowadzi działania</i>	<i>Opisz krótko w jakich obszarach podmiot może, a w jakich chciałby rozwijać swoją działalność. Jeśli już podjęto jakieś działania również umieść taką informację w tabeli.</i>

B.2 Analiza pożądaných standardów

➔ wykorzystanie danych z wcześniejszych analiz do wskazania listy potrzeb koniecznych do uzupełnienia w kolumnie pierwszej „Potrzeba”

Analiza pożądaných standardów usług			
Potrzeba	Zakładany rezultat	Warunki brzegowe	Punkty krytyczne

Wykorzystaj potrzeby opisane w punktach A1 i A2.	Opisz zakładane rezultaty jakie należy osiągnąć w odpowiedzi na potrzeby. Na tym etapie systematyzuj informacje uzyskane w konsultacjach, ale także odnoś się do dokumentów strategicznych samorządu.	Jakie powinno być minimum, a jakie maksimum standardów dla rozwiązania danego problemu, przy założeniu, że potrzeba ma zostać zaspokojona przy wykorzystaniu usług społecznych kontraktowanych przez samorząd (przy ewentualnej częściowej odpłatności przez odbiorcę)	Przemyśl i opisz takie elementy danej usługi, które mogą być kluczowe dla jej świadczenia na terenie gminy/powiatu np. brak komunikacji, którą opiekunowie/opiekunki mogliby/mogłyby dojechać do osób potrzebujących,
--	---	--	---

B.3 Dokument/raport analityczny

W celu oszczędzenia czasu i wysiłków osób zaangażowanych w proces przygotowywania kontraktacji usług, zaleca się zebranie uzyskanych danych w jednym dokumencie. Powinien być on możliwie krótki i w sposób syntetyczny opowiadać o uzyskanych w wyniku konsultacji i analiz wynikach, proponowanych rozwiązaniach i ich ewentualnych konsekwencjach. Dokument ma charakter roboczy, kluczowa jest więc jego zawartość merytoryczna i prezentowane informacje. Drugorzędne będą takie kwestie jak forma graficzna. Ważne jednak, aby można było zapoznać się z jego treścią np. przy pomocy oprogramowania do audio deskrypcji.

Dokument/raport analityczny			
Cel	Przygotowanie materiału roboczego, podsumowującego dotychczas zebrane materiały przed spotkaniem bilansującym		
Przedmiot weryfikacji	Kompletność zawartości dokumentu wobec celów spotkania bilansującego i kierunków dalszej analizy.		
Działania	Weryfikacja	Uwagi	
Zebranie informacji ze wszystkich źródeł wywołanych	W jakim stopniu zrealizowano dane działanie	Wskaż źródła, na jakich oparto informacje.	
Zebranie informacji ze wszystkich źródeł zastanych			

Informacje podane są w sposób syntetyczny, nie przedstawiają surowych danych.		
Dokument opisuje cel swojego powstania		
Dokument zawiera informacje o dalszych krok planowania i wdrażania		
Dokument zawiera rekomendacje co do priorytetowych potrzeb mieszkańców		

B.4 Scenariusz spotkania bilansującego

Celem prowadzenia rozbudowania procesu konsultacji i diagnozy, jest wypracowanie przejrzystych zasad i podjęcia przez aktorów TMW najważniejszych decyzji wspólnie, z poszanowaniem stanowiska i wszystkich stron. Ze względu na przywołany we wstępie do zbioru narzędzi przepis kodeksu postępowania administracyjnego mówiący o przejrzystości decyzji podejmowanych przez samorząd, a także w związku z ideą kształtowania polityki publicznej w oparciu o dowody, warto w kluczowe elementy analiz włączyć najważniejszych interesariuszy. Z punktu widzenia administracji samorządowej, może być to również okazja do wykorzystania potencjału eksperckiego, jakim dysponują inni interesariusze procesu. Będzie to dodatkowa korzyść dla aktorów TMW.

Dotychczasowe prace analityczne i konsultacyjne można zwieńczyć dyskusją i decyzjami dotyczącymi form podejmowanych działań. Spotkanie może przyjąć formę posiedzenia, na którym formułowane są konkretne zalecenia. Optymalnym rozwiązaniem byłoby przeprowadzenie go w gremium specjalnie powołanym do wspierania realizacji modelu (jego powołanie zalecane jest w ramach pierwszej sfery modelu współpracy). Można jednak wyobrazić sobie sytuację, gdy podobną rolę pełnią np. ciała dialogu obywatelskiego lub grupy robocze o mniej formalnym charakterze.

Jeśli ze strony środowiska brakuje zainteresowania współpracą z samorządem, organizacja spotkania może nie być możliwa ze względu na terminy, lub też proces ten nie byłby efektywny, można pominąć spotkanie, a jego zakładane produkty osiągnąć pracując samodzielnie lub w specjalistycznym zespole.

Spotkanie bilansujące wyniki analizy	
Cel	<p>Przygotowanie bilansu potencjału podaży i popytu na określone usługi społeczne, które mogą zostać zrealizowane w gminie/powiecie.</p> <p>Wskazanie priorytetowych kierunków zaspokajania usług społecznych.</p> <p>Wskazanie możliwości zaspokojenia potrzeb, przez realizację usług.</p> <p>Określenie potencjału wykonawczego na lokalnym rynku usług.</p> <p>Wskazanie listy proponowanych rozwiązań</p>
Uczestnicy	<p>Członkowie zespołów/komisji/rad ds. usług społecznych, przedstawiciele rad gmin/powiatów, kluczowi przedstawiciele Urzędu (pracownicy merytoryczni, odpowiedzialni za koordynację określonych sfer polityki publicznej), przedstawiciele regionalnych Ośrodków Polityki społecznej oraz Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej działającego na danym terytorium.</p>
Materiały	<p>Dokument (notatka/raport) analityczny -> opracowany w punkcie B.3 Dokument/raport analityczny</p>
Co należy zrobić?	<p>Ustalić czas i miejsce spotkania.</p> <p>Ustalić imienną listę uczestników.</p> <p>Rozesłać zaproszenie i harmonogram spotkania.</p> <p>Zadbać o potwierdzenie obecności przez uczestników.</p> <p>Zarezerwować i przygotować salę na spotkanie.</p> <p>Wyznaczyć moderatora/osobę prowadzącą spotkanie i osoby odpowiedzialne za spisanie wniosków i ustaleń.</p> <p>Zrealizować plan spotkania lub zmodyfikować go w przypadku zmiany okoliczności.</p> <p>Rozesłać uczestnikom podziękowania i materiały podsumowujące w terminie ustalonym na spotkaniu.</p>

	O spotkaniu można poinformować także lokalne media (lub rozesłać im krótką informację prasową o rozpoczętych pracach), materiały fotograficzne i krótka informację można zamieścić na stronach internetowych urzędu lub profilach w sieciach społecznościowych.
Planowany przebieg	<ul style="list-style-type: none"> - Inauguracja i przedstawienie planu spotkania - Zgłoszenie ewentualnych uwag do planu - Prezentacja dokumentu analitycznego - Dyskusja i określenie priorytetowych kierunków interwencji - Dyskusja i określenie najważniejszych potrzeb i możliwości ich zaspokojenia - Opis celu i proponowanych działań (dyskusja nad negocjowanymi standardami usług -> B.2 Analiza pożądaných standardów) - Wskazanie propozycji rozwiązań (w tym celu można komplementarnie przeprowadzić analizy związane z modelem MKUS -> (por. przypis 31)
Produkty po zakończeniu	<p>Notatka ze spotkania.</p> <p>Tabela analityczna potrzeb (wnioski z bilansu).</p> <p>Lista proponowanych rozwiązań.</p>

Wnioski z dyskusji dotyczące potrzeb, warto zapisać w poniższej tabeli.

Tabela analityczna potrzeb		
Potrzeba	Stopień jej aktualnego zaspokojenia	Braki/niedobory
<i>Potrzeby uznane za najważniejsze i możliwe do zaspokojenia przy pomocy</i>		<p>Zidentyfikowane niedobory należy rozpatrywać i opisać skrótowo, ale uwzględniając następujące wymiary:</p> <ul style="list-style-type: none"> - finansowe - kadrowe - organizacyjne

Najważniejszym efektem realizacji spotkania, powinna być lista rozwiązań, których wprowadzenie postuluje się w ramach kreowania lokalnej polityki publicznej. Można przygotować ją w oparciu o tabelę, która zbierze dotychczasowe ustalenia i wyniki dotyczące: a) potrzeb, b) celu jaki powinien być zrealizowany aby je zaspokoić, c) proponowanych działań (czyli usług, które w związku z potrzebą powinny być świadczone). Nowymi elementami, jakie powinny zostać ustalone na tym etapie są zaś: d) liczba odbiorców usługi, e) oszacowany budżet dostarczenia proponowanych działań, dla wskazanej liczby odbiorców.

W tym miejscu trzeba zatrzymać się na chwilę w procesie planowania i rozważyć, jakie przesłanki powinny stać za decyzją dotyczącą faktycznej liczby odbiorców. Informacje o zapotrzebowaniu powinniśmy uzyskać na kolejnych etapach diagnozowania i konsultacji społecznych. Należy rozpatrywać różne kryteria oceny. Od decyzji o powszechności dostępu, przez ewentualne zawężenia: terytorialne (np. określone usługi edukacyjne świadczone uczniom poszczególnych placówek), podmiotowe (np. usługi wsparcia rodziny adresowane do osób korzystających ze wsparcia pomocy społecznej), czy dochodowe (jak same świadczenia pomocy społecznej). Rzecz jasna można rozpatrywać tu różne systemy. Ważne jednak, by te sytuacje analizować także w kontekście zaplanowanego (i konsultowanego z mieszkańcami) standardu świadczonych usług oraz możliwości zapewnienia go w ramach dostępnego budżetu.

Lista proponowanych rozwiązań				
Potrzeba	Cel	Proponowane działania	Liczba odbiorców usługi	Szacowany budżet

B.5 Analiza kosztów proponowanych rozwiązań

Analiza kosztów proponowanych rozwiązań (wykorzystaj tabelę „Lista proponowanych rozwiązań” -> B.4 Scenariusz spotkania bilansującego) powinna obejmować odpowiedź na dwa zasadnicze pytania, w których zestawiamy przywołaną tabelę z analizami dotychczasowych rozwiązań

opisanymi w tabeli „Aktualny rynek usług”, opracowanej w punkcie -> B.1 Analiza aktualnego rynku usług. Przywołane dane można przeanalizować, zadając pytania ewaluacyjne, odnoszące się do kryterium efektywności interwencji²⁰⁷:

1. Czy wszystkie proponowane do wprowadzenia rozwiązania, mają aktualnie odpowiednik na lokalnym rynku?

TAK -> przejdź do pytania 2

NIE -> zapoznaj się z możliwościami narzędzi stworzonych w ramach projektu Kalkulator Kosztów Zaniechania²⁰⁸, umożliwiającymi ocenę strat wynikających z braku odpowiedzi na potrzeby i nie rozwiązywania problemu społecznego²⁰⁹.

2. W jakim stopniu można osiągnąć analogiczne efekty (rezultaty oraz standard usługi) w przypadku podjęcia działań alternatywnych wobec zaproponowanych do wprowadzenia?

3. Jakie są różnice w kosztach osiągnięcia takiego samego rezultatu dla każdej pary działań (proponowanych i alternatywnych)?

Niezbędnym elementem analizy będzie także próba oszacowania zysków z wdrożenia kontrkatacji usług w podmiotach realizujących wydłużoną ścieżkę reintegracyjną. Dodatkowo, środki wydatkowane na usługi, zakontraktowane w PES, w całości zostaną przeznaczone na cele pożytku publicznego oraz na reintegrację lub rehabilitację członków tych podmiotów.

²⁰⁷ Więcej o konstrukcji pytań ewaluacyjnych w kontekście poszczególnych kryteriów, przeczytasz w: *Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej* Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012 r. Na stronie 42. podręcznika, znajdziesz dwa istotne dla procesu analizy pytania: „1. Czy podobne efekty można/można było osiągnąć przy wykorzystaniu innych instrumentów? Czy podobne efekty można/można było osiągnąć przy wykorzystaniu niższych nakładów finansowych?” Jeśli w toku prac uzyskano niezbędne dane, można wykorzystac je, zamiast zbliżonej, ale bardziej rozbudowanej procedury opisanej w tekście.

²⁰⁸ KKZ

²⁰⁹ szczególnie kwestię procedury szacowania kosztów zaniechania omawiają: Majdzińska K., Timoszek S., *Wprowadzenie do kalkulacji kosztów zaniechania w pomocy społecznej — na przykładzie trudności w integracji uchodźców* „Problemy Polityki Społecznej” 32(1)/2016 s

Wyniki tej analizy, wraz z danymi na których się opiera, należy zapisać w notatce roboczej. Kluczowe dla zakontraktowania usług, będzie przekonanie osób podejmujących w samorządzie decyzje o przekazaniu środków na realizację usług, bez względu na to w jakim trybie prowadzona będzie kontraktacja.

B.6 Lista kontrolna – wnioski z analizy

Przed wdrożeniem bezpośrednich rozwiązań prowadzących do stworzenia ram prawnych kontrktowania usługi i następnie przeprowadzenia procedur wyboru realizatorów, warto sprawdzić kompletność przeprowadzonych analiz. Pomocna może być poniższa lista kontrolna.

Kompletność przeprowadzonych analiz		
Cel	1) Weryfikacja kompletności podjętych działań analitycznych 2) Ocena spójności zebranych danych	
Przedmiot weryfikacji	Zebrane w wyniku działań diagnostycznych i konsultacyjnych materiały badawcze zostaną poddane weryfikacji, pod kątem określonych celów analizy i pytań badawczych	
Działania	Weryfikacja	Uwagi
W jakim stopniu w analizie wykorzystano wszystkie zebrane informacje?	Opisz stopień realizacji	Jeśli nie wykorzystano jakichś informacji lub celowo je pominięto, opisz dlaczego (np. niska jakość danych, ich niekompletność etc.)
Na ile w procesie zbierania danych uwzględniono głosy wszystkich interesariuszy?		
W toku prac, wskazano szeroką agendę potrzeb/problemów		

Opracowano syntetyczny dokument/raport podsumowujący informacje z diagnozy i konsultacji	Tak/Nie/Nie wiem	<p>Dla poszczególnych pytań, w przypadku odpowiedzi:</p> <p>TAK ->wskaz nazwy dokumnetów/autorów/podjęte działania</p> <p>NIE ->Opisz sytuację. Dlaczego nie udało się tego osiągnąć? W jakim stopniu brak takich informacji wpłynie na proces podejmowania decyzji o kontraktowaniu usług społecznych u PES?</p> <p>NIE WIEM -> uzupełnij informacje, lub opisz sytuację dlaczego nie można jednoznacznie stwierdzić, czy udało się osiągnąć.</p>
Przeanalizowano możliwość odpowiedzi na wszystkie wskazane potrzeby/problemy		
Rozpoznano możliwych realizatorów usług		
Oszacowano koszty dotychczas realizowanych usług		
Oszacowano koszty potencjalnych rozwiązań		
Oszacowano koszty nie podjęcia interwencji/nie zaspokojenia potrzeby/nie rozwiązania problemu		
Przeprowadzono analizę porównującą poszczególne scenariusze		
O wynikach analiz poinformowano mieszkańców		
O wynikach analiz poinformowano władze/decydentów		

B.7 Lista kontrolna standardów konsultacji

Po sformułowaniu celów i opisanii konkretnych działań, które mieszczą się w możliwościach finansowych samorządu, opracowane rozwiązania warto poddać ponownej weryfikacji przez mieszkańców. Tym razem jednak, przemyśl przeprowadzenie konsultacji skierowanych do bezpośrednich odbiorców/interesariuszy usług, które będą kontraktowane na terenie gminy. To ostatni moment na określenie wspólnie z nimi, które rozwiązania będą najlepsze.

W przypadku niewielkich gmin/ograniczonego zasięgu terytorialnego wprowadzanych rozwiązań, gdy większość interesariuszy bierze udział w procesie projektowania rozwiązań, można pomijać kolejny etap konsultacji. Ważne jednak, aby informację o podjętych działaniach upublicznić. Przekazanie wyników prac do wiadomości mieszkańców, może być istotne na dalszych etapach prac, w których opór lub brak informacji, mógłby rodzić w społeczności niepotrzebne napięcia i konflikty.

Weryfikacja procesu konsultacji docelowych rozwiązań wybranych do wdrożenia			
Cel	Zweryfikowanie efektów konsultacji pod kątem uzyskania opinii przyszłych użytkowników i weryfikacji przyjętych założeń		
Przedmiot weryfikacji	Trafność doboru narzędzi oraz zawartość informacji w materiałach podsumowujących proces konsultacyjny.		
Pytania, na które powinny odpowiadać konsultacje	Weryfikacja	Uwagi	
W jakim stopniu wprowadzenie rozwiązań jest popierane przez przyszłych użytkowników?	Zweryfikuj obecność informacji na dany temat. Określ stopień wypełnienia założeń.	Jeśli informacje znajdują się w materiałach, dla każdego pytania opisz w których (podaj źródła informacji). Wskaż też, czy informacje są pełne, czy może warto byłoby jeszcze je uzupełnić.	
W jakim stopniu proponowane rozwiązania zaspokajają potrzeby mieszkańców?		Jeśli konsultacje nie dały odpowiedzi na pytanie, napisz, dlaczego? Czy nie udało się dotrzeć do informatorów, czy może dana kwestia nie była przedmiotem ich zainteresowania? (nie mieli wyrobionej opinii).	

Jakie zagrożenia dla wdrożenia rozwiązań wskazano?		
Jakie obawy zgłoszono w związku z proponowanymi rozwiązaniami?		
Czy założenia procesu konsultacyjnego umożliwiały udział w nim wszystkich mieszkańców?		

C. Wdrażanie

C.1 Lista kontrolna weryfikacji zawartości ogłoszeń

Dla właściwej realizacji zadań w ramach kontraktowania usługi w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego, sprawdź czy zaplanowana procedura spełnia wszystkie wymagania formalne.

Weryfikacja zawartości ogłoszenia o konkursie			
Cel	1) poprawna formalnie treść ogłoszenia konkursowego 2) zapewnienie szybkiego procesu rozstrzygnięcia konkursu i braku możliwości podważenia jego wyników z przyczyn formalnych		
Przedmiot weryfikacji	Treść ogłoszenia konkursowego		
Działania	Weryfikacja	Uwagi	
Czy wskazano podstawę prawną ogłoszenia konkursu?	Tak/nie	W przypadku gdy zaznaczysz dla któregoś z kryteriów „Nie”, napisz dlaczego tak się stało, i jak uniknąć takiej sytuacji w przyszłości.	
Czy konkurs ogłoszono na minimum 21 dni przed datą jego planowanego rozstrzygnięcia?			

Czy ogłoszenie zamieszczono w Biuletynie Informacji Publicznej?		
Czy ogłoszenie zamieszczono na tablicy informacyjnej Urzędu?		
Czy ogłoszenie ukazało się w prasie lokalnej, lub czy informacja o konkursie została umieszczona w zwyczajowo przyjętych w danym środowisku miejscach?		
Czy ogłoszenie zawiera opis zadania, które ma zostać zrealizowane?		
Czy wskazano wysokość środków przeznaczonych na realizację zadania?		
Czy wskazano termin składania ofert?		
Czy określono kryteria w oparciu o jakie przyznane zostaną dotacje? Czy wskazano zasady wyboru wniosków?		
Czy w ogłoszeniu wskazano, że oferta powinna zostać zgłoszona na odpowiednim wzorze wniosku?		

C.2 Oświadczenie członków komisji konkursowych

Oświadczenie członków komisji konkursowej powinno zabezpieczać trzy obszary ryzyka: 1) kwestię poufności treści złożonych ofert i związanych z nimi tajemnic gospodarczych oferentów, 2) zabezpieczenie przed powiązaniem członka komisji z podmiotami, które mogą wystartować w konkursie, 3) zabezpieczenie poufności danych osobowych przetwarzanych w ramach konkursu. Tę ostatnią kwestię należy również rozpatrywać zgodnie z wewnętrznymi procedurami zarządzania danymi osobowymi przyjętymi w ramach danego podmiotu przeprowadzającego postępowanie.

Zalecenia dotyczące składu komisji oraz zasad wyboru (lub wskazywania członków przez ciała dialogu oraz środowisko organizacji pozarządowych).

Przykładowy wzór oświadczenia osoby zasiadającej w komisji konkursowej

Załącznik nr ...

<przygotowane oświadczenie powinno być załącznikiem do regulaminu konkursu, lub osobnego regulaminu naboru członków komisji>

Dotyczy<otwartego konkursu ofert> ogłoszonego na podstawie <wpisać podstawę w oparciu o którą realizowany jest konkurs/postępowanie. Może być to np. zarządzenie/uchwała> Nr z dnia.....

OŚWIADCZENIE

Ja, <imię, nazwisko> zobowiązuję się, że w trakcie prac komisji konkursowej i po ich zakończeniu, zachowam w tajemnicy informacje oraz dane osobowe przetwarzane podczas całego postępowania.

Nie jestem związany/a stosunkiem prawnym lub faktycznym z podmiotami, które biorą udział w procedurze konkursowej. Jeśli bez mojej wiedzy nastąpi przystąpienie do procedury konkursowej takich podmiotów, co do których może istnieć uzasadniona wątpliwość wobec mojej bezstronności, wobec powzięcia takich informacji niezwłocznie poinformuję o tym pozostałych członków komisji.

<miejscowość><data> <podpis składającego oświadczenie>

C.3 Lista kontrolna – komunikacja o pracach komisji

Komisje konkursowe, poza czysto formalną stroną swojej działalności, wynikającą z zapisów prawa, pełnią przede wszystkim funkcję merytoryczną. Dla procesu wdrażania polityki publicznej nie polega ona jedynie na wyłonieniu najlepszych ofert spośród zgłoszonych. Praca komisji stanowi bardzo ważny element budowania zaufania do całego procesu kontraktacji, a także do samych zamówionych usług. Propozycja działań w ramach

trzeciej sfery współpracy opiera się na możliwie szerokim włączeniu wszystkich mieszkańców do współdecydowania o sposobach realizacji zadań publicznych. W efekcie, to jak komisja (organ) dokonujący wyboru realizatora usług społecznych będzie komunikował wspólnocie samorządowej oraz samym zainteresowanym o decyzjach podejmowanych przez siebie (ale w imieniu wspólnoty), prowadzić będzie do faktycznego odbioru podjętych decyzji. Ważne jest więc, aby zachować maksymalną przejrzystość, a także na bieżąco informować o podjętych decyzjach oraz ich faktycznych podstawach. Przyjrzyj się zaplanowanym pracom komisji, i zweryfikuj czy ten plan spełni kryteria, zaproponowane na poniższej liście.

Weryfikacja komunikacji o procedurze wyboru ofert		
Cel	1) zapewnienie przejrzystości procesu wyboru 2) podtrzymanie/budowanie zaufania wspólnoty samorządowej do procedur kontraktowania usług społecznych	
Przedmiot weryfikacji	Działania informacyjne prowadzone przez organizatorów konkursu	
Działania	Weryfikacja	Uwagi
Czy informację o zasadach powołania komisji/wyboru ofert umieszczono w sposób umożliwiający zapoznaniu się z nią wszystkim zainteresowanym mieszkańcom? (w tym osobom z niepełnosprawnościami).	Tak/nie/nie wiem	
Czy wszyscy członkowie komisji złożyli stosowne oświadczenia dotyczące poufności i bezstronności?		
Czy podano do wiadomości terminy: - składania ofert? - przedstawienia oceny formalnej ofert? - rozpatrzenia ofert przez komisję? - ogłoszenia wyników? - planowanego podpisania umowy?		
Czy poinformowano oferentów o wyborze?		

Czy podano do publicznej wiadomości wyniki postępowania?		
Czy przekazano lokalnym mediom informację o wynikach konkursu?		

C.4 Wzory wniosków i sprawozdań w sprawie powierzania i wspierania realizacji zadania pożytku publicznego

Szczegółowe wzory wniosków oraz sprawozdań, określa Rozporządzenie Przewodniczącego Komitetu do Spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań. Obowiązują one od wiosny 2019 roku i powinny być stosowane w przypadku wykorzystywania trybu kontraktacji przewidzianej w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Warto pamiętać o ogólnym zaleceniu trzeciej sfery TMW, że każdy dokument, który powoduje powstanie jakichkolwiek zobowiązań formalnych lub finansowych samorządu, powinien zostać zaakceptowany przez służby prawne Urzędu Gminy/Starostwa Powiatowego.

W przypadku decydowania się na inne tryby kontraktowania, każdorazowo należy przeprowadzić analizę kwestii, które należy zabezpieczyć w danym zamówieniu. Szczegółowo kwestie te zostały omówione w poradniku wydanym przez Urząd Zamówień Publicznych (UZP) „Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych”²¹⁰

Bezpośrednie zalecenia i wytyczne dotyczące prowadzenia kontraktowania usług społecznych w oparciu o mechanizmy zawarte w ustawie Prawo Zamówień Publicznych, znalazły się w kolejnym podręczniku²¹¹ opracowanym przez UZP. Omówiono tam kroki realizacji postępowań, a także warunki brzegowe ich zastosowania. Bezpośrednie wzory oświadczeń, zapisów regulaminów i ogłoszeń konkursowych/przetargowych można

²¹⁰ Ołdak-Bułańska, K., *Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych. Podręcznik* Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa 2015 r. wyd. II dostępny w wersji elektronicznej na: https://www.uzp.gov.pl/_data/assets/pdf_file/0021/30279/Aspekty_spoeczne_w_zamowieniach_publicznych_Podrecznik_Wydanie_II.pdf [dostęp z dnia 30.09.2019 r.]

²¹¹ *Wzorcowe dokumenty* Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa 2016 ss. 34-37 https://www.uzp.gov.pl/_data/assets/pdf_file/0025/33388/Wzorcowe_dokumenty_Plan.pdf [dostęp z dnia 30.09.2019 r.]

znaleźć także na stronie internetowej Urzędu: <https://www.uzp.gov.pl/baza-wiedzy/zrownowazone-zamowienia-publiczne/spoleczne-zamowienia/przydatne-informacje/klauzule-spoleczne>

C.5 Scenariusz spotkania – zakończenie realizacji umowy

Spotkanie podsumowujące realizację umowy to ważny element. Pozwala połączyć chwilę refleksji nad zrealizowanymi działaniami i wynikającymi z nich wnioskami na przyszłość, z elementem świętowania. Warto bowiem promować udane praktyki współpracy pomiędzy PES i JST. Jest to jeden z pobocznych celów wdrażania całego modelu. Z tego względu, po zakończeniu spotkania można przygotować na jego temat informację prasową i przekazać lokalnym mediom lub umieścić informację na profilu urzędu w portalach społecznościowych.

Scenariusz spotkania podsumowującego	
Cel	1) Podsumowanie współpracy w celu ulepszenia na przyszłość zasad współpracy, formy realizacji umów, ewentualnej likwidacji barier proceduralnych lub innych, występujących w gminie/powiecie, a utrudniających realizację zakontraktowanych usług społecznych 2) Podtrzymanie relacji i promowanie idei współpracy w ramach kontraktowania usług społecznych u PES
Uczestnicy	Przedstawiciele wykonawcy Przedstawiciele urzędu Przedstawiciele Zespołu ds. usług społecznych
Materiały	Umowa Raporty okresowe i monitorujące przebieg realizacji umowy Świadectwa odbiorców usług
Co należy zrobić?	Ustalić czas i miejsce spotkania Ustalić imienną listę uczestników Rozesłać zaproszenia i harmonogram spotkania

	<p>Zadbać o potwierdzenie obecności przez uczestników</p> <p>Zarezerwować i przygotować salę na spotkanie</p> <p>Wyznaczyć moderatora/osobę prowadzącą spotkanie i osoby odpowiedzialne za spisanie wniosków i ustaleń</p> <p>Zrealizować plan spotkania lub zmodyfikować go w przypadku zmiany okoliczności</p> <p>Rozesłać uczestnikom podziękowania i materiały podsumowujące w terminie ustalonym na spotkaniu</p> <p>O spotkaniu można poinformować także lokalne media (lub rozesłać im krótką informację prasową o rozpoczętych pracach), materiały fotograficzne i krótka informację można zamieścić na stronach internetowych urzędu lub profilach w sieciach społecznościowych.</p>
Planowany przebieg	<ul style="list-style-type: none"> - Inauguracja i przedstawienie planu spotkania - Zgłoszenie ewentualnych uwag do planu - Przedstawienie przez wykonawcę sprawozdania z realizacji umowy - Przedstawienie przez zamawiającego ewentualnych uwag - Dyskusja o największych wyzwaniach w realizacji umowy - Dyskusja o ewentualnych rekomendowanych zmianach w otoczeniu prawnym (na poziomie lokalnym) lub instytucjonalnym - Wręczenie/podpisanie protokołu odbioru/referencji dla wykonawcy - Zakończenie spotkania
Produkty po zakończeniu	<p>Notatka ze spotkania</p> <p>Lista ewentualnych rekomendacji</p> <p>Materiały prasowe</p>

D. Ewaluacja, standard usług i formułowanie wizji zmian

D.1. Narzędzia weryfikacji standardów dla poszczególnych kategorii usług społecznych

Pierwszym korkiem do opracowania lokalnego standardu danej usługi, powinno być przeprowadzenie weryfikacji, na ile poszczególne kryteria standaryzacji odnoszą się do usługi społecznej, którą chcemy zakontraktować. W tym celu prześledźmy agendę potrzeb społeczności, a także proponowane rozwiązania wypracowane w wiązkach procedur A i B. W poniższej tabeli (Odniesienie typów usług społecznych do kategorii standaryzacji), należy w pierwszej kolumnie wpisać konieczne, ustawowe typy usług społecznych, które planujemy poddać standaryzacji w celu uzyskania najlepszych z możliwych efektów na lokalnym rynku usług społecznych. Po wyborze kategorii, analizując zapisane w kolejnych kolumnach kategorie standaryzacji, wybierzmy te, które będą się odnosiły do usług, które mają być zakontraktowane. Kategorie standaryzacji należy ocenić na trzystopniowej skali, jako:

- 1) **kluczowe**, dla tych standardów bez których realizacja usługi nie może mieć miejsca np. określone umiejętności medyczne lub pielęgnacyjne, poziom utrzymania obiektu, maksymalny czas reakcji na zgłoszenie itp.
- 2) **względne**, czyli takie, których waga dla realizacji usługi będzie zależna od poziomu rezultatów, jakie chcemy uzyskać np. liczba godzin poświęcana jednemu podopiecznemu, liczba dni opieki wytchnieniowej, poziom odpłatności za usługę itp.
- 3) **nieistotne**, lub niezwiązane z danym typem usługi np. standardy infrastrukturalne, przy zapewnianiu usługi drobnych napraw dla seniorów w ich domach.

Opis kategorii standaryzacji²¹²:

- 1) **Infrastruktura** – minimalne lub specyficznie określone wymagania dotyczące pomieszczeń, czy budynków w których świadczone są usługi.

²¹² Katalog z TMW 3, por s. 25

- 2) **Personel** – kompetencje i kwalifikacje personelu, zakładany poziom etyczny.
- 3) **Jakość usługi** – merytoryczny poziom działań, dbałość o potrzeby odbiorcy i umieszczenie tych potrzeb w centrum standaryzacji usługi.
- 4) **Warunki świadczenia usługi** – warunki spełniane przez usługodawcę, aby potrzebę można było uznać za zaspokojoną np. czas od zgłoszenia do świadczenia usługi, pory dnia lub dni tygodnia, w których można skorzystać z usługi.
- 5) **Dostępność usługi** – na jakich zasadach i w oparciu o jakie kryteria będzie dostępna usługa (powszechnie, bezpłatnie, czy po spełnieniu określonych kryteriów i przy częściowej odpłatności?)
- 6) **Zarządzanie** – forma organizacyjna, potencjał i doświadczenie podmiotu, który odpowiada za realizację usługi. W tej kategorii mieścić się będą również standardy etyczne dotyczące organizacji np. kwestie zatrudnieniowe, przestrzegania demokratycznego zarządzania itp.

Dopasowując zebrane informacje, kolejnym krokiem jest przeanalizowanie materiałów i informacji zebranych podczas diagnozy i konsultacji, w celu zbudowania bezpośrednich standardów odnoszących się do kontraktowanej usługi. Standardy te powinny zostać następnie uwzględnione w załączniku do ogłoszeń w postępowaniach przetargowych oraz umowie z wykonawcą. Ocena stopnia ich osiągnięcia będzie także elementem ewaluacji, której założenia omówiono w części opisowej TMW-3.

Odniesienie typów usług społecznych do kategorii standaryzacji						
	Kategorie standaryzacji					
Katalog usług społecznych. Działania z zakresu: ²¹³	Infrastruktura	Personel	Jakość usługi	Warunki świadczenia usługi	Dostępność usługi	Zarządzanie
Wybierz kategorię usługi, którą poddajesz standaryzacji:						

²¹³ Por. art. 2. ust. 1 ustawy o realizacji usług społecznych przez Centra usług społecznych Dz.U. 2019 poz. 1818

„Nowy model współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego” – projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, numer Umowy: POWR.02.05.00-00-0210/18-00

<i>polityki prorodzinnej</i> <i>wspierania rodziny</i> <i>pieczy zastępcze</i> <i>pomocy społecznej</i> <i>promocji i ochrony zdrowia</i> <i>wspierania osób niepełnosprawnych</i> <i>edukacji publicznej</i> <i>przeciwdziałania bezrobociu</i> <i>kultury</i> <i>kultury fizycznej i turystyki</i> <i>pobudzania aktywności obywatelskiej</i> <i>mieszkalnictwa</i> <i>ochrony środowiska</i> <i>reintegracji zawodowej i społecznej</i>						
---	--	--	--	--	--	--